نەوشیروان مستەفا ئەمین

چەند لاپەڕەیەك لە
مێژووی ڕۆژنامەوانی ی کوردی

1958-1938

ڕۆژنامەوانی ی نهێنی

بەرگی سێیەم / بەشی یەكەم

سلێمانی
2004

چەند لاپەڕەیەك لە مێژووی ڕۆژنامەوانی ی کوردی

۵۰۰۰ تومان

نەوشیروان مستەفا ئەمین

چەند لاپەڕەیەك
لەمێژوی ڕۆژنامەوانیی کوردی
١٩٣٨ - ١٩٥٨

ڕۆژنامەوانیی نهێنی

بەرگی سێیەم

بەشی یەکەم

ناوی‌کتێب: چەند لاپەڕەیەك لە مێژوی ڕۆژنامەوانی‌ی کوردی (بەرگی سێیەم)

نوسەر: نەوشیروان مستەفا ئەمین

مۆنتاژ: هێدی محەمەد فازل

بەرگ: قادر میرخان

تیراژ: (١٠٠٠) دانە

ژمارە سپاردنی (٩٥) ساڵی ٢٠٠٤ی وەزارەتی ڕۆشنبیری دراوەتێ

سەرەتا:

چەند لاپەڕەیەك
لە مێژوی رۆژنامەوانیی کوردی
(١٩٣٨ — ١٩٥٨)

بەر لە ئیستا بە چەند مانگێ ئەبو بەرگی سێیەم کە مێژوی سالانی ١٩٣٨ — ١٩٥٨ ی رۆژنامەوانیی کوردی ئەگرێتەوە برۆیشتایەتە ژێر چاپ و رێی بلاوبونەوەی ناو خەلکی بگرتایە، بەلام روداوە سیاسی‌یە بومەلەرزە ئاساییەکانی ناوچەکە نۆبەبڕێی لێ کرد و، دوای خست. دواکەوتنەکە خێری پێوە بو. سەرچاوەی نوێی هاتە سەر و، ئاسۆیەکی فراوانتری بلاوبونەوەی لە بەردەم دا کرایەوە.

بەشی یەکەمی بەرگی سێیەم تەرخان کراوە بۆ رۆژنامەوانیی نهێنی کوردی، رەنگە بە پەرت و بلاوی لەم رۆژنامە و لەو گۆڤاردا جاروبار لێدوانێ، پەراوێزێ، یا کورتە باسێ سەبارەت بە بلاوکراوەیەکی نهێنی نوسرا بێ، بەلام رەنگە ئەمە یەکەمین لێکۆلینەوەی سەربەخۆ و فراوان بێ لەم بوارەدا، دلنیام بێ کەموکوڕی نیە و، لە هەندێ جێگەدا بێتام و خام نیە، بەلام ئەمە بەشێکە لە مێژوی گەلەکەمان: مێژوی سیاسی، فیکری، رۆشنبیری، کۆمەلایەتی، ئابوری...

×

سالی ١٩٣٩ لە مێژوی مرۆڤایەتی‌دا سالێکی شوم و سامناکە، هەمو نیشانەکان بەرەو ئەوە ئەچون کە هەلومەرجی سیاسی دنیا ئالۆز و تاریک و بە خێرایی بەرەو دۆزەخی جەنگ خلۆر ببێتەوە.

گۆڤاری گەلاوێژ لەو بارودۆخەدا هاتە کایەوە. یەکەمین ژمارەی لە کانونی یەکەمی ١٩٣٩ دەرچوە و تا ئابی ١٩٤٩ بەردەوام بوە. هاوزەمانی روداوەکانی جەنگ بوە. لە ژ ٨ ی س ١ ی تەموزی ١٩٤٠ دا واتە لە گەرمەی روداوەکانی جەنگەکەدا چیرۆکێکی لە بارەی چاپ و پەخشی رۆژنامەیەکی شۆڕشگێڕ بە نهێنی لە چاوی پۆلیس بلاو کردۆتەوە.

بە چاکم زانی سەرەتای ئەم کتێبە کە بۆ رۆژنامەوانیی نهێنی بە کوردی تەرخان کراوە بەم چیرۆکە دەس پێ بکەم. ئاخۆ مێژوی رۆژنامەوانیی نهێنی کوردی چەندە سەرگروشتە و چیرۆکی تایبەتی خۆی هەبێ.

×

رۆژنامە نهێنییەکەی پلسودسکی

نوسینی: ولیام جونەس

لە رۆژێکی هاوینی ١٨٩٣ دا کۆمەلێکی بچوک لە نیشتمان پەرستەکانی پۆلۆنیا زۆر بەدزیەوە لە یەکێ لە بێشە گەورەکانی نزیک ڤیلنادا کۆبونەوە. ئەمانە ئەندامی پارتی سۆسیالیستی یاساغکراوی پولەندە بون. نیازیان لە گردبونەوە قسە لەسەرکردن و تەگبیری دەرهێنانی رۆژنامەیەکی سۆسیالیستی بو کە بیری سۆسیالیستی پێ بلاو بکەنەوە لەناو کرێکارە پۆلەندییەکانا. لەو وەختەدا ئیشێکی وا تا بلێیت بە ترس و پڕ خەتەر بو، سانسۆری روس زۆر بەتوتگی ئیشی ئەکردو مەیدانی بلاوکردنەوەی چ رۆژنامەیەکی پۆلەندەیی نەئەدا و، ئەم چەشنە تەقەلایە جورمێکی زۆر گەورە بو بە پێی قانون. سەرای ئەم هەمو قۆرتانە یەکێ لە گەنجە شۆڕشگێڕەکان، هاورێ ڤیکتۆر، ئەم فرمانە سەختە پڕ مەترسییەی گرتە ئەستۆی خۆی و دای نا کە (روبوتنک - کرێکار) دەربهێنێ.

گورج له دوای ئەم کۆبونەوەیە هاوڕێ ڤیکتۆر، کە زۆر لە هاوڕێ شۆڕشگێڕەکانی هەر بەم ناوەوە ئەیان ناسی، کەوتە تەقەلای ڕێکخستنی کاروباری دەرهێنانی ڕۆژنامەکە. خەڵکی لە مان ئاگادارتر و شارەزاتر ئەیان زانی کە ناوی فیکتۆر (دابرۆویسکی) یە، بەڵام هەرگیز نەیان ئەزانی کە ناوی ڕاستی ئەم بڵاوکەرەوە و، لەچاپدەر و نوسەر و دەرهێنەرە، جوزیف پلسودیسکی‌یە. هەروەها کەسیشیان ئەو مەتەڵەیان هەڵنەهێنا کە چۆن بە قاچاغی مەکینەیەکی چاپی لە سنور پەڕانۆتەوە. هاوڕێی پۆڵەندیی کە لە لەندەن بون چاپێکی سادەی بچوکیان بۆ نارد بو، بەڵام چۆن ئەمە گەیشتە پۆڵونیا، تا ئێستە کەس ئەمەی وەرام نەداوەتەوە. چاپەکەیان ئەوەندە بەدڵ نەبو و، شۆڕشگێڕی لەم ئیشانەدا ئالیکاریان بە گومان بون لەوەی ئەم چاپە بە کەڵکی نیاز و ئامانجی ئەمان بێت. بەڵام هاوڕێ ڤیکتۆر لەوانە نەبو هیچ قۆرتێ لە ڕێی خۆی لای بدا.

لە ڤیلنا ناسیاوی لە گەڵ کیمیاگەرێکا پەیا کرد کە ناوی کازمیر پارنیوسکی بو، ئەم پیاوە نیشتمان پەرستێکی زۆر گەرم بو و ئامادە بو کە بەشێکی زۆری دەوڵەتە زۆرەکەی فیدا بکات لەرێی یارمەتی دۆستەکەیا. پارنیوسکی ئەجزاخانەیەکی، بە ناو، لە دێی بچوکی لینیسکی‌دا دانا، کە نزیکەی ۲۰ میل لە نزیکترین ڕێی ئاسنەوە دور بو. وایان دانا کە ڕۆژنامەکە لێرە لە چاپ بدرێت، چونکە وایان بیر کردەوە کە لە شوێنێکی وا دور لە ئاوەدانی دا کەس ئەوەی بە بیرا نایەت شوێن پێی کارێکی شۆڕشگێڕی هەڵگرێ.

لەپێنج ساڵی نەفیی سیبیریایا، پلسودسکی، فێری گەلێ ئیش و کاری بەکەڵک بوبو بەڵام چاپ کردنی ڕۆژنامەیە شارەزاییەکی تەواو و زانینێکی تایبەتی ئەویست، بۆیە بۆ یارمەتی ئالیکارێک وەکو ڕۆژی ڕەش داما بو کە والدیسلاوە گلوواسکی تایپۆگرافەر (Typographen) ی دۆزیەوە لە ناو خۆیانا دایان نا کە گلوواسکی ئەبێ لە ئەجزاخانەکە بژی.

له ١٢ ی تەموزی ١٨٩٤ دا یەکەم ژمارەی (روبوتنک) دەرچو، بە تایبەتی بچوکیان دەرهێنا بۆ ئەوەی بتوانرێ بە ئاسانی بە دزیەوە بلاو بکرێتەوە بێ ئەوەی گومانی پۆلیس و جاسوسی زۆری حکومەت بوروژێنن. پلسودسکی سەرای سەرپەرشتی کردن و نوسینی رۆژنامەکە کاروباری بلاوکردنەوەشی گرتبوە ئەستۆی خۆی. لەمەدا پێویستی یارمەتی زۆر کەس بو بەتایبەتی هی ژن کە ئەتوانن ژمارەیەکی زۆر هەلگرن بێ ئەوەی پێ بزانرێ.

پلسودسکی هەرچەندە زۆر زو ئەهاتە لینیسکی بۆ سەردانی چاپەکەی بەلام ئەوەندە خەریکی نوسین بو نەی پەرژا کە هەستی ئەوە بکات کەوا گلووالسکی حەزی لە کارەکەری کابرای کیمیاگەر کردوە و، بە خۆ هەلکێشانەوە باسی ئەو کارە نهێنی‌یەی بۆ کردوە کە لە ژوریَ پشت ئەجزاخانەکە دا ئەی بینی. ئەمە کچەی خستبوە سەر هەلەکە سەمایە کە وەختە بو بەجارێ نەک هەر فرمانەکەی پلسودسکی پەک بخا سەری خۆشی تیا لەناو بەرێت. پلسودسکی لە پاش گەلێ دەردی سەری توانی گلوواسکی لاس بدا کە کچەکە مارە بکات و بیبا بۆ ئۆرال و بەمە دەمکوتی بکەن.

دوای ئەمە پلسودسکی چاپەکەی گواستەوە بۆ ڤیلنا و لەوێ چوار ساڵ بێ وەستان رۆژنامەکەی دەرکرد. قۆرتی هەرە گەورە لە رێی هاورێ ڤیکتۆردا کاغەز کرین بو، چونکە هەرچی جەندرمە هەیە ئاگادار کرابون لەوە کە رۆژنامەیەکی نهێنی لە پۆلاندە دەرئەچێ کاغەزێکی زۆر پێویست بو بۆ دەرکردنی (روبوتک) کە لەم دواییەدا ٣٥٠٠ دانەی دوانزە لاپەرەیی لێ بلاو ئەکرایەوە. هاورێ ڤیکتۆر و هاوکارەکانی رۆژی ١٦ تا ١٨ سەعات ئیشیان ئەکرد، لە گەڵ ئەوەشا چاپکردنی نوسخەیەک ئیشی نزیکەی دومانگی ئەویست. لە ١٨٩٩ دا کە زۆر لە یاریدەرەکانی گیران، پلسودسکی چاپەکەی گواستەوە (لودز) بۆ ئەوەی خۆی و فرمانەکەی لە ترس دورتر خاتەوە، کەچی بۆ بەدبەختی، لەم شارە زلە پڕ کارخانە و فابریقەیەدا بو کە پلسودسکی کەوتە داوی پولیسەوە.

رۆژێک یەکێ لە یاریەدەرە هەرە چاکەکانی هەندێ کاغەز ئەکرێ، ئەگەرچی میقدارێکی کەمیش ئەبێ، جەندرمە دوی ئەکەوێت، تا ئەیکا بە ماڵی پلسودسکیدا و لە سەری رائەوەستێ تا ئەبینێ بە دەستی بەتاڵ دێتە دەرەوە.

لەپاش سەعاتێ ئەم ئەگیرێ و، شەوێ پلسودسکی و ژنەکەی لە دەنگی پێی پۆلیس و جەندرمە راست ئەبنەوە لەخەو کەوا خەریک ئەبن بێنە ژوری نوستنیانەوە. راکردن لە تواناداا نابێت چونکە چەند پۆلیسێک و قۆمیسەرێک بە دەمانچەوە تاقە درگای ژورەکەی لێ ئەگرن ئینجا دەستی ئەکەنە کەلەپچەوە و خۆی و چاپەکەی ئەبەنە پۆلیسخانە.

ئەمە داستانی قارەمانی رۆژنامەکەیە.

×

گۆڤاری (گەلاوێژ) کە ئەم بابەتەی بلاو کردۆتەوە، ئەگونجێ بابەتەکە بە چیرۆکێکی سادە، یان بە وتارێکی ئەدەبی یان بە گێڕانەوەی هەواڵێکی سیاسی راستەقینە دابنرێ، بەلام بخرێتە خانەی هەر کامێکیانەوە، بۆ خوێندەواری ئەوسای کورد، بە تایبەتی بۆ ئەوانەی خەریک یا بە تەمای خەباتی سیاسی — شۆڕشگێڕانە بون، دەرسێکی گرنگ بوە.

فێربون لە تەجروبەی گەلانەوە هەمیشە سەرچاوەیەکی گرنگ و دەوڵەمەنی فێربونی دەرسی تازە بوە. ئەم وەرگێڕانەی گەلاوێژیش هەروا رێکەوت و بۆ سەرگەرمی نەبوە، بەڵکو ئەبێ مەبەستێکی سیاسی هەبوبێ، ئەگەرچی نە لەو کاتەدا و، نە دواتریش تا ساڵانێکی درێژ، تێکۆشەرانی کورد نەیانتوانی تەجروبەیەکی لەو بابەتە لە بواری رۆژنامەوانیی کوردیدا ئەنجام بدەن، بەلام زۆری نەخایاند رۆژی رۆژنامەوانیی نهێنی چاپکراوی کوردی بۆ یەکەم جار لە کوردستانی ئێران هەلات، بە دوای ئەویش دا لە کوردستانی عیراق سەری دەرهێنا و، ئیبراهیم ئەحمەد خاوەنی ئیمتیازی گەلاوێژ خۆی بو بە یەکێ لە هەرە چالاکەکانی مەیدانی رۆژنامەوانیی نهێنی.

دووەمین جەنگی جیهانی و

ڕۆژنامەوانیی کوردی

یەکەمین جەنگی جیهانی بە تێشکان و خۆبەدەستەوەدانی ئەڵمانیا بڕایەوە. دەوڵەتانی براوەی جەنگ مەرجی قورس و گرانباریان بە سەر ئەڵمانیادا سەپاند، بە تایبەتی سەبارەت بە بژاردنی زیانەکانی جەنگ و کەمکردنەوەی چەک و هێزە چەکدارەکانی.

ساڵی ١٩٢٩ تەنگوچەڵەمەیەکی سەختی ئابوری سەرانسەری دنیای داگرت. باری ئابوری زۆر لە وڵاتان خراپتر بو، لەوانە ئەڵمانیا و ئیتالیا. ئەمەش زەمینەی زیاتر خۆش کرد بۆ گەشەکردنی بیروباوەڕی نازی لە ئەڵمانیا و فاشی لە ئیتالیا. لە یابانیش نەزعەی عەسکەری زاڵ بوبو ئەیویست لە سەر حسابی ئەرزی دراوسێکانی قەڵەمڕەوی دەسەڵاتی فراوان بکات. ئەم دەوڵەتانە بە ئاشکرا دوژمنایەتی کۆمۆنیزم و یەکێتی سۆڤێتی‌یان ئەکرد کە دوژمنی هەرە گەورەی وڵاتانی سەرمایەداری بون، لە بەرامبەر ئەوەدا وڵاتانی ئیمپریالیستی چاوپۆشی‌یان لە توندڕەوی و دەسدرێژیەکانیان ئەکرد.

ساڵی ١٩٣٣ هیتلەر پێشەوای پارتی نەتەوەیی سۆسیالیست (نازی) لە ئەڵمانیا دەسەڵاتی گرتە دەس و، بێ ئەوەی گوێ بداتە بەندەکانی خۆبەدەستەوەدان سەبارەت بە دروستکردنی چەک و دیاریکردنی ژمارەی هێزەکانی، کەوتەوە ڕێکخستنەوەی سپای ئەڵەمانی.

ساڵی ١٩٣٥ – ١٩٣٦ مۆسۆلێنی، پێشەوای پارتی فاشی، کە چەند ساڵێ بو، لە ئیتالیا دەسەڵاتی گرتبوە دەس، لە ئەفەریقا پەلاماری ئیسیۆبیای دا.

ساڵی ١٩٣٦ – ١٩٣٩ جەنگی ئەهلی لە ئیسپانیا هەڵگیرسا. جەنەراڵ فرانکۆ و فاشی‌یەکان حوکمیان گرتە دەس.

لە ئازاری ١٩٣٨ دا هیتلەر، کە خۆی بە ڕێچەڵەک نەمسایی بو، نەمسای گرت و نوسانی بە ئەڵمانیاوە.

لە ئازاری ١٩٣٩ یش دا چیکۆسلۆفاکیای گرت و ئیتالیاش ئەلبانیای داگیر کرد.

لەم شەڕانەدا ئەڵمانیا بە هۆی تانک و فڕۆکەوە تاکتیکێکی نوێی جەنگی بە کار ئەهێنا کە بە جەنگی بروسکە ئاسا یان جەنگی خێرا ناو ئەبرا.

بریتانیا و فەرەنسە بەرامبەر سیاسەتی فراوانخوازانەی ئەڵمانیا کەوتنە سڵەمینەوە و پەژارەوە.

گرژی نێوان دەوڵەتان تا ئەهات زیادی ئەکرد و قوڵتر ئەبو. ڕێکخراوی کۆمەڵەی گەلان کە دوای یەکەمین جەنگی جیهانی بۆ بە لادا خستنی کێشەکانی نێوان وڵاتانی دنیا دامەزرا بو، نەیتوانی هیچ کام لە کێشەکانی نێوان ئەو دەوڵەتانە چارەسەر بکا.

یەکێتی سۆڤێت، سەرەڕای هەمو ناکۆکیە ئایدیۆلۆجیەکانی لە گەڵ ئەڵمانیای نازی، بۆ ئەوەی شەڕ لە خۆی دور بخاتەوە، ڕێکەوتننامەیەکی دەسدرێژی نەکردنی لە گەڵ مۆر کرد.

لە ١ ی ٩ ی ١٩٣٩ دا ئەڵمانیا پەلاماری پۆلۆنیای دا و داگیری کرد. ئەمە بو بە سەرەتای هەڵگیرسانی دوەمین جەنگی جیهانی، چونکە ئیتر بریتانیا و فەرەنسە لەوە زیاتر لە وزەیان دا نەما بێدەنگ، وەکو تەمشاکەری روداوەکان، رابوەستن. بۆ راگرتنی پەلهاویشتنی فراوانخوازانەی ئەڵمانیا جەنگیان لە دژی راگەیاند، بە دوای ئەوانیش دا ئەندامانی کۆمۆن وێلس.

لە ٩ ی ٤ ی ١٩٤٠ دا ئەڵمانیا پەلاماری دانیمارک و نەرویجی دا و لە ١٠ ی ٥ ی ١٩٤٠ دا پەلاماری لۆکسەمبورگ و هۆڵەندا و بەلجیکی دا و، هێزەکانی بەرەو پشتی دیواری ماجینۆ پێشڕەوی‌ین کرد و، گەیشتنە سەر کەنالی ئینگلیزی. ئینگلیز ناچار

بو هێزەکانی لە دنکرک بکێشێتەوە. فەرەنسا (هودنە) ی لە گەڵ ئەڵمانیا کرد و مارشال پیتان حکومەتێکی دەسنیژی ئەڵمانی لە پاریس پێک هێنا.

لە ١٠ ی ٦ ی ١٩٤٠ دا ئیتالیا دایە پاڵ ئەڵمانیا و پێکەوە هێرشیان کردە سەر شوێنەکانی سپای بریتانی لە سەروی ئەفەریقا و لە یۆنان.

لە کۆتایی ١٩٤٠ دا هەنگاریا و رۆمانیا و بولگاریا دایانە پاڵ ئەڵمانیا و،

لە ٢٢ ی ٦ ی ١٩٤١ دا ئەڵمانیا بە یارمەتی ئیتالیا، هەنگاریا، سلۆڤاکیا، فینلەندە هەڵی کوتایە سەر یەکێتی سۆڤێت و، یەکێتی سۆڤیتیش تێکەڵاوی جەنگەکە بو.

ولاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا، سەرەتا پێڕەوی سیاسەتی بێلایەنی ئەکرد، بەڵام لە لایەکەوە مەترسی هەرەس هێنانی بریتانیا و، لە لایەکی ترەوە هێرشی لە ناکاوی یابان بۆ سەر بنکەی جەنگیی بێرل هاربەری ئەمەریکی، ئەمەریکای خستە ناو جەنگەی شەڕەوە.

دەوڵەتانی دنیا ئیتر بە کردەوە دابەش بوبون بە سەر دو بەرەدا.

بەرەی هاوپەیمانەکان: بریتانیا، ئەمەریکا، یەکێتی سۆڤێت و لایەنگرەکانیان... و،

بەرەی تەوەرە: ئەڵمانیا، ئیتالیا، یابان و لایەنگرەکانیان...

هەردو لایەنی جەنگ، هەوڵیان ئەدا راگەیاندن وەکو یەکێ لە چەکە کاریگەرەکانی جەنگی سایکۆلۆجی و جەنگی پرۆپاگاندە بۆ بەرزکردنەوەی ورە (مۆراڵ) ی ریزەکانی ناوخۆی و شکاندنی ورەی هێزەکانی دوژمن و بردنەوەی جەنگ بە کار بهێنن، لەوانە: هەمو هۆیەکانی بیستن و بینین و خوێندن، کە هەندێکیان زۆر لە مێژ نەبو داهێنرا بون.

لەم جەنگە جیهانگیرەدا دەوڵەتانی ناوچەی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست، بە تایبەتی ئەوانەیان کە بەشێکی نەتەوەی کوردیان تێدا بو، هەڵوێستیان جیاواز بو:

عیراق

هەلومەرجی عیراق هەر لە سەرەتای دامەزرانیەوە لە ساڵی ١٩٢١ دا جیاواز بوە لە دەوڵەتانی دراوسێی. بەر لە دامەزرانی دەوڵەتی عیراق حوکمداری کوردستان و دواتر حکومەتی کوردستانی جنوبی دامەزراند و، زمانی کوردی لە بەشێکی کوردستان دا بوبو بە زمانی رەسمی و گۆڤار و رۆژنامەی پێ دەر ئەکرا.

بەر لە هەڵگیرسانی دوەمین جەنگ چەندین رۆژنامە، گۆڤار، کتێب بە زمانی کوردی دەرچو بون و، لە ١٩٣١ ەوە بە پێی (قانون اللغات المحلیە) زمانی کوردی بوبو بە زمانی رەسمی خوێندن و دادگا و دائیرەکانی حکومەت. لە سلێمانی رۆژنامەی (ژین) و بەر لە جەنگ بە چەند مانگێ لە بەغداد گۆڤاری (گەلاوێژ) دەرئەچو.

بریتانیای گەورە، کە تا ئەودەم، گەورەترین زلهێزی دنیا و یەکەم دەسرۆیشتوی ناو عیراق بو، ئەویش کەوتە بە کارهێنانی زمانی کوردی لە بەشێکی گرنگی راگەیاندنی رۆژهەلاتی ناوەراست دا:

لە بەغداد، بە هاوکاری تۆفیق وەهبی بەگ و حسێن حوزنی موکریانی، کەوتە دەرکردنی گۆڤاری مانگانەی (دەنگی گێتی تازە).

لە یافا (فەلەستینی ئەوسا)، بە هاوکاری گۆران، رەفیق چالاک، رەمزی قەزاز، کەوتە بلاوکردنەوەی بەرنامەی کوردی (رادیۆی کوردستان).

دەنگی گێتی تازە و رادیۆی کوردستان، هەردوکیان، بەشێ بون لە دەزگای زەبەلاحی پرۆپاگاندەی جەنگی دەوڵەتی بریتانیای گەورە، لە گەڵ کۆتایی دوەمین جەنگی جیهانیدا بریتانیا پێویستی پێیان نەما، لە بەر ئەوە هەردوکیانی راگرت.

ئێران

لە دووەمین جەنگی جیهانی‌دا ئەگەرچی بە رواڵەت بێلایەنی راگەیاند، بەڵام چالاکی بە قازانجی دەوڵەتانی تەوەرە، بە تایبەتی بە قازانجی ئەڵەمانیا، لە ناو ئێران دا لە زیاد بون دا بو. هاوپەیمانەکان ئەم مەترسی‌یەیان کرد بە بیانو، بۆ ئەوەی رێگەی لوجستیکی نێوان یەکێتی سۆڤێت و خەلیج دابین بکەن، لە لای سەرویەوە لەشکری سۆڤێت و لە لای خوارویەوە لەشکری ئینگلیز، پەلاماری ئێرانیان دا و بێ بەرگری گرتیان. رەزا شایان ناچار کرد بە قازانجی محەمەدی کوڕی دەس لە تەختی شایەتی هەڵ بگرێ.

لەو ماوەیەدا بواری جۆرێ لە ئازادی سیاسی و رۆژنامەوانی لە سەرانسەری ئێران دا پەیدا بوە. لە تاران و هەندێ لە شارەکانی تر دەیان رۆژنامە و گۆڤاری ئازاد دەرچون. بەڵام هیچ رۆژنامە یا گۆڤار یا بڵاو کراوە نە لە تاران و نە لە هیچ شارێکی تر، بە موافەقەتی حکومەتی ناوەندی تاران، بە زمانی کوردی دەرنەچوە. ئەبێ هۆی ئەمە بگەڕێتەوە بۆچی؟

ئاخۆ قانونەکانی ئێران رێگەی دەرچونی چاپکراویان بە زمانی کوردی نەداوە؟

ئاخۆ هیچ کەس و تاقمێکی کورد، کە بە پێی قانونەکانی ئێران مەرجی پێویستیان تێدا بوبێ، داوای ئیجازەی دەرهێنانی رۆژنامە و گۆڤاری کوردی‌یان کردوە و داواکەیان رەت کرابێتەوە؟

وەڵامدانەوەی ئەم پرسیارە پێویستی بە گەڕان هەیە بە ناو ئارشیفی لایەنە پێوەندیدارەکانی حکومەتی ئێران دا.

د. ئیسماعیل ئەردەڵان لە تاران ئیجازەی قانونی دەرهێنانی رۆژنامەیەکی فارسی بە ناوی (کوهستان) ەوە وەرگرتوە. لەم رۆژنامەیەدا باس و بابەت و لێکۆڵینەوە لە سەر هەلومەرجی سیاسی، کۆمەڵایەتی، ئابوری، روشنبیری...

کوردستان و، جوڵانەوەی نەتەوەیی کورد بە فارسی نوسیوە. جاروبار شیعری کوردی و پەندی پێشینانی بە کوردی بڵاو کردۆتەوە.

ڕۆژنامەوانێکی بە تواناى وەکو سەید حوسەین حوزنی، کە هەمیشە شانازی کردوە بە موکریانی بونی خۆیەوە، لە باتی ئەوەی لە بەغداد ببێتە هاوکاری کاربەدەستانی بریتانی بۆ دەرکردنی (دەنگی گێتیی تازە) و، بەو هۆیەوە چەندین ناووناتۆرەی سوکی قبوڵ کردوە، بۆچی نەچۆتە تاران لەوێ هەمان کار ئەنجام بدا؟

یان کەسێکی وەکو عەلادین سوجادی کە ئەویش ڕۆژنامەوانێکی ناسراو بو بۆچی نەگەڕایەوە سنە یا تاران بۆ ئەوەی کارێکی وەها بکا؟

تۆ بڵێی، لە کاتێک دا هەمو ڕۆژنامەوانە ناسراوەکانی ئێران بە ئازادی لەوپەڕی چالاکی دا بون، ئەمانیان لە سێدارە بدایە؟

یان کاتێ موکریان بوە مەڵبەندێکی گرنگی ڕۆژنامەوانی ئازادی کوردی بۆچی ئەمان، کە ڕۆژنامەوانی شارەزا و خاوەن تەجروبە بون، هەر لە بەغداد مانەوە و نەگەڕانەوە زێد و نیشتمانەکەی خۆیان لەوێ خزمەت بە ڕۆژنامەوانی کوردی بکەن؟

ناوچەی موکریان، وەکو هەرێمێکی بێلایەن، لە نێوان هێزەکانی بریتانیا لە لایەک و هێزەکانی یەکێتی سۆڤێت دا لە لایەکی کەوە مایەوە. لەو ناوچەیەدا بۆشایی دەسەڵات دروست بوبو. چالاکەکانی کورد، دوای ساڵانێکی درێژی چەوساندنەوەی سەردەمی ڕەزا شا، کەڵکیان لەم بۆشاییە وەرگرت بۆ گەرمکردنی چالاکی سیاسی و ڕۆژنامەوانی.

کۆمەڵەی ژ ک دامەزرا و، کەوتە دانانی ڕێوشوێنی نهێنی (بڵاوکەرەوەی بیر) ی ڕێکخراوەکە و گۆڤاری (نیشتمان) ی دەرکرد. هەر لەو ساڵانەدا ناوچەکە گۆڕانی بنەڕەتیی بە خۆیەوە دی. کۆمەڵی ژ. ک گۆڕا بۆ حیزبی دیموکراتی

کوردستان و، حیزبی دیموکرات، جمهوریەتی کوردستانی لە مەهاباد دامەزراند. ئەم قۆناغە سەرەڕای کورتی ماوەکەی قۆناغێکی دەوڵەمەندی کاروانی رۆژنامەوانی کوردییە. لەم ماوە کورتەدا گۆڤاری نیومانگی کوردستان، رۆژنامەی رۆژە نەرۆژی کوردستان، گۆڤارەکانی هەلاڵە، هاواری نیشتمان، گڕوگاڵی منداڵانی کورد، دەرچوە. بڵاوکراوەکانی ئەم قۆناغە، لە بەر چەندین تایبەتمەنی خۆی، ئەشێ ناوی بنرێ (قوتابخانەی رۆژنامەوانیی موکریان).

تورکیا

کە لە یەکەمین جەنگی جیهانی دا بەشداری کرد و لە ئەنجامی ئەوەدا لەتوپەت بو، پەندی لەوە وەرگرتبو، لەم جەنگەدا لە سەرەتادا کە هێشتا ئەنجامەکەی دیار نەبو، بێلایەن راوەستا. یەکێ لە هۆکانی ئەم بێلایەنیە، وەکو دوایی لە دۆکۆمێنتەکانی ئەڵمانیای نازیدا دەرکەوت، ترسی تورکیا بوە لەوەی یەکێتی سۆڤێت و دەوڵەتانی هاوپەیمان یارمەتی کورد بدەن کوردستان لە تورکیا جیا بکاتەوە و دەوڵەتی کوردی دروست ببێ.

تورک دانی بە بونی کوردا نەئەنا و بە تورکی شاخاوی دائەنان. کورد بێ بەش بو لە هەمو جۆرە مافێکی سیاسی و رۆشنبیری، لە بەر ئەوە لە ناو تورکیا هیچ بڵاوکراوەیەکی کوردی: رۆژنامە، گۆڤار، کتێب.. دەرنەچوە.

لەو سەردەمەدا بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد لە تورکیا، دوای ئەو شکستە خوێناوییانەی بە سەری هات بو، هێشتا لە خامۆشیەکی تەواودا بو. چالاکەکانی کوردستانی تورکیا لە سوریا و لوبنان گیرسا بونەوە، کەمتر چالاکی سیاسی و زۆرتر چالاکی رۆشنبیرییان ئەنواند.

سوریا و لوبنان

هەردو وڵات لە ژێر ئینتیدابی فەرەنسیدا بون. حکومەتی فەرەنسا کەوتبوە ژێردەستی ئەڵمانیاوە، بەڵام مارشال دیگۆل لە حکومەتەکەی پاریس هەڵگەڕایەوە حکومەتی فەرەنسای لە تاراوگە (مەنفا) دامەزراند. چالاکەکانی کورد، بە تایبەتی ئەوانەیان کە لە کوردستانی تورکیاوە چوبونە سوریا و لوبنان (حیزبی خویبون) یان دامەزراند و، دوای تێشکانی شۆڕشی ئاگری نائومێد بون لەوەی بە خەباتی چەکدار بتوانن ئازادی کوردستانی تورکیا بە دەس بهێنن، کەوتبونە خەباتی رۆشنبیری: بوژاندنەوەی زمانی کوردی، چاککردنی ئەلف و بێ و رێنوسەکەی، بڵاوکردنەوەی گۆڤار و رۆژنامە و کتێب. سەرانی کورد بە گشتی پێوەندیيان لە گەڵ دەسەڵاتی منداتی فەرەنسی (ئینتیداب) باش بو. ئەم پێوەندییە باشە یارمەتی دان لە ساڵانی جەنگ دا کەڵک لە چاوپۆشی و توانای دەسەڵاتی فەرەنسی وەربگرن بۆ پەرەپێدانی چالاکی رۆشنبیری کوردی بە تایبەتی چالاکی رۆژنامەوانی.

هاوپەیمانەکان لە ماوەی جەنگ دا:

لە شام، هاوکاری میر جەلادەت بەدرخانیان کرد بۆ دەرکردنی (رۆناهی) و بوژاندنەوەی سەرلەنوێی (هاوار).

لە بیروت، هاوکاری میر کامەران بەدرخانیان کرد بۆ دەرکردنی (رۆژانو) و (ستێر) و، بۆ پەخشی رادیۆیی هەندێ پرۆگرامی ئەدەبی و فۆلکلۆری بە کرمانجی.

بڵاوکراوەکانی ئەم قۆناغەی شام و بیروت سەرەڕای کورتی تەمەنیان، لە بەر چەندین تایبەتمەنی خۆی، ئەشێ ناوی بنرێ (قوتابخانەی رۆژنامەوانیی بەدرخان).

بەڵام چارەنوسی هەمو ئەمانە لە گەڵ بەلادا کەوتنی چارەنوسی جەنگ دا بڕیاری لێ درا و، لە دەرچون کەوت.

دوای ئەوەی سوریا و لوبنان سەربەخۆیی‌یان وەرگرت ئەو پەراوێزە تەسکەی ئازادی کە لە سەردەمی ماندات (ئینتیداب) دا بۆ کورد رەخسا بو، لە سەردەمی سەربەخۆیی‌دا لیّی سێنرایەوە.

×

دوەمین جەنگی جیهانی تەواو بو. ئەڵەمانیا و ژاپۆن و هاوپەیمانەکانیان بە تێشکاوی خۆیان دا بە دەستەوە. دەوڵەتانی براوەی جەنگ: ئەمەریکا، بریتانیا، یەکێتی سۆڤێت... کەوتنە کۆبونەوە بۆ رێکخستنەوەی دنیای دوای جەنگ. جەنگی گەرم برایەوە. جەنگێکی نوێ، لە نێوان هاوپەیمانەکانی دوێنێدا، دەستی پێ کرد کە لە پێوەندی ناودەوڵەتان دا بە جەنگی سارد ناوی دەرچو. جەنگی سارد، شێوەکانی لە شێوەکانی شەڕی کۆن جیاواز بو، ئەگینا لە توندوتیژی دوژمنایەتی‌دا ئەگەر گەرمتر نەبوبێ ساردتر نەبو. لە ئەنجامی ئەم شەڕەدا دیسانەوە دنیا دابەش بوەوە بە سەر دو ئۆردوگادا:

ئۆردوگای وڵاتانی سەرمایەداری بە سەرۆکایەتی هێزی تازە پێگەیشتوی ئەمەریکا.

ئۆردوگای وڵاتانی سۆسیالیستی بە سەرۆکایەتی یەکێتی سۆڤێت.

ناکۆکی ئایدیۆلۆجی نێوان ئەم دو ئۆردوگایە لە هەمو مەیدانەکانی ژیانی مرۆڤایەتی‌دا، لە مەیدانی جەنگی، سیاسی، ئابوری، رۆشنبیری... دا بە قوڵی رەنگی دایەوە و، زۆر لە وڵاتانی دواکەوتوی جیهانی سێیەم (لەوانە حکومەتی عیراق) بەربەرەکانی کۆمۆنیزمی کردە بیانویەکی قانونی بۆ گەمارۆدانی هەمو جۆرەکانی ئازادی سیاسی: ئازادی دەربڕینی بیرورا، ئازادی رۆژنامەوانی، ئازادی کاری حیزبی...

x

لە چلەکانی سەدەی بیستەمەوە لە پرۆسەی گەشەکردنی رۆژنامەوانی کوردیدا ٣ جۆری جیاوازی رۆژنامەوانی پەیدا بون:

١. رۆژنامەوانیی ئەهلی

کە بە پێی قانونەکانی چاپەمەنی لە لایەن رۆژنامەوانی کوردەوە بلاو کراونەتەوە. ئەم بوارە قانونییە، تەنیا لە عیراق دا بۆ کورد رەخساوە، حکومەتەکانی ئێران، تورکیا و سوریا، رێگەی قانونییان بە گەشانەوەی رۆژنامەوانیی کوردی نەداوە.

٢. رۆژنامەوانیی نهێنی

حیزبە سیاسییەکان کە قانون رێگەی چالاکی سیاسی ئاشکرای پێ نەداون، پەنایان بردۆتە بەر پێکهێنانی رێکخستنی نهێنی و، بۆ بلاوکردنەوەی بیروباوەڕ و، بۆ دەربڕینی هەڵوێستی خۆیان لە رووداوەکانی ناوخۆ و ناوچەیی و جیهانی، دەزگای چاپی نهێنییان دامەزراندوە، زمانحاڵی حیزب و بەیاننامە و بلاوکراوەی جۆراوجۆریان پێ دەرکردوە.

رۆژنامەوانیی نهێنی کوردی، لە عیراق بوّتە بەشێکی گرنگی چالاکیی بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد و بزوتنەوەی دیموکراتی و بزوتنەوەی کۆمۆنیستی، لە ئێران ناو بە ناو سەری دەرهێناوە، بەلام لە تورکیا و سوریا زەمینەی پەیدابونی رۆژنامەوانیی نهینی کوردی نەبوە.

٣. رۆژنامەوانیی بیانی

لە سالانی دوەمین جەنگی جیهانیدا بریتانیا و، لە سالانی جەنگی ساردا ولاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا، بۆ مەبەستی سیاسی خۆیان، بە زمانی کوردی گۆڤار و بلاوکراوەیان پەخش کردوە.

ئەم جۆرە رۆژنامەوانییە هەر لە عیراق رێگەی پێ دراوە. حکومەتەکانی ئێران و تورکیا و سوریا رێگەیان پێ نەداوە.

ژ. ك

و

رۆژنامەوانیی نهێنی

١. نیشتمان

١. ١. دەرچونی

١. ٢. ئامانجی

١. ٣. نوسەرەکانی

١. ٤. بڵاوکردنەوەی

١. ٥. راگرتنی

٢. بیروبۆچونەکانی

٢. ١. مەرامنامە

٢. ٢. ژ. ک و ئیسلامەتی

٢. ٣. ژ. ک و شیوعێتی

٢. ٤. ژ. ک و ئینگلیز

٢. ٥. بۆچونێکی ناکۆک

٣. بابەتە سیاسیەکانی

٤. گۆشەکانی

٤. ١. گەنجینەی ئەدەبیات

٤. ٢. دەمەتەقێ

٤. ٣. لە ناو کۆمەڵەدا

٤. ٤. بابەتی مێژویی

٤. ٥. بەشی گبی

٥. شوێنی لە رۆژنامەوانیی کوردیدا

بژی سەروك و كورد و كوردستان و هیوا !

كم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة بإذن الله

J. K

نیشتمان

گوواریکی کومەلایەتی ؛ ئەدەبی ؛ خوێندەواری و مانگی كوردیه

ژمارەی ـ ١   سالی یەکەم   پوش پەری ١٣٢٢   جولای ١٩٤٣

آمانجی ایمه

ئەی برای كوردی خوشەویست :

كومەلەی **ژ.ك** بە پیچەوانەی هەمو بەر هەلست و قورت و چەلەمەییکی وەکو دوز منـایەتی خوبەخو ؛ دوبەرەکی و خوخوری ؛ پول پەرستی و بیگانە دوستی کەلەریگای پیش کەوتن و سەرکەوتنی کوردا هەیە بەهەمو هیزو توانای خوی تی ئەکوشیت

١. نیشتمان

١. ١. دەرچونی

ژ ١ ی ساڵی ١ ی لە پوشپەڕی ١٣٢٢ ی هەتاوی بەرامبەر تەموز (جولای) ١٩٤٣ دەرچوە. ٢٥ لاپەڕەیە.

ژ ٢ ی خەزەلوەری ١٣٢٢ ی هەتاوی بەرامبەر نۆڤەمبەری ١٩٤٣ دەرچوە. ٢٥ لاپەڕەیە.

ژ ٣ – ٤ ی سەرماوەز و رێبەندانی ١٣٢٢ ی هەتاوی بەرامبەر کانونی یەکەم (دێسەمبەر) ی ١٩٤٣ و کانونی دوەم (جەنیوەری) ی ١٩٤٤ دەرچوە. ٣٦ لاپەڕەیە.

ژ ٥ ی رێبەندانی ١٣٢٢ ی هەتاوی بەرامبەر کانونی دوەمی (جەنیوەر) ی ١٩٤٤ دەرچوە. ٢٤ لاپەڕەیە.

ژ ٦ ی رەشەمەی ١٣٢٢ هەتاوی بەرامبەر مارت (مارچ) ی ١٩٤٤ دەرچوە. ٢٢ لاپەڕەیە.

ژ ٧ و ٨ و ٩ ی کە دوا ژمارەیەتی و بە یەکەوە لە یەک بەرگ دایە لە خاکەلێوە و بانەمەڕ و جۆزەردانی ١٣٢٢ ی هەتاوی بەرامبەر نیسان و مایس و حوزەیران (ئەپریل و مەی و جون) ی ١٩٤٤ دا دەرچوە. ٣٢ لاپەڕەیە.

لە ناوچەوانی سەربەرگی ژ ١ دا هەردو حەرفی (J. K) ی لاتینی لە ناو بازنەیەکی خڕدا کە چەند تیشکێکی لێ بڵاو بوتەوە و بە دەوری ئەو بازنەیەدا ئایەتێک و لە سەروی لاجانگی چەپیدا (بژی سەرۆک و کورد و کوردستان و هیوا) و، ئینجا لە ژێر وشەی (نیشتمان) دا بەم جۆرە خۆی بە ناسین داوە:

(بڵاوکەرەوەی بیری ژ. ک)

(گۆوارێکی کۆمەڵایەتی، ئەدەبی، خوێندەواری و مانگی کوردیە)

له ژ ۲ دا (بژی سەرۆک و...) دوبارە نەنوسراوەتەوە. بەڵام لە هەر لایەکی ناوچەوانی لاپەڕەی سەربەرگ دا بەیتێکی ئەم شیعرە نوسراوە:

بەختیارین، لە هەوەڵ، نێوی مەیان دانا کورد

ساحیبی غیرەتن ئەو قەومە وەکو رۆستەمی گورد

هەرکەسێ پەنجە لە پەنجەی مە دەدا، یا ڕەببی

دەست و پەنجەی بشکێ، پیلی لە بن ڕا ببێ ورد

له ژ ۳ - ٤ دا له گۆشەی لای چەپ دا بە وردی نوسیوێتی: (بژی کورد و کوردستان و کۆمەڵەی ژ. ک) ئینجا کلێشەکەی نیشتمان و لە ژێریدا وێنەی سەلاحەدینی ئەیوبی لە سەر بەرگەکەی چاپ کردوە و، لە ژێر وێنەکەدا ئەم شیعرەی شێخ رەزای نوسیوە:

عەرەب ئینکاری فەزڵی ئێوە ناکەم ئەفزەلن ئەمما

سەلاحەدین کە دنیای گرت لە نەسلی کوردی بابان بو.

ئەم وێنەیەی سەلاحەدین لە گۆڤاری (دیاری کوردستان) ی بەغدادەوە وەرگیراوە.

لە ژ ۵ دا وشەی (اللّٰه) ی لە تەپڵە سەری لاپەڕەدا نوسیوە و لە گۆشەی چەپ دا بژی کورد و کوردستانی گەورە. کلێشەکەی نیشتمان وەکو خۆی و، لە ژێر وێنەکەی سەلاحەدین دا شیعرەکەی سەربەرگی (دیاری کوردستان) ی نوسیوەتەوە:

تۆ نەمردوی ئەی سەلاحەدینی ئەیوبی نەسەب

هەر بژی ئەی شاهی بەیتی کورد، ئەی فەخری عەرەب

لە ژ ۶ دا شیعرەکەی بەم جۆرە دەسکاری کردوە:

تۆ نەمردوی ئەی سەلاحەدینی ئەیوبی لەقەب

هەر بژیت ئەی فەخری کورد و حاکمی موڵکی عەرەب

١. ٢. ئامانجی

لە ژ ١ ی تەموزی ١٩٤٣ دا لە ژێر سەرناوی (ئامانجی ئێمە) دا نوسیوێتی:

"ئەی برای کوردی خۆشەویست!

"کۆمەڵەی ژ. ک بە پێچەوانەی هەمو بەرهەڵست و قۆرت و چەڵەمەیەکی وەکو دوژمنایەتی خۆبەخۆ، دوبەرەکی و خۆخۆری، پولپەرستی و بێگانەدۆستی، کە لە رێگەی پێشکەوتن وە سەرکەوتنی کوردا هەیە بە هەمو هێز و توانای خۆی تێ ئەکۆشێت تا زنجیر و کەڵەمەی دیلی و ژێردەستی لە ئەستۆی نەتەوەی کورد دامالێ، وە لەم کوردستانە لەت و کوتەی ئیستا کوردستانێکی گەورە و رێکوپێک بێنێتە بەرهەم کە هەمو کوردێک بە سەربەستی تیا بژێت.

"زۆر کەس وا لێک ئەدەنەوە کە ئەبێ نەتەوەی کورد بە زۆر و نیروی چەک لە دیلی رزگار بکرێت، بەڵام ئەوانە هەمو بە هەڵە چون و رێگای راستیان لێ ون بوە، چونکو چەک و تفاقی شەڕ کە لە چەنگ کوردایە لە بەرانبەر چەک و تفاقی شەڕی ئەمانەی بونە بەرهەڵستی سەربەستی ئێمە کار ناکات ئەبێ کورد بزانێت ئیمڕۆ تفەنگ لە چاو گوللەپژێن و تۆپ و تانک و فڕۆکە و ... و ... توقتوقەیەک زیاتر نیە تەنیا رێگایەکی ئەبێ کورد بەرەو سەربەستی پیَیا بڕوا شەقامی شارستانێتیە، ئەم رێگایە راست و رەوان ئەچێتە ناو مێرگی ئازادی و سەربەستی.

"کۆمەڵەی ژ. ک بڕیاری داوە بۆ روناک کردنەوەی بیری نەتەوەی کورد و دۆزینەوەی هۆی چارەڕەشی و دواکەوتنی ئەم میلەتە بەستەزمان و بێ دەسەڵاتە لە هیچ فیداکاریەکی رو وەرنەگێڕێت ئەوا لە سەر بڕیاری هەیئەتی ناوەندی ئەم گۆوارە دەرئەچێت تا بەرە بەرە هەر چەوتی و نارەواییەکی لە ژیانی کوردا هەیە پیشانی بدا و ببێتە شارەزای نەتەوەی کورد لە رێگای سەربەستی و سەربەخۆئیدا."

١. ٣. نوسەرەکانی

نیشتمان بە ئاشکرا ناوی سەرنوسەر و دەستەی نوسەران و ئەدرەسی شوێنی دەرچون و ناوی چاپخانەی لە سەر نیە.

بابەتەکانی لە مەهاباد لە لای سەرکردایەتی ژ. ک کۆکراوەتەوە و ئامادە کراوە و ئەورەحمانی زەبیحی بە دەستی بردویەتی بۆ تەورێز لە چاپخانەیەک کە خاوەنەکەی ئەرمەنی بوە چاپ کراوە. بە نهێنی هێنراوەتەوە بۆ مەهاباد و لەوێوە دابەش کراوە.

لەوانەی لە نیشتمان دا بەشداری دیاریان کردوە:

ع. بێژەن (ئەورەحمانی زەبیحی)، بە وتارەکانی (رێککەون تا سەرکەون) و، (سەرکەوتن بە زۆر و کەمی نیە) و، (شاعیری بە ناوبانگ وەفایی) لە ژ ١ دا و، (ئێمە و مەردم) لە ژ ٢ دا و، (بۆچی نەگریم؟) لە ژ ٣ دا و، (کورد لە حەیات ئینسکلۆپیدیاسی تورک دا) و، (فەلسەفەی ژیان) لە ژ ٥ دا و، (بۆچی گەورەکانی قورەیش موسوڵمان نەدەبون) لە ژ ۶ دا و، (کوردستان قوت نادرێ) لە ژ ٧ - ٩ دا بەشداری کردوە.

ع. هەژار، جگە لەوەی لە هەمو ژمارەکانی دا (دەمەتەقێی دوکەسی) نوسیوە، لە ژ ٣ - ٤ دا شیعری (مەرامی کۆمەڵەکەم دینگە) ی بڵاو کردۆتەوە (نیشتمان) ئەم بەیتەی لەم شیعرە، کە جۆرێکە لە هەڕەشە لە نەیارەکانی، وەکو یەکێ لە دروشمەکانی لە سەربەرگی ژ ٥ و ۶ دا نوسیوەتەوە:

لە دەمبڕینی ئەوانەی لە کۆمەڵەم بەدگۆن
لە بار و تیژە، دەمی مو دەکا، مقەست و برینگم

لە ژ ٥ دا (جوجەڵەی نیشتمان) و، لە ژ ۶ دا (دڵی دایک) و، لە ژ ٧ - ٩ دا (دەمەتەقێی دو باز) ی بڵاو کردۆتەوە.

م. ش. هێمن، هەم وتاری بۆ نیشتمان نوسیوە و هەم شیعری تێدا بڵاو کردۆتەوە. لە ژ ٢ دا وتاری (خۆت بناسە) و دوشیعر (مەحکەمەی مەنحوسی

ئیستیقلال) کە باسی شەهیدانی ١٩٢٥ ی کوردستانی تورکیا ئەکا و (کوردمو) و، لە ژ ٣ - ٤ دا شیعری (ئاخافتنی خوشک و برایان) و، لە ژ ٥ دا وتاری (رۆژی کارە) و شیعری (قەلأی نیشتمان) و (ئەمن دەیلێم و بێباکم) و، لە ژ ٦ دا وتاری (سکالأیەک لە گەلّ نیشتمان) و شیعری (دەبێ من چۆن ببم مەسرور و دڵشاد) و، لە ژ ٧ - ٩ وتاری (شێخ یوسف شەمسەدین بورهان) و (کورد چی دەوێ؟) و شیعری (کوردە گیان خەونم دیت)

م. نادری (دڵشادی رەسولی) لە ژ ٣ - ٤ دا (بەهەشتی بەختیاری) و، لە ژ ٥ دا (پیاوی چاک بە و مەیخوێنەوە) و، لە ژ ٦ دا (کوردستان) وەرگێڕانێ لە رۆژنامەی اللواى بیروتیەوە و، لە ژ ٧ - ٩ دا (کۆڤاری نیشتمان) و (سەربەستی یا مردن) و (خۆشبەختی) نوسیوە. دڵشادی رەسولی پەخشاننوسێکی بە توانا بوە، ئەو سەردەمە گەلێ پەخشانی ئەدەبیی جوانی لە گەلاوێژدا بلأو کردۆتەوە.

جگە لەمان، برای راست (کاک رەحمانی موهتەدی)، ع. ساسان (وەهابی بلوریان)، م. فەرۆخ، م. ئاریا (مەنافی کەریمی)، م. بەیان، م. لاو (صدیقی حەیدەری)، م. ش. ئازەر (محەمەدی شاپەسەندی)، پشتیوان، ع. راد (عەبدولرەحمانی ئیمامی)، م. ئیرەج، لە نوسینەکانی نیشتمان دا بەشدار بون.

جگە لە هێمن و هەژار، چەندین شاعیری کە شیعری هاندەرانەی سیاسی و کۆمەلأیەتی‌یان تێدا بلأو کردۆتەوە.

لە شاعیرانی کوردستانی ئێران: م. حەریق (محەمەدی ئەسحابی)، قومری، م. عیشقی...

لە شاعیرانی کوردستانی عیراق: م. م. هۆشەنگ لە ژ ١ دا، گیوی موکریانی (نادم بە فەلەک) لە ژ ٢ دا، قانع (پایزی نیشتمان) لە ژ ٣ - ٤ و (چوار) لە ژ ٥ دا و (ئەگەر مردم) لە ژ ٦ دا، فانی (حور بژی) لە ژ ٢ دا و (دەڵێم بیلێم و ناوێرم) لە ژ ٣ - ٤ دا، تەخمیسی مەلا حەسەنی قازی لە سەر شیعری ئەحمەد موختار (نالّەیی دلّ) لە ژ ٥ و ٦ دا.

چەند شیعرێکیشی بە ناوی (شاعیرێکی بە ناوبانگ) و (بوێژێکی ناودار) و بە بێ ناو بڵاو کردۆتەوە.

نوسەرانی نیشتمان ئاگاداری بزوتنەوەی رۆشنبیریی کوردی بون لە دەرەوەی ئێران.

لە ژ ١ دا بڵاوکردنەوەی شیعرێکی مەولەوی کە (پیرەمێردی سلێمانی لە کوردی هەورامانیەوە وەری گێڕاوەتە سەر لەهجەی موکوریانی) و شیعرێکی زێوەر و، راگوێزانی باس و بابەت لە تاریخەکەی ئەمین زەکی و لە کتێبی رەفیق حیلمی و،

لە ژ ٣ - ٤ هەواڵی دەرچونی دەنگی گێتیی تازە لە بەغداد و، راگوێزانی بابەت لە (رۆژانو) ی بێروتی... و،

لە ژ ٥ دا لێدوانی بێژەن لە وتارێکی پشکۆ کە لە گەلاوێژدا بڵاو بوتەوە و،

لە ژ ۶ دا (بوێژێکی ناودار) کە ئەڵێ:

لە شەوقی (نیشتمان) و شوعلەی ئەستێرەی (گەلاوێژ) ە

برینی رووح و قەلب و قالبم فیلجوملە سارێژە

لە ژ ٧ دا هەواڵی کۆچی دوایی (عالمی بە ناوبانگ و نیشتمان پەروەر مەلا محەمەدی کۆیی) و،

بڵاوکردنەوەی کۆمەڵە شیعری حاجی قادری کۆیی و مەلا محەمەدی کۆیی و، رازاندنەوەی رۆژژمێرەکانی بە شیعری شاعیرانی کوردستانی عیراق...

ئەمانە هەمویان نیشانەی ئەوەن کە نوسەرانی نیشتمان بە چاکی ئاگاداری بزوتنەوەی رۆشنبیریی کوردی بون. ئەمەیش لەو سەردەمەدا بۆ ئەوان کارێکی دژوار نەبوە: یەکەم، بە هۆی رێکخراوەکانی ژ. ک لە عیراق و پێوەندی زۆریان لە گەڵ کەسایەتیەکانی کورد. دوەم، بە هۆی هەلومەرجی جەنگی جیهانیەوە کورد جۆرێ لە ئازادی هەڵسوڕان و تێکەڵاوی یەکتری هەبوە.

١. ٤. بڵاوکردنەوەی

نیشتمان، هەندێکی بە دەست بە رێگەی تۆڕی رێکخراوەکانی ژ. ک و، هەندێکی بە پۆستە دابەش کراوە. لە چاو خۆیدا زۆر بڵاو بۆتەوە و گەیشتۆتە زۆر گوند و شاری کوردستان و، زۆر پایتەختی دەوڵەتانی دنیا.

(ژین) لە سلێمانی، (گەلاوێژ) لە بەغداد، (رۆناهی) لە شام، (رۆژانو) لە بێروت، کە هاوزەمانی نیشتمان بون، بە ستایشەوە هەواڵی بڵاوبونەوەیان نوسیوە.

لە پێش بڵاوبونەوەی هەر ژمارەیەکیدا لە مەهاباد پرۆپاگاندەی بۆ کراوە و ئاگاداری بە دیواری شوێنە گشتیەکان دا هەڵواسراوە.

١. ٥. راگرتنی

لە ژ ٢ ی نیشتمان دا ئەم (ئیعلان) ەی بڵاو کردۆتەوە: "رۆژنامەی هەفتەیی (مرۆ - Mirov) لە لایەن بێژەن ٢ بەم نێزیکانە دەرئەچێت ئابونە تەنیا بۆ ئەندامەکانی کۆمەڵەیە"

پێ ناچێ هەفتەنامەی مرۆڤ دەرچوبێ. نیشتمانیش لە دوای ژ ٧ - ٩ کە هەرسێکیان لە یەک بەرگ دا چاپ کراون ئیتر دەرنەچوە. بۆچی راوەستاوە، لە کاتێک دا لەو ماوەیەدا رێکخراوەکانی ژ. ک پەرەیان سەندوە و لقوپۆپی لە زۆر شوێن دا بڵاو بۆتەوە و هێز و توانای لە چاو سەرەتادا زۆر زیادی کردوە؟ قازی محەمەد، کەسایەتی بەرێز و ناسراوی موکریان، سوێندی ئەندامەتی خواردوە و بە کردەوە بۆتە سەرۆکی رێکخراوەکە. هێشتا وەڵامی ئەم پرسیارە نەدراوەتەوە.

لە حیزبی ئیستقلالدا بەشدار بوون

بژی کورد و کوردستانی گەورە

نیشتمان

بلاوکەرەوەی بیری کۆمەڵەی ژ.ک

گۆڤارێکی ئەدەبی، کۆمەڵایەتی، سیاسی و مانگی کوردییە

ژمارەی ٧ و ٨ و ٩ ● سالی یەکەم ● بەهاری ١٣٢٣

(کوردستان قووت نادرێت)

آ : ل . ب . ع . بۆکان

کوردستان هیچ کات جگە لە چەند پارچەیەکی زۆر بچووک
و هەندێک ماڵ و دراو دەگەڵ چەند وەعدەیەکی درۆ و فریو
دانی گەورەکانیان ئەمە کە لەبەر کێشی زۆری ئەم گەورانە
دادەمرکێنن و لەو رستە بە پێوەندیانی دەوڵەتانی تورکیا،
ئێران و عێراق کە چەندین ساڵە وەک زەرووی کوردستانەوە
نووساون، خوێنی دەمژن و بێ خێری دەکەن. بەڵێ جۆرێک
پەردەیەکی ئەستوور لە نێوان عەقڵ و بیندا پەیدا دەکەن
بە خۆی لێ نە گەیشتن، تێ ناگەن: جیاواز ئەگەر ئیمە ڕاکەن
ئەوی ساغ بوون و مێشکیان کە گوێ هەڵدەن دەکەون پێ کەوتن
جیهانگیری شاهەنشاهی. ئەگەر ئاواتی ئەم هەموو دونیایە
ئاخر بە دەست یەکگرتن تا ئەمانە بە سەردا شکات

دەوڵەتانی تورکیا، ئێران، عێراق و سووریە کە لە

کوردستان زۆر لە مێژە جاری سەربەزێری گردوون و خستوویانە
خەوێکی قووڵ دالی ئەو وڵاتە گەورەیە کە نزیکەی
٤٠٠٠٠٠ کیلۆمەتری چوار گۆشە پانایییەتی و (١٠) ملیۆن کەسی
دانیشتووی هەیە بەڵام ئەو شارەزا و دەوڵەمەندییانە بە کوردستانی زۆر

ئەمەوو کە لەم هەڵسوکەوتە ڕابوردوودا لە دەسێکەوە دەوڵەتە
ئیستعماری و ئیمپریالییەکان: کوردیان هەتا ئەمڕۆ
ژێردەستی ئەو وڵاتانە دانیشتوون و بێ گوێدان لە هەستی خۆیان
دەکەن و کوردیشی بەڵام ئەم جۆرانە چەندی سەبری لێ
بڕاوە کۆمەڵێکی کوردە زۆر بە ئێشی کە دەکەن هەستی دەکا
هەر دەم سەر هەڵدەن کە نێوانی خۆی و ئەوان ساڵ
ئاشتیان نییە. لە رووی ئەوان زۆر بەکاری بێ بڕگە
دیکەی هەست بۆ زێدی ئەمانی ئاوەدانکاری خۆیەوە

دوور و درێژی بیر و هەڵکۆڵینی ئەو کارانەی
لە سەدەی ئەوانی پێ نیە لەم بابەتانەدا ئەمەی ئەوان لە
هەموو کات لە وڵاتانی تر (بە پێی ساڵ و رۆژی) لە سالی
کەمالی پاشا بەرەوپێش دەچێ ئیستا زەڕە لە نێو کوردستان
لە نێوان تورکیا، ئێران، عێراق و سووریا دابەش کراوە
بەری لە ئێرانی و خۆی لە بەری تر و عالەم دادەپەڕێت
بەری لەم کارە ڕەوا بوو؟!

هەموو کەس دەزانێ کرداری ئیستعمار وەها

٢. بیروبۆچونەکانی

٢. ١. مەرامنامەی کۆمەڵە

کۆمەڵەی ژ. ک ئەگەرچی گۆڤاری نیشتمان و چەند کۆمەڵە شیعر و چەند رۆژژمێری بە چاپکراوی بڵاو کردوّتەوە، کەچی (مەرامنامەی کۆمەڵە)ی لە نامیلکەیەکی سەربەخۆدا بە چاپکراوی بڵاو نەکردوّتەوە. تەنانەت ناوی خۆیشی بە تەواوی نەنوسیوە کە ئاخۆ مەبەستی لە حەرفەکانی ژ. ک چی بوە. مەبەستی لە حەرفی ژ ژیان یا ژیانەوە و لە حەرفی ک کورد یان کوردستان بوە؟ رەنگە بە ئەنقەست بۆ شاردنەوەی بیروبۆچونی راستەقینەی خۆی ئەمەی کردبێ. هەندێ لە بەندەکانی بە پچڕ پچڕی لە دوتوێی نیشتمان دا بڵاو کردوّتەوە:

لە ژ ٥ دا لە ژێر سەرناوی (لە ناو کۆمەڵەدا) نوسیوێتی:

"بۆ وەڵامی هێندێک لە نەفام و تێ نەگەیشتوەکان بەندێکی مەرامنامەی کۆمەڵە دەنوسین:

"کۆمەڵەی ژ. ک لە سەر ٤ کۆڵەکەی ئیسلامەتی، کوردایەتی، مەدەنیەت، سوڵح و ئاشتیخوازی، داندراوە و هەمو قانون و نیزامنامەکانی لە گەڵ شەریعەتی موقەدەسی ئیسلام تەتبیق ئەکرێ و ئینجا ئەخرێتە کار."

لە ژ ٦ دا لە ژێر هەمان ناونیشانی (لە ناو کۆمەڵەدا) نوسیوێتی:

چەند بەندێک لە مەرامنامەی کۆمەڵە

٧. بۆنەی موتەدەین بونی بەشی زۆری نەتەوەی کورد بە دینی ئیسلام کۆمەڵە لە کوردستان تەنیا دینی موقەدەسی ئیسلام بە رەسمی دەناسێ و بۆ تەرویجی شەریعەتی خاوێنی ئیسلام و بە جێ گەیشتنی هەمو رێوشوێنێکی ئیسلامەتی تێ دەکۆشێ و لە گەڵ مونافیقان بەربەرەکانیەکی بە شیدەت ئەکا.

٨. مەسلەکی کۆمەڵە دیمۆکراتیە و لەم پێناوەدا بۆ خۆشیی ژیانی بەشەریەت کۆششت ئەکرێت.

١١. کۆمەڵە هەمو قەبیلە و عەشیرەتەکانی کورد بە چاوێک تەماشا دەکا و بۆ برایەتی هەموان کۆششت ئەکا. رەخنەگری و ئینتیقاداتی کۆمەڵە لە ئاکاری ئەوان تەنیا لە روی دڵسۆزی کوردایەتیەوەیە کە حەز بە لە ناوچونی ئاکارە و رەفتاری ناشیرین لە ناو کوردەواریدا دەکا."(نیشتمان، ژ ٦)

وەکو تێبینی ئەکرێ هیچ بەندێکی بڵاو نەکردۆتەوە بۆچونی کۆمەڵە بەرامبەر رژیمی ئێرانی و حکومەتی تاران و، جۆری چارەسەرکردنی کێشەی نەتەوەیی کورد لە ئێران دا، دەرببڕێ.

٢. ٢. ژ. ک و ئیسلامەتی

نیشتمان لە ناوچەوانی سەربەرگی هەمو ژمارەیەکیدا ئایەتێکی قورئانی لە دەوری دروشمەکەی ژ. ک دا نوسیوە:

لە ژ ١ دا (کم من فئة قليلة غلبت فئة كثيرة باذن الله)

لە ژ ٢ دا (ومن يتوكل على الله فهو حسبه)

لە ژ ٣ - ٤ دا (نصر من الله وفتح قريب وبشر المؤمنين)

لە ژ ٥ دا (تعاونوا على البر والتقوى)

لە ژ ٦ دا (ان الله يأمر بالعدل والاحسان)

جگە لە مانە:

ئەورەحمانی زەبیحی (ع. بێژەن) سکرتێری کۆمەڵە و نوسەری سەرەکی نیشتمان، لە ژ ١ دا لە وتاری (سەرکەوتن بە زۆری و کەمی نیە) ئایەتی (کم من فئه قليلە) ی کردۆتە تەوەری وتارەکەی و، لە ژ ٦ دا لە وتاری (بۆچی گەورەکانی

قورەیش موسوڵمان نەدەبون؟) نمونەی لە ژیانی پێغەمبەر و روداوەکانی سەردەمی دەعوەتی ئیسلامی هێناوەتەوە بۆ سەلماندنی بۆچونەکانی.

دڵشادی رەسولی (م. نادری) یەکێکی کە لە نوسەرانی سەرەکی نیشتمان و ئەندامی (هەیئەتی ناوەندی) کۆمەڵە لە ژ ٥ دا لە وتاری (پیاوی چاک بە و مەیخوێنەوە) ئایەتی (ان مع العسر یسرا) کردوۆتە بەڵگەی قسەکانی.

هێمن لە ژ ٦ دا لە وتاری (سکاڵایەک لە گەڵ نیشتمان) ئایەتی (هل یستوی الذین لایعلمون) بە شایەت هێناوەتەوە.

لە ژ ٢ دا لە وتارێکی بێ ئیمزادا (مایەی رزگارنەبونی ئێمە لە زنجیر و کەڵەمەی دوژمن چیە و کێیە؟ بۆچی پێش ناکەوین؟) ئایەتی (الملک یبقی مع الکفر ولایبقی مع الظلم) و،

لە ژ ٣ - ٤ دا لە وتاری (ئالکول) ئایەتی (انما الخمر والمیسر والانصاب والازلام رجس من عمل الشیطان فاجتنبوه لعلکم تفلحون) کردوۆتە پشتیوانی باسەکانی.

ژ. ک وەکو لە بەندی ٧ هەمی مەرامنامەکەیدا نوسیویێتی لە سەر ٤ کۆڵەکە دانراوە، کە ئیسلامەتی یەکەمینیان بوە. ئەمەیش ئەگەرێتەوە بۆ: یەکەم، (موتەدەین بونی بەشی زۆری نەتەوەی کورد بە دینی ئیسلام). دوەم، بۆ ئەوەی تۆمەتی شیوعی بون و، لە ئەنجامی ئەوەیش دا تۆمەتی کافری و بێدینی و دژایەتی ئیسلام، لە خۆیان دور بخەنەوە. سێیەم، زۆری سەرکردەکانی کۆمەڵە و نوسەرەکانی نیشتمان لای مەلا خوێندویانە دور نیە ئەمەیش کاری هەبوبێ لە سەریان.

۲. ۳. ژ. ک و شیوعێتی

وتار و شیعرەکانی ناو نیشتمان جۆرێ لە لایەنگری بۆ یەکێتی سۆڤێت و، جۆرێ لە خۆشەویستی بۆ سەرکردەکانی تێدایە.

م. فەرۆخ لە ژ ۱ دا (پەلامارەکەی ئەوسالّی ئەلّەمان لە روسیا) و لە ژ ۲ دا زنجیرەیەک وتار دەربارەی (ئینقیلابی گەورەی ئۆکتۆبەر) بەم سەرەتایە دەس پێ ئەکا:

"زولّم و زۆر گەلێ بیری ئاگرین ئەخاتە مێشکی مەزلّومان. ئامادەیان ئەکا بۆ هەلّاییساندنی هەرا و شۆرشێکی وا کە دوایيەکی ئەبەدی بەم جەور و ستەمە بێنن. ۲۵ سالّ لەمەوپێش نەتەوەکانی روسیا لە ژێر چەنگالی بێ عەدالەتی چاردا کەوتبونە حالّێکی زۆر لە حالّی ئیمرۆی قەومی کورد خەراپتر. دەستەیەکی کەم ئاغا و خاوەن سەرمایە بە نەوعێکی زۆر ستەمکارانە و وەحشیانە خوێنی ۲۰۰ ملیۆن دانیشتوانی روسیایان ئەمژی و ئەیانکردە شوشەی نائینسانەتیەوە. هیچ کەس خاوەنی مالّی خۆی نەبو..." لە ژ ۳ - ٤ و ٥ دا درێژەی بەم وتارە داوە.

لە ژ ٦ دا لاپەرەیەکی تەواوی تەرخان کردوە بۆ وێنەی لەنین و ئەم شیعرەی لە ژێردا نوسیوە:

باقیە ناوت ئەتۆ، گەرچی دەمێکە مردوی

نا لەنین! ماوی، هەتا رۆژی قیامەت زیندوی

لە دەمەتەقێکانی بایز و باپیریش دا باسی سەرکەوتنەکانی روس بە سەر هیتلەردا دوبارە بوّتەوە.

ئەو بەندەی مەرامنامەکە و هەمو ئەو ئایەتانەی کۆمەلّە لە نیشتمان دا نوسیونی دادی نەداون. دوژمنەکانی پرۆپاگاندەی (شیوعێتی) یان لە دژی کردوە.

ڕەنگە بڵاوکردنەوەی ئەم بابەتانەیش بیانویەک بوبێ بە دەستیانەوە. تۆمەتی شیوعێتی بە پاڵ کۆمەڵەی ژ. ک دراوە. ع. بێژەن لە (ئێمە و مەردم) نوسیویێتی:

"چەند کەسێک لەم بێ مێشکانە کە کتێبی دیاری و ژمارەی یەکەمی نیشتمانیان خوێند بووەوە لایەنگری و تەمایلی ئێمەیان بە لای حکومەتی سۆڤێتیدا دی بو گوتبویان ئارمانی کۆمەڵی ژ. ک بڵاو کردنەوەی مەسلەک و باوەڕی کۆمۆنیزمە. ئەم قسەیە بێ شک لە سەرچاوەی تەبلیغاتی فاشیستەکانەوە ئاو ئەخواتەوە دەنا ئێمە کۆمۆنیست نین ئەگەر کۆمۆنیستیش بین جێگای هیچ ئیعتیرازێک بۆ خەڵک نیە لەم مەوزوعەدا هەیئەتی مەرکەزی کۆمەڵ بەیاننامەی ڕەسمی دەر ئەکات." (نیشتمان، ژ ٢، ل ٨ - ٩)

بۆ ئەوەی ئەم تۆمەتە لە خۆی دور بخاتەوە ژ. ک لە گۆشەی (لە ناو کۆمەڵەدا) بەم بەیاننامەیە بەرپەرچی داونەتەوە:

"بەیاننامەی ژمارە ٣٢٢ ی ڕۆژی ٢٥ ی مانگی سەرماوەزی ساڵی ١٣٢٢

"بە ناوی یەزدانی گەورە و بەرزی بێ هاوتا

"هەمیشە بیروباوەڕی تازە ئەبێتە ئامانجی تیری بەربەرەکانی خاوەندانی بیری کۆن و مێشکە رزیوەکان.

"ڕۆژێکی ئێمە ئەم کۆمەڵەیەمان بنیاد نا دەمان زانی لەم دەستورە گشتی و تەبیعیە رزگاربونمان نیە، درەنگ یا زو لە جەنگەی کارکردنا ئەبینە نیشانەی لۆمە و تومانجی هێندێک لە کوردە بێ تەعەسوب و کۆنەپەرستەکان، بەڵام نەمان دەزانی لە چ ڕێگایەکەوە پەلامارمان ئەدەن.

"بڵاوکردنەوەی چاپەکانمان (مەتبوعات) ئەم ئیشکالەی هەڵگرت، هێندێک لە خاوەندانی (ماڵ و مەقام) کە پێشکەوتنی ئێمە و پاشکەوتنی خۆیان لە ڕیزێک دا ئەدیت دەستیان کرد بە پرۆپاغاندە کە کۆمەڵەی ژ. ک کۆمەڵێکی شیوعی (بۆلشەویکی) ە و بە ناوی کوردایەتیەوە کار ئەکا، بۆ دروستکردنی هەمو چەشنە بەرهەڵستێک لە ڕێگای پێشوەچونی ئێمەدا بە هەمو هێزی خۆیان کۆششتیان کرد

بەڵام بێ کەڵک و سود بو، چونکو مەردوم وەک ئەوان لێکیان دابوەوە نەزان و ناتێگەیشتو نەبون، ئێمەیان زۆر چاک ئەناسی و ئەیان زانی ئارمانی ئێمە خۆشی ژیانی هەمو کوردێکە.

"لە بەر ئەمە تیری ئەم برا خۆشەویست و کۆنەپەرستانە لە باتی جەرگی کۆمەڵەی ئێمە وە بەردی قبوڵ نەکردنی جامیعە کەوت و گەڕاوە بۆ سینەی پڕ کینەی خۆیان و دەستوپێوەندیان، لە ناو مەردوم دا بێ قەدر و ئیحتیرام بون. ئەمەیە دوایی تالوکە کردن لە کاران دا، ئەمەیە نەتیجەی بێ مێشکی و نەزانی.

"ئەم برا خۆشەویستانە دەبو بزانن کە چۆن هەتاو هەمیشە لە ژێر هەوردا نامێنێتەوە هەروەها درۆ و دەلەسەش لە باریدا نیە کە روی روناکی حەقیقەت و راستی بپۆشێت. ئێمە ئارەزومانە هەرچی لە توانایان دا هەیە بۆ بەربەست کردنی پێشکەوتنی ئێمە کۆششت بکەن تا نەیروی مەعنەوی کۆمەڵەیان چاو پێ بکەوێت.

"بژی کورد و کوردستان بە سەربەستی و سەربەخۆئی

ا/ل. ب هەیئەتی ناوەندی کۆمەڵەی ژ. ک"انیشتمان، ژ ٣-٤ا

٢. ٤. ژ. ک و ئینگلیز

هەڵوێستی ژ. ک لە بریتانیا ئەتوانرێ لەم دو لێدوانەیدا بخوێنرێتەوە کە بە بۆنەی کردنەوەی اراديۆی کوردستانا لە یافا افەلەستینا و دەرکردنی ادەنگی گیتیی تازەا لە بەغداد اعیراقا نوسیونی:

لە ژ ٣ — ٤ ی کانونی دوەمی ١٩٤٤ لە ژێر سەرناوی: ائیستگەی رادیۆی کوردستانا دا نوسیوێتی:

"ئەم چەند خواهیشتەمان لە گەڕێنەندە و کاربەدەستانی ئیستگە هەیە و تکای پێکهێنانیان ئەکەین.

"شەپۆلی ٣٧ مەترونیوی چاک کار ناکات بگۆڕدرێ باشە.

"لە بەشی زۆری شارەکانی کوردستانا (بروسکە) بە رۆژ کار ناکا بەرنامەکان بخرێنە سەعاتێکی وا کە لە هەمو کوردستانا رۆژ ئاوا بوبێت.

"ئەگەر هیچ بەرهەڵست و پێشگرێک نەبێ لە سەرەتای هەمو بەرنامەکانەیەکا، دەنا هەفتەی دو جار مارشی کوردستان لێ بدرێ.

"رۆژنامەیەک بە ناوی (رۆژنامەی ئیستگەی رادیۆی کوردستان) هەفتەی جارێک دەربهێنرێ و بلاوکراوەکانی هەفتەیی تێدا بنوسرێت.

"مۆسیقای بێ دەنگ و قەوانەکان کە لێ دەدرێن ئارەزوی دڵی هەمو گوێگرەکان پێک ناهێنن. مۆسیقای بە دەنگ و قەوانی لە هەمو رەنگیان بۆ لێ بدەن و بەین بەینە قەوانەکان بگۆڕن.

(/ ل. ب ئیدارەخانەی گۆواری نیشتمان"انیشتمان، ژ ٣ - ٤، ل ٣)

هەر لە هەمان ژمارەدا بە بۆنەی دەرچونی (دەنگی گێتیی تازە) وە نوسیوێتی:

"ئەستێرەیەکی تازە لە ئاسمانی چاپەکانی کوردیدا

"جوانمێری و مەردوم دۆستی بەریتانیای گەورە

"کورد ماوەیەکی زۆر لە مێژە هەستی بە نەجابەت و مرۆڤ خۆشەویستی بەریتانیا کردوە ئەم حکومەتە گەورەیە بە درێژایی مێژوی ئیمپراتۆرێتی خۆی هەمیشە پارێزگاری ئازادی و سەربەخۆیی و پەروێنەر و پێگەهێنەری نەتەوە پچوکەکانی گێتی بوە زۆر جاران وەکو ئەمجارەی ئیستا سەر حەقی نەتەوەیەکی پچوک بەرەنگاری نەتەوەیەکی زل و بێدادگەر و ستەمکار بوە ئاسایشی نەتەوەی خۆی لە پێناو ئاسودەیی مەردوم ناوە بە تایبەتی تیشکی ئەم هەتاوە داویە لە کوردی بێچارە و چارەڕەش و ستەمدیتو و حکومەتی بەریتانیا هەر جارە بە چەشنێک بوتە هۆی پێشکەوتنی گەلی دواکەوتو و مەزلومی کورد، بە راستی پێویستی خزمایەتی خۆی لە گەڵ ئێمە بە جێ گەیاندوە ئەمجارەش لە بالیوزخانەی بەریتانی تیشکەی ئەستێرەیەکی روناک درەوشا گۆواری دەنگیی گێتیی تازەیان

به کوردیەکی زۆر پەتیی بۆ وە دەرخستین. ژمارەی یەکەممان خوێندەوە گەلێ هێژا و بە نرخە یەزدان یارمەتیدەری خۆی و خاوەنی بێت.

"بەڵام هەروەکو زاندراوە کورد تەماعیان زۆرە و بەمانە پڕ نابێت ئێمە لە حکومەتی بەریتانیای گەورە تکا ئەکەین هەروەکو لە (یافا) ئیستگەیەکی رادیۆی بە ناوی کوردستانەوە بۆ کردوینەوە و لە هەمو کوردستانا دەنگی داوەتەوە هەروەها رادیۆی لەندەنیش رۆژی سەعاتێک لە بەرنامەی خۆی بۆ زمانی شیرینی کوردی تەرخان بکا.

"بژی ئالاهەڵگری ئازادیی گیتیی بەریتانیای مەزن! نیشتمان"(نیشتمان، ژ ٣ - ٤، ل ٢٦ - ٢٧)

دانانی رادیۆی کوردستان و دەرکردنی دەنگی گیتیی تازە، کە نیشتمان بەو خۆشبینیە زۆرەوە، هەواڵەکانی بڵاو کردونەتەوە، هیچیان لە بەر خاتری (خزمایەتی) کورد و ئینگلیز نەبوە، بەڵکو دو ئامراز بون بۆ (پرۆپاگاندەی جەنگ) و بەشێ بون لە دەزگای زەبەلاحی راگەیاندنی بریتانیای سەردەمی دوەمین جەنگی جیهانی. دوای تەواو بونی جەنگ ئیشیان بەم دو دەزگایە نەماوە لە بەر ئەوە هەردوکیان پێچاوەتەوە.

٢. ٥. بۆچونێکی ناکۆک

لە ژ ٢ دا بە خەتێکی درشت و لە چوارچێوەیەکی دیاردا نوسیوێتی:

"ئەم جەنگەی سەرۆکی گەورەی کورد (مەلا مستەفای بارزانی) هەڵیاییساندوە ئیختیلالێکی میللی کوردە"

مەبەستی لە ئیختیلالی میللی شۆڕشی نەتەوەیی یا نیشتمانی بوە. بێگومان ئەمە پێچەوانەی بۆچونەکانی سەروتارەکەی نیشتمانە کە ئەڵێ: "زۆر کەس وا لێک ئەدەنەوە کە ئەبێ نەتەوەی کورد بە زۆر و نیروی چەک لە دیلی رزگار بکرێت، بەڵام ئەوانە هەمو بە هەڵە چون و رێگای راستیان لێ ون بوە..."

٣. بابەتە سیاسیەکانی

نیشتمان بێ ئیمزای نوسەر بە ناونیشانی (تاران - ئەنکارا) نوسیویتی:

"بێ گومان هەمو کوردێک ناوی ئەم دو شارباژێڕانەی بیستوە، بەڵام هێزێکی ئەم دو ناوە ئەیکەنە سەر بیر و ڕەوانی نیشتمانپەروەرانی کورد گەلێک دەگەڵ ئەم هەستە فەرقی هەیە کە کوردە (ماڵ و مەقام) دۆستەکان بۆیان پەیدا ئەبێ، لە کاتێکا کە لەم دو شارباژێڕانەی ئێران و تورکیا ئەدوێن. چونکو هەمو کوردێکی دڵسۆز و تێگەیشتو ئەزانێ کە لەم دو شارە زلەدا چلۆن چارەنوسی نەتەوەی بێ کەس و کەس بێگانەی کورد وەکو تۆپی پێ (فوتبۆڵ) یاری پێ ئەکرێت.

"چونکو گەنجە وریا و خوێندەوارەکانی کورد بە پێچەوانەی دراوپەرست و بێگانە دۆستەکان ئەزانن لە حاڵێکا کە تورکەکان ڕەگەزی کورد ئەبەنەوە سەر تورک.... وە فارسەکان کە خۆیان دەگەڵ کورد بە یەک ڕەگەز دادەنێن - ئەم داوایەشیان راستە - هێشتا حەقێکی پچوک بۆ ژیانی ئەم خزمە هەژار و لێقەوماوەی خۆیان قائیل نین. باش بیری لێ بکەنەوە. دەبێژن هیچ حەقێکمان بۆ تەسدیق ناکەن ئیستگەی رادیۆی تاران هەر لە بەیانەوە تا ئێوارە بە هەمو زمانێک، تەنانەت زمانی ئاسوری کە لە ئێرانا ٢٠ یا ٣٠ هەزار کەسێک ئەبن، دەچرێ بەڵام ... لە خۆی قارە رۆژی سەعاتێک بە زمانی ئەم کوردانەی پێیان ئەڵێن ئێمە لە یەک ڕەگەزین بئاخێوێ. لە ئێرانا ئەرمەنی، ئاسوری، لە دەبستانا بە زمانی خۆیان ئەخوێنن. کۆوار و کتێب و رۆژنامە دەردەکەن، بەڵام کورد ڕەگەزی پاکی ئێرانی خزمی کاربەدەستانی شارباژێڕە گەورەکەی تاران حەقی نیە کۆوار و رۆژنامەی ببێت. نابێ بە کوردی بخوێنێت. کاربەدەستانی ئاتکاراش بەڵکو گەلێ زیاتر کوردیان تەنگەتاو کردوە، وەکو بیستومانە هەر لەم دواییانەدا چەند کەسێکیان لە گەورەکانی کورد لە ناو بردوە.

"ئەمانە هەمو نەتیجەی خوار تێگەیشتن یا لە خۆ گۆڕینی کاربەدەستانی تاران – ئەنکارایە کە تێ ناگەن، یا خو باش نیە بزانن، مەسئەلەی کورد تا ساڵی ١٩١٩ بە مەسئەلەیەکی (محلی) جێگایی دەزاندرا بەڵام لەم رۆژەوە کە ژەنەراڵ شەریف پاشای بەدرخانی لایحەی مەشهوری خۆی تەسلیمی کۆنفرانسی ئاشتی کرد و داوای میللی کوردی خستە ئێسکی بەندەکانی ٦٢، ٦٣ و ٦٤ پەیمانی (سیڤەر) ئیتر مەسئەلەی کورد بوّتە پرسیارێکی (بین المللی) و وازی لێ ناهێنرێ.

"چاک نیە تێ بگەن کوردێکی زنجیر پچڕێنەری کە چەند هەزار ساڵە زمانی خۆی راگرتوە و زۆر کەم زمانی بێگانە تێیدا نفوزی کردوە بە تەنگەتاوکردنی ئەوان دەستی لێ هەڵناگرێ و زمانەکەی نابێ بە تورکی یا فارسی ئەگەر بە دزیش بێت لە بن کێوانیش دا بێ کۆوار و رۆژنامەی خۆیان دەردەهێنن.

"گۆیا مەسلەحەت نیە چاوێک بە دەستورەکەی ئەتلانتیک، کە لە دو دەرونی وەکو ئاوی ئۆکیانوسی ئاتلانتیک ساف و رونی سەرەک رۆزفێلت و میستەر چەرچل را هاتوّتە سەر کاغەز و مارشاڵ ستالین پێشەوای دلێری سۆڤیەتستانیش تەسدیقی کردوە، دا بخشێنن و حاڵی ببن کە حەقی ژیان دراوە بە هەمو نەتەوەیەکی پچوکی گێتی، کوردی دە ملیۆنی وا لەت و کوت نامێنێتەوە و حەقی خۆی داوا دەکا.

"بۆچی ئەبێ بزانن کە نەتەوەی کورد لە چەند ئاغا و سەردار عەشیرەتێک نەهاتوّتە بەرهەم کە بە دراو و درۆ هەڵیان خەڵەتێنن و بیانکەن بە گژ گەنجە نیشتماپەروەرەکانا. ئەگەر ئەم کاربەدەستانە تێ ناگەن ئەوا ئێمە بۆمان ئاشکرا کردن. خۆ ئەگەر وەکو ئێمە لێکمان داوەتەوە تێ دەگەن بەڵام لە خۆیان دەگۆڕن ئێمە قاقا پێیان پێ دەکەنین چونکو پیاو شێت نەبێ شت لە خۆ ناگۆڕێ و خۆ فریو نادا.

"ئێمه پارلەمانی تاران و ئانكارا وشیار دەكەینەوە كە بە چاكی لەم نوسراوەی ئێمه ورد ببنەوە و لە رۆژنامە و رادیۆدا وەلامّمان بدەنەوە چونكو كاربەدەستانی تاران — ئەنكارا لە خۆیان ئەگۆڕن و خۆشیان و پارلەمان و نەتەوەكانیشیان فریو دەدەن كە پێیان ئەڵێن كوردستانێک لە گێتیدا نایەتە تەشكیل بون."(نیشتمان، ژ ٣ - ٤، ل ٣٠ - ٣٣)

لە ژمارەی داهاتوی دا لە درێژەی ئەم باسەدا بە ناونیشانی (بەغدا) نوسیویّتی:

"لە ژمارەی پێشودا لە ژێر ناوی تاران — ئانكارا هێندێک لەم جەور و ستەمەی كە لە لایەن تورک و ئێرانیەكانەوە لە كورد كراوە نوسی بومان، داواشمان لیّ كرد بون كە لە رادیۆ و رۆژنامەكان دا وەلامّمان بدەنەوە. بەلاّم وەكو ئیداراتی ئێمە پێیان راگەیاندوین ئەم دو حكومەتە بێداد و ستەمكارانە لە جیاتی بیركردنەوە لەم داوایەی ئێمە و پێكهێنانی، كەوتونە سەروكاری دیتنەوەی چاپخانەی ژ. ک. ئێمە مژدەیان ئەدەینیّ ئەگەر توانی‌یان پێشی بلاّوبونەوەی تیشكی هەتاو بگرن ئینجا دەشتوانن چاپخانەكەی ئێمەش ببیننەوە چونكو كۆمەڵی ژ. ک بە هیمەتی گەنجانی وریای خۆی ئیستا لە بەشی زۆری پارچەكانی كوردستان دەستی دەڕوا و دەتوانیّ لە كەمترین وەخت دا گەورەترین شت بۆ دورترین جێگەی كوردوستان رەوانە بكات.

"ئەوا ئەوجارەش حكومەتی بەغدا وشیار دەكەینەوە كە وەكو ئێران و توركیا نەكا بزانیّ كورد لە ٢٠ ساڵی دوایی‌دا چەندیان بۆ حكومەتی عیراق كەڵک بوە. چاكەیەكی ئێمە تا ئیستا كردومانە ئەم هەمو سەروەت لە بەرانبەر و سەرچاوەی ئابوری ولاّتەكەمان داوەتە دەستیان نەوتی كەركوک وەكو لە خاكی عەرەبەكان دا بیّ ئیستیفادەی لیّ دەكەن خەراپەمان نەدەنەوە داوای كوردەكان بە چاكی تەماشا بكەن و بۆیان پێک بێنن خۆیان نەكەنە نیشانەی تیری ئێمە. ئەگەر ئەوانیش

بیانەوێ چاپخانەی ژ. ک ببیننەوە ئەبێ وشترێک بێنن دەستی بە کلکی بگرن رای بکێشن بیگەهێننە زەوی ئینجا ئەگەنە ئامانج.

"دیسان ئێمە دەمانەوێ تاران — ئانکارا و بەغدا وەلامی ئێمە بدەنەوە بە رادیۆ و رۆژنامە. ئەو کوردانەش کە مەئموری دیتنەوەی جێگای چاپخانەی ئێمەن ئەگەر تا ٢٤ سەعات دوای خوێندنەوەی ئەم ژمارەیە دەست لەم کارە بێ شەرەفانەیەی خۆیان هەڵ نەگرن وێنە (عەکس) و تاریخی ژیانیان چاپ ئەکەین."(نیشتمان، ژ ٥، کانونی دوەمی ١٩٤٤، ل ٢٣ - ٢٤)

ئەم دو وتارە و وتاری دواتر تا ئەندازەیەک بیروبۆچونەکانی ژ. ک دەربارەی کێشەی کورد و هەڵوێستی لە حکومەتی ئێران و دەوڵەتانی تری ناوچەکە رون ئەکاتەوە، بەڵام چەند سەرنجێ هەڵئەگرێ:

یەکەم، کێشەی نەتەوەیی کوردی وەکو کێشەی ئازادی بە کارهێنانی زمان باس کردوە، نەک وەکو کێشەیەکی سیاسی کە جۆری پێوەندی کورد لە گەڵ حکومەتی ناوەندی و بەشی کورد لە حکومەتی ناوەندیدا رون بکاتەوە. ئەم باسە لە بەندە بڵاوکراوەکانی مەرامنامەکەیشیدا نابینرێ.

دوەم، ئەوە جاری دوەم بوە کە باسی بەندەکانی پەیمانی سیڤەری کردوە، وەکو پەیمانێکی زیندو و کاریگەر لێی دواوە، لە کاتێک دا ئەم پەیمانە هەر زۆر زو مردار بوەتەوە و دوای ئیمزا کردنی پەیمانی لۆزان بە یەکجاری لە گۆڕ نراوە. شەریف پاشایش بەدرخانی نەبوە. پێ ناچێ نوسەرانی ئەم وتارانە زۆر ئاگاداری وردەکاری روداوەکانی مێژوی کورد بوبن.

سێیەم، ئەمانیش وەکو زۆر لە چالاکەکانی ئەو سەردەمەی بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد هیوای گەورەیان لە سەر راگەیاندنی ئەتلانتیک هەڵچنیوە. بۆیە بە خۆشباوەڕییەکی زۆرەوە لەم وتارەدا باسی راگەیاندنی ئەتلانتیک کراوە.

چوارەم، زمانی نوسینەکەی جۆرێ لە خۆ بایی بون و بە کەم گرتنی حکومەتەکانی ئێران و تورکیا و عیراقی پێوە دیارە.

لە وتارێکی تریشیدا لە ژێر سەردێڕی (مۆسکوا، واشینگتۆن، لۆندۆن) دا نوسیوێتی:

"ئەوە هاواری هەمو کوردانە بۆ ئەو ٣ دەوڵەتە گەورانە کە بۆ رزگاری و خۆشبەختی گێتی بە شەڕ دێن. کوڕ و باب و برای خۆیان بە کوشت (ئەدەن) تا کوڕ و باب و برای نەتەوە پچوکەکان پێک شاد و شوکر بن. زەوی و زاری کێڵدراو و پڕ حاسڵی خۆیان بە سوتان دِەدەن و دەیکەنە پێشێل و، ماڵ و منداڵی خۆیان برسی دەکەن، تا دەشت و کێوی بەیار و رەقوتەقی ئەوان ببێتە کێڵگە و پێخوست نەبو کوڕو کاڵیان تێر و تەسەل بن، ئەو هەمو کارخانە گەورە و کۆشک و باڵەخانە رازاوە و ئاوەدانانەی خۆیان دەکەنە نیشانگەی بۆمب و تۆپ و ئاور، وە بە تێکدان و وێرانبونی دەدەن، بە کەم بەرگی و بێ خانویی میلەتی خۆیان رازی دەبن، تا دەزگای جۆلایی و خەڕەک و ئاشی ئەوان بە ئارامی بگەڕێ و، جاو و بوزو و ئاردی ورد بۆ بەرگ و خواردەمەنی ئەوان ساز بکا و، بە کۆک و پۆشتەیی و دڵخۆشی دە کوخ و خانوە نەوی و پچوکەکەی خۆیان دا بژین. ئەو رەوشتە لای ژوروی پیاوەتی و ئینسانیەت و بەشەریەتە و، دەبێ ببێتە سەرمەشقی هەمو دەستڕۆییوێک.

"خشڵ و خۆڕازاندنەوەی پیاوان ئاکاری چاکە نەک بگرە و بەردە و زێڕ و زێوەر و دیمەنی چاک و دڵ و دەرونی پیس و خراپ، ئەو ٣ دەوڵەتە گەورانە بڕیاریان داوە هەر بە چاوێک تەماشای گشت نەتەوەکان بکەن و نەهێڵن زۆردار بێ زۆر بخوا، هێزدار بێ هێز قوت بدا و، ئازادی و سەربەخۆیی بە تەواوی نەتەوەکان ببەخشن.

"کوردیش کە یەکێک لە گەلانی بەشخوراو و زۆرلێکراوە لە سەر ئەو بڕیارە لە ئازادی و سەربەستی و رزگاریی خۆی دڵنیایە، وە هێندی هەمو دنیا بەم بڕیارە دڵخۆشە و شانازی پێوە دەکا، چونکو هیچ میلەتێ وا ژێرچەپۆکە و سوک و چروک و بەشخوراو نەبوە.

"دراوسێکانی ئێمە: تورک، عەرەب و فارس، ئێمەیان لە ناو خۆیان دا بەش کردوە و، بە چاوی دیلی و یەخسیری تەماشامان دەکەن و، هیچ چاکەیەکمان پێ رەوا نابینن و، لە هیچ خراپەیەک دەربارەمان خۆ ناپارێزن.

"بۆ ئەوەی وردە وردە لە ناو خۆیان دا بمانتوێننەوە نایەڵن بە زمانی خۆمان بخوێنین و بنوسین، تەنانەت لە قوتابخانەکان دا دەبێ ئاخاوتنیشمان بە زمانی وان بێ، نایەڵن خۆ بە خۆ رێک بکەوین، ئەگەر دو کەس پێکەوە کۆ ببینەوە بە ناوی سیاسەت دەمانگرن و دەمانکوژن.

"خەریکن لە لای ئێوە کە بڕیاری ژیانی سەربەخۆتان بۆ هەمو نەتەوەیەکی پچوک داوە، رەگەزمان بەرنەوە سەر خۆیان: بە تورک، عەرەب و فارسمان بناسێنن، تا هاوارمان نەگاتە پێشگای عەدالەتی ئێوە.

"خۆ ئێوەش دەزانن، مێژوش گەوایی دەدا، کە کورد نەتەوەیەکی جیاواز و بنەماڵەیەکی سەربەخۆ و پاکە. نە عەرەب، نە تورک و نە فارسە. نەدەشبینە هیچ یەک لەوانە.

"کورد بە هیچ بارێک لەو نەتەوانەی کە دە ژێر سایەی ئێوەدا ئازاد و موستەقیل دەژین کەمتر نین. تکامان وایە ئێمەش لە قەومانی تر هەڵ ناوێرن وە زیاد لەو هەمو نەتەوە گەورە و پچوکانە کوردان دڵشکاو و جەرگبڕاو نەکەن و ئاهونزولەی ئەو هەمو ژن و منداڵە بێکەس و هەژارانە مەهێننە سەر خۆتان. ئەوەندەش بزانن عەرەب و تورک و فارسەکانیش تێ بگەهێنن کە کورد چاویان کراوەتەوە و دەزانن زەمانی یەخسیری و بەندەیی نەماوە، ئەو هەمو شەڕ و

کوشتاره له پێناو وشەی پیرۆزی (رزگاری - ئازادی) یه و، تازه ناچنەوه ژێر باری ئاغا و نۆکەریی هیچ کەس. هەرکەس به تەمای داگیرکردنی کوردستان بێ، لازمه سەر و لەشی سەربازانی خۆی و کوردان بکاته پردەباز و کەشتی، تا له زەریای خوێنی خۆی و کوردان بپەڕێتەوه بەری کوردستانی گەوره.

"کورد گەلێکی گەوره، دارای ولاتێکی پڕ خێر و بەرەکەت، که به خوێن کڕاوه و پارێزراوه.

"رستەیەکی کوردی هەیه که هەمو کورد باوەڕیان پێی هەیه و دەڵێن: (ژین وەک لێیان کردۆته هەرا وا خۆش نیه، مردنیش وەک لێیان کردۆته هەرا وا ناخۆش نیه)

"پێداویسته عەرەب، تورک و فارسەکان، چاک بیر له داوای میللی ئێمه (کوردان) بکەنەوه و، چی دیکه خۆمان لێ گێل نەکەن و لێمان نەبنه وشتری ناو پەمبو.

"دەستی ئێمه و داوێنی ئێوه، ئەی حکومەته گەوره و دادپەروەرەکانی گێتی!"(نیشتمان، ژ ٧ – ٩، نیسان – حوزەیرانی ١٩٤٤، ل ٥ – ٦)

له وتارێکی تردا که بێ ئیمزا به ناونیشانی (مایەی رزگارنەبونی ئێمه له زنجیر و کەڵەمەی دوژمن چیه و کێیه؟ بۆچی پێش ناکەوین؟) بڵاو کراوەتەوه، هەندێ له بڕگەکانی لێ هەڵبژاردوه و به حەرفی درشت وەکو مانشێت دوباره نوسیوێتیەوه، که ئەبێ بۆچونەکانی ژ. ک رون بکاتەوه ئەڵێ:

"له دونیای ئیمرۆدا ژیان به یەخسیری و ژێردەستی هیچ ناهێنێ. میلەتێکی ژێردەستی ئەم و ئەو بێت وەک هەتیوی بێ دایک و باب هەمیشه هەناسه سارد و رەنگ زەرده. ئەم هەمو هەرا و شەڕه بۆ ئازادی هەڵاییساوه حکومەتی سۆڤێت ئەگەر ئازادی و سەربەستی نەتەوەکانی له لایەن ئەڵمانەکانەوه نەخرابایه ژێر

هەڕەشە و تەهدید هەرگیز شەڕی نەدەکرد و خوێنی لاوە ئازاکانی خۆی بە خۆڕایی بە ڕژاندن نەدەدا. نرخی هەمو شتێک لەم دونیایەدا مەعلومە مەگەر نرخی ئازادی و سەربەستی.

"سەربەستی گەوهەرێکە بێ هاوتا کە لە بازاڕی جیهان دا بە خوێن تەسعیر کراوە.

"سەربەستی بۆ میلەت لە ڕادەی نان و ئاو دایە واتا چلۆن ئادەمیزاد بە بێ نان ناژێت هەروەها بە بێ ئازادییش ناتوانێ بژی.

"ئەم زنجیر و کەڵەمەی دیلی کە خراوەتە ئەستۆی نەتەوەی بە شەهامەت و ڕەشیدی کورد سەتحی ئەخلاقی ئەم قەومە ئازا و نەجیبەی زۆر هێناوەتە خوار.

"میلەتێکی لە گەڕانەوەی دە هەزار نەفەری یۆنانیەکان دا عەشیرەتەکانی بۆ محافەزەی نیشتمانی خۆیان شەڕێکی تاریخی و بە ناویان کرد، میلەتێکی لە تەواوی چەرخەکانی تاریخا بلیمەتی و ئەهمیەتی مەقامی خۆی لە ژێر بەیداغی دلێری و ئازاییدا بە هەمو دونیا سابیت کردوە، ئیستا ملی لە بن نیری دوژمنا چەماوەتەوە و عەشیرەتەکانی لە باتی تۆڵەئەستاندنەوە و ئینتیقام لە دوژمن خەریکی کوشتن و تالانی یەکترن، دوژمن بە ئەنواعی درۆ و دەلەسە هەڵی خەڵەتاندون و ئەیانکا بە گژ یەکا. ئەمەیە مایەی پێشنەکەوتنی ئێمە. ئەمەیە هۆی هەرە زلی دواکەوتنی کورد.

"ئەگەر پێتان خۆشە جارێکی تر ژن و منداڵتان توشی نارەحەتی و چارەڕشی نەبن، ئەگەر حەز بە خۆشی ژیانی دوارۆژی خۆتان و قەومی کورد ئەکەن، بە کوردی و بە کورتی ئەگەر ئەتانەوێ دوای جەنگ دیسان ناموستان نەخرێتەوە ژێر چەکمەی دوژمنی تینو بە خوێنی کورد، لە باتی کوشتن و تالان کردن خەریکی برایەتی و ڕێککەوتن بن تا بتوانن هەر شتێکی ببێتە مایەی پێشکەوتنی کاری قەومی کورد هەڵی بگرن. کورد تەنیا بەم ڕێگەیەدا توانی دەربازبون لە هەمو

جۆرە چارەڕەشی و نەکبەتیەکی بۆ دێتە بەرهەم وە فریای داواکردنی ئەم حەقە ئەکەوێت کە معاهەدەی سیڤەر بۆی داناوە بە بێ ئەمەی کەسێک بتوانێت بێتە بەرهەڵستی ئەم داوا مەشروع و لێ نەپرسراوەمان. بێ شک ئەگەر لەم جەنگەدا کورد، هەروەکو دوژمنانی بە هەمو نەوعێک بۆ پەست کردنی تێ دەکۆشن، حەول نەدات و هەر دەسخەڕۆی دوژمنی بێ ئینساف و زاڵم بێت، پاشەڕۆژێکی تاریکتر بۆ خۆی ئامادە دەکات.

"ئەی روئەسای عەشایری دلێر و غەیوری کورد!

"کەمێک ورد ببنەوە و تۆزێک بیر لە حاڵی ئیمڕۆ و دوێنێتان لە دوێنێک دا کامتان لە هەموان گەورە و مەزنتر بو بەرانبەر بە مەئمورێکی خوێڕی حکومەت نەدەوێرا قسە بکات و زمانی لێ تێکەڵ دەبو، ئیستا کە خوا بەزەیی بە چارەڕەشی ئێمەدا هاتوە و زنجیری زوڵم و ستەمی دوژمنی لە شان و پیلی کورد لە دو پارچەی کوردستانی داگیرکراوی عیراق و ئێران داماڵیوە کارێکی وا مەکەن هەوری قەهر و غەزەبی خوای گەورە و بەرز گلێرەی نەگبەت و چارەڕەشی‌مان بە سەردا ببارێنێت چونکو (الملک یبقی مع الکفر ولا یبقی مع الظلم) زوڵم چ دەربارەی بێگانە یا خۆمانە بکرێت خراپەی لێ دەوەشێتەوە، بناغەی کار تێک ئەدا، ئادەمیزاد لە ئاسمانی بەختیاریڕا دەخاتە ناو چاڵی چارەڕەشی و نەگبەت. پاشەڕۆژتان لە بیر نەچێت دونیای ئیمڕۆ و سبەینێ دونیای سەربەستی و ئازادیە. مردن گەلێ لە دیلی و ئێخسیری خۆشترە. تێکۆشن یاخۆ رزگار کەن و سەربەستی بستێنن یا بە جارێک بمرن.

"بژی کورد و کوردستان بە سەربەستی و سەربەخۆئی."انیشتمان، ژ ٢، ل ٤

١٨ -

ع. بێژەن لە (رێک کەون تا سەر کەون) دا نوسیوێتی:

"تاریکەشەوی دوای ١٧ و ١٨ ی مانگ لە پەنجەرەی ژورەکەما چاوی پێ بڕی بومە ئاسمان. ئاسمانێکی پڕ لە ئەستێرەی سیس و گەش، ئاسمانێکی هەوراوی، ئاسمانێکی شین و ڕەش و چاوەڕوانی دەرکەوتنی مانگم ئەکرد. چاوشارکێی ئەستێرەکان وەک کانیتیزورێکی چالاک لە هۆشی بردم تاریکی و دیمەنی شیرینی ئاسمانیش خستبویانمە حاڵەتێکی بیر و هۆشەوە وام ئەزانی ئەوا من باڵدارێکی بچوکم لە ئاسمانی کوردستانا ئەسوڕێمەوە لە سەر گۆمی وان را بە سەر چیاکانی زاغرۆس دا فڕیمە سەر گۆمی ورمێ لە وێرا بە سەر خاکی موکوریان و ئەردەڵانا چومەوە کرماشان و لوڕستان و... و.. بەڵام لە هەمو شوێنێکی وڵاتەکەمانا هێندەم مەردمی بێگانە دیت سەرم سوڕمابو وتم بەڵکو ئەمانە میوانن تێ فکریم لە خانەخێویش زیاترن ئینجا دوردۆنگ بوم بە خۆم گوت ڕێگام هەڵە کردوە و لە ئاسمانی کوردستان وە دەرکەوتوم سەرم هەڵبڕی چیاکانی تۆڕۆس، ئەڵوەند، حەمرین یەک یەک وە بەر چاوم هاتن ئەیانگوت نا! ڕێگەت هەڵە نەکردوە ئەم ئاسمانەی تۆ تێیا ئەسوڕێیەوە ئاسمانی کوردستانە، ئەم چیا و کێو و دەشت و شیوانەی لە بەر چاوتن هەمو کوردستانە بەڵام ئەم بێگانانەی تۆ ئەیانبینی لە بەر دوبەرەکی و خۆخۆری ئێوە لە هەمو ئەو شتانەی خوا بەخشیویە بە کوردستان کەڵک ئەسێنن ئەگەر پێت ناخۆشە بڕۆ بە نەتەوەکەی خۆت بڵێ سەرکەوتن لە ڕێککەوتنایە. ڕێک کەون تا سەرکەون!"(نیشتمان، ژ ١، ل ٦-١٧)

ع. بێژەن کۆتایی وتاری (بۆچی نەگریم؟) بەمە دێنێ:

"نە نە براکان، خۆشەویستەکانم وا گوێم لە ئاهوناڵەی نیشتمانە کە بە کڕوزانەوە پێم ئەڵێ: ڕۆڵە گیان گریان کاری پیرێژنانە، تا دەرگای مردن و مراندن لە سەر پشتانە، شیوەن و زاری ئیشی ناپیاو و پەستانە. خۆ ئێمەش خۆمان بە لاوێکی ئازا ئەزانین و مەعنای بەزین نازانین، کەوابو با بچینە سەر چیا

بڵیندەکانی نیشتمانمان، بە گەوایی ئەوان، پەیمانێکی برایەتی ببەستین کە وەکو ئەم چیایانە زەنگین و سەنگین و بە خوێنی جەرگمان رەنگین بێ، بۆ گەلی هەژاری کورد دوایی هێنی ژیانی نەنگین بێ، ببێتە یارمەتی دەری ئێمە بۆ مردن و مراندن لە رێگای رزگاریدا. "(نیشتمان، ژ ٣-٤، ل ٢٦)

پشتیوان، کە ئەبێ یەکێ لە سەرکردەکانی ژ. ک بێ (تکا لە کوردە ناودارەکانی ئیستا) ئەکا و ئەڵێ:

"ئەی سەردار عەشایر و پێشەوایانی کورد!

"ئەورۆ رۆژێکە سەروماڵ دەپێناو راگرتنی حقوقی کورد و کوردستانی گەورە ئەرجێکی نیە. مردن لە رێگای ئازادی بە شەرافەت گەلێک خۆشترە لە ژیانی ژێردەستی و ئەسارەت.

"دیسان لەو کوردانەی کە بونە هۆی دوبەرەکی قەومی کورد و وەکو فریزو رەگیان لە باغ و بێستانی بەختی کورد هاڵاندوە و سیس و بێ بەریان کردوە تکا دەکەم دەست لەم کارە پەستە هەڵگرن حەیفە با باغی کوردایەتی وا زەرد و بێ رەنگ نەبێ. چەنگالی شێری بێشەی لانی کوردستان بۆ دەرهێنانی رەگی خواروخێچی وان زۆر بە هێز و لە بارە."

ئینجا هەرەشەیان لێ ئەکا و ئەڵێ:

"بە تایبەتی نەتەویەکانی کۆمەڵی ژ. ک وشیار دەکەمەوە کە رێگا هەتڵە نەکەن و پێیان وا نەبێ ئەم کۆمەڵەی ئێمە گاڵتەیە. سەری گۆشتینی خۆیان لە مستی ئاسنینی ئێمە بپارێزن.

"بژی کورد و کوردستانی گەورە و کۆمەڵەی ژ. ک"(نیشتمان، ژ ۶، ل ۱۲)

لە وتارێکی بێ ناوی نوسەردا لە ژێر ناوی (تەماع) دا نوسیوێتی:

"هۆیەکی زلی دواکەوتنی کورد تەماع و پولپەرستیە...

"ئەی ئاغاوات و سەردار عەشیرەتەکانی کورد! ئێوە بن و خودا ئەم تەماعە (کە بە یەقینی ڕۆژێک ئەبێتە هۆی ماڵوێرانی خۆتان) فرێ دەن تا سەربەخۆئی کوردستان وە دوا نەکەوێت."(نیشتمان، ژ ١، ل ٣)

لە کورتە وتارێکی تردا بە ناونیشانی (بۆ گەنم کڕ)

"ئەی گەنم کڕ! ئەی مایەی گرانی و تەنگی و چەڵەمەی وڵات، ئەی باعیسی سەختی ژیانی دەسکورت و هەژارەکان، ئەی ئاور تێ بەردەری قەیسەری خەڵک بۆ دەسرۆکەی خۆت، تۆ ئەبێ بزانیت:

"ئاهوناڵەی نیوەشەوی داماو و برسیەکان کە بە هۆی گەنم کڕینی تۆ کەوتوتە تەنگانە وەک دوکەڵی چێشت و شیوی تۆ لە هەمو کاتێکا بەرەو دەرگای ئاسمان هەڵ ئەکشێت ئەم ئاهوناڵە بە تین و تاوە هێندە ناکێشێ ئاوی هێمنی سەبری خوا دێنێتە جۆش و ئەی کا بە هەڵمێک کە لە بەر ئاسمانی بەخت و ئیقبالت ئەبێتە هەورێکی ڕەشی بە ترس هەر بەم زوانە لەم هەورە ڕەشە کە وەکو چارە و بەختی هەژارانە تەرزە و گلێرەی نەکبەت و چارەڕەشی بە سەر خۆت و ژن و منداڵت دا بە وێنەی بارانی بەهاری ئەبارێت لە بڵیندی بەختیاریا ئەتخاتە چاڵی بێ بەختی ئەوسا هەمو کەس تێ ئەگەن کە سکاڵای هەتیوی، بێ دایک و باوکی، برسی و ڕەشوڕوت چۆن قەهر و غەزەبی خوا ئەدا بە سەر گەنم کڕا.

"ئەی گەنم کڕ چۆن داماو و بێ دەسەڵاتەکانت توشی برسێتی کرد خوا ماڵ و منداڵت بخاتە برسێتی."(ژ ١، ل ١٧)

زمانی وتارەکانی تەڕ و پاراو و پاکن، داڕشتنی ڕستەکانی جوان و پتەون، هەم ڕێزمانەکەی و هەم ڕێنوسەکەی بە گشتی لە ژێر کارتێکردنی ئەو زمانە باوەدا

بون کە لەو سەردەمەدا لە عیراق گەلاوێژ و ژین و دەنگی گیتیی تازەیان پێ نوسراوە.

ناوەرۆکی هەندێ لە بابەتەکانیان زۆرتر لە (وەعزی مەلا) و (نەسیحەتی ریشسپی) و (دوعا و پاڕانەوەی پیاوچاکان) ئەچن، بۆ دواندنی هەستی سادە و سۆزی بە جۆشی خوێنەر، تا بە شیکردنەوەی زانستیی دیاردە کۆمەڵایەتیەکان و ئەنجامگیری سیاسی روداوەکانی ناوچەکە و جیهان.

٤. گۆشەکانی

٤. ١. گەنجینەی ئەدەبیات

نیشتمان بایەخێکی زۆری داوە بە شیعر، بە تایبەتی بە شیعری سیاسی، رەنگە هۆی ئەمەیش ئەوە بێ کە: یەکەم، دو کەس لە نوسەرە سەرەکیەکانی شاعیری هەڵکەوتوی بە توانا بون و، زەبیحی خۆیشی جاروبار شیعری داناوە. دوەم، رادەی نەخوێندەواری لە ناو دانیشتوانی ئەو سەردەمەی کوردستان دا زۆر بەرز بوە. لە ناو کۆمەڵی نەخوێندەواردا شیعر، بە تایبەتی بۆ مەبەستی سیاسی، لە پەخشان ئاسانتر و زوتر بڵاو ئەبێتەوە و لە بەر ئەکرێ.

کاریگەریی شیعرەکانی نیشتمان بۆ قوڵکردنەوەی هۆشی سیاسی نەتەوەیی لە ناو کۆمەڵی کوردەواریدا ئەگەر لە کاریگەریی وتارە سیاسیەکانی زیاتر نەبێ کەمتر نیە. لە بەر ئەوە هەر لێکۆڵینەوەیەکی دەربارەی بیروباوەڕی ژ. ک و گۆڤارەکەی بکرێ، پێویست ئەکا شیعرەکانیش بە بابەتێکی سەرەکی دابنرێ.

(گەنجینەی ئەدەبیات) لە هەمو ژمارەکانیدا هەیە و چەندین لاپەڕە بوە. لەم گەنجینەیەدا چەند شیعرێکی سیاسی گرنگی بڵاو کردۆتەوە بێ ئەوەی ناوی

شاعیرەکانی هێنا بێ. لە جێی ناوەکەی نوسیوێتی: (شاعیرێکی بە ناوبانگ) و (بوێژێکی ناودار)

لە قەسیدەیەک دا بە ناونیشانی: (کۆمەڵی هیوا و حەرفی ژ. ک) ئەڵێ:

ئەی خودایا بۆم بنێری قاسیدێکی سینە ساف
بچتە خزمەت کۆمەڵی هیوا و حەرفی ژێ و کاف
گیر نەبێ، بڕوا، لە قەولی من بچێ پێیان بڵێ:
ئەی مودیری ئیتیحاد و ئەی مەداری ئیئتیلاف
ئینجا ئەڵێ:
کەس نیە پێیان بڵێ: ئەی پڕ نیفاقی بێ ویفاق
تا بە کەی تو خودا هەتا کەی ئەو شیقاق و ئیختیلاف
غەیری کوردی بێ تەعەسوب میللەتی دونیا هەمو
بونە ساحیب سەروەت و عیلم و سەواد و موشکاف
ئیختیراعی رادیۆ و تەییارە بۆ مە هاتە رو
چونکی پێیان هیچ نەبو ماشینی زەمینی و تێلگراف
هیمەتو ئەوڕۆکە بێ، ئەوڕۆکە رۆژی غیرەتە
دەس بدەینە دەستی یەک، روبکەینە مەیدانی مەساف
رەفعی زوڵم و حیفزی ناموس و حقوقی میللەتێ
چاکترە سەد مەرتەبە لە زیاراتی بەیت و تەواف
یا بە بە ئازادی و بە شادی دەچنە ناو حەلقەی میلەل
یا لە سەر کورسی سەر و مل دەچتە نێو حەلقەی تەناف(نیشتمان، ژ ٣-٤، ل ٢٠ - ٢١)

لە شیعرێکی تردا بە ناونیشانی (بیکەین بە جمهوری) ئەڵێ:

لە رۆژنامەی مودیری کەچ مەداری چەرخی شەفتوری
ئەنوسێ رۆژی کورد کەوتە ئەوجی بورجی بێ نوری
بوخار و دوکەڵی بێ ئیتیفاقی و سوئی ئەخلاقی

موجەسەم بو بە هەوری نەگبەت و ڕۆژ کەوتە مەستوری
لە بەر بێ فکر و ئیقدامی رەئیسانی عەشایر بو
کە ڕۆژن بوّتە زوڵماتی شەوی تاریکی دەیجوری
هەمو میلەت گەیشتنە مەنزلی مەقسود و خۆشنودی
فەقەت کوردن بە جێ ماون بە مەحرومی و مەهجوری
عەزیزم ئیفتیخاری خارجی هەم عیلمە هەم سنعەت
بە ملیۆن و بە فرسەخ تۆ لە عیلم و مەعریفەت دوری
تەماشاکە لە بەر شوعلەی چرابەرق و ئەلەتریکی
کورەی ئەرزی هەمو یەکپارچە بوّتە یەک کورەی نوری
مەگەر تۆش هەر بە پشتێندی زل و پێچ و شەدەی هەوری
بنازی بیکەیە ئەسبابی کیبر و فەخر و مەغروری
برا بیری چراییکی بکەن تاریکە شەو دادێ
قیامێکی بکەن تا فرسەتە بیکەن بە جمهوری(نیشتمان، ژ ٥، ل ١٩ - ٢٠)

٤. ٢. دەمەتەقێیەکی دوکەسی

گۆشەیەکی هەمیشەیی نیشتمان بوە بە ناونیشانی (دەردی دەرون) لە ژ ١ و ٢ دا بە پەخشان و لەوە بە دواوە بە شیعر (دەمەتەقەییکی دوکەسی لە نێوان بایز و باپیر) دا بە زمانێکی سادە و بە شێوەی گاڵتەجاڕی هەر جارەی بۆ باسێکی ڕۆژ تەرخان کراوە. نمونەی ئەمە هەرچەندە پێشتر بە (پەخشان) لە (پێشکەتنی سلێمانی) و، لە هەندێ ڕۆژنامەکانی دوای ئەودا هەیە و، لە ئێرانیش لە کۆنەوە ئەم بابەتە لە هەندێ گۆڤار و ڕۆژنامەدا باو بوە، بەڵام بڵاوکردنەوەی لەو کاتەدا، بەو شێوەیە بە شیعری ڕەوان و پەتی، داهێنانێکی تازە بوە لە ڕۆژنامەوانی کوردیدا. ئەو سەردەمە نیشتمان ناوی نوسەری ئەم دەمەتەقێیانەی نەنوسیوە. بەڵام دواتر ئاشکرا بوە کە دانەرەکەی هەژار بوە و،

له شەستەکان دا ئەمەی کردبو بە ڕێچکەیەکی پێڕەویکراو لە شیعرە سیاسیەکانیدا، بۆ پەلاماردانی ناحەز و دوژمنەکانی بارزانی. (بۆ کوردستان) ەکەی زۆر نمونەی لەم بابەتەی تێ دایە.

دەمەتەقێی ژ ١ بە پەخشان نوسراوە باسی کڕینەوەی گەنم لە ئاغاکانی کورد و گرانکردنی ئەکا.(ل ٤ - ٥)

هی ژ ٢ یش پەخشانە باسی هەواڵی سەرکەوتنی ئۆردوی سورە بە فەرمانی مارشاڵ ستالین بە سەر هیتلەر دا.(ل ٩ - ١٠)

هی ژ ٣ - ٤ باسی بانگهێشتنی گەورەپیاوانی کورد ئەکا لە لایەن سۆڤیێتەوە بۆ باکۆ، تانەی ئەوەیان لێ ئەدا کە لە باتی ئازادی بۆ کوردستان داوای قەند و چایی‌یان لێ کردون بۆ خۆیان(ل ١٢ - ١٣). لەم ژمارەیەوە دەمەتەقێ ئیتر بە شیعر هۆنراوەتەوە.

هی ژ ٥ باسی ڕاگەیاندنی ئەتلانتیک و مژدەی ئازادی گەلان ئەکا.(ل ٨ - ٩)

هی ژ ٦ دیسانەوە چۆتەوە سەر باسی قەند... (ل ٩ - ١٠)

٤. ٣. لە ناو کۆمەڵەدا

لەم گۆشەیەدا هەندێ لە دەنگوباسەکانی کۆمەڵە و چالاکیەکانی و بەندەکانی مەرامنامەی باس کردوە.

لە ژ ٢ دا ئەم هەواڵەی بڵاو کردۆتەوە:

"جێژنی سەر ساڵی کۆمەڵ

ڕۆژی ٢٥ ی گەلاوێژ جێژنی ساڵانەی کۆمەڵ بە شکۆهـ و خۆشیەکی زۆرەوە گیرا و گەلێ لە ئەندامەکان مەقالەی باشیان نوسی بو خوێندیانەوە کە لە پاشان چاپیان ئەکەین."

٤. ٤. بابەتی مێژویی

امیجەر سۆن دمرحەق بە کورد چی ئەڵێ) بەشێکە لە کتێبی اتاریخی کورد و کوردستان) ی محەمەد ئەمین زەکیەوە وەری گرتوە.اژ ١، ل ٦ - ٧)

لە بابەتێکی تریدا بە ناونیشانی اکورد و عیسبەتول ئومەم) نوسیوێتی:

"دوای شەڕەکانی ١٩١٤ — ١٩١٨ کە کۆنفرانسی ئاشتی ساز بو جەنابی اشەریف پاشای بەدرخانی) لایحەیەکی دا بەم کۆنفرانسە کە لە دواییا بەندی ٦٢ و ٦٣ و ٦٤ ی موعاهەدەی سیڤەری داگیر کرد. ئەوا لە ژێرەوە عەینی ئەم بەندانە کە جەنابی مامۆستا رەفیق حیلمی لە کتێبی اعیراق و عیسبەتول ئومەم) ی وەرگرتوە بۆتان دەنوسین."

ئینجا هەر ٣ مادەی پەیمانەکەی نوسیوەتەوە. لە کۆتاییدا نوسیوێتی:

"برا خۆشەویستەکانمان ئەمە سەنەدی سەربەخۆیی کوردستان بو بۆمان گێڕانەوە بزانن چەند ساڵە و، چەند و چۆن جەور و ستەم لە کوردی بەستەزمان کراوە. حەقێکی وا مەشروعی ئێمە خراوەتە بەر پێیان هێشتا ئێمە بە خۆمان ئەڵێین زیندو.

"هەی بەڵای لێ دا ژیانی وا بە زەلالەت!"اژ ١، ل ١٧ - ١٩)

لاپەڕەی ١١ ی ژ ٢ ی تەرخان کردوە بۆ وێنەیەکی اجەنابی شێخ عەبدولقادر شەهیدی رێگای سەربەستی کورد) و لە لاپەڕەی دوای ئەودا لە ژێر سەرناوی: امەحکەمەی مەنحوسی ئیستیقلال) دا نوسیوێتی:

"دوای قیامی شێخ سەعید، کە ئیختیلالێکی میللی کورد بو، لە بەر بێ ئیحتیاتی مەجبورەن بێ مەوقیع دەس پێ کرا و نەتیجە بە گیرانی شێخ سەعید ئەفەندی رەئیسی ئیختیلال و هەندێک لە مودیرانی، قیام تەواو بو. لە لایەن حکومەتی جمهوری تورکیا مەحکەمەیەکی ئیستیقلال تەشکیل درا و جەنابی شێخ سەعید و شێخ عەبدولقادر و گیراوەکانی تر لەم مەحکەمەیە دوای محاکەمەیەکی

سەرسەری بێ ویجدانانە مەحکوم کران و هەڵواسران. ئەم پیاوکوژی و جینایاتە هێزێکی تایبەتی کردۆتە سەر مێشکی هەمو کوردێکی نیشتمانپەروەر، هەر کەسە بە جۆرێک:

"مێژونوسەکانمان بە دەرج کردن لە لاپەڕەکانی تاریخ، دەنگخۆش و گۆرانبێژەکان بە بەیت و بەندوباو، بوێژەکان بە هەڵبەستە، ئەم فاجیعەیان بە حروفی ئاگرین لە دڵی نەتەوەی کوردا نوسیوە. م. ش. هێمن کە یەکێکە لە ئەندامەکانی کۆمەڵە هەڵبەستێکی بە سەرەتایەکی پچوکەوە بۆ ناردوین کە عەینەن لە گەنجینەی ئەدەبیاتمان دا دەرجی ئەکەین."

بە دوای ئەم پێشەکیەدا شیعرێکی هێمنی بڵاو کردۆتەوە.

ژنێکی بوێژی کورد (حەیران خانمی دونبلی) باسی ژیانی ئەم ژنە نەناسراوەی کردوە و شیعرێکی بە نمونە هێناوەتەوە.(ژ ٣ - ٤، ل ٢٩)

لە (کورد لە حەیاتێ ئینسیکوپیدیاسی) دا ع. بێژەن بەرپەرچی هەندێ بیروڕای چەوتی تورکی داوەتەوە دەربارەی نفوس و رەچەڵەکی کورد.(ژ ٥، ١ - ٤)

م. نادری وتارێکی یوسف مەلیکی بە ناونیشانی (کوردستان) لە رۆژنامەی (اللوا) ی لوبنانیەوە لە عەرەبیەوە وەرگێڕاوە بۆ کوردی.(ژ ۶، ل ١٣)

٤. ٥. بەشی طبی

گۆشەیەکی نیشتمان بۆ باسی پزیشکی تەرخان کردوە.

لە ژ ١ دا (جیگارە چۆن ئەکێشرێت؟) باسی زیانی جگەرە کێشان ئەکا و،

لە ژ ٣ - ٤ دا باسی زیانی خواردنەوەی (ئالکول) ئەکا و،

لە ژ ۶ و ٧ - ٩ دا (ئیرەج) باسی نەخۆشی (تیفوس) ی نوسیوە. لەو ساڵانەدا تیفۆس لە کوردستانی ئێران، بە تایبەتی لە دێهاتەکانیدا، زۆر بڵاو بوە و گەلێ کەسی کوشتوە.

٥. شوێنی نیشتمان لە ڕۆژنامەوانیی کوردیدا

نیشتمان لە دوای تێشکانی جوڵانەوەکەی سمکۆ، لە سەرانسەری کوردستانی ئێران دا، یەکەمین بڵاوکراوەی کوردی بوە، بڵاو بوبێتەوە. نیشتمان بڵاوکراوەیەکی ئاسایی نەبوە، بەڵکو زمانی حاڵی ڕێکخراوێکی نهێنی خاوەن پەیامی ڕزگاریخوازی سیاسی و بیروبۆچونی پێشکەوتنخوازی کۆمەڵایەتی، ئابوری، ڕۆشنبیری... بوە. نیشتمان هۆشی نەتەوەیی لە ناو دانیشتوانی موکریان دا قوڵتر کرد و زەمینەی خۆش کرد بۆ دامەزراندنی حیزبی دیموکراتی کوردستان و حکومەتی کوردستان و، ڕێگەی تەخت کرد بۆ دەرچونی زنجیرەیەک ڕۆژنامە و گۆڤاری کوردی، لە سەرو هەمویانەوە ڕۆژنامەی (کوردستان) ی بڵاوکەرەوەی بیری حیزبی دیموکراتی کوردستان.

دەنگدانەوەی دەرچونی نیشتمان لە گۆڤار و ڕۆژنامەکانی سەرانسەری کوردستان دا خۆی لە خۆیدا نیشانەی گرنگی ئەم گۆڤارە و پایەی بەرز و بڵندیتی، نەک هەر لە ڕۆژنامەوانیی کوردیدا بەڵکو لە جوڵانەوەی ڕزگاری نەتەوەیی کوردا. ژین و گەلاوێژ و ڕۆناهی و ڕۆژا نو لە سەریان نوسیوە.

دەنگدانەوەی لە کوردستان دا

گەلاوێژ لە ژمارە ٩ ی ساڵی ٤ ی ئەیلولی ١٩٤٣ دا لە ژێر ناونیشانی (نیشتمان) دا نوسیویتی:

"مژدەیەکی خۆشی کوتوپڕ، دڵی هەمو کوردێکی شاد کرد، هۆشی کوردایەتی پێ بزوت، (ژین) ی ژیانەوە و (گەلاوێژ) یشی پێ گەشایەوە.

"ئەو مژدەیە مژدەی هاتنی گۆڤاری (نیشتمان) بو، مژدانەی گەلاوێژیش سوپاسێکی بێ پایانە بۆ مامۆستا ڕەفیق حیلمی چونکە مژدانە بەر ئەو کەوت و بە هۆی ئەوەوە ژمارەی یەکەمی ساڵی یەکەمی ئەم گۆڤارەمان چنگ کەوت.

"(نیشتمان) گۆڤارێکی کوردی، مانگی، ئەدەبی، عیلمی، کۆمەڵیە، زۆر سەربەست و ئازادە و جێی هیوایە، بە شێوەی سۆرانی، لاوانی موکریان لە شاری سابلاخ دەری دێنن. گەلاوێژ بە پەیدابونی دەستە خوشکێکی وای زۆر سەربەرز و دڵشادە و هیوای وایە کە (نیشتمان) ببێتە داردەستی دەستی نیشتمان و بە ناوی هەمو خوێندەوارنیشەوە تکای وایە کە لە خوێندنەوەی ئەم گۆڤارە نازدارە بێ بەش نەبن.

"ئەم یەکەم ژمارەیەی کە لە مانگی تەممووزی ئەم ساڵ دا دەرچوە تا بڵێی پڕ ئاهەنگ و لە هەمە ڕەنگە و، ئەم باسانەی خوارەوەی تیایە:

ئامانجی ئێمە ....

ڕێک کەون تا سەرکەون ع. بێژەن

مێجەر سۆن دەرحەق بە کورد چی ئەڵێ؟ لە کتێبی کورد و کوردستانی ئەمین زەکی بەگەوە

پارچەیە ڕۆحی مەولەوی پیرەمێرد

شیعر زێوەر

شاعیری بە ناوبانگ (وەفایی) ع. بێژەن

کورد و عصبە الامم لە کتێبی عیراق و عصبە الاممی مامۆستا ڕەفیق حیلمییەوە

کوردستان ماڵی کوردە ع. ساسان

پەلامارەکەی ئەوساڵی ئەڵمان لە روسیادا م. فەروخ

وە گەلێ باسی بە نرخی تریش

گەلاوێژ

"وا بۆ پیرۆزیش ئەم باسەی لە گەلاوێژدا ئەنوسین:

"کوردوستان ماڵی کوردە

"بە گوێرەی مێژو، بە گەواهی هەمو مێژونوس و رۆژهەڵات ناسەکان لە ٤٧ چەرخی پێش میلادەوە ئەم چیا و شاخ و کێوانە، ئەم دۆڵ و دەشت و شیوانە، ئەم روبار و گۆم و ئاوانەی کە کورد تیا دانیشتوە و ئاوی لێ ئەخواتەوە و کشتوکاڵی لە بەردا ئەکا لە لایەن باپیرەکانی نەتەوەی کورد داگیر کراوە.

"بەڵێ، ئیمڕۆ ٤٧ چەرخی تەواوە کە کورد لە کوردوستانا دائەنیشن، هەمو کەلێن و قوژبنێک، هەمو دۆڵ و دەرەیەک، هەمو مێرگ و چیمەنێکی ئەم وڵاتەی لە بەرامبەر پەلاماری دراوسێکان بە خوێنی خۆی پاراو و سور کردوە، لاپەڕەکانی مێژو پڕن لە باسی ئەم شەڕانە کە نەتەوەی کورد بۆ پاراستنی نیشتمانەکەی توشی هاتوە.

"ئەم ئاسمان و مانگ و رۆژ و ئەستێرانە لە خاکی کوردستانا شاهیدی گەلێ خوێنرێژی و شەڕان بون و بە هەزاران لاوی کوردیان دیوە کە لە خوێنا ئەتلێنەوە، بۆچی؟ بۆ پاراستنی وڵاتەکەیان لە پەلاماری پەلاماردەران، خولاصە کورد ئەم کوردستانەی ئێستای بە خوێن لە ئادەمیزاد کڕیوە و هەرگیز بە خۆڕایی لە دەست خۆی نادا، بەشکردنی کوردستان و بڵاوکردنەوە و لە ناوبردنی کورد جینایەتێکی زلە لە مێژودا نەدیتراوە.

"کورد بە هەمو هێزی خۆی ئەچریکێنێ ئەڵێ: کوردستانماڵی خۆمە و بە کەسی نادەم، وڵاتی خۆم بۆ کەس بە جێ ناهێڵم، لە کوردستان بوم و لە کوردستان ژیاوم و ئەژیم و، ئەبێ هەر لە کوردستان و لە رێگەی کوردستانیشا بمرم."

رۆناهی لە ژ ١٩ ی ساڵی ٢ ی ١ ی ئۆکتۆبەری ١٩٤٣ دا لە ژێر ناونیشانی: "مزگێنی بۆ چاپی کوردی"نوسیوێتی:

"ڕیاسەت بێ سیاسەت گەنجە
ئەمما گەنجی بێ دەربان
سیاسەت بێ ڕیاسەت رەنجە
ئەمما ڕەنجی بێ دەرمان

حاجی قادری کۆیی

مزگێنی ئێمە بۆ چاپی کوردی، دەرچونی گۆڤاری نیشتمانە. گۆڤاری نیشتمان گۆڤارێکی کوردی‌یە، بە تیپی عەرەبی دەرئەچیٚ، لە لاهیجان (مەنتیقەی موکریان - ئیران) لە لایەن گەلێک لاوی بە نرخەوە.

ئەمە ژمارەی یەکەمی نیشتمانە بە دیاری گەیشتە گەلاوێژ، هاوار و رۆناهی. تا پێکەوە دەس بکەن بە خەبات بۆ ئازادی کورد و کوردستان، لەو وەختەدا کە هەمو میللەتانی دنیا بۆ سەربەستی دەنوٚڕن و دیموٚکراتی شەڕی بۆ ئەکات. نابیٚ ئێمەیش لیٚی بیٚ بەهرە بین.

دەستگیر

رۆناهی – ژمارەی پێشوی نیشتمان گەیشتە دەستمان. لە هەمو شتیٚ پتر کەیفی ئێمە بەوە هات کە لە ئەرزی کوردستانی ژێر حوکمی ئیران دا زمانی ئێمە دێتە نوسین و چاپکردن. بەم جۆرە لە عیراق، ئیران، سوریا و سوٚڤ"

پیرەمێرد لە (ژین، ژ ۸١٤ ی، ۲۰ ی کانونی یەکەمی ١٩٤٥ دا) لە ژێر سەردێڕی: (دەمەوبەیان) دا بەم جۆرە لە (نیشتمان) دواوە و نرخاندویەتی:

"حەفتا ساڵ لەمەوبەر، کەوام لیٚ هات بکەومە ناو کوڕان، ئێواران کە لە قوتابخانە ئەهاتمەوە، پێم لیٚ پێخاوس ئەکرد و قوٚچەقانی قەڵماسکم ئەگرت بە دەستەوە، ئەچومە ئەو قەراخ شارە. دەستەی گەڕەکی خوٚمان ئامادە بون بوٚ شەڕەگەڕەک، بە شەڕە قوٚچەقانی، کارێزی دایکی پاشا (ناودین) مان بو، لە گەڵ دەرگەزێنی ئێمە سەرەتای شەڕمان دائەمەزراند. هەروا بەرە بەرە پێوەی دەنیشت تا لە ئێمە گەورەتر دەستیان ئەدایە (دار). ئەم وشەی دارە (گوٚچان) ی قەف ئەستور، کە لە پشت چەمەکەیەوە گوڵمێخی ئاسنی لیٚ درا بو، کە ئێشی زیاتر بیٚ و سەر و قوٚڵ باشتر بشکێنیٚ. فێری ئەم نەریتی شەڕی ناوخوٚمانە بوبوین. پیاوکوشتنمان بە هونەر و ئازایی دەزانی. کە گەورە بوم هەر لە بەر سنگمەوە تا ئەشکنج لە چەرمی گاجوت سفرە و خەنجەر و دەمانچە و بوٚندرە و

ساچمە و گوللەدان و تەرەقە. ئینجا بو بە دەوری مارتینی. دو ڕیز و سێ ڕیزی فیشەک. هی وامان هەبو ئەیگوت پیاوکوشتنم بۆیە پێ خۆشە لنگەفرتێ ئەکا. پەروەرشێکی وا کە لە خوێن و ڕەگ و پەی مانا جێگیر بوبو، ڕاووڕوتمان بە جیهاد و غەزوە ئەزانی، تا ئاو و دانە بردمیە ولاتێک، وەکو جارێکی تر لە ژیان دا نوسی بوم، لە کۆلانێک دا باستۆنێکم لە چۆلەکەیەک دا کوشتم، ئافرەتێک لە پەنجەرەی سەر کۆلانەوە چاوی لێ بو، هاواری کرد: (قاتل وار) کوشندە.

"کە هاتمەوە بە سەر ئاشوب و لەشکر و لەشکرئاراییدا چەندێک ڕێبەندان لە کەرکوکەوە نەمئەتوانی بێمەوە. ئەمە پەردەیەکی تاریکی نادانی و دەشتەکی و جانەوەری بو، کە لە نەخوێندەوارییەوە پەیدا بوبو. ئاواتم بۆ خوێندەواری و پێگەیشتن و تێگەیشتنی لاوان بو. لە ترێنی ڕێی ئەستەموڵ دا وتبوم:

"ئومێدم وایە ئەم دەستەی کوڕانە مەشعەلێ هەڵ کەن

"لە تاریکیی نەزانینا، بە خوێندن، نیشتمان دەر کەن!

"خوا نەیکوشتم تا ئەو هیوایەم هاتە دی. وەکو تاریکەشەوێکی سارد و سەرما کە شارێکی بێ چرا ئەکێشێتە ژێر پەردەی کش و ماتیەوە و دەمەوبەیان، کەناری ئاسمان بە مژدەی شەفەق ڕون ئەبێتەوە و، لە منارە و هەمو سەربانی مزگەوتێکەوە، دەنگ و ئاوازەی بانگی بەیانی بەرز ئەبێتەوە. وا لە هەمو خاکی کوردستان دا بانگی ئازایی و وشیاری درا. ئەم هەمو گۆڤار و گوڵدەستەی مەتبوعاتە پەیدا بو، وەک گوڕەی باوە گوڕگوڕ کە نەوتی ڕەشی گڕی گەیشتە دەریای سپی، ڕۆژهەلاتی ئێمەیش بە ڕۆژهەلاتی هیوای گەل و تیشکی (گەلاوێژ) (گێتی تازە) یان ڕوناک کردەوە. گۆڤارێکی تازەی (نیشتمان) م دی، هەزاران ئافەرینی لێ بێ، بەو شێوەی ئەدەب و ئەدەبیاتەیە پیرەمێردی جوان کردەوە."

....

بۆ ئاگاداری زیاتر لە سەر نیشتمان بڕوانە:

جەمال نەبەز:

گۆڤاری نیشتمان: تەموزی ۱۹٤۳ – مایسی ۱۹٤٤ ، بنکەی چاپەمەنی ئازاد – سوید، ۱۹۸۵.

ژ ۱ – ۶ ی نیشتمان لە گەڵ ئەم لێکۆڵینەوەیەدا بڵاو کراوەتەوە. پێ ئەچێ ژ ۷ - ۹ ی لەو کاتەدا لە بەر دەس دا نەبوبێ.

عەلی کەریمی: بەسەرهاتی ژیانی زەبیحی، سوید

ژ ۷ – ۹ ی نیشتمان لەم کتێبەدا چاپ کراوەتەوە.

د. هیمدادی حوسێن: ڕۆژنامەنووسی کوردی سەردەمی کۆماری دیموکراتی کوردستان ۱۹٤۲ – ۱۹٤۷، دەزگای چاپ وپەخشی سەردەم، سلێمانی ۲۰۰۲.

دەربارەی دامەزراندنی کۆمەڵەی ژ. ک و، ڕوداوەکانی ئەو سەردەمەی کوردستانی ئێران بڕوانە:

نەوشیروان مستەفا ئەمین: حکومەتی کوردستان لرێبەندانی ۱۳۲٤ – سەرماوەزی ۱۳۲۵) کورد لە گەمەی سۆڤێتی‌دا، ئوتریخت، ۱۹۹۳.

ڕۆژنامەوانیی نهێنی

و

شیوعییەکانی کورد

بیری شیوعێتی و کوردی عیراق

کاتێ کە شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ بە ڕێبەریی لینین لە روسیا قەوما، سپای روسیا لە سەروی کوردستانی جنوبیدا گەیشتبوە رەواندز و لە رۆژهەلاتیدا گەیشت بوە خانەقین، نزیک بو لە گەلْ هێزەکانی سپای بریتانیدا، کە گەیشتبونە سەروی بەغداد، یەکی ئەگرتەوە.

راگرتنی جەنگ لە نێوان روسیا و لاکانی تری جەنگ دا لەوانە دەوڵەتی عوسمانی و، فەرمانی لینین بۆ کشانەوەی دەسبەجێی هێزەکانی روسیا لە هەمو مەیدانەکانی شەڕ، شیرازەی جەنگیی هێزەکانی روسیای تێک دا و، بە نارێکوپێکیەکی نزیک لە بڵاوە لێ کردن و هەڵاتنەوە ناوچە داگیرکراوەکانیان چۆڵ کرد.

سپای روس لە هاتنیدا بۆ ناو کوردستان نمونەیەکی باشی بە خەڵک نەدا بو. کوشتنی بە کۆمەڵ و، تالانکردنی ماڵ و سامان و، سوتاندنی ئاوایی لە گەڵ خۆی هێنا بو. دەستە چەکدارەکانی ئەرمەن کە پێشەنگی سپای روس بون لە هێرشەکان دا لە هیچ جۆرە خوێنرێژی و خراپەیەک بەرامبەر دانیشتوانی ناوچەکان نەئەپونگانەوە. تۆڵەی تاوانەکانی ئالا حەمیدییەکانیان لە دانیشتوانی بێ تاوان ئەسەندەوە.

هەواڵی پاشەکشەی سەربازەکانی روسیا و هۆی پاشەکشەیان و، قەومانی شۆڕشی ئۆکتۆبەر، ئەگەر لە زمانی هەندێ لە ئەفسەر و سەربازەکانی سپای روسیایشەوە بوبێ، ئەبێ گەیشتبێتە گوێی خەلک. بەلام ئەو وێنە دزێوەی

سەربازانی روس لە بیری دانیشتوانی کوردستان دا دروستیان کردبو، ئەبێ خەڵک چاوەڕوانی هیچ جۆرە چاکەیەکیان لێ نەکردبن. هەر بۆیە بە درێژایی رێگای کشانەوەیان لە هەر جێگایەک خەڵک بۆی کرابێ رێگەیان پێ گرتون و روتیان کردونەتەوە و، ئەوەندەی ئەوانیش پێیان کرابێ خراپەیان کردوە.

شۆڕشی ئۆکتۆبەری ١٩١٧ ی روسیا روی دنیای گۆڕی. سیستەمی سەرمایەداری لە سەرانسەری دنیادا خستە ژێر مەترسیەکی راستەقینەوە. دنیای سەرمایەداری بە سەرکردایەتی بریتانیا، کۆمۆنیزمیان دانا بە دوژمنی ژمارە یەکی خۆیان و، هەمو توانای خۆیان بۆ تێکشکاندنی تەرخان کرد.

دوای هاتنی ئینگلیز بۆ عیراق و بۆ کوردستان، دەزگاکانی راگەیاندنی ئینگلیز، بە تایبەتی ئەو رۆژنامە و بڵاوکراوانەی لە ژێردەستی ئەوان دا بون، ئەوەندەی بۆیان کرابێ هەوڵی زڕاندنی ناوبانگی یەکێتی سۆڤێت و پارتی کۆمۆنیستی روسی و شێواندنی بیروبۆچونەکانیان داون. بە یەکێتی سۆڤێت و بە پارتی کۆمۆنیست ناویان نەبردون، بە ڵکو هەر بە بۆلشەویک ناویان هێناون. بەلشەفیک و مەنشەفیک، کە بە زمانی روسی واتای زۆرایەتی و کەمایەتی، بوبون بە ناو بۆ باڵی زۆرایەتی و باڵی کەمایەتی ناو سەرکردایەتی پارتی کۆمۆنیستی روسی. ئەو باڵەی ناو پارتی کۆمۆنیستی روسی کە لینین سەرکردایەتی ئەکرد و شۆڕشی بەرپاکرد بو بە بەلشەفیک ناسرا بون، لە بەر ئەوە دوای سەرکەوتنی شۆڕشەکە و دامەزراندنی داوودەزگای حکومەتی سۆڤێتی، هەر بە بۆلشەویک ناویان ئەبردن.

رۆژنامەی (پێشکەوتن) ی سلێمانی (١٩٢٠ - ١٩٢٢) و، دوای ئەویش رۆژنامە کوردیەکانی سلێمانی، بە تایبەتی ئەوانەی سەردەمی دەسەڵاتی ئینگلیز، کە چەند جارێ هەواڵی (بۆلشەویک) یان بڵاو کردۆتەوە، لە هەڵبژاردنی هەواڵەکان

دا، هەمیشە هەواڵی سەلبی‌یان هەڵبژاردوە و، لە جۆری دارِشتن و بلاّوکردنەوەی‌دا، هەمیشە هەوڵی بەدناوکردنیان داون. ئەمە نمونەیەکێتی:

"تەقویمی تازەی بۆلشەویک

"لە سەر خەبەراتی مۆسقوایە کە: بۆ گۆڕینی تەقویم لە لایەنی ئەهالیەوە ئیقتیراحاتێ بە مەجلیس دراوە، بە پێی ئەم ئیقتیراحە کە تەقدیم کراوە تەنها مانگی تشرینی ئەوەل و شوبات نەبێ بۆ یاد و لە بیر نەچونەوەی ئەو ئینقیلاب و پشێویەی کە لەم دو مانگەدا روی داوە ناگۆڕێ و لە سەر حاڵی خۆی ئەهێڵرێتەوە، باقی ناوی هەمو مانگەکانی تر ئەگۆڕێ، وەکو: لە مانگەکان دا لە جیاتی کانونی سانی: لەنین، لە جیاتی مارت: ستالین و، لە ناو رۆژەکانیش دا لە بری دوشەمە: رۆژی سۆڤێت، لە باتی سێشەمە: رۆژی پشێوی، هەروا بە ناوی پیاوەگەورەکانیان و سائیرەوە ناو نراون و، بۆ رۆژی بێ ئیشی لە بری یەکشەمە سێشەمە قبوڵ کراوە."(ژیان، ژ ٥٧، ١٠ ی مارتی ١٩٢٧)

ئەمەیش نمونەیەکی کەیەتی:

"حوکمی مەحکەمەی بۆلشەویک

"مەحکەمەی خوست کە لە ولایەتی فەدغانایە (تورکستان) حوکمی داوە بە سەر دو ئیسلاما بە ئیعدام و دو ئیسلامی تر یەکی بە ٥ ساڵ حەبسی لە سەر ئەوە کە موقابەلەی ئەوامیر و مەساعی حکومەتیان کردوە کە ئیجباری کردون ئەبێ هەمو ژنەکانیان بە بێ پەچە بسورێنەوە. لە سەر ئەوە عمومی مەشایخ و عولەما و سایری تەبەقاتی میلەت کۆبونەوە عەکسی ئەم قەرارە فتوای شەرعی‌یان دەرهێناوە و ئیعلانیان کردوە. لە سەر ئەم فتوایە لە بەینی عەسکەر و ئەهالی‌دا هەرا واقیع بوە و دو کەس لە ئیسلامەکان کوژراون."(ژیان، ژ ٨٢، ٢٠ ی ئەیلولی ١٩٢٧)

"ئیعدام لە روسیە

"وارشوا، حکومەتی بۆلشەویک ئیستایش دەوام ئەکات لە سەر ئیعدام کردنی مەئمورە گەورەکانی زەمانی قەیسەر تەرەفدارەکانی لە بەر ئەوە زۆریان وەتەنەکەیان بە جێ ئەهێڵن و فیرار ئەکەن."ژیان، ژ ۸۷، ۲۵ ی تشرینی ئەوەلی ۱۹۲۷)

روی راستی کۆمۆنیستەکانی روسیا و بیروبۆچونەکانیان لای هاووڵاتی کورد نەزانراو بەڵکو شێوێنراو بوە. دوای گەڕانەوەی هەندێ لە دیلەکانی جەنگ ئینجا هەندێ لە هەواڵەکانی شۆڕشی سۆسیالیستی روسیا بە نیوەوناچڵ گەیشتۆتە کوردستان.

شێخ مەحمود، سەرکردەی بزوتنەوەی نەتەوەیی کورد، بە پرۆپاگاندەی ئینگلیز باوەڕی نەکردوە، یەکێتی سۆڤێتی بە هێزێکی ئازادیخواز و رزگارکەر زانیوە. لە ۲۰ ی ۱ ی ۱۹۲۳ دا نامەی بۆ نوسیون. بۆ یارمەتیدانی لە شەڕی نابەرامبەری کورد – بریتانیادا داوای پشتیوانی و یارمەتی لێ کردون. اتێبینی: یەکەم جار د. سەید عەزیزی شەمزینی ئەم نامەیەی شێخ مەحمودی لە ئارشیفی سۆڤێتیدا دۆزیوەتەوە و لە دکتۆرانامەکەیدا بلاّوی کردۆتەوە. بڕوانە: ادکتۆر عەزیز شەمزینی: جولاّنەوەی رزگاریی نیشتمانیی کوردستان، وەرگێڕانی فەرید ئەسەسەرد، بلاّوکردنەوەی سەنتەری لێکۆڵینەوەی ستراتیجیی کوردستان، چاپی سێیەم،سلێمانی ۱۹۹۸، ل ۱٦۲ - ۱٦٤)

هەرچەندە لە کۆتایی بیستەکانەوە لە ناوەڕاست و خواروی عیراق دا، بە جۆرێکی ساکار و سەرەتاییش بێ، جۆرێ لە ئاشنایەتی لە گەڵ بیروباوەڕی ئیشتیراکی و شیوعیدا پەیدا بوە، لێرە و لەوێ هەندێ شانەی پەراگەندە دروست کراوە و، سەرەنجام لە ۱۹۳۵ دا حیزبی شیوعی عیراق لە دایک بوە. بەلاّم ئەو ئاشنایەتیە لە کوردستانی عیراق و لە ناو رۆشنبیرانی کوردا زۆر دوا

کەوتوە. لە ناو بلاوکەرەوەکانی بیری سۆسیالیستی و کۆمۆنیستی و، لە ناو دامەزرینەران و چالاکەکانی شانە شیوعی‌یەکانی عیراق دا، کەسێکی ناسراوی کورد بەرچاو ناکەوێ. یەکێتی‌ی تێکۆشین، لە ناوەڕاستی چلەکان دا، بە راشکاوی دانی بەمەدا ناوە. لەم بارەیەوە نوسیوێتی: "ئێمە هەروەکو ئەزانین بزوتنەوەی کۆمیۆنیزمی لە کوردستانی عیراق دا زۆر تازەیە، بەڵکو وەکو منالێکە تازە لە دایک بوبێ و عومری یەکدو ساڵە بێ، چونکە میلەت زۆر لە پاشە وە لە دەوری دەرەبەگی ئەژێت و، صەناعەت زۆر تازەیە، بۆیە حەتمی‌یە بیری کۆمیۆنیستی تازە بێت، وە بەم جۆرە کۆنپەرست زبانی لێ بکاتەوە، ئەم بیرەش نەتیجەی تەتەوری ولات بلاو ئەبێتەوە بە یارمەتی زروفی عالەمی."ایپکتی تی کوشین، ژ ٣، ل ١٣"

گۆڤاری گەلاوێژ (بەغداد ١٩٣٩ – ١٩٤٩) هەندێ وتاری لە سەر لینین و کورد لە روسیا نوسیوە، بەلام ژین بە پێچەوانەوە بە ئاشکرا دژی بۆلشەویکی نوسیوە.

بۆ یەکەم جار لە ناوەڕاستی چلەکان دا لە ناو کوردی عیراق دا شیوعی پەیدا بون. ئەویش لە ناو یەکێتی تێکۆشین و شۆڕش دا – دو رێکخراوی ناکۆک لە گەڵ حیزبی شیوعی – نەک لە ناو حیزبی شیوعی (رەسمیی) دانپیانراوی یەکێتی سۆڤێتی‌دا و، لە ناو خوێندکارانی کوردا لە بەغداد نەک لە ناو کرێکارانی کوردستان دا.

یەکێتی تێکۆشین

ساڵی ١٩٤٢ فەهد، سکرتێری حیزبی شیوعی عیراق، جارێکی تر چو بۆ یەکێتی سۆڤێت. دیسانەوە حیزبی شیوعی توشی کەرت بون بو. بون بە ٣ تاقمی جیاوازەوە. تاقمی موئتەمەریەکان کە (الی الامام) یان دەرئەکرد. تاقمی فەهد کە

(القاعده) یان دەرئەکرد. تاقمی (الشراره) کە بە ناوە کۆنەکەی زمانی حیزبەوە ئەدوان.

لە مایسی ١٩٤٣ دا پۆلیسی عیراقی پەلاماری ڕێکخراوە جیاوازەکانی شیوعیەکانی دا. زۆر لە کادرە سەرەکیەکانیان گرتن. ئەمەش بو بە هۆی ڕاوەستانی چالاکیەکانیان بە تایبەتی چاپی بڵاوکراوەکانیان.

لە شوباتی ١٩٤٤ دا پاشماوەکانی هەردو تاقمی (الشراره) و (الی الامام) لە ڕێکخراوێکی نوێدا بە ناوی (الحزب الشیوعی العراقی) یەکیان گرت و، دەستیان کرد بە بڵاو کردنەوەی ڕۆژنامەی (وحدة النضال).

ژمارەیەک لە گەنجەکانی هەولێر کە لە زانستگەکانی بەغداد ئەیانخوێند، لەوانە: سالح حەیدەری و جەمال حەیدەری (کە برا بون)، نافیع یونس، لەم ڕێکخراوەدا بوبون بە ئەندام. لقی کوردیی ڕێکخراوەکەیان دامەزراند و، دەستیان کرد بە بڵاوکردنەوەی پەخشەیەکی دەوریی بە ناوی (یەکێتی تێکۆشین)ەوە، کە تەرجومەی کوردی ناوی عەرەبی (وحدة النضال) بو.

لە نیسانی ١٩٤٥ دا، دوای ئەوەی حشع موئتەمەری بەست، ڕێکخراوی (وحدة النضال) نامەیان بۆ فەهد نارد و ئامادەیی خۆیان دەربڕی کە ڕێکخراوەکەیان هەڵبوەشێننەوە و بگەڕێنەوە ناو حیزب. فەهد وەری گرتنەوە.

سەرانی لقی کوردی (یەکێتی تێکۆشین) لە گەڵ فەهد کەوتنە گفتوگۆ بۆ ئەوەی ئەوان وەکو ڕێکخراوێک بە کۆمەڵ وەربگیرێن و، لە سەرکردایەتی حیزبەکەدا چەند جێگایەکیان بدرێتێ. فەهد بەمە ڕازی نەبو. لای وا بو لە بەر ئەوەی ئەسلی ڕێکخراوەکە خۆی حەل کردوە و، ئەمانیش لقی ئەون ئەوا ئەمانیش حەل بون و پێویستە بە تاک بێنە ناو حشعەوە. فەهد و سەرانی لقی کوردی یەکێتی تێکۆشین نەگەیشتنە یەک.

شۆڕش

لقی کوردی یەکێتی تێکۆشین لە باتی ئەوەی خۆی هەڵبوەشێنێتەوە و ئەندامەکانی بە تاک بچێتە ناو حشعەوە بڕیاری دا ڕێکخراوەکەی بهێڵێتەوە بەڵام بە ناوێکی ترەوە کار بکا. (حیزبی شیوعی کوردستانی عیراق) ی دامەزراند. حیزبی شیوعی کوردستان چەند کارێکی گرنگی ئەنجام دا:

١. زمانحاڵی حیزبی بە ناوی (شۆڕش) ەوە دەرکرد، هەر لە بەر ئەوەیش ناوی ئەم ڕێکخراوە بە (حیزبی شۆڕش) ڕۆیشتوە، لە کاتێک دا ناوی راستەقینەی (حیزبی شیوعی کوردستان) ە.

٢. بە چاولێکەری حیزبە شیوعیەکانی فەرەنسا و یۆنان و یۆغۆسلافیا هەوڵی دا (بەرەی یەکگرتوی کوردستان) دروست بکا. بۆ ئەم مەبەستە حیزبێکی جەماوەریی بە ناوی حیزبی رزگاری کوردەوە پێکهێنا و، بۆ ئەوەی کۆمەڵانی خەڵک لە دەوری کۆببنەوە ئەم بەیانەی دەرکرد:

"بەیانی حیزبی شیوعی کوردستانی عیراق

"یەک بگرن بۆ دامەزراندنی حیزبی رزگاری کورد!

"تێ بکۆشن بۆ تێکشکاندنی پلانەکانی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی!

"لەم رۆژانەدا کە جەنگ، بە سەرکەوتنی سەرەتاکانی ئازادی، نزیکبونەوەی روخانی بناغەی هێزەکانی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی، لە رۆژهەڵات و رۆژئاوادا بڕایەوە، ئەویش بە نەمانی هێزی دەوڵەتانی فاشیستی، هەمو گەلانی پچوک و گەورەی دنیا کە تێکۆشان و خوێنی پاکیان بۆ پێشکەوتن رشت، چاوەڕێن و داوای سەربەستی و مافی نەتەوەیی و مافی چارەنوسی خۆیان ئەکەن، بە پێی بارودۆخی تازەی دنیا و ئەو بەڵێنامانەی دەوڵەتانی یەکگرتو رایان گەیاندوە.

"پێویستە باش بزانین دەسائیسی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی بە هەمو توانایەکیانەوە کار ئەکەن، لە بەر ئەوە ئازادی ئاسان بە دەس نایە، بەڵکو ئەبێ

بە هێزی پشتئەستور بە جەماوەری گەل و نیشتمانپەروەرانی دڵسۆز وەربگیرێ.
ئەم بیرەش بە کردەوە لە زۆر وڵاتانی رۆژئاوادا جێبەجێ کراوە. بە ناوی (بەرەی بەرگری) لە فەرەنسا و (بەرەی ئەبام) لە یۆنان و (بەرەی رزگاری وڵات) لە یۆغۆسلافیا، خەبات دژی هێزەکانی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی دەستی پێ کردوە.

"نەتەوەی کوردی دابەشکراو بە پێی نەخشەکانی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی، ئەبێ تێ بکۆشێ لە پێناو مافی چارەنوس و رزگاری کوردستانی گەورەدا، ئەوەیش بە نەهێشتن و بڕینی دەستی ئیستیعماری ئینگلیزی و نۆکەرەکانیان، بە بەکارهێنانی هێزێکی رێکخراوی دارێژراوی لە ناو خۆیدا بە تەواوی یەکگرتو لە هەمو ناوچە کوردیەکان دا.

"لەم رۆژانەدا حیزبی هەموان بە ناوی حیزبی رزگاری کورد، لە یەکگرتنی زۆر کۆمەڵی کوردی عیراقی پچوک، لە ئەنجامی هەوڵ و کۆششی حیزبی شیوعی کوردستانی عیراق و نیشتمانپەروەرانی تردا، پێکهات.

"لە پاڵ ئەوەدا کە حیزبی شیوعی پارێزگاری قەوارەی خۆی ئەکات، بە هەمو جۆرێ هاوکاری ئەکا بۆ گەیشتن بە ئامانجەکانی ئیستای. ئەم حیزبە لە پێناوی رزگاری وڵات دا تێ کۆشاوە و لە پاشەرۆژیش دا تێ ئەکۆشێ.

"لە کۆتاییدا، ئێمەی حیزبی شیوعی، بانگ لە جەماهیری گەلی کوردی خۆشەویست ئەکەین لە عیراق دا کار بکەن بۆ پێشخستنی حیزبی رزگاری کورد و یارمەتیدانی، بەو پەڕی دەنگمانەوە داوا لە هەمو نیشتمانپەروەران ئەکەین کە درێغی لە هیچ تەقەلایەک نەکەن بۆ بەهێزکردنی حیزبی رزگاری کورد.

مەکتەبی سیاسی

حیزبی شیوعی کوردستانی عیراق"

(احمد فوزی، خناجر و جبال، بیروت، ١٩٦١. ص ١٠ - ١٠١)

رزگاری

حیزبی رزگاری کورد دوای ئەوەی کەوتوّتە چالاکی چەند کاری گرنگی ئەنجام داوە:

١. لە بەیانێکی تایبەتی‌دا ئامانجەکانی خوّی رون کردوّتەوە.

٢. زمانحاڵی حیزبی بە ناوی (رزگاری) یەوە دەرکردوە.

٣. چەند یادداشتێکی دەربارەی کێشەی کورد داوە بە کوّڕ و کوّمەڵە ناودەوڵەتیەکان.

حیزبی رزگاری کورد، لە بەر ئەوەی حیزبێکی جەماوەریی – نیشتمانیی بوە نەک حیزبێکی چینایەتی، خوّی وەکو بەرەی یەکگرتو داناوە. یادداشتەکانی بەم جوّرە ئیمزا کردوە: (اللجنة التنفيذية لحزب رزكاری كورد – حزب الجبهة الوطنية الكردية الموحدة فی العراق)

تا ئیستا هیچ ژمارەیەکی (رزگاری) لە بەر دەس دا نیە، تا بخرێتە بەر باس و لێکوّڵینەوە، بەڵام هەندێ بەڵگەی سیاسی و فکریی گرنگی لە دوا بە جێ ماوە، کە بوّ تێگەیشتن لە بیروبوّچونی حیزبی رزگاری و ناوەروّکی بڵاوکراوەکانی کەڵکی زوّریان هەیە. لێرەدا، ئەوەندەی لە بەر دەس دایە، دوای وەرگێڕانی لە عەرەبیەوە ئەیان نوسمەوە:

"بەیانی دەستەی دامەزرێنەری حیزبی رزگاری کورد:

١. ئامانجی بەرزمان یەکخستن و رزگارکردنی کوردستانی گەورەیە. لە بەر ئەوەی ناوەندی حیزب لە کوردستانی عیراق دایە تیٚ ئەکوّشین بوّ رزگارکردنی عیراق لە نفوزی ئیستیعمار و حکومەتە کوّنەپەرستەکان، کە گەورەترین کوّسپی رێگەی پێشکەوتنی عیراقن، بوّ گەیشتن بە ئامانجی گەورە، کە ئازادی و مافی چارەنوسە.

٢. تێکۆشان بۆ سەربەخۆیی ئیداری کوردستانی عیراق کە هەنگاوێکی گەورەیە بەرەو مافی چارەنوسی کوردان.

٣. تێکۆشان بۆ لابردنی هەمو جۆرەکانی چەوسانەوە و جیاوازی نەتەوەیی کە کورد و کەمایەتیەکانی تر توشی بون.

٤. هەوڵدان بۆ دروستکردن و بە هێزکردنی پێوەندی لە گەڵ حیزب و ناوەندە کوردیەکانی دەرەوەی عیراق بۆ یەکخستنی هەمو هەوڵەکان بۆ گەیشتن بە ئامانجی بەرز: مافی چارەنوس و رزگاری.

٥. هەوڵدان بۆ چاک کردنی گشتلایەنەی هەمو گیروگرفتە سیاسی و کۆمەڵایەتی و ئابوری و رۆشنبیرییەکان، بە دابینکردنی مافە دیمۆکراتیەکان و، بە بەرزکردنەوەی ئاستی کشتوکاڵ و پیشەسازی و بڵاوکردنەوەی خوێندەواری و ژیاندنەوەی مێژو و ئەدەبی کوردی.

٦. بە کار هێنانی زمانی کوردی لە هەمو دائیرەکان و قوتابخانەکانی ناوچە کوردیەکان دا.

٧. هەوڵدان بۆ رونکردنەوەی پرسی کورد بۆ هەمو گەلان بە تایبەتی گەلانی رۆژهەڵاتی ناوەراست.

٨. هەوڵدان بۆ دروستکردنی پێوەندی و هاوکاری لە گەڵ حیزب و رێکخراوە دیمۆکراتیەکان.

٩. هەوڵدان بۆ دروستکردنی پێوەندی سیاسی لە گەڵ دەوڵەتانی دیمۆکراتیدا بۆ بەرهەڵستی هەوڵی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی و نۆکەرەکانیان بۆ بوژاندنەوەی میساقی سەعداباد و، بە گژا چونی هەمو گەلەکۆمەکێ ئیستیعماری و کۆنەپەرستیەکان کە تەگەرە لە ئازادی گشتی بە تایبەتی ئازادی کورد ئەدەن. "احمیدی ١/٢٢٢)

یادداشتی حیزبی رزگاری کورد

بۆ کۆبونەوەی وەزیرانی دەرەوە لە مۆسکۆ بە بۆنەی برانەوەی جەنگەوە:

"مرۆڤایەتی بە خۆشیەوە مژدەی برانەوەی جەنگ و سەرکەوتنی هێزە دیمۆکراتیەکان و تێشکانی دزێوترین شێوەکانی ئیستیعمار (فاشیزم) ی لە رۆژئاوا و رۆژهەلاَت دا وەرگرت. گەلی کوردی دابەشکراو و ماف خوراو، ماوەیەکی درێژە لە ژێر باری زوڵم و چەوسانەوەدا ئەناڵێنێ و، لە ئەنجامی نەخشە و قازانجەکانی ئیستیعماری بریتانی و حکومەتە کۆنەپەرستە فاشیستیەکانی ئێران و تورکیا و عیراق دا، لە هەمو مافە مرۆڤایەتی و نەتەوایەتیەکانی بێ بەش کراوە.

"بە بۆنەی برانەوەی جەنگ و سەرکەوتنی هاوپەیمانەکانەوە گەلی کورد تکا ئەکا، بە چاوی دادپەروەری سەیری مەسەلەکەی بکرێ و بێ بەش نەکرێ لە گفتی هاوپەیمانەکان و ئەو بەڵینانەی بە گەلانی پچوک دراوە بۆ ئازادی و مافی چارەنوسیان. ئیستایش کە لە مۆسکۆ وەزیرانی دەرەوەی سێ دەوڵەتە زلەکە کۆ ئەبنەوە، هیوادارین بە ئینسافەوە سەیری مەسەلەی گەلان و نەتەوەکان بکەن.

"حیزبی رزگاری کورد پێی خۆشە ئەم چەند نوقتەیەتان بخاتە بەرچاو کە پێوەندیەکی بە هێزیان بە مەسەلەی گەلی کورد و ئاشتی رۆژهەلاَتی ناوەڕاستەوە هەیە:

١. ئێمە لایەنگری ئەکەین لە خەباتی برا کوردەکانی ئێرانمان لە گەڵ برا ئازەربیجانیەکانیان لە پێناوی سەربەخۆیی خۆیی (ئیستیقلالی زاتی) و حوکمی دیمۆکراتی و تێکۆشان دژی حکومەتی کۆنەپەرستی و لایەنگرەکانیان.

٢. بە گرنگیەوە سەیری بارودۆخی گەلی کورد لە تورکیا بکرێ. حکومەتی فاشیستی تورکیا بە شێوەیەکی دڕندانە رەفتاریان لە گەڵ ئەکا بۆ ئەوەی بە تەواوی لە ناویان ببا و بیانکا بە تورک.

٣. بار و دۆخی گەلی کورد لە عیراق دا تا رادەیەکی زۆر خراپ بوە، لە ئەنجامی وجودی ئیستیعماری بریتانی و حکومەتی کۆنەپەرستی ئیستا و ئوسلوبە

فاشیستیەکانیدا لە هەمو مافە دەستوریەکانی بێ بەش کراوە. سوتاندنی گوندەکانی بارزانیەکان و شوێنە نزیکەکانیان و راونان و گرتنی هاوولاتیان وەکو مەلا مستەفا و لایەنگرەکانی بەڵگەی ئەمەن.

"لە بەر ئەوە داوا ئەکەین خواستە نیشتمانیەکانی کورد لە عیراق دا جێبەجێ بکرێن، بەڵام ئێمە لامان وایە ئەوەش ناکرێ بە لە ناوبردنی ئیستیعمار و حکومەتی کۆنەپەرستی ئیستا و گۆڕینی بە حکومەتێکی دیموکراتی راستەقینە نەبێ، کە مافە نەتەوەییەکانی کورد لە عیراق دا دابین بکا.

"وا سەرنجمان راکێشان بۆ ئەم راستیانە بە هیوای ئەوەی بە گیانی مرۆڤایەتی چارەسەریان بکەن، چارەسەرکردنیان بە شێوەیەکی واقیعی راست ئەبێتە هۆی گەشانەوەی شارستانێتی و ئاشتی لە رۆژهەڵاتی ناوەراست دا.

کۆمیتەی جێبەجێکردنی

حیزبی رزگاری کورد"

(تێبینی: دوای بڕانەوەی جەنگ وەزیرانی دەرەوەی دەوڵەتە گەورە براوەکان زنجیرەیەک کۆبونەوە و کۆنفرەنسیان بەستوە بۆ باسی پەیماننامەی رێککەوتنی ئاشتی لە گەڵ ولاتانی هاوپەیمانی ئەڵمانیا و، دارشتنەوەی نەخشەی دنیای دوای جەنگ.

خولی یەکەمی ئەنجومەنی وەزیرانی دەرەوەی یەکێتی سۆڤێت، ولاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا، بریتانیا، فەرەنسا و، چین، لە لەندەن لە ١١ ی ئەیلول تا ٢ ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٥ دا کراوە.

بە دوای ئەم کۆبونەوانەدا کۆبونەوەی ٣ قوڵی وەزیرانی دەرەوەی یەکێتی سۆڤێت و ولاتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا و بریتانیا لە ١٦ تا ٢٦ ی کانونی یەکەمی (دیسەمبەر) ١٩٤٥ لە مۆسکۆ بەسترا.

خولی دووەمی ئەنجومەنی وەزیرانی دەرەوە لە پاریس لە ٢٥ ی نیسان تا ١٦ ی مایس و لە ١٥ ی حوزەیران تا ١٢ ی تەموزی ١٩٤٦ بەسترا و،

کۆنفرەنسی ئاشتی پاریس لە ٢٩ ی تەموز تا ١٥ ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٦ بۆ ئامادەکردنی ڕێککەوتنی ئاشتی لە گەڵ ئیتالیا، مەجەر، ڕۆمانیاو بولغاریا، فینلەندە بەسترا.

خولی سێیەمی ئەنجومەنی وەزیرانی دەرەوە لە نیویۆرک لە ٤ ی تشرینی دوەم تا ١١ ی کانونی یەکەمی ١٩٤٦ بەسترا. لەم خولەدا ڕێککەوتنەکان تەواو کران.

بڕوانە: تاریخ السیاسه الخارجیه-للاتحاد السوفییتی، الجزء الثانی (١٩٤٥-١٩٧٦)، باشراف ا. جرومیکو، ب. بونوماریوف...، دار التقدم، موسکو، ١٩٨٠. ل ٣٩ و ٨٤١-٨٤٢)

یادداشتەکەی حیزبی ڕزگاری کورد ڕۆژی نوسین و ناردنی لە سەر نیە لە بەر ئەوە بۆ دۆزینەوەی پێوەندی ڕوداوەکان لە گەڵ یەکتری پێویستە ڕۆژی هەندێ لەو ڕوداوانە بە بیر بهێنرێنەوە:

لە ٩ / ٥ / ١٩٤٥ دا دوەمین جەنگی جیهانی وەستاوە.

لە ١٦ - ٢٦ / ١٢ / ١٩٤٥ دا کۆبونەوەی ٣ قوڵی وەزیرانی دەرەوەی سۆڤێت و ئەمەریکا و بریتانیا لە مۆسکۆ کراوە.

لە ٢٢ / ١ / ١٩٤٦ دا جمهوریەتی کوردستان لە مەهاباد ڕاگەیەنراوە.

ئەم یادداشتانە لە بەغداد بە هۆی سەفارەتەکانی ئەو وڵاتانەوە نێردراوە بۆ حکومەتەکانیان. تا ئیستا کەسێ سۆراخی نەکردوە کە ئاخۆ ئەم یادداشتە گەیشتۆتە دەستی وەزیرەکان یا نە، بەڵام ئەوەی تا ئیستا دیارە ئەوەیە کە نە لەم کۆبونەوەیەدا و، نە لە هیچ کۆبونەوەیەکی کەدا کێشەی کورد باس نەکراوە.

جگە لەم یادداشتە، حیزبی رزگاری کورد چەند یادداشتێکی تری ناردوە لەوانە:

یادداشتێکی درێژ بۆ کۆبونەوەی نەتەوە یەکگرتوەکان لە لەندەن بۆ رونکردنەوەی کێشەی کورد. (دەقەکەی لە موسوعەدا بلاّو کراوەتەوە)

یادداشتێک بە هۆی (مفەوەزیەتی میسری لە بەغداد) بۆ دەربڕینی پشتیوانی گەلی کورد لە گەلی میسر لە خەباتی دا دژی ئیستیعماری ئینگلیزی.

حشع لە العدد ٤، السنة الرابعة، ١٨ کانون الثانی ١٩٤٦ (القاعدة) دا کە زمانحاڵی ناوەندی بوە سەبارەت بە حیزبی رزگاری کورد نوسیوێتی: "انه یجمع شتات عناصر من حزب هیوا الرجعی ومن بعض الکتل والحلقات المختلفة التی کانت تألفت وانحلت دون ان تترک أثرا طیبا علی الحرکة الکردیة." (حمیدی ٢٢٣/١)

پاش ئەوەی هەمزە عەبدولاّ بە نوێنەرایەتی مەلا مستەفا و ئەفسەرە کوردە عیراقیەکانی دامەزرێنەری پارتی لە مەهابادەوە ئەگەڕێتەوە بۆ عیراق بە نیازی کۆکردنەوەی هەمو حیزب و تاقمە کوردیەکان لە یەک پارتی دیموکراتی دا و، پرۆگرام و پێڕەوی حیزبەکە لە گەڵ خۆی ئەهێنێ، داوا لە حیزبی رزگاری کورد ئەکا کە بێنە ناو ئەم پارتیەوە. حیزبی رزگاری کورد دەقەکەی بەم پێشەکیەوە بە سەر ئەندامەکانی دا دابەش کردوە:

"المیثاق القومی والمنهاج والنظام الداخلی للحزب الدیموقراطی الکردی (فی العراق)

"ملاحظة: ان حزبنا (حزب رزگاری کورد) یناضل مع بعض العناصر الوطنیة فی سبیل تشکیل حزب وطنی دمقراطی موحد باسم (الحزب الدمقراطی الکردی) من جمیع العناصر والمنظمات الموجودة فی کردستان العراق. وها اننا نقدم منهاج الحزب ونظامه الداخلی طالبین من اعضاء حزبنا دراسته وارسال اقتراحاتهم وملاحظاتهم حوله الی اللجنة المرکزیة لحزبنا رزگاری"

دوای ئەمە رزگاری موئتەمەرێکی بەستوە و بە کۆمەڵ چوّتە ناو پارتی دیموّکراتی کوردەوە و ئوّرگانەکەیشی هەر بە ناوی رزگارییەوە ماوەتەوە.

....

چەند تێبینیەک:

١. دەربارەی مێژوی حیزبی شیوعی عیراق بڕوانە:

١. ١. حنا بطاطو، العراق، الکتاب الاول والثانی والثالث، ترجمة عفیف الرزاز، بیروت، ١٩٩٢.

١. ٢. سمیر عبدالکریم، أضواء علی الحرکة الشیوعیة فی العراق، ٥ اجزاء، ... هەمان نوسەر ئەم ٥ بەرگەی لە یەک بەرگ دا کورت کردوّتەوە:

سمیر عبدالکریم، موجز أضواء علی الحرکة الشیوعیة فی العراق، مطبعة الاندلس، بیروت.

نوسەرەکەی، کە ناوێکی خواستەمەنی داناوە و ناوێکی وەهمیی بوّ چاپخانە و شوێنەکەیشی نوسیوە، ئەگەرچی لە کتێبەکانی دا ئیشارەتی داوە بە سەدان بەڵگەی گرنگی حیزبی شیوعی، لەوانە بەیان و بڵاو کراوە و روّژنامەکانیان، کە لە ئارشیفی دەزگا ئەمنیەکانی عیراق دا هەڵگیراون، بەڵام کتێبەکەی نرخی زانستی نیە چونکە لە لایەن دەزگا ئەمنیەکانی بەعسەوە بوّ مەبەستێکی تایبەتی ئامادە کراوە کە پەلاماردانی حشع و شێواندنی رابوردویەتی، نەک لێکوّڵینەوەی مێژویی.

١. ٣. بثینە ناجی یوسف، سلام عادل، جزءین، دار المدی، بیروت، ٢٠٠١.

٢. بوّ هەندێ لە بەڵگەکانی حیزبی شیوعی کوردستان و حیزبی رزگاری کورد بڕوانە:

٢. ١. محمد شیرزاد، نضال الاکراد، کە لە کوّتایی چلەکان دا لە قاهیرە چاپ کراوە.

٢. ٢. احمد فوزی، قاسم والاكراد – خناجر وجبال، بيروت، ١٩٦٣. سەرچاوەکەی ئەمیش کتێبەکەی محمد شیرزادە.

٢. ٣. جلال الطالبانی، کردستان والحرکة القومیة الکردیة، من منشورات النور، بغداد، ١٩٦٩. سەرچاوەکەی ئەم کتێبەکەی احمد فوزی یە.

٣. بە پێی کتێبەکەی: عباس جعفر حمیدی، التطورات السیاسیة فی العراق، لە ناو ئارشیفی وەزارەتی کاروباری ناوخۆی عیراق دا (ملفات وزاره الداخلیه) فایلێک هەیە بە ناو و ژمارەی: "ملفه بعنوان (حزب رزگاری کورد) الرقم ١١٠/٤١."

٤. د. کەمال مەزهەر، رزگاری لە کفری، کتێبی: چەند لاپەڕەیەک لە مێژوی گەلی کورد، بەرگی دوەم، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی موکریانی، هەولێر، ٢٠٠١. ل ٣٨١ – ٣٨٧. سەرچاوەکەی ئەم فایلێکی وەزارەتی ناوخۆیە.

٥. صالح حەیدەری، کە یەکێ بوە لە دامەزرێنەر و سەرکردەکانی حیزبی رزگاری کورد لە وتارێک دا لە پاشکۆی عیراق دا لە ١١ ی ٤ ی ١٩٧٨ دا بە ناونیشانی (بە بۆنەی رۆژی رۆژنامەگەری کوردییەوە رزگاری چۆن چاپ دەکرا؟) نوسیوێتی باس ئەکا کە لە سەرەتای ساڵی ١٩٤٥ دا لیژنەی ناوەندی حیزبی رزگاری کورد بڕیاری داوە ئۆرگانی خۆی بە ناوی (رزگاری) یەوە بە نهێنی چاپ بکا. لە بەر ئەوەی نەیانتوانیوە دەزگای چاپ دابین بکەن ناچار بون بە تایپ و رۆنیۆ چاپ و بڵاوی بکەنەوە. تایپەکەیان لە ئەرزوحاڵنوسێکی هەولێری کڕیوە و رۆنیۆکەیش لە بەغداد. لە بەغداد لە گەڕەکی ئەعزەمیە لە (راس الحواش) خانویەکیان بە کرێ گرتوە تایپ و رۆنیۆ و کەرەستەی دەرکردنی رزگارییان تێدا داناوە، لە پێش دا هاوڕێیەکی حیزبییان و، دوای ئەوەی ئەو تاقەتی چوە خۆی لەو خانوەدا نیشتەجێ بوە. دوای ئەوەی ئەم ماڵە ئەفرۆشرێ دەزگاکان ئەگوێزنەوە خانویەکی تر لە هەمان گەڕەک و هەر لەوێ ئەمێنێتەوە تا ئابی ١٩٤٦ کە حیزبی رزگاری خۆی حەل ئەکا و ئەچێتە ناو پارتی دیموکراتی کوردەوە.

حەیدەری لە کۆتایی ئەم باسەدا نوسیوێتی: "ئەم جیهازی چاپە (مەبەستی تایپ و رۆنیۆکەیە. نم) بێجگە (رزگاری) رۆژنامەی (شۆڕش) یشی پێ چاپ دەکرا، ئەم دوانە بە دو زمان کوردی و عەرەبی تێکڕا مانگی جارێک دەردەچون و، هەر جار چەند صەد ژمارەیەکیان دەردەچو، بە نهێنی لە ناوچەکانی کوردستان دا لە رێگای ریکخراوە حیزبی‌یەکانەوە بڵاو دەکرانەوە.

"سەبارەت بە دەستەی نوسەریش دەزگایەکی حیزبی تایبەتی‌مان نەبو بەم ناوەوە، ئەوانەی کە خەریکی چاپ و نوسین و گواستنەوە بون هەر ئەوانە بون بەرپرسیار بون لە هەمو شتێک کە پەیوەندی بە چاپ و چاپەمەنی‌یەوە هەبو.. واتە: دەستەی نوسەران دەزگایەکی حیزبی تەسک بو، هەر ئەم تەسکی‌یەش بوە هۆی بەردەوامی کار و پاراستنی."

ئەگەرچی لە شوێنێکی تریدا نوسیوێتی: "هەروەها ئەو هاوڕێیانە کە کاروباری چاپیان پێ سپێردرا بو لە کاتی دیاریکراودا دەهاتن و کاری خۆیان جێبەجێ دەکرد و دەڕۆیشتن" بەڵام هیچ زانیاریەک دەرباری ناوی ئەوانەی کاروباری چاپیان پێ سپێردراوە یان لە نوسینەکانی دا بەشدار بون بە دەستەوە نادا.

یەکێتی‌ی تێکۆشین

وەسفی گۆڤارەکە

لە ناوچەوانی سەربەرگی ژمارە ۲ دا نوسراوە: "مردن بۆ فاشیست، ژیان بۆ نیشتمانی سەربەست"

ئینجا بە خەتێکی گەورە ناوی گۆڤارەکە: "ییکتی تی کوشین"

لە ژێر ناوی گۆڤارەکەدا بە دو ستونی بەرامبەر بە یەک،

لە لای راستی: "تێ کۆشین بۆ بە هێز کردنی جەبهەی وەتەنی بۆ ئازادی و سەربەستی کورد" لە ژێری دا: "ژمارە ۲"

لە لای چەپی‌دا: "وریا بە ئەی میلەت لە دەسائیسی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی" لە ژێری‌دا: "ساڵ ۱"

لە ناوەراستی هەردو ستونەکەدا:

"زبان حالی کۆمەڵەی کۆمیۆنیستی عیراقی" و لە ژێری‌دا: "لقی کورد"

لە ل ۱ — ۳ وتاری یەکەمی "وریا بە ئەی میلەت"

لە ل ۳ — ۸ "کورد و ئۆکتۆیەر"

لە ل ۸ — ۱۱ "یەکێتی‌ی تێکۆشین بۆ ئازادی نیشتمان"

لە ل ۱۱ — ۱۳ "دەنگوباس"

...

لە ناوچەوانی سەربەرگی ژمارە ۳ دا نوسراوە: "تێکۆشن زدی ئینتیهازیەت و شۆڤێنیەت لە نێو گەنجی کورد"

ئینجا بە خەتێکی گەورە ناوی گۆڤارەکە: "ییکتی تی کوشین"

لە ژێر ناوی گۆڤارەکەدا بە دو ستونی بەرامبەر بە یەک،

مردن بو فاشست ، ژیان بو شەعبی سەربەست

یەکیتی تیکوشین

تیکوشین بو بەهێز کردنی
جبهەی وطنی بو آزادی
وسەربەستی کورد

وریا بە ئەی مانت لە دسائسی
استعمار وکونەپەرستی

[ژمارە (٢)] (زبان حالی کومەلەی کومونیستی ئیرانی) [سال (١)]

((لقی کورد))

لە لای راستی: "تێ کۆشین بۆ بە هێز کردنی جەبهەی وەتەنی بۆ نان و ئازادی میللەتی کورد" لە ژێری دا: "ژمارە ٣" و لە ژێر ئەویش دا "نرخی ژمارە ٥٠ فلسە"

لە لای چەپیدا: "وریا بە ئەی میلەت لە دەسائیسی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی" لە ژێریدا: "ساڵ ١"

لە ناوەراستی هەردو ستونەکەدا:

"زبان حالی کۆمەڵەی کۆمیۆنیستی عیراقی" و لە ژێریدا: "لقی کورد"

لە ژێر ئەمانەدا:

بۆ خوێندەوارانی خۆشەویست!

کورتە بەیانێکی رێکخراوی (کۆمەڵەی برای سۆڤێتستان) ە مژدەی یەکگرتنی خۆیانی لە گەڵ یەکێتی تێکۆشین داوە.

لە ل ١ – ٥ "دەشتی قەراج پێویستە دوبارە بگەرێتە هەولێر! وە دابەش بکرێتە سەر فەلاحەکان"

لە ل ٦ – ١٧ "بۆ زانینی راستی لە بابەت تەنزیمی لقی کورد لە کوردستانی عیراق دا"

لە ل ١٧ – ٢٥ "گوێ بگرە لە ناڵەی میلەت" دەنگوباسی هەولێر و سلێمانی و هەڵەبجە و کەرکوک و کۆیە ئەگێرێتەوە.

...

رۆژ و مانگ و ساڵی چاپ و بڵاوکردنەوە لە سەر هیچ ژمارەیەکیان نەنوسراوە. لە بەر ئەوە کاتی دەرچونی هەر بە مەزەندە ئەتوانرێ دیاری بکرێ:

یەکەم، رێکخراوەکە لە مانگی شوباتی ١٩٤٤ دا دامەزراوە و لە نیسانی ١٩٤٥ دا هەڵوەشاوەتەوە.

دووەم، لە ژ ٣ دا ریپۆرتاجێکی لە ژێر سەردێڕی (حەلەبجە دەڵێن و نایکەن) بڵاو کردۆتەوە سەرەتاکەی بەم جۆرە دەس پێ کردوە: "قەزا و قەدەر وابو لە ٩٤٥/١/٣ دا رێگام بە شاری حەلەبجە کەوت بۆ کڕینی هەندێ ئەموالی تیجاری..."

بەم پێیە ئەبێ ژ ١ و ٢ لە دوا مانگەکانی ساڵی ١٩٤٤ و ژ ٣ لە مانگەکانی سەرەتای ١٩٤٥ دا بڵاو بوبێتەوە.

...

یەکێتیی تێکۆشین تەنیا ٢ ژمارەی لە بەر دەس دایە کە ژمارەکانی دووەم و سێیەمە و رەنگە هەر ئەو ٣ ژمارەیشی لێ دەرچوبێ، تەمەنیشی زۆر کورت و کەم خایەن بوە، بەڵام شیکردنەوەی ناوەرۆکی بابەتەکانی، بۆ لێکۆڵینەوەی رەوتی گۆڕان و گەشەکردنی بیری سیاسی و شێوەی کارکردن لە ناو بزوتنەوەی نەتەوەیی کوردا، گرنگی‌یەکی تایبەتی هەیە.

...

لە روی رۆژنامەوانی‌یەوە

لە روی هونەری رۆژنامەگەری‌یەوە

یەکێتیی تێکۆشین بە دەزگای چاپ دەرکراوە. جگە لە ناوی گۆڤارەکە کە بە خەتاتی نوسراوە، ئەویش بە خەتێکی ناشیرین و بە رێنوسێکی ناڕاست، ئیتر خەتاتی تێدا بە کار نەهاتوە. لە قەوارەی کتێب دایە و هەمو لاپەڕەکانی یەک ستونی تێدا نوسراوە. وێنە و خەریتە و کاریکاتۆری تێ دا نیە. هەڵەی چاپی زۆری تێ دایە پێ ئەچێ پیتچنەکانی کوردی‌یان نەزانی بێ. زۆر کەم پێڕەوی خاڵبەندی تێ دا کراوە و، زۆر جار لە بە کار هێنانی‌دا بە هەڵەدا چون.

بە گشتی وەکو گۆڤارێکی نهێنی بە کارێکی گەورە دائەنرێ.

لە روی هونەری رۆژنامەنوسی‌یەوە

یەکێتیی تێکۆشین زبانحاڵی نهێنی حیزبێکی سیاسی نهێنی بوە. نوسەرەکانی دیار و ئاشکرا نەبون و، شوێنی چاپ کردن و جۆری بڵاوکردنەوەی نهێنی بوە. رەنگە هەر بەرپرسەکانی لقی کوردی حیزبەکە بابەتەکانیشیان نوسی بێ.

پەیامێکی سیاسی دیاریکراوی هەبوە، وەکو خۆی نوسیوێتی، بۆ چینی کرێکار و جوتیار و بە تایبەتی بۆ خاوەن بیر و خوێندەوارە پێشکەوتنخوازەکان. ویستویەتی سەرنجیان بۆ بیروبۆچونەکانی خۆی رابکێشی و لەو رێگایەوە رایان بکێشی بۆ ناو ریزەکانی رێکخراوەکەیان و، لە مرۆڤی ئاساییەوە بیان کا بە تێکۆشەری شۆڕشگێڕ.

بابەتەکانی یەکێتیی تێکۆشین بە گشتی دو جۆرن:

جۆری یەکەمیان، بابەتی ئایدیۆلۆجییە، ئامانجی رێکخراوەکە و بیروبۆچونەکانی و سروشتی رێکخستنەکە و جۆری رێکخستنەکە رون ئەکاتەوە.

جۆری دوەمیان، دەنگوباسی داوودەزگاکانی حکومەتی عیراقە لە شارە جیاوازەکانی کوردستان دا. دەنگوباسەکان هەر گێڕانەوە نین، بەڵکو بە لێدوانەوە نوسراون، لایەکی بریتیە لە ئاشکرا کردنی گەندەڵی بەڕێوەبەرایەتی و، لایەکی تری داواکارییە لە دەزگا بەرزەکانی حکومەت، بە تایبەتی وەزارەتەکان، بۆ ئەوەی لە شکاتی خەڵک بپرسنەوە و، سنورێ بۆ گەندەڵی ئیداری دابنێن.

بابەتەکانی بە زۆری ئایدیولوجین، مەبەستی قانیع کردنی خوێندەوارەکانێتی و، بە گشتی بابەتەکانی چ ئایدیۆلۆجی و چ هەواڵەکانی هاندەرانەن، بۆ بزواندنی ویژدان و وروژاندنی عاتیفەی خوێندەوارەکانی.

چ وتارە سیاسییەکانی و چ هەواڵەکانی، بە گشتی لە روی هونەری رۆژنامەوانییەوە، بە ناوەرۆک دەوڵەمەن و سەرنج راکێش و سەرکەوتون و، ئەگەر بە ئاشکرا و بە قانونی رێگەی دەرچونی هەبوایە لەو رۆژگارەدا خوێندەواری زۆری پەیدا ئەکرد.

ڕێنوسی گۆڤارەکە و جۆری داڕشتنی نوسینەکانی، لە چاو ڕێنوسی کوردی و داڕشتنی نوسینی ئەو سەردەمەدا، دواکەوتوتر بوە. لە سەرەتای چلەکانەوە تا کاتی دەرچونی یەکێتیی تێکۆشین چەندین گۆڤار و رۆژنامە دەرچون، لەوانە: رۆژنامەی حەفتانەی ژین لە سلێمانی، گۆڤاری مانگانەی گەلاوێژ و دەنگی گیتیی تازە لە بەغداد، گۆڤاری نیشتمان لە موکریان... لە بەر ئەوە ڕێنوسی کوردی و داڕشتنی نوسینی کوردی تا ئەندازەیەکی باش بۆ پێشەوە چو بو، کەچی داڕشتنی نوسینەکانی ئەوان بە هێزتر و ڕێنوسی ئەوان ئاسانتر بوە لە هی ئەم.

...

١. دیاریکردنی ئامانج

یەکیتیی تێکۆشین ئامانجی حیزبەکەیانی بە دیاریکراوی رون کردۆتەوە. لەو بارەیەوە نوسیویّتی:

"ئێمە لەم مەرحەلەیەدا بۆ سەربەستی عیراق هەوڵ ئەدەین، چونکە ئەم سەربەستیە قازانجی کورد و عەرەبە، وە چەند بزوتنەوەی پێشکەوتنی بە هێز بێ بە تایبەتی لە کوردستانی عیراق وە بە گشتی لە عیراق ئەوەندە سودی بۆ کوردی عیراق و گشت کورد ئەبێ. هەروەها ئیستا هەوڵ ئەدەین بۆ باش کردنەوەی ژیانی رەنجبەر و جوتیار و، رزگار کردنیان لە زوڵمی میر و بەگ و ئاغا. هەوڵ ئەدەین بۆ باش کردنی ژیانی کرێکار: ئیشی کەمتر وە کرێی زیاتر، بۆ پارێزگاری کاسب و تیجارەکانی بچوک، بۆ بڵاوکردنەوەی خوێندن و عیلم و سەقافەت لە نێو میلەتی کورد، بۆ مکافەحەی نەخۆشی، بۆ سەربەخۆیی ئیداری و سەقافی کوردستانی عیراق کە یەکەم هەنگاوە بۆ حەلی مەسەلەی کورد.

"ئەم شتانەی کە ئێمە هەوڵی بۆ ئەدەین سەربەستەکانی عەرەبیش تەئیدی ئەکەن وە بۆی هەوڵ ئەدەن، وە جێ بە جێ بونی ئەم داخوازییانە هەر بۆ ئێمە نیە، بێ گومان بۆ میلەتی عەرەبی عیراقیشە بە حوکمی زروفی موەحەد، چونکە

هەردولا لە یەک حکومەت ئەژین وە داخوازیمان لە یەک حکومەت داوا ئەکەین بۆیە خۆشی و سەربەستی بۆ هەردولایە، کەچی ئیستا هەژاری و دەست بە سەری هەردولای داگیر کردوە. کەواتە پێویستە کۆمیۆنیستەکانی کورد و عەرەب لە عیراق یەک مینهاجیان هەبێ، وە لە سەر ئەساسی یەک مینهاج کیفاح بکەن..."ایکتی تی کوشین، ژ ۲، ل ۹ - ۱۰)

۲. دیاریکردنی هێزی جولانەوەکە

ی. ت. خۆی بە حیزبی هەمو خەڵک نازانێ، بەڵکو سروشتی چینایەتی حیزبەکەی بە رونی دیاری کردوە. پێی وایە چینی دەرەبەگ سەنگەری ئیستیعمارە ئەبێ هەڵ بتەکێنرێ. زەوی بە سەر جوتیاران دا دابەش بکرێ. لەم بارەیەوە نوسیوێتی:

"کەوابو ئێمە کۆمیۆنیستانی کورد لە گەڵ کۆمیۆنیستانی عەرەب یەک ئامانجمان هەیە ئەویش: سەربەستی و ئازادی. بە نیسبەت ئێمە سەربەستی و ئازادی میللەتی کورد. وە بە نیسبەت ئەوان سەربەستی و ئازادی میللەتی عەرەب. وە سەربەستی و ئازادی هەردو، پارچەیەکە لە سەربەستی و ئازادی گشت میللەتانی گێتی لە ژێر باری ئیستیعمار و کۆنەپەرستی عالەمی.

"وە زدی یەک دوژمن هەوڵ ئەدەین ئەویش: ئیستیعمار و کۆنەپەرستی. کۆنەپەرستی کوردی بە نیسبەت ئێمە و کۆنەپەرستی عەرەبی بە نیسبەت عەرەب، وە ئیستیعمار بە نیسبەت هەردو لا.

"وە باوەڕ بە یەک بیر ئەکەین وە لە ژێر روناکی یەک نەزەریە کیفاح ئەکەین ئەویش: بیری کۆمیۆنیستی و نەزەریەی مارکسی — لینینی.

"وە تەمسیلی یەک چین ئەکەین کە مەسالیحیان زدی یەکتر نیە ئەویش: چینی رەنجبەر و کرێکار. بە نیسبەت ئێمە چینی رەنجبەر و کرێکار و خاوەن بیر و

هۆشە پێشکەوتوەکانی کورد، وە نیسبەت ئەوان رەنجبەر و کرێکار و خاوەن بیر و هۆشە پێشکەوتوەکانی عەرەب..."ایبکتی تی کوشین، ژ ۳، ل ۱۰ — ۱۱)

"... ئەڵێن: ئەم گۆڤارە گەلی کورد تەمسیل ناکات و چ هێزێک نیە لە پشتی ئەم گۆڤارە... بەڵێ ئەم گۆڤارە چینانی کۆنپەرست و ئینتیهازی کورد تەمسیل ناکا.."ایبکتی تی کوشین، ژ ۳، ل ۱۱)

۳. دیاریکردنی ئەداتی خەبات

بۆ بە جێ هێنانی سەربەستی عیراق، پێویستی بە ئەداتێکە ئەو هێزانە رێک بخات، کە قازانجیان لەم گۆڕینەدا هەیە، ئەویش حیزبە، حیزبێکی سیاسی کە لە سەر بنچینەی سنوری سیاسی دەوڵەت دامەزرابێ، نەک لە سەر بنچینەی نەتەوە. ل ۱٤ — ۱٥

پێکهێنانی حیزب و لقەکانی لە عیراق دا ئەگەڕێتەوە بۆ سەردەمی عوسمانی، کاتێ کە حیزبی ئیتیحاد و تەرەقی کاروباری گرتە دەس (۱۹۰۸) و لە هەمو ولایەتەکان دا لقی ئاشکرای دامەزراند. لە بەغداد و موصل، تەنانەت لە جێگایەکی وەکو سلێمانی‌یش لقی ئیتیحاد و تەرەقی دامەزراوە. دوای ئەو لقی هەندێ حیزبی تری (مونافیس) دامەزراوە.

(تێبینی: دەربارەی لقی سلێمانی ئیتیحاد و تەرەقی بڕوانە وتارەکەی کەمال رەئوف محەمەد لە کوردستانی نوێ دا)

لە گەڵ دروستکردنی دەوڵەتی عیراق دا، لە بیستەکان دا، هەندێ لە سیاسی‌یەکانی عیراق هەوڵیان دا ژیانی حیزبایەتی بهێننە عیراقەوە. چەند حیزبێکیان پێکهێنا. بەڵام رەوتی روداوەکان بە جۆرێ رۆیشتن ئەم حیزبانە نەک هەر نەیان توانی دەورێکی کاریگەر لە ژیانی سیاسی‌دا بگێڕن، بەڵکو حیزبایەتی‌یان لە بەر چاوی خەڵک سوک و قێزەون کرد. ئەم حیزبە عیراقی‌یانە بە درێژایی

بیستەکان و سییەکان، هیچ کامیان، نەیانتوانیوە لقی خۆیان لە کوردستانی عیراق دا دابمەزرێنن، تەنانەت لە ناو سیاسی‌یە پیشەیی‌یەکانی کوردیش دا بە دەگمەن توانیویانە کەسێک بکەنە هاودەنگی خۆیان.

لە کوردستانی عیراق دا چەند رێکخراوێکی ئاشکرا و نهێنی دامەزراوە. ئەوانە هەندێکیان سیاسی و هەندێکیان کۆمەڵایەتی و رۆشنبیری بون. سیاسەتی ئینگلیزی، کە ئەو سەردەمە لە عیراق دا دەسەڵاتدار بون، وە سیاسەتی حکومەتی عیراقی ماوەی نەداون وەکو پێویست گەشە بکەن و، ئەرکی سیاسی و کۆمەڵایەتی و رۆشنبیری خۆیان بە جێ بهێنن.

لە تەموزی ۱۹۲۲ دا جەمعیەتی کوردستان لە سلێمانی دامەزرا. لەو کاتەدا هێشتا دەوڵەتی عیراق دروست نە کرا بو.

لە شوباتی ۱۹۲۵ دا جەمعیەتی مودافەعەی وەتەن لە سلێمانی دامەزرا. لەو کاتەدا هێشتا چارەنوسی ولایەتی موصل بە لادا نەکەوت بو.

لە نیسانی ۱۹۲۶ دا کۆمەڵی زانستی کوردان لە سلێمانی بە موافەقەتی وەزارەتی ناوخۆی عیراق دامەزرا.

لە مایسی ۱۹۳۰ دا یانەی سەرکەوتن لە بەغداد بە موافەقەتی وەزارەتی ناوخۆی عیراق دامەزرا.

ساڵی ۱۹۲۹ – ۱۹۳۰ هەیئەتی وەتەنی‌یە لە سلێمانی دامەزرا و پەلوپۆی هاویشت بۆ کەرکوک و هەولێر. دوای ۶ ی رەشی ئەیلولی ۱۹۳۰ بڵاوەیان کردوە.

ئەمانە بە هۆی ئەو تەگەرانەوە کە ئەهێنرایە رێگایان نەیانتوانی هەتا سەر بڕ بکەن.

جگە لە مانە بە نهێنی چەند رێکخراوێکیش دامەزراوە.

ساڵانی ۱۹۱۹ – ۱۹۲۱ پێش گەڕانەوەی شیخ مەحمود چەند رێکخراوێکی پچوک دامەزراوە.

ساڵی ١٩٢٦ کۆمەڵی زەردەشتی دامەزرا

ساڵی ١٩٢٨ لقی کۆمەڵی خۆیبون دامەزرا

ساڵی ١٩٣٧ کۆمەڵی برایەتی دامەزرا

ساڵی ١٩٣٩ حیزبی هیوا دامەزرا.

حیزبی هیوا لە ماوەیەکی کورت دا پەرەی سەند و ژمارەیەکی زۆر خوێندکار، دوکاندار، ئەفسەرانی جەیش، رۆشنبیر، سەرانی عەشائیری لێ کۆبوەوە. لقی لە زۆری شار و ناوچەکانی کوردستانی عیراق دا دامەزراند. پێوەندی بە هێزی لە گەڵ تێکۆشەرانی کوردستانی ئێران و سوریا دروست کرد.

ئامانجی سیاسی حیزبی هیوا رزگاری کوردستان بو. بەڵام بەرنامەیەکی نوسراو و دیاریکراوی نەبوە بۆ رێگەی رزگاری کوردستان و، گۆڕینی باری کۆمەڵایەتی، ئابوری، رۆشنبیری ... کوردستانی عیراق.

لە روی پێکهاتنی چینایەتی‌یەوە، چینەکانی سەرەوەی کۆمەڵی کورد و چینی ناونجی کۆ کردۆتەوە.

لە روی رێکخراوەیی‌یەوە، نیمچە ئاشکرا بوە. تەلارێکی رێکخراوەیی دیاریکراوی نەبوە. ئەگەرچی سەرکردایەتی و کۆمیتەی ناوچەیی هەبوە بەڵام شتێکی رواڵەت بون. هەمو کەس زانیویێتی رەفیق حیلمی (سەرۆکی باڵای) حیزبەکەیە و، سەرۆکی باڵا لە زۆری شارەکان دا (موعتەمید: باوەرپێکراو) یکی داناوە، ئەندامەکانی حیزب بە زۆری پێوەندی‌یان لە گەڵ ئەم موعتەمیدەدا هەبوە.

رێبازیکی دیاریکراوی نەبوە بۆ جۆری تیکۆشان و، دیاری نەکردوە کە ئاخۆ کوردستان چۆن رزگار ئەکا: بە شۆڕش و خەباتی چەکدار؟ یان بە کاری جەماوەری خۆپیشاندان و مانگرتن و دەربڕینی ناڕەزایی؟ یان بە ململانێی پارلەمانی و گفتوگۆ...؟

ئۆرگانێکی ڕێکوپێکی چاپکراوی نەبوە بیروبۆچونەکانی بۆ گۆڕان و باش کردنی ژیانی سیاسی، کۆمەلآیەتی، ئابوری، ڕۆشنبیری ... کۆمەڵی کورد و، هەڵوێستی لە ڕوداوەکانی کوردستان و عیراق و ناوچەکە ڕون بکاتەوە. لە بەر ئەوە شوێنەوارێکی فکریی لە دوای خۆی بە جێ نەهێشتوە.

لە ناوەڕاستی چلەکان دا ناکۆکیەکانی ناو حیزبی هیوا، بە تایبەتی ناکۆکی سیاسی لە سەر دو کێشەی سەرەکی تەقی‌یەوە: یەکێکیان، ئاخۆ حیزبی هیوا بەشداری جولآنەوە چەکدارەکەی بارزان بکا یان خۆی لێ بە دور بگرێ. دوەمیان، گەلی کورد لە خەباتی خۆی‌دا بۆ ئازادی پشت بە یەکێتی سۆڤێت ببەستێ یان بە بریتانیا. هیوا نەیتوانی ئەم ناکۆکی‌یانە چارەسەر بکات، لە ئەنجامی ئەوەدا ساڵی ١٩٤٥ کەوتە هەڵوەشان و هەڵوەرین و پارچە پارچە بون.

هەڵوەشانی حیزبی هیوا جگە لەوەی بۆشایی سیاسی - ڕێکخراوەیی لە ناو بزوتنەوەی نەتەوەیی کوردا دروست کرد، بۆشایی فیکری‌یشی بە جێ هێشت. حیزب و ڕێکخراوی تر پڕیان کردەوە.

...

تا ناوەڕاستی چلەکان هیچ حیزبێکی عیراقی، چ ئاشکرا و چ نهێنی، نەیتوانیوە لقی خۆی لە کوردستانی عیراق دا دابمەزرێنێ. تەنانەت حیزبی شیوعی عیراقی کە لە ١٩٣٥ دا دامەزرا و، لە زۆری شارەکانی عیراق دا شانە و ڕێکخراوی پێک هێناوە، لە کوردستان دا بنکەیەکی ئەوتۆی نەبوە.

بۆ یەکەم جار حیزبی شیوعی عیراق (گروهی وحدة النضال) لقی حیزبێکی عیراقی لە کوردستان دا دامەزراند و، چەندین (مفاهیم) ی فکری و سیاسی نوێی هێنایە ناو جولآنەوەی کوردەوە.

لقی کوردی کۆمەڵەی کۆمیۆنیستی کورد، کە ڕێکخراوێکی مارکسی ± لینینی بوە، ئەگەرچی لقی حیزبێکی عیراقی بوە، بەلآم زۆری ناتەواوی‌یەکانی لە حیزبی

هیوادا هەبون چارەسەر کردوە و، بە رونی ستراتیجی کاری خۆی و هێزەکانی و، (ئەدات) ی تێکۆشان و (ئوسلوب) ەکانی دیاری کردوە. هەر ئەمەیش دواتر، ئاشکراتر، رەنگی داوەتەوە لە بیروباوەڕ و شێوەی خەباتی بزوتنەوەی نیشتمانی و نەتەوەیی کوردا بە هەردو باڵەکەیەوە: حیزبی شیوعی عیراق و پارتی دیمۆکراتی کورد.

ئامانجی کورد لە عیراق دا چیە و، رێگەی بە دی هێنانی کامەیە؟

بۆ بە دی هێنانی ئامانجەکانی ئەبی حیزبی تایبەتی خۆی هەبێ یان لقی حیزبێکی عیراقی بێ؟

ئایا کورد بۆ بەدی هێنانی ئامانجەکانی ئەبێ خۆی بە تەنیا کار بکا یان لە گەڵ عەرەب پێکەوە؟

لە خەباتی خۆیدا لە ناوەوە پشت بە کێ ببەستێ و لە دەرەوە پشت بە کێ ببەستێ؟

یەکیتیی تێکۆشین وەڵامی ئەم پرسیارانەی داوەتەوە:

ئامانجی کورد لە عیراق دا سەربەستی عیراقە لە دەرەبەگایەتی و نفوزی ئیستیعمار، بە تێکۆشانی هاوبەش لە گەڵ عەرەب لە ناو یەک حیزبی عیراقیدا و، بە پشتیوانی یەکێتی سۆڤێت، بە رێگای تێکۆشانی جەماهیری.

یەکێتیی تێکۆشین خۆی تەمەنی کورت بو، بەڵام ئەو (مفاهیم) انەی هێنایە ناو جوڵانەوەکەوە، دواتریش بە چونی ئەندامەکانی بۆ ناو حیزبی شیوعی عیراق و پارتی دیمۆکراتی کورد، بۆ دەیان ساڵ بون بە بنچینەی چەندین کێشەی دروستکەری ناکۆکی بنەڕەتیی فکری، سیاسی، رێکخراوەیی... لە ناو جوڵانەوەی کوردا. سەرەنجام حیزبی عیراقی و، برایەتی کوردو عەرەب و، پەرستنی یەکێتی سۆڤێت، لە (وەسیلە) ەوە بۆ بە جێ هێنانی ئامانجی سیاسی، خۆیان بون بە ئامانج (غایە).

٤. دیاریکردنی شێوەکانی خەبات

لقی کوردی کۆمەڵی کۆمیۆنیستی عیراق، بەرنامەیەکی نوسراو و دیاریکراوی لە بەر دەس دا نیە تا بزانرێ بە چ ڕێگەیەک ویستویەتی باری کۆمەلأیەتی، ئابوری، ڕۆشنبیری خۆی گوتەنی (چینانی ڕەنجبەر) بە باری باشەدا بگۆڕێ. بەڵام لە دو توێی گۆڤارەکەدا هەندێ لایەنی جۆری بیرکردنەوەیان ئەخوێنرێتەوە.

یەکێتیی تێکۆشین، چەکێکی کاریگەری خەباتی حیزبەکە بوە. جگە لەوەی هۆیەکی گرنگی بلأوکردنەوەی بیروباوەڕ و بۆچونەکانی بوە، لە هەمان کات دا هۆیەکی گرنگی ریسواکردنی زوڵموزۆری کۆمەلأیەتی و گەندەڵی بەڕێوەبەرایەتی و دواکەوتنی وڵات و، لە ئەنجام دا هۆیەکی هاندان (تحریض) و وروژاندنی هەستی مرۆڤدۆستانەی (خاوەن بیر و هۆشە پێشکەوتوەکان) و هەستی چینایەتی (چینانی کرێکار و فەلاح) بوە، بۆ سازدان و ڕێکخستنیان بۆ خەبات بۆ بە دی هێنانی ئامانجەکانی حیزب.

یەکێتیی تێکۆشین، داوا لە میلەت ئەکا وریا بێ، بە فرتوفێڵی ئیستیعمار هەڵنەخەڵەتێ و، دەس نەداتە چەک دژی حکومەتی عیراق. لەو کاتەدا دوەمین جەنگی جیهان بەردەوام بوە. لەو جەنگەدا بریتانیا و ئەمەریکا و یەکێتی سۆڤێت لە لایەک بون، ئەڵمانیای نازی و ئیتالیای فاشی لە لایەکی تر بون. سیاسەتی بریتانی و سیاسەتی سۆڤێتی لە عیراق دا ئەوە بو کە هەلومەرجی ناوخۆی عیراق ئارام ڕابگیرێ. پشێوی و ئاژاوە و شەڕی تێدا نەبێ. حیزبی شیوعی عیراق (بە رابەری فەهد کە دانپیانراوی سۆڤێتی بوا ئەمە ڕێبازی بو. کاربەدەستانی بریتانیایش، کە دەسەلأتداری ڕاستەقینە بون لە ناو عیراق دا، هەمان شتیان لە مەلا مستەفای بارزانی و سیاسی‌یەکانی کورد داوا ئەکرد.

﴿ تیکوشین سندی اتحادی بەرە شیوعیەت لە بیر گەلی کورد ﴾

یەکیتی تیکوشین

﴿ تیکوشین بو بەهێز کردنی	...	دەربازبونی ملەت لە ﴾
جبهەی وطنی بو نان	...	دستانی استعمار و کونە
و آزادی ملەتی کورد	—	پەرستی

(سالی ١) ((زمانی حالی حزبی کومونستی عراقی)) ژمارە (٣)

« لقی کورد » نرخی ژمارە (٥٠) فلس

بو خوێنەوارانی خوشەویست :

لجنەی مرکزی کومەڵەی برای سوڤیەتان یانی خوایەوەی دەبیر کرد بە مناسبەتی یەک بونی کومەڵی ناو براو لە گەل کومەڵی یەکیتی تیکوشین : (مزدە) کومەڵەی برای سوڤیەتان خوی ئەمە کانی ، خویانی بە ختیار زانی کە شانی بە شانی لە گەل هاوری کوردەکانی یەکیتی تیکوشین دا و آسودەیی مالی کورد بیەرون بەربوەوە تەنها کومەلیک پیک بینی لە پاش ئەوە کە زانیان بە یەکە گرتن ئەو آسودەیە زیاتر پەیدا ئەبیت ، چونکە لە مەش کە ملت لە پەرشیوی یە ئەم کانی تە ئەنجام لجنەی یکبونەمان بەرزکار ئەکات . ئیتر بە بیشەوە ، بو هەڵ کردنی برای آزادی ! بو روون کردنەوەی هەردو ملتی کوردی بی کەس ! ؟

« لجنەی مەرکزی کومەڵەی برای شوڤیەتان »

ئەم داوایەی یەکێتیی تێکۆشین لە گەڵ سیاسەتی بریتانیا و سۆڤێت و، لە گەڵ سیاسەتی حیزبەکەی فەهدا گونجاو بوە.

یەکێتیی تێکۆشین زۆر جار باسی سەربەستی عیراق و رزگاری کورد و کوردستان و، روخاندنی سەنگەری ئیستیعمار و دەرەبەگایەتی کردوە بەلاّم هەمیشە روی دەمی کردۆتە حکومەت و، داوای لەو کردوە زوڵمو زۆر هەڵ بگرێ و چارەسەری گەندەڵی بەڕێوەبەرایەتی بکا. لە چەند بۆنەیەک دا ئەمەی دوبارە کردۆتەوە، بۆ نمونە:

سەبارەت بە (بەلەدیەی هەولێر) نوسیوێتی:

"... رەئیسی بەلەدیە هەروەکو بوت لە دائیرەکەی دانیشتوە تا وەخت تەواو ئەبێ، ئومێد وایە حکومەت ئینسانێکی باش و موسەقەف بۆ ئیشوکاری میلەت هەڵبژێرێ."(ژ ۲، ل ۱۱)

لە سەروتاری ژ ۳ دا کە لە سەر دەشتی قەراج نوسیوێتی:

"... بەو موناسەبەتە فەزائیحی تەسویە بەرچاو ئەکەین کە چۆن عەردەکان بە ناحەقی درا بە خاوەن نفوزەکان (ئاغا و دەرەبەگ) و کرمانجە بەستەزمانەکان لە حەقی خۆیان بێ بەری کران وە لە ترسی کوشتن و دەربەدەر بون بێ زبان مان و چاو لە حەقی خۆیان پۆشی، بەلاّم ئێمە پێشرەوی میلەت ئەم زوڵمە بە هیچ کلۆجێکەوە قبوڵ ناکەین و لە حکومەت داوا ئەکەین دوبارە قەزیەی تەسویە بەرچاو وەرگرێ و سەرلەنوێ بێنێتە کار و کرمانجی بەستەزمان لە حەقی خۆی، لە عەردی خۆی، کە بە ئارەقەی نێوچەوانی خۆ و باپیری و بە رەنجی کێلاّوە و چاندراوە بدرێتە دەست خۆی و بەرچاو حکومەت ئەکەین کە دوبارە نەکەوێتە هەڵە لە قەزیەی تەسویە و حەدێک بۆ مەسالیحی دەرەبەگەکان دابنرێ... ئیتر چاوەنۆڕی کاری حکومەت ئەکەین، ئایە کاریش وەک قەولێتی (مەبەستی قسەکانێتی. نم) وە یا بۆ (وزن الشعر) ئەم وتارانە ئەدات؟"(یکتی تی کوشین، ژ ۳، ل ۵)

لە شوێنێکی کەدا نوسیوێتی:

"... ئیتر بە جۆشەوە نیشتمانپەروەرە دڵ بێگەردەکانمان بانگ ئەکەین بۆ تێکۆشین بۆ روخاندنی سەنگەری ئیستیعمار لە نێو وڵات کە دەرەبەگی‌یە. وە لە حکومەت داوا ئەکەین ئەمهەندە مل کەچ نەبێت بەرامبەر دەرەبەگەکان کە لە هەر لایەکی وڵات لە فەساد و جەور و زوڵم چ کارێکی تریان نیە..."ایکتی تی کوشین، ژ ۳، ل ۱۹)

دەربارەی خەستەخانەی پێنجوین نوسیوێتی:

"... تکا لە پیاوە مەسئولەکان ئەکەین کە ئیهتیمام بە سیحەتی میلەت بدەن، ئەم ئیهتیمامە حەقێکی تەبیعی میلەتە."(ییکتی تی کوشین، ژ ۳، ل ۲۰)

دەربارەی قوتابخانەکانی هەڵەبجە نوسیوێتی:

"... تکا لە دەوائیری مەسئول ئەکەین حەدێک بۆ تەعەدای ئەم گەنجانە لە سەر ئەم میلەتە هەژارە دابنێن."ایکتی تی کوشین، ژ ۳، ل ۲۲)

....

هەندێ لە وتارەکانی ییکتی تی کوشین

"وریا بە ئەی میلەت!

"بە وردی سەیری قەزیەی کورد بکەین، ئایە لە بەر چی ئەم هەمو هەوڵ و تەقەلا و خوێنڕشتنە تا ئیستا بۆ قەزیەی کورد بێ بەر (ثمرە) بوە؟

"هەروەک ئەزانین کورد میلەتێکە لە دەوری دەرەبەگی ئەژێت، واتا جەماهیری میلەت بە چەند شوێنێکا بەش کراوە، هەر بەشێکی لە ژێر حوکمی دەرەبەگێک ئەژێت، کە وێنەی راستی ئەم حالە لە تەقسیماتی عەشائیری دیارە، کە هەر عەشیرەتێک رەئیسی تایبەتی خۆی بە رێ ئەبات و بەرامبەر عەشیرەتەکانی تر وەک میلەتێکی جیاواز و بێگانە دێتە بەرچاو، بە تایبەتی‌یش ئەو کاتە کە مەسالیحی دو رەئیس عەشیرەت رێک ناکەوێ، هەروەها جاری وا

ئەبیٚ لە ناو یەکـ عەشیرەت مەسالیحی چەند ئاغا یەکـ و ریٚکـ ناکەویٚ، کە (العیاذ باللە) بە سەدان کوشتار و سوتان ئەکەویٚتە ناو ماڵی کرمانجە بەستەزمانەکان کە چ گوناهیان نیە غەیری تیٚکچونی مابەینی دو ئاغا، بەڵیٚ ئەم کوشتار و تالاٚنە زەرەری کرمانجی بیٚ گوناە ئەبیٚ کە وەکـ چارپیٚن (ماشیە) بۆ ئاغا. لە بەر ئەم جۆرە ژیانە — دەرەبەگی، جەماهیری میلەتی کورد یەکـ نەبۆتەوە لە تیٚ کۆشین بۆ قەزیەی کورد. دیرۆکی (تاریخ) شۆرشەکانی کورد بە روناکی ئەم راستیە دەر ئەخات کە چۆن لە کاتی داگیرسانی شۆرشا مەسلەحەتی چەند دەرەبەگیٚکـ ریٚکـ نەکەوتوە جا چونەتەوە گژ یەکتر. لە باتی ئەمە کیفاحی زۆردار بکەن پیٚکرا، بەم بۆنەیە ئاگری شۆرش کوژاوەتەوە (بیٚگومان بە خینیٚکی بیٚ ژماری کرمانجان دوایی شۆرش هاتۆتەوە) هەروەها ئەم جۆرە ژیانە بۆتەوە چەکیٚکی بە هیٚز لە دەست بیٚگانەی خاوەن مەتامیع لە کوردستان کە یەکی خستونە گژ ئەوی تر وە بە بۆنەی بیٚ هیٚز بونیان ئەو جیٚگیر بۆتەوە، هەروەها ئەم جۆرە ژیانە بۆتەوە دینگەیەکی بەهیٚزی ئیستیعمار لە کوردستان. دوای جەنگی عالەمی یەکەم لە بیٚ قابیلیەتی میلەتی کورد لە دامەزراندنی حکومەتیٚکی کوردستانی سەربەخۆ — لە بەر دەرەبەگایەتی بە هیٚز — وە ئیجابی مەسلەحەتی ئیستیعمار بۆ جیٚ قایم کردنی، میلەتی کورد چەند بەشیٚکـ کرا تاکو تەگەرەی (مشکلە) ئەقەلیات پەیدا بکریٚ لە ناو دەوڵەتانی ...... وە بە لیٚکـ دانی دو میلەت بە دەسائیسی ئیستیعمار بزوتنی ئازادی بیٚ هیٚز ئەبیٚت (ئەمەیە ئامانجی گەورەی ئیستیعمار) (تەبادولی مەناتیقی نفوزیش) لە بەینی موستەعمەرەکان سەبەبیٚکی بو دابەشکردنی کوردستان بە چەند جیٚگا.. لە نەتائیجی ئەم دابەش کردنە حکومەتیٚکی عیراقی: لە عەرەب و کورد عیبارەت هاتە وجود، ئەمیش لە ژیٚر نفوزی ئیستیعمار. کە بیٚ گومان ئیستیعمار نایەویٚ مەناتیقی نفوزی لە دەست دەر بچیٚ، لە بەر ئەمە هەر جۆرە ئەسالیبیٚک بە کار ئەهیٚنیٚ بۆ کوشتنی وەعی

میلەت بۆ ئازادی و سەربەستی. لە وڵاتی عیراقیش، کە لە دەوری شوبهە دەرەبەگی ئەژێت و تازە بونی صەناعەت لە شارە گەورەکانی بڵاو بۆتەوە، ئەڵێن ئیستیعمار دەرەبەگی بە هێز ئەکا، تاکو تەگەرە بێ لە رێگای تێکۆشینی میلەت بە یەکێتی بۆ ئازادی، هەروەها دو میلەتی عیراق - کورد و عەرەب ± ئەخاتە گژ یەکتر بە بڵاوکردنی بیری شۆڤێنی و کەراهێتە لە بەینی هەردو میلەت کە بە میلەتی کورد وا تێ ئەگەیەنێ کە حالی ناخۆشی کورد لەوەیە: کە لە ژێر دەست عەرەبە و لە لایەن ئەوەوە ئیستیعمار کراوە.

"لە نێو میلەتی عەرەبیش بیری خۆهەڵکێشان و حەقی تەسەیتور (تسیطر) بە سەر میلەتی کورد و مەحوی ئەقەلیاتِ بڵاو ئەکات و تەشجیع ئەکات. ئەم بیرە شۆڤێنییانە تەنیا لە لایەن ئیستیعمارەوە بە هێز ناکرێ بەڵکو چەند دەستی تریش هەیە لە گەڵی کە مەسلەحەتیان لە گەڵ ئیستیعمار یەکە، ئەمانیش: دەرەبەگی و کۆنەپەرستی و تیجارانی قەومیەت، کە ئەیانەوێ لە سەر شانی جەماهیری میلەتی کورد بگەنە مەراکیز امەراتیبی بەرز)

"بەڵام راستی کە وردبون و واقیع فێرمان ئەکات: دەردی هەردو میلەت (کورد و عەرەب) ئیستیعمارە.

"دەرمانی ئەم دەردەش: ئازادییەکی تەواوە کە عەناسیری دیموقراتی تەقەدومی بێتە سەر حوکم، بەم جۆرە رێ ئەکرێت لە بەر دەم هەردو میلەت بۆ پێشکەوتن و رێک کەوتنیان بۆ تەقریری مەسیر و ئازادی و بەرزی کورد و عەرەب. پێویستە بەرچاو بکرێ: میلەتی کورد و هەر میلەتێک ئەوسا پێی ئەکرێ بە تەواوی ئازادی کە پێ بکرێ: گوزمرانی حوکمی خۆی بکات، ئەم توانایە ئەوسا جێگیر ئەبێ کە سەنگەری ئیستیعمار و دەرەبەگی بڕوخرێ و ون بکرێ لە نیشتمانی خۆشەویستمان کوردستان تاکو یەکێتی تێکۆشینی جەماهیری کورد بۆ

تەقریری مەسیر بێتە کار، کە چ هێزێک لە توانای نابێت بەربەرەکانی بکات و لە پێشی راوەستێ.

"بێ گومان هەست کردن بەم راستی‌یانە لە نێو میلەتی کورد تیرێکە بۆ جەرگی ئیستیعمار، جا ئیستیعمار بۆ ئەوەی راوی خۆی بپارێزێ لەم کاتە وا دور نیە یەک لە ئەسالیبەکانی بە کار بێنێ بۆ بە هێز کردنی سەنگەری خۆی بە بێ هێز بونی بزوتنی نیشتمانی و ئازادی... جا لە بەر ئەمە ئێمە کوڕانی میلەت، شیوعی‌یانی کورد، دەنگمان بەرز ئەکەین میلەت بانگ ئەکەین: کە وریابە ئەی میلەت، وریابە ئەی میلەت، لە دەسائیسی ئیستیعمار، کە دور نیە ئیستا تەشجیعت بکات بۆ ئەوەی شۆڕشێک بکەیت گژ حکومەتی عیراق هەڵستی جا هەزاران خوێن پاکی رۆڵەکانت برژێ هەروەها لە میلەتی عەرەبیشا بە بۆنەی حەق وەرگرتن بەڵام بزانە حەقی هەردو میلەت لە زگ ئیستیعمارە. ئەو سوڵتەیە کە تۆی ئیستیغلال ئەکات عەینی وەقت میلەتە بەستەزمانەکەی عەرەبیشی ئیستیغلال کردوە. ئەم دەسائیسە بۆ ئەوەیە کە هەردولا بێ هێز بکەوێ کەراهیەت زیاد بێ لە ناو هەردو میلەتی خۆشەویست تاکو قەڵای خۆی هەندێکی تر بەردەوام بێت لە نێو وڵاتی هەردو میلەت ئیتر بزانە هەراوهوریایەک خزمەتێکی ئاشکرایە بۆ ئیستیعمار ئەگەر مەسدەری ئیستیعمار بێ، بێ گومان خیانەتێکی گەورەشە بۆ میلەتی کوردی شیرین. ئومێد وایە سەدەمین جار هەڵنەخەڵەتێن بە فرتوفێڵی ئیستیعمار. ئیستا کاتی ئەوەیە دەست بخەینە دەست کوڕە موخلیسەکانی میلەتی عەرەب بۆ عیراقێکی ئازاد و دیموقراتی کە مەجال پەیدا بکرێ بۆ پێشکەوتنی و پێ گەیاندنی هەردو میلەت بۆ ئازادی و تەقریری مەسیر بۆ بەرزی و خۆشی میلەتی عەزیز... ئیتر وریابە وریابە ئەی میلەتی دڵسۆز و خۆشەویست."ایەکیتی‌ی تێکۆشین، ژ ٢، ل ١ - ٣)

"یەکێتیی تێکۆشین بۆ ئازادی نیشتمان

"ئەگەر ئاورێک بۆ پاشەوە بدەینەوە، ئەبینین میلەتی کورد و عەرەب ژێردەستی یەک زۆردار بون ئەویش ئیمپراتۆریەتی عوسمانی بو، وە هەردولا هەوڵ و تەقەلایان ئەدا بۆ سەربەستی و رزگار بون لە بەر ئەمە وەرگەڕانی (ئینقیلاب) ۱۹۰۸ ی دیموقراتی – مەشروتیەت وە یا حەرەکەتی ئیتیحادیەکان – لە هەردولا تەئیدی وەرگرت، بە ئومێدی ژیانێکی باشتر، وە سەربەستییەکی میللی. چونکە شیعاراتی ئیتیحادیەکان هەروەک ئەزانین: سەربەستی، دادرەستی، وە یەکبون بو، بەڵام ئەمانە بە گەیشتنی حوکم، هیچ کامیان پێک نەهێنا لەم وتانە، وە هەر وەکو پێشوەکان سیاسەتی ئیزتیهادی قەومییان بە کار هێنا. کورد و عەرەب لە دوای جەنگی گەورەی پێشوەوە بۆ تەقریری مەسیر و بۆ سەربەستی هەوڵیان ئەدا، بەڵام بێ هێزی بزوتنەوەی نیشتمانی هەردولا، وە پێک نەهێنانی دەوڵەتانی سوێندخواران پەیمانیان بۆ میلەتانی رۆژهەڵات، وە خیانەتی ئەحزابی ئومەمیەتی دوەم بۆ شیعاری حەقی تەقریری مەسیری میلەتانی بێ هێز، ئەم دو میلەتەی لە ژێر ئیستیعمار بە جێ هێشت.

"وڵاتانی عەرەب دابەش کران بە سەر چەند مەنتیقەیەکی نفوزی ئیستیعماری، کوردیش دابەش کرا بە ۳ جێ.

"کوردی عیراق لە گەڵ میلەتی عەرەبی عیراق ئیستا پێکەوە ئەژین لە ژێر یەک ئیستیعمار، لە بەر ئەمە زروفی سیاسەتی واقیعی وا پێویست ئەکات کە هەوڵ بدەین بۆ ئەوەی مەسئەلەی کورد و عەرەب موشتەرەکەن پێک بێنین، کە بێ گومان یەکبونی دولا هێزێکی گەورەیە بۆ تەحقیقی ئازادی و تەقریری مەسیر و سەربەستی. ئێمە کە شیوعیەکانی کوردین لە عیراق دا پێویستە زۆرترین ئیهتیمام بە موشکیلەی کوردی عیراق بدەین، چونکە بەری هەوڵمان لەم کاتەدا بۆ کوردی عیراق ئەبێت، بەڵام ئەم هەوڵ دانە زۆر بێ هێز ئەبێت گەر تەنها بێت.

بێ گومان هێزی ئازادی پەروەرەکانی عەرەب لە عیراق موخلیسترین هێزە بۆ پێکهێنانی مەبەستمان کە قازانجی هەردو میلەتە.

"بەلآم ئەمە مەعنای ئەوە نیە، چاومان ئەپۆشین لە کوردی تورکیا و کوردی ئێران، بەری هەر غەدرێک بکەوێ پێویستە لە سەرمان رەئی گشتی عالەمی ئاگادار کەین، تاکە بزانرێ میلەتێکی مەزلوم و مەغدور هەیە، ژیانێکی ناخۆش ئەژێت، وە حەقی ژیانێکی خۆشی هەیە وەک میلەتانی تر سەربەست لە گێتی، وە پێویستە ئەم حەقەش وەربگیرێ.

"ئێمە لەم مەرحەلەیەدا بۆ سەربەستی عیراق هەوڵ ئەدەین، چونکە ئەم سەربەستیە قازانجی کورد و عەرەبە، وە چەند بزوتنەوەی پێشکەوتنی بە هێز بێ بە تایبەتی لە کوردستانی عیراق وە بە گشتی لە عیراق ئەوەندە سودی بۆ کوردی عیراق و گشت کورد ئەبێ. هەروەها ئیستا هەوڵ ئەدەین بۆ باش کردنەوەی ژیانی رەنجبەر و جوتیار و، رزگار کردنیان لە زوڵمی میر و بەگ و ئاغا. هەوڵ ئەدەین بۆ باش کردنی ژیانی کرێکار، ئیشی کەمتر وە کرێی زیاتر، بۆ پارێزگاری کاسب و تیجارەکانی بچوک، بۆ بلآوکردنەوەی خوێندن و عیلم و سەقافەت لە نێو میلەتی کورد، بۆ مکافەحەی نەخۆشی، بۆ سەربەخۆیی ئیداری و سەقافی کوردستانی عیراق کە یەکەم هەنگاوە بۆ حەلی مەسەلەی کورد.

"ئەم شتانەی کە ئێمە هەوڵی بۆ ئەدەین سەربەستەکانی عەرەبیش تەئیدی ئەکەن وە بۆی هەوڵ ئەدەن، وە جێ بە جێ بونی ئەم داخوازییانە هەر بۆ ئێمە نیە، بێ گومان بۆ میلەتی عەرەبی عیراقیشە بە حوکمی زروفی موەحەد، چونکە هەردولا لە یەک حکومەت ئەژین وە داخوازیمان لە یەک حکومەت داوا ئەکەین بۆ بە خۆشی و سەربەستی بۆ هەردولایە کەچی ئیستا هەژاری و دەست بە سەری هەردولای داگیر کردوە. کەواتە پێویستە کۆمیۆنیستەکانی کورد و عەرەب لە عیراق یەک مینهاجیان هەبێ، وە لە سەر ئەساسی یەک مینهاج کیفاح بکەن

بەلاّم ئەم کیفاحە پێک نایە، وە نرخێکی عەمەلی نابێ گەر هەردولا لە یەک حیزب کۆ نەبنەوە، تاکو ببن بە یەک فیکر وە یەک هێز، وە یەک ئیرادە. ئەم حیزبەش کە هەردولا کۆ ئەکاتەوە، حیزبی شیوعی عیراقە، چونکە برا شیوعیەکانی عەرەب وە یا ئێمە شیوعیەکانی کورد وە یا هەر شیوعیەکی عیراق قەزیەی میلەت بە تەواوی ئەزانێ وە عیلاجی ئەکات کە کردەوەیان سودی بۆ هەمو لا ئەبێ، ئەمەش مەعنای ئەوە نیە شیوعیەکانی کورد لە یەک حیزب ئیش کردنیان قەزیەی کوردایەتی‌یان بە جێ هێشتوە. نەء! لە یەک حیزب ئیشکردن مەعنای ئەوەیە کە هێزمان یەک ئەکەین بۆ پێکهێنانی مەسئەلەی هەردولا، کە بێگومان هێزی هەردولا لە توانایەتی تەگەرە زوتر حەل بکات. حیزبی شیوعی عیراقی، حیزبی رەنجبەر و کرێکار و تێگەیشتوەکانی عیراقە، ئەم حیزبە لەوانە وە بۆ ئەوانە. هەروەها ئەم حیزبە لە سەر یەک نیزام ئەڕوا و، شیوعیەکانی کورد لقی تایبەتی خۆیان هەیە، کە مەسئولە لە رواندنی بزوتنەوەی نیشتمانپەروەری لە کوردستانی عیراق.

"هەژاری و دەست بە سەری، تێکۆشین بۆ سەعادەت و سەربەستی، هێزی کورد و عەرەبی یەک کردۆتەوە، لە بەر ئەمە یەکێتیی تێکۆشین بۆ هەردو میلەتە، ئێمە بانگی گەلی کوردی عیراق ئەکەین کە رو بکەنە حیزبی شیوعی عیراق، کە حیزبی هەژار و رەنجبەر و کرێکاری کورد و عەرەبە.

"ئەی برایانی خۆشەویست زۆر باش بزانن کە یەکیتیی تێکۆشین: دەنگی سەربەستی و ئازادی‌یە، دەنگی کوڕانی میلەتە، بۆ نان و سەقافەت و ئازادی میلەتی کورد.

"یەکێتیی تێکۆشین مینبەری میلەتی کوردە وە لە سەر ئەم مینبەرە بانگی گەلی کورد ئەکەین کە وریا بن وە بۆ نان و سەربەستی تێ بکۆشن!"ایپکتی تی کوشین، ژ ٢، ل ٨ – ١١)

....

"کورد و ئۆکتۆبەر

"لە نێو تاریکی زۆرداری، لە بەینی ئێش و ئازاری مرۆڤی بەندکراو، لە نێو هەناسە ساردی و، فرمێسکی گەرمی پیر و ساوا، لە نێو هەڵمەتی خوێن مرۆڤپەرووەران: تیشکی روناک لە ناو دەستێکی بێ گەرد بەرز بووەوە و شەش یەکی گێتی روناک کردەوە ئەو تاریکیەی کە داگیر کرد بو وەک تەمی بەهار لابەلای کرد بێ گەڕانەوە....

"ئەم تیشکە روناکە حوکمی سۆڤیاتیە، ئەم دەستە بێ گەردە دەستی بۆلشەفیکانە، کە یەکەم وە بە هێزترین سەنگەری زۆرداریان روخاند...

"ئەم تیشکە روناکە هەمیشە دەورە و پشتی روناک ئەکاتەوە، تاکو میلەتان رێ ببیننەوە بۆ چۆن وێران کردنی موغارەی ئێش و ئازار و بەندایەتی...

"مانگی ئۆکتۆبەر بەم تیشکە پیرۆزە بەختیارە، ئەی لە پاش ئەم بەختیاریە چ بەختیاریەک؟

"روسیای قەیسەری وە یا (لینین) گوتەنی: بەندیخانەی میلەتان، لە ژێر جەور و زوڵمی گەلێک میلەتی کۆ ئەکرد، لەم میلەتانەش بەشێکی کەم لە کورد هەبو، ئەگەر بە وردی سەیری حالی میلەتانی روسیای قەیسەری بکەین ئەتوانین بڵێین واوەیلایان بو: کە لە هەر شتێک لە دوا بون، وە کاربەدەستەکان میلەت وەک حەیوانات بە کاریان ئەهێنان وە میلەتانەش هەر کات تێک ئەگیرسان وە ماڵی یەکتر هەندی تر وێرانیان ئەکرد لە نەزانی و داخی ناخۆشی ژیان، لەم میلەتانەش میلەتی کورد کە لە حالەتێکی گەلێ موتەئەخیر ئەژیا! دەوری بەداوەت و دەرەبەگی، جەماهیری میلەت لە لایەن ئاغا و مەلا و شێخ و حکومەت ئیستیغلال ئەکرێ، حالەتێکی ئیقتیسادی زۆر نزم، لە هەمو وڵاتا چاو بە دوکەڵی کارخانە ناکەوێ، لە نێو گشت زەویەکان ئالەتێکی زەراعی نابیندرێ، هاتوچۆ بە

کەر و وڵاغ، لە هەزاران کەس یەک خوێندەوار نادۆزرێ، لە سەد شوێنا خەستەخانەیەک بەرچاو ناکەوێ، حالەتی ژن لە نزمترین پلەیە، کوشتار و تالان لە هەردولا.. بە کورتی حاڵەتێکی وا کە بە چ رویەکەوە لە گەڵ مەزاهیری مەدەنیەتا ناپێورێ. بەلام وڵاتی روسیا وە ئۆکرانیا هەندێ لە پێش بون کە لە تەنیشت ئیقتاعەوە (دەرەبەگی) کارخانەکان لوتیان بەرز کرد بو وە خوێندەواری هەندێ بلاو بوبو...

"لە ئیحتیکاکی ئەم تەناقوزاتەوە بیری مارکس بلێسەی ئەدا: ئەم بلێسەیە لە تاریکی کارخانەکان وە گەڕەک و کوخە تێکەلاوی کرێکارانیش تیشکی ئەدا، هەروەها لە کون و قوژبنی قوتابخانەکان ئیشی تریاقی دەرەبەگ و قومێسەرەکانی قەیسەر، بەندیخانەکانی سیبیریاش ئەم بلێسەیان دەرئەخست. ئەم بلێسەیە پیرۆزە لە هەر لایەکەوە حەلەقاتی مارکسی بلاو کرد. ئەم حەلەقاتە کە بون بە نواتی حیزبی بۆلشەویک – حیزبی لینین و ستالین – کە بە راستی شەش یەکی دونیای گەڕاندەوە سەر دونیایەکی تازە کە تیشکی لە هەر لایەکی دونیای بۆگەنی بە نیزامی دەرەبەگی و سەرمایەداری رێ روناک ئەکاتەوە لە پێش کوڕانی میلەت تاکو عالەم بە گشتی بگەڕێتەوە سەر گێتیی تازە، عالەمی ئازادی و دادرەستی (عدالت) و یەکبون و خۆشی...

"ئەم تیشکە پیرۆزە هەندێ لە وڵاتی کوردیشی رزگار کرد، ئەم پارچەیە کوردستانە، کە وێنەی ژیانی بە کورتی بەرچاو کرا، لە ژێر حوکمی سۆڤیاتی – حوکمی کرێکار و فەلاحان – وەک بروسکە رێی پێشکەوتنی بڕی، بەڵکو ئەتوانین بلێین هەرە گەورەترین دەوڵەتی عالەمی لە پاشە خۆی بە جێ هێشت لە نێو تەناقوزاتی دونیای بۆگەنی. بەلێ بە هۆی حوکمی سۆڤیاتی و موجتەمەعی ئیشتیراکی کە کەس بەری ئیشوکاری یەکی تر نامژێ، هەروەها چ میلەتێک میلەتێکی تر ئیستیغلال ناکات لە ژێر سێبەری ئەم حوکمە و لە روناکی ئەم

موجتەمەعە پیرۆزە ئەم چەند سەد هەزار کوردە وەک میلەتانی تری سۆڤیاتی بناغەی بەهێزی مەدەنیەت دروست کرد... موجتەمەعێکی بێ چین (طبقات)، کەس یەکی تر ئیستیغلال ناکات، هەر کارێک لە میلەتەوە بۆ گشتی میلەتە، حاڵەتێکی ئیقیسادی زۆر بەرز، لە هەر لایەکەوە کارخانەکان لە گەڵ گەردونا گفتوگۆ ئەکەن، تراکتۆر وە مەکینەکانی تری چاندن لە گەل دەریا لێک ئەدەن — بەلام بێ گومان سەرکەوتن بۆ مرۆڤە — ولات وەک تۆڕێکە (شبکه) بە رێی ئاسن، لە سەدان کەس یەکی نەخوێندەوار نابینیت، لە هەر کوڕێکی ولات عیلم و مەعاریف تیشک ئەدات (عەقلی ساغ لە لەشی ساغ) ولات وەک ئەستێرەی ئاسمان بە خەستەخانە و جێگای منداڵ بون و ریازی منالان رازاوەتەوە، ژن و پیاو لە یەک ریزان چونکە هەردوکیان ئینسانن و ئیسپات کرا لە هەر وەزیفەیەکی گەل (مجتمع) ژن لە دوای پیاو نیە ئەگەر پێشەوە نەگرێ.

"لە نێو گشت میلەتانی سۆڤیاتی هەروەها لە نێو میلەتی کوردیش... برایەتی و ئاسایش و خۆشی ویستن لە باتی کوشتن و تالان... بەڵێ ئەمەیە حالی چەند سەد هەزار کورد لە دوای شۆڕشی پیرۆزی ئۆکتۆبەر! ئەمەیە حالی کورد لە وێنەی ژورەوەی با هەندێ لە وەزعی و مەرکەزی بدوێین کە یەکێکە لە میلەتانی سۆڤیاتی.

"لێکدگیری سۆڤیاتی (الاتحاد السوفیاتي) عیبارەتە لە یەکەتی ئەو میلەتانە کە روسیای قەیسەر ئەژیان وە هەر میلەتێک جمهوریەتێکی ئیشتیراکی سۆڤیاتی یا ئیقلیم وە یا مەنتیقەیەکی ئیشتیراکی هەیە کە کاربەدەستەکانی جمهوریەت یا ئیقلیم و یا مەنتیقە بە هەڵبژاردنی حوڕ هەڵ ئەبژێررێن کە مەسئول ئەبن لە ئیدارەی ولات هەروەها هەر جمهوریەتێک یا ئیقلیمێک یا مەنتیقەیەک بە گوێرەی.. قەومی لە مەجلیسی سۆڤیاتی ئیتیحاد نێراوی ئەبێت وە بە مساوات هەر جمهوریەتێک مومەسیلی ئەبێت لە مەجلیسی قەومیات کە ژمارەی ٢٥

نێراوە، کە ئەم دو مەجلیسە بەرزترین سوڵتەی یەکدگیری سۆڤیاتە. وە هەر جمهوریەتێک تا حەقی ئینفیسالی هەیە لە یەکدگیری ایکدگیری سۆڤیات، سۆڤیات وە پێش ساڵێک بە هەر جمهوریەتێک حەق درا بۆ دامەزراندنی وەزارەتی ئیشوکاری دەرەوە وە وەزارەتی پارێزگاری وڵات (دفاع)، پێشان هەمو جمهوریەتەکانی سۆڤیاتی مفەوەزی ئیشوکاری دەرەوەیان هەبو هەروەها یەک وەزیری دیفاعیان هەبو. ئەمە بۆ ئەو میلەتانەی کە زۆرن بەڵام میلەتانی وەک کورد کە لە چەند سەد هەزارێک عیبارەتن: مەسەلەن کورد جمهوریەتێکی ئیشتیراکی خاوەن حوکمی زاتی‌یە بە ناوی نەخچیڤان، لە گەڵ جمهوریەتی قەرەباغی ئازەربایجان خاوەن حوکمی زاتی، یەک جمهوریەتی ئیشتیراکی سۆڤیاتی دائەمەزرێنن بە ناوی جمهوریەتی ئیشتیراکی سۆڤیاتی ئازەربایجان. ئەمجا جمهوریەتی نەخچیڤان خۆی مەجلیسی سۆڤیاتی تایبەتی هەیە کە بە هەڵبژاردنی سەربەستی هەڵبژێراوە و ئەم مەجلیسە بەرزترین سوڵتەیە لە جمهوریەتی نەخچیڤان ۱۱ نێراوی هەیە لە مەجلیسی قەومیات... بەڵێ ئەم حوکمە پیرۆزەیە کە وڵاتی ئەم چەند سەد هەزار کوردەی گەڕاندۆتە بەهەشتی واقیعی هەروەها وڵاتانی هەمو میلەتانی سۆڤێتستان...

"ئەمەیە نەتائیجی ئۆکتۆبەری پیرۆز بۆ کوردەکانی سۆڤێتستان. با هەندێ بڕۆین لە ئەسەری سۆڤێتستان بۆ گشتی کورد وە مەوقیفی لە بەرامبەر هەر میلەتێک، لەم میلەتانەش میلەتی کورد.

"سۆڤێتستان هەر میلەتێک تەئید ئەکات کە بیەوێ لە ژێر ئیستیعمار دەرکەوێ و ئازاد بێ و خۆی چاوی لە بستە عەردێکی وڵاتانی تر نیە هەر لە بەر ئەمە بو پاش جەنگی گەورەی پێشو لە هەمو ئیمتیازاتی قەیسەری لە ئێران تەنازولی کرد هەروەها تەئیدی بزوتنەوەی ئەمانوڵا خان و لە هەمو تاریخی حوکمی سۆڤێتی بە قەدەر توانای تەئیدی ئازادی میلەتانی کردوە وە گژ

ئیستیعمار راوەستاوە. بەڵام ئایە مەوقیفی چە بوە لە قەزیەی کورد وە لە بەر چی چ دەنگێکی نەبوە لەم بابەتە؟

"هەروەک بەرچاو کراوە لە وتارێکی تریش اوریابە ئەی میلەت) کە هۆی فەشەل بونی قەزیەی کورد لە بەر ژیانی دەرەبەگی و دەسائیسی ئیستیعمار بوە. ئەگەر سەیری حەرەکەتی شێخ مەحمود بکەین، لە کاتێ کە ئەیەویست لە ژێر نفوزی ئیستیعمار بە دەرەبەگیاتی کوردستان ئیدارە بکا، لە مەناتیقەکانی تری عیراق دەرەبەگەکان ئەیان وت: اهۆ چۆن ئەبێ شێخ مەحمود مەلیک بێ چما ئەو باووباپیری لە ئێمە گەورەترە؟) لە لایەکی تریشەوە بزوتنی سمکۆ لە ئێران زدی شێخ مەحمود دێتە بیر و هەتا لە ناو پیاوەکانی شێخ مەحمود تێکدانی ئیشوکار لە لایەن بەکرێگیراوەکانی ئیستیعمار بو، کەوابو ئەم دەسائیسە ئیستیعماریە چۆن لە لایەن سۆڤێتستانا تەئیدێک وەرئەگرێ. ئەما شۆڕشی شێخ سەعید لە ساڵی ۱۹۲۵ کە لە تورکیا داگیرسا بەرامبەر زۆرداری کەمالیەکان وە بە جێ نەهێنانیان وەعد و پەیمانەکان کە ئیستیعماریش ئیشی پێک هات بە بەشکردنی کوردستان لە سەر مەناتیقی نفوز جا بۆیە بەربەستی ئەم شۆرشەی ئەکرد وە یاریدەی کەمالیەکانی ئەدا. ئەما کە لە بەر چی ئەم شۆڕشە تەئیدێکی لە لایەن سۆڤیات وەرنەگرت:

١. حکومەتی تورکیا بە گورجی توانی لە گشتی دنیا سەد جۆرە درۆ و دەلەسە بەم بزوتنە پیرۆزە هەڵبەستێ — کە لای هەمومان مەعلوم بو ئەم بزوتنە بۆ ئازادی کوردستان و ژیانێکی خۆشتر بو. لەم درۆ و دەلەسانەش کە لەم بزوتنەوە بە زەبری ئیستیعمارە، وە بزوتنەوەیەکی دەروێشی و دەرەبەگیەتیە بۆ گەڕاندنەوەی خەلافەتی رجعی.

٢. کوردەکان هیچ هەوڵێکیان نەدا کە راستی قەزیەیان پیشانی ئیتیحادی سۆڤێتی بدەن بەڵکو ئەو کاتە بە تەئسیری درۆ و دەلەسەی ئیستیعمار بە چاوێکی تاریک سەیری حوکمی بۆلشەفیکیان ئەکرد. هەروەها ئیستیعمار توانی زۆر کەس

له ولات فرۆش و بێ هۆشەکان بە کرێ بگرێ بۆ ئەوەی لە سنوری سۆڤیاتی هێرش ببەنە سەر حوکمی سۆڤیاتی وە تەگەرە پەیدا بکەن. جا لەم بەدبەخت و بیر بۆگەنانە جەنابی صدیق ئەلقادری ئەم زاتە ئاخرشەڕە یەک لەم پاڵەوانانە بو کە ئەیەویست حوکمی بۆلشەفیک بڕوخێنێ. وە بە هێزترین سیلاحی ئەم عەللامە (صدیق ئەلقادری) موزەکەراتی قادری ناوە... داخی بە جەرگم بۆ ئەم دڵ نەخۆشانە. کە لە لای هەر موخلیسێکی میلەت و مرۆڤ راستی کۆمیۆنیستەکان دەر کەوت.

٣. سۆڤێتستان تازە لە حەرەکاتی تەدەخولی بێگانە رزگاری بوبو کە چوار دەوڵەت پەلاماریان ئەبردە سەر ئەم حوکمە فەریک و تازە پێگەیشتوە، کە ئەو خوێنەی لە شۆڕشی ئینقیلاب رژا بو هێشتا وشک نەبوبو، لە لایەکی ترەوە هێشتا دەستە رەشە موفسیدەکان و چینەکانی موستەغیل و پاشماوەکانی قەیسەر جوڵە جوڵی ئەکرد. بەڵێ ئەم وێرانیە کە گەیاندرا بە روسیا بە تایبەتی و گشت ولاتانی سۆڤیاتی ئیشوکارێکی بێ وەستانی ئەویست. لە لایەکی تریشەوە لە کاتی تازە بو حوکمی سۆڤیات نەی ئەویست دوژمنی زۆرتر بۆ خۆی بدۆزێ لە بەر ئەمە تەدەخولی بزوتنەوەی داخلی ولاتانی ئەو کاتەی نەکرد... بەڵام کە هاتەوە سەر خۆ ولاتی سۆڤێتستان تەنزیم کرا، هەردەم رەئی عامی عالەمی هوشیار ئەکرد بۆ موساعەدەی میلەتانی بێ هێز و لێقەوماو وە داوای ئیشی فیعلی ئەکرد، وە بێ گومان لەم بابەتەوە سەدان میسال هەیە... ئێمە کە کۆمیۆنیستانی کوردین ئەگەر بەم چاوەش سەیر نەکەین وا ولاتپەروەرەکانمان وریا ئەکەین لە سیاسەتی دەرەوەی سۆڤێتستان و هەمو کۆمیۆنیستەکانی گێتی هەر بزوتنێکی ئازادی تەئید ئەکەن گەر لە لایەن میلەتەوە کرا بۆ ئازادی راست نەک بە دەسائیسی ئیستیعمار کە ئەنجامی بێ هێز کردنی میلەتانە وە بە گژ یەکتر دا هێنانیانە بۆ بە هێز کردن و رەگ دابەستنی نفوزی خۆی... ئەم میلەتانی سۆڤیاتی کە بون بە

سەنگەری هەمو میلەتانی گێتی بە هێز و هونەری سپای سور بەرەی پیرۆزی ئۆکتۆبەر سلاڤ لە هەمو میلەتانی ئازاد بۆ کردەوەیان ئێمەش کە میلەتی کوردی ژێردەست و بێ هێزین بە بەختیاریەوە دەنگمان بەرز ئەکەین و سلاڤ و گولاڤ بۆ میلەتانی سۆڤیات، بۆ سپای سور، بۆ سەرداری بەرزی هەمو ئازاپەروەرەکان و میلەتە بێ هێزەکانی گێتی ستالین...

ئیتر بژی هەمو میلەتانی گێتی بە ئازادی و خۆشی لە ژێر سێبەری یەکبون و دادرەستی."(ییکتی تی کوشین، ژ ٢، ل ٣ - ٨)

پێ ئەچێ نوسەری ئەم وتارە ئاگاداریی زۆری لە سەر روداوەکانی مێژوی نوێی کورد و کاروباری ناودەوڵەتان و جمهوریەتەکانی ناو یەکێتی سۆڤێت و نەتەوەکانی نەبوبێ، باوەڕی بێ ئەندازەی بە کۆمۆنیزم و خۆشەویستی بێ سنوری بۆ یەکێتی سۆڤێت و ستالین، توشی زیندەخەوی کردوە، هەندێ گوللەی بە تاریکیەوە ناوە:

یەکەم، ئەو جمهوریەتە کوردییە، یان ئەم بەهەشتەی ئەم باسی کردوە، تەنیا لە خەیاڵی نوسەرەکەیدا هەبوە، ئەگینا لە راستیدا شتی وا لە هیچ قۆناغێکی تەمەنی یەکێتی سۆڤێت دا نەبوە. لە هەندێ قۆناغ دا حەفتەنامەی (رێیا تازە) دەرچوە و، لە رادیۆی یەریڤان بەرنامەیەکی کوردی بڵاو کراوەتەوە، ئەویش لە ئەرمەنستان بوە نەک لە ئازەربایجان، کەمایەتی کورد وەکو دوای هەرەسهێنانی یەکێتی سۆڤێت ئاشکرا بو، زۆریان بە زۆر راگوێزراون بۆ جمهوریەتە دورەکان و بڵاوەیان پێ کراوە.

دوەم، جوڵانەوەی کورد لە هەمو بەشەکانیدا پێوەندییان لە گەڵ یەکێتی سۆڤێت کردوە، هەوڵیان داوە دۆستایەتی لە گەڵ بکەن:

شێخ مەحمود نامەی بۆ ناردون و داوای هاوکاری و دان پێ دا نان و یارمەتی لێ کردون.

سمکۆیش پێوەندی لە گەڵ کردون، هەم بە ناوی خۆیەوە و، هەم بە نوێنەرایەتی کوردەکانی تورکیا.

هۆی ئەوەی کە یەکێتی سۆڤێت یارمەتی بزوتنەوەی نەتەوەیی کوردی نەداوە ئەوە بوە، کە یەکێتی سۆڤێت بۆ ئەوەی تورکیا و ئێران، کە هاوسنوری لای خواروی بون، نەبن بە بنکەی پیلانگێڕانی دەوڵەتانی ئیمپریالیستی دژی ئەو، هەر لە زوەوە پەیماننامەی سیاسی لە گەڵ بەست بون، بۆ ئەوەی داڵدەی دوژمنانی یەکتری نەدەن.

سێیەم، سمکۆ نەک دژی شێخ مەحمود نەبوە، بەڵکو دۆستێکی نزیکی بوە و، کاتێ کە خێزانەکەی شێخ مەحمود دوای بە دیل گیرانی لێیان قەوماوە رویان کردۆتە لای سمکۆ و، لە سەردەمی مەلیکایەتی شێخ مەحمودیش دا بۆ سەردانی شێخ هاتوتە سلێمانی.

......

"بۆ زانینی راستی لە بابەت تەنزیمی لقی کورد لە کوردستانی عیراق

"جوان سەرنج بدەینە ناو لاپەڕانی مێژو و حەوادیسی بەرچاو بکەین، ئەبینین کە چەرخی مێژوی ئادەمیزاد لە کاتی سوڕانی — ئەو سوڕانەی کە ئادەمیزاد هەڵ ئەقەنێنێ لەو زروفە کۆن و بێ سودەی کە قۆزاخەیەکی ئاسنی بەستوە لە دەوروپشتی ئەحوالی ئیقیسادی و سیاسی و ئیجتیماعی ئەم کۆمەڵە ئادەمیزادە لەم کاتە — بۆ قەراغی سەعادەت و ئاسایش، وە بۆ هەڵسوڕانی زروفێکی چاکتر و پڕ سودتر بۆ زۆرترینی ئیشکەرانی ئەندامانی ئەم کۆمەڵەیە، وەنەبێ کە ئەم چەرخە بە هێزەی مێژو ڕێگایەکی لوس و بێ کەند و کۆسپەی لە بەر بێت لە کاتی رۆیشتنیای، بەڵکو تەقالید و بیر و هۆش و هەڵسوڕانی زروفی کۆنپەرستی بێ

سود، هەردەم و لە هەر شوێنێک ئامادەیە بۆ دامەزراندنی گرێ و چەوتی بۆ وەستانی چەرخی مێژو، چ زۆر و چ کەم.

"ئەو چەرخەی کە بازوی زۆرترین لە ئیشکەرانی ئادەمیزادی ئەم کۆمەڵەیە ئەی سورێنیٚ، بە سەر تەقالید و کەلوپەلە چەوتەکەی کەمترین و بێکارەترین ــــ ئەندامانی ئەم گەلە کە دەستی حوکم و گیان مژینیان گرتوتە دەست.

بەلاٚم قورِ بە سەر ئەم چینە کۆنە، لە هەر شوێنێک وە هەر زەمانێک شڵەژاو و شکاوە لە ژێر هێزی ئەم چەرخە پرِ هێزە وە بە دەنگە.

سەرچاوە:

جەمال نەبەز، گۆڤاری کۆمۆنیستانەی یەکێتیی تێکۆشین (١٩٤٤ - ١٩٤٥) و ئیدۆلۆژی هوردەبۆرژوازی مارکسیستی کورد، ستۆکهۆلم، ٢٦٠٠ — ١٩٨٨.

رۆژنامەوانیی نهێنی

و

حیزبی شیوعی عیراق

لە عیراقی عەرەبیدا، لە کۆتایی بیستەکانەوە ئاشنایەتی لە گەڵ بیروباوەڕی سۆسیالیستی و کۆمۆنیستی بە جۆرێکی ساکار و سادە لای هەندێ کەس پەیدا بوبو. هەندێ شانەی پەراگەندە لێرە و لەوێ دروست بوبو. یەکێ لە چالاکەکانی ئەم بوارە گەنجێکی مەسیحی بو بە ناوی یوسف سەلمان یوسف (١٩٠١ - ١٩٤٩) کە دواتر بە ناوی (فەهد) ەوە ناوبانگی دەرکرد و، ناوی ئەو و ناوی حیزبی شیوعی عیراق تێکەڵاوی یەک بون.

لە مارتی ١٩٣٥ دا هەندێ لەم شانە پەراگەندانە لە بەغداد یەکیان گرت رێکخراوێکیان بە ناوی (لجنە مکافحە الاستعمار) ەوە دامەزراند و، بەیانێکیان بەم بۆنەیەوە دەرکرد ئامانجەکانی خۆیان تیّدا رون کردبوەوە. هەر ئەم رێکخراوە بو بە ناوکی پێکهێنانی حیزبی شیوعی عیراق. زۆر زو ناکۆکی کەوتە ناو دامەزرێنەرەکانیەوە، هەندێکیان لایان وابو کە پێویستە بایەخ بدرێ بە جەماعەتی (ئەهالی) و رۆژنامەکەیان، کە جەماعەتێکی پێشکەوتنخواز بون بە ئاشکرا بە پیّی قانونەکانی عیراق کاریان ئەکرد و، هەندێکی تریان بە پێویستیان ئەزانی کۆمۆنیستەکان رۆژنامەی تایبەتی خۆیان هەبێ. لەو کاتەدا فەهد لە دەرەوەی عیراق بو، چو بو بۆ یەکێتی سۆڤیێت، لەوێ لە (زانکۆی کۆمۆنیستی رەنجدەرانی رۆژهەڵات) ئەیخوێند.

×

عاصم فلەیح (لە دایکبوی ١٩٠٥ ی بەغداد)، کە بە پیشە خەیات و، بە ئارەزو نوسەری (ریوایاتی شەعبی) بو، وە سالآنی ١٩٣١ — ١٩٣٤ لە (زانکۆی کۆمۆنیستیی رەنجدەرانی رۆژهەلآت لە مۆسکۆ) خوێند بوی، یەکێ بو لە دامەزرێنەرەکانی (الجنه) و (حیزبی شیوعی)، لە تەموزی ١٩٣٥ دا یەکەم ژمارەی (کفاح الشعب) ی وەکو زمانی (اللجنه المرکزیه للحزب الشیوعی العراقی) بلآو کردەوە. ئەمە یەکەمین بلآوکراوەی دەوریی رێکوپێک بو کە مانگانە بە نهێنی بە ناوی حیزبی شیوعی‌یەوە لە عیراق دەربچێ.

لە ژ ٣ ی ئابی ١٩٣٥ ی (کفاح الشعب) دا ئامانجەکانی حیزبی شیوعی رون کراوەتەوە:

مادەی یەکەمی بریتی بو لە "دەرکردنی ئیستیعمار و دابینکردنی ئازادی بۆ گەل و، سەربەخۆیی تەواو بۆ کورد و، مافی رۆشنبیری... بۆ هەمو کەمایەتیەکان."

مادەکانی تری دەربارەی "دابەشکردنی زەوی بە سەر جوتیاران دا" و "بەخشینیان لە قەرزی ئەرز و رەهن" و "دەسبەسەراگرتنی مومتەلەکاتی ئیستیعماریەکان وەکو بانک و، مەیدانی نەوت و، هێلی شەمەنەفەر..." و "دانی دەسەلآت بە کرێکار و جوتیار" و "بەرپاکردنی شۆرشی کۆمەلآیەتی لە هەمو بوارەکانی ژیان دا" و "رزگارکردنی گەل لە هەمو جۆرەکانی چەوسانەوە."

کفاح الشعب ٥٠٠ دانەی لێ چاپ ئەکرا.

لە تشرینی یەکەمی ١٩٣٥ دا پۆلیسی عیراقی، عاصم فلەیحی، دەرهێنەری رۆژنامەکەی گرت. زەکی خەیری، کە ئەندامێکی تری کۆمیتەی ناوەندی حیزبەکە بو کاروباری رۆژنامەکەی گرتە ئەستۆ، بەلآم ئەویش لە کانونی یەکەمی هەمان سالْ دا گیرا. ئیتر (کفاح الشعب) پاش ٥ ژمارە لە دەرچون کەوت. عاصم بەلێنی

بە پۆلیس دا ئیتر دەس لە کاری سیاسی وەرنەدا و بەڵێنەکەی خۆی بە جێ هێنا. بەرنامەکەی (کفاح الشعب) یش فەرامۆش کرا.

لەو ساڵانەدا چەند روداوی گرنگ قەوما. بەکر صدقی (بە رێچەڵەک کورد)، یەکێ لە جەنەراڵەکانی جەیشی عیراقی، ساڵی ١٩٣٦ کودەتایەکی سەربازی کرد. کاروباری عیراقی گرتە دەست. ئەمە یەکەمین کودەتای سەربازی بو لە هەمو وڵاتانی عەرەبیدا. چەپەکان بە گشتی، لەوانە جەماعەتی (الاهالی)، بە گەرمی پشتیوانییان لەم کودەتایە کرد. نیوەی وەزارەت ئەوان پێکیان هێنا. لەو کاتەدا چەندین رۆژنامەی پێشکەوتنخواز بە عەرەبی دەرئەچون. شیوعییەکان لەباتی دەرکردنی رۆژنامەی نهێنی لەو رۆژنامە قانونییانەدا کاریان ئەکرد و ئەیاننوسی. زۆری نەخایاند بەکر صدقی بە ئاشکرا هێرشێکی توندی کردە سەر شیوعیەکان. بەڵام زۆری پێ نەچو خۆیشی کوژرا و، ئەو داوودەزگایەی ئەم دروستی کردبو هەڵوەشایەوە. هەر لەو ماوەیەدا مەلیک غازی کوژرا.

عەبدوڵا مەسعود (لە دایکبوی ١٩١١ ی گوندێکی بەسرا)، سەرەتا خوێندکاری حقوق و دواتر پارێزەر، سەرلەنوێ رێکخراوەکانی حیزبی شیوعی عیراقی رێک خستەوە.

ساڵی ١٩٣٨ فەهد لە یەکێتی سۆڤێت گەڕایەوە و، بە نابەدڵی بو بە ئەندامی ئەو کۆمیتەی ناوەندییەی کە عەبدوڵا مەسعود پێکی هێنا بو.

لە کانونی یەکەمی ١٩٤٠ دا یەکەمین ژمارەی (الشرارە) وەکو زمانی حشع بە نهێنی بڵاو کرایەوە. ئەم ژمارەیەی (الشرارە) لە دائیرەیەکی حکومەتیدا بە رۆنیۆ ٩٠ دانەی لێ چاپ کراوە. لە پاش چەند مانگێ زیادی کردوە بۆ چەند سەد دانەیەک.

لە ١٩٤١ دا فەهد بو بە سکرتێری حشع. ساڵی ١٩٤٢ حشع دەزگای چاپی پەیدا کرد. (الشرارە) هەم بو بە چاپ و هەم زیادی کرد بۆ ٢ هەزار دانە.

ناوەرۆکی (کفاح الشعب: یەکەمین رۆژنامەی شیوعی) و (الشرارە: دووەمین رۆژنامەی شیوعی) جیاواز بون. هەرچی کفاح الشعب بو چەپێکی توندرەو بو، بەڵام الشرارە هەوڵی ئەدا خۆی قورس و سەنگین پیشان بدا. ژمارەکانی بە ئایەتی قورئان و، باسەکانی بە باسی خولەفای راشیدین و ئیمام عەلی ئەرازانەوە.

لە ساڵانی دووەمین جەنگی جیهانی دا (١٩٣٩ - ١٩٤٤) تا یەکێتی سۆڤێت تێکەڵاوی جەنگەکە نەبوبو، حشع ئەم شەڕەی بە جەنگێکی نارەوای ئیمپریالیستی دائەنا کە بۆ دابەشکردنی دنیا و ناوچەی نفوزە. بەڵام کە ئەڵمانیا پەلاماری یەکێتی سۆڤێتی دا ئیتر حشع شەڕەکەی بە جەنگی رزگاری دانا و پشتیوانی لە بەرەی دیموکراتی ئەکرد.

لە تشرینی دووەمی ١٩٤٢ دا فەهد لە رێگەی ئێرانەوە جارێکی کە چووەوە بۆ یەکێتی سۆڤێت. لەو ماوەیەدا کە ئەو لە دەرەوەی عیراق بو حشع توشی تەنگوچەڵەمەیەکی قوڵی رێکخراوەیی بو. بو بە ٣ پارچەوە:

یەکەمیان، گروهێ بون کە دەستیان گرت بو بە سەر داوودەزگای چاپی حیزبەکەدا، بە ناوی حیزبی شیوعی عیراقەوە درێژەیان ئەدا بە دەرکردنی الشرارە، ئەیان ویست فەهد لە سکرتێری بخەن.

دووەمیان، گروهێکی تر بون کە لە حشع جیابونەوە بڵاوکراوەیەکیان لە تشرینی دووەمی ١٩٤٢ دا بە ناوی (الی الامام) ەوە دەرئەکرد. لە بەر ئەوەی ئەم گروهە بۆ رێکخستنی کاروباری حیزب و دانانی پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆ و هەڵبژاردنی کۆمیتەی ناوەندی داوای گرتنی کۆنگرەی حیزبی‌یان ئەکرد پێیان ئەوتن تاقمی موئتەمەر (المؤتمریون).

سێیەمیان، گروهێک بون کە خۆیان بە دڵسۆزی فەهد دائەنا و بۆ رونکردنەوەی بیروبۆچون و هەڵوێستەکانی خۆیان لە کانونی دووەمی ١٩٤٣ ەوە

دەستیان کرد بە دەرکردنی رۆژنامەیەک بە ناوی (القاعدە) ەوە. پیّیان ئەوتن تاقمی القاعدە.

لە نیسانی ۱۹٤۳ دا فەهد لە یەکێتی سۆڤێت گەڕایەوە. کەوتە هەوڵدانی رێکخستنەوەی حیزب و کۆتایی هێنان بەو پاشاگەردانیەی تیّی کەوت بون. ئیتر حیزبی شیوعی لە سەر دەستی فەهدا بو بە هێزێکی خاوەن نفوزی کاریگەری (نهێنی) ناو مەیدانی جولآنەوەی سیاسی لە عیراق دا.

لە مایسی ۱۹٤۳ دا پۆلیسی عیراقی شالآوی بۆ رێکخراوە شیوعیەکان برد و زۆری لیّ گرتن. هەندیّ لە سەرکردەی گروپەکانی (الی الامام) و (الشرارە) گیران. ئەمەش کاری لە چالاکیەکانیان، بە تایبەتی چاپی پەخشەکانیان، کرد.

لە شوباتی ۱۹٤٤ دا پاشماوەکانی هەردو گروپی (الشرارە) و (الی الامام) لە رێکخراوێکی نویّدا بە ناوی حیزبی شیوعی عیراق یەکیان گرت و، دەستیان کرد بە بلآو کردنەوەی رۆژنامەی (وحدة النضال) بە زمانی عەرەبی، ئەمانە لقێکی کوردی‌یشیان پێک هێنا کە (یەکێتی تێکۆشین) ی بە زمانی کوردی دەرئەکرد.

لە مارتی ۱۹٤٤ دا فەهد یەکەمین کۆنفرەنسی حیزبی شیوعی عیراقی بەست. کۆنفرەنس لە بەغداد لە گەڕەکی شێخ عومەر بە ئامادەبونی ۱۸ ئەندام بەسترا. یەکیّ لە ئامادەبوان مەلا شەریفی مەلا عوسمان (۱۹۲۵ - ۱۹۷۶) بو.

مەلا شەریف کوردێکی هەولێری و بە پیشە چاپچی بو، کوڕە مەلا و خوێندنی دینیی بو، ساڵی ۱۹٤۳ پێوەندی بە حشعەوە کردبو. لەو کۆنفرەنسەدا بو بە ئەندامی کۆمیتەی ناوەندی و بە سکرتێری لقی کوردیی حشع. ئەوە یەکەمین جار بو کوردێک بچێتە دەزگای سەرکردایەتی حشعەوە. تا ئەو کاتە کورد لە ریزەکانی حشع دا زۆر کەم بون، ئەوەی هەیش بو لە رێکخراوی (یەکێتی تێکۆشین) کۆبوبوەوە.

کۆنفرەنس پەیمانی نیشتمانی (المیثاق الوطنی) حیزبی پەسند کرد. لە مادەی ١٠ دا نوسیوێتی: "تێ ئەکۆشین لە پێناوی یەکسانیەکی راستەقینەی مافەکانی کەمایەتی نەتەوەیی کورد لە گەڵ موراعاتی مافەکانی تاقمە نەتەوەیی و رەگەزیەیە پچوکەکانی وەکو تورکمان و ئەرمەن و یەزیدی."

لەم کۆنفرەنسەدا دروشمی (نیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بەختیار) کە دروشمی حیزبی شیوعی سوریا بو، کرا بە دروشمی حشع و ئیتر لە سەرروی هەمو بلاوکراوەکانیدا بە عەرەبی و کوردی ئەینوسی.

پاش یەک ساڵ لە بەستنی یەکەمین کۆنفرەنس لە مارتی ١٩٤٥ دا فەهد یەکەمین موئتەمەری حیزبی شیوعی عیراقی بەست. موئتەمەرەکە لە بەغداد لە کەرخ بە ئامادەبونی ٢٧ ئەندام بەسترا. ١٧ یان لەوانە بون کە لە کۆنفرەنسی یەکەمی ساڵی پاردا ئامادە ببون. یەکێکیان هەمان مەلا شەریفی مەلا عوسمان بو.

موئتەمەر بەڵگەکانی حیزب، لەوانە نیزامی داخلی، پەسند کرد و، کۆمیتەی ناوەندی هەڵبژارد، مەلا شەریف ئەندامی ئەم کۆمیتەیە بو.

بە پێی مادە ٢٧ ی نیزامی داخلی حشع: "کورد و ئەرمەن هەر یەکەیان لقێکی حشع دائەمەزرێنێ، هەر یەکێ لەم لقانە پلانی سیاسی و تاکتیکی خۆی ئەبێ، کە نابێ ناکۆک بێ لە گەڵ پلانی گشتی حیزب و، نیزامی داخلی تایبەتی خۆی ئەبێ کە بنچینەکانی لەم نیزامەوە هەڵئەهێنجێ بە پێی هەلومەرجی لقەکان، هەر لقە جەریدەی خۆی ئەبێ کە ئەبێتە زمانی حاڵی."(جعفر عباس حمیدی، التطورات السیاسیة فی العراق ١٩٤١ — ١٩٥٢، مطبعة النعمان، نجف الاشرف، ١٩٧٦، ص ٢٢٠)

دوای ئەم موئتەمەرە، لقی کوردیی حشع بە سەرپەرشتی فەهد کەوتە دەرکردنی (ئازادی). ئەوە یەکەمین جار بو حیزبی شیوعی عیراق بە کوردی زمانحاڵی خۆی بلاو بکاتەوە.

×

ئازادی

ژ ۳ ی ئازادی کە ئێستا وێنەی یەکەم لاپەڕەی لە بەر دەس دایە لە حوزەیرانی ۱۹٤٥ دا دەرچوە، بەو پێیەی کە ئازادی لەو ماوەیەدا مانگانە دەرچوە، ئەبێ دوەم ژمارەی لە مایس دا و، یەکەم ژمارەی لە نیسانی ۱۹٤٥ دا دەرچوبێ.

×

لە ژمارەی مانگی شوباتی ۱۹٤٥ ی (القاعدە) دا فەهد ئەرکەکانی (ئازادی) بەمجۆرە دیاری کردوە:

"تێکۆشان لە پێناوی ئازادی کورد و، سیادەی نیشتمانی‌یان دا، لە پێناوی سەربەستی‌یە دیموکراتی‌یەکانیان دا، لە پێناوی دابینکردنی نان و جلوبەرگیان دا، لە پێناوی دۆستایەتی و برایەتی ئارەزومەندانەی کورد و عەرەب دا، بۆ عیراقێکی ئازادی دیموکراتی و گەلێکی رزگار لە هەژاری و نەزانی و نەخۆشی، لە پێناوی ئەوەدا کە دۆستایەتی عەرەب و کورد رەمزی یەکێتی‌ی نیشتمانی‌مان بێ و، لە پێش هەمو دروشمەکانمانەوە لە پێناوی نیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بەختیاردا."

ئازادی لە سەروتاری ژمارە ۱ ی دا نوسیوێتی:

"ئێمە داوا لە گەلی کورد ناکەین لە گەلی عەرەب جیا ببێتەوە، پشتیوانی لە جولانەوەی لەو بابەتەش ناکەین، چونکە زەرەر لە قازانجی کورد و عەرەب ئەدا بەتایبەتی لە قۆناغی ئێستای جیهان و عیراق دا. بەلام بیری گەلەکەمانی ئەخەینەوە و داوای لێ ئەکەین، داوا ئەکەین لە رۆلە هوشیارەکانی گەلەکەمان، داوا ئەکەین لە هەمو کوردێکی دلسۆز کە گەل و نیشتمانەکەی خۆش ئەوێ، کە گەلەکەی بە رێک نەخراوی و ئامادە نەکراوی بە جێ نەهێلێ، تێ بکۆشێ لە پێناوی دامەزراندنی حیزب و رێکخراوی دیموکراتی‌دا بۆ رێکخستنی گەلی کورد و ئامادەکردن و توانینی بۆ بە کارهێنانی مافی خۆی لە بڕیاردانی چارەنوسی خۆی‌دا،

وە بۆ ئەوەی یەکێتی‌یەکەی لە گەڵ عەرەب لە عیراق دا یەکێتی‌یەکی ئارەزومەندانەی دامەزراو بێ لە سەر بنچینەی یەکسانی لە هەمو مافەکان دا."

×

(تێبینی: ئەم دو دەقە لە ئازادی وەرنەگیراون، بەڵکو لە تەقریرێکی عەرەبی حشع وەرگیراون. تا دەقی کوردی وتارەکان ئەدۆزرێنەوە، بە ناچاری ئەمە لە عەرەبی‌یەوە کراوەتەوە بە کوردی، لە بەر ئەوە بێگومان هەندێ جیاوازی لە وشە و رستە و دارشتنەکانی‌دا لە گەڵ دەقی ئەسڵی‌دا ئەبێ. بڕوانە:

"تقرير اللجنة المركزية للحزب الشيوعي العراقي اذار عام ١٩٦٢

سياستنا و طريقنا لحل المسألة القومية الكردية في العراق حلا ديمقراطيا عادلا"

×

بۆ تێگەیشتن لە رێبازی ئازادی پێویستە هێڵە گشتی‌یەکانی سیاسەتی ناوەکی و دەرەکی حشع رون بکرێنەوە.

دوای تەواوبونی دوەمین جەنگی جیهانی ئیتر جەنگی سارد لە نێوان بەرەی رۆژهەڵات بە سەرۆکایەتی یەکێتی سۆڤێت و بەرەی رۆژئاوا بە سەرۆکایەتی ئەمەریکا دەستی پێ کرد. حیزبی شیوعی، حیزبێکی نهێنی بوە، بە پێی سەرەتا رێکخراوەییەکانی ستالین رێکخراوە. گوێڕایەڵی هەمو ئەندامانی حیزب بۆ کۆمیتەی ناوەندی و، گوێڕایەڵی کۆمیتەی ناوەندی بۆ حیزبی شیوعی سۆڤێتی یەکێ بوە لە سەرەتاکانی هەمو بیروبۆچون و کارەکانی. حیزبی شیوعی عیراق بە چاوی حیزبی شیوعی سۆڤێتی و یەکێتی سۆڤێتی تەماشای روداوەکانی جیهان و ناوچەکە، تەنانەت تەماشای روداوەکانی ناوخۆی عیراقی کردوە. یەکێتی سۆڤێتی‌یش لە روانگەی بەرژەوەندی‌یەکانی دەوڵەتەکەی خۆی و ململانێی لە گەڵ ئەمەریکا و وڵاتە سەرمایەداری‌یەکانی ترەوە سەیری دنیای کردوە.

حوزەیرانی ١٩٤٥ — ژمارە (٣) — نرخی ٢٠ فلس

[illegible]

آزادی

مللەتی کورد و کۆمەڵی شیوعی عێراق

— هەڤاڵی ئازاد —

ئێستا حزبی شیوعی یەکەم حزبە لە عێراقدا کە بەرامبەر [illegible] حکومەت [illegible] و ئێستا حزبی شیوعیە کە [illegible] مصالحی کورد [illegible] ڕۆژنامەکانی کورد [illegible] انتسابات [illegible] عرب [illegible] ئیجازە [illegible] .

لە [illegible] ساڵی ١٩٤٤ [illegible] حزبی شیوعی بە [illegible] خۆی [illegible] کورد [illegible] (القاعدة) [illegible] ١١ [illegible] قراری [illegible] کورد [illegible] عێراقدا [illegible] حزبی شیوعی [illegible] کوردی [illegible] گەورە [illegible] کورد [illegible] اجتماعی [illegible] کوردەکان [illegible] خۆی [illegible] .

[illegible] حزبی شیوعی عێراق [illegible] کورد [illegible] مصالحی [illegible] کورد [illegible] خۆی [illegible] خۆی [illegible] .

[illegible] (اهل) [illegible] کورد [illegible] ئاخردا [illegible] کورد [illegible] ٢٠ .

[illegible] کۆمەڵی شیوعی [illegible] کورد [illegible] حزبی شیوعی [illegible] کورد [illegible] .

ستایشی یەکێتی سۆڤێت و، دژایەتی ئیمپریالیزم و نۆکەرەکانی، لای حشع، سەرووی هەمو ئەرکەکانی بوە.

لە مەسەلەی دەسەلاّتی سیاسی دا، جگە لە ماوەیەکی کورتی سەردەمی سکرتاریەتی باسم (١٩٥٢ - ١٩٥٣)، هەرگیز دروشمی روخاندنی رژێمی پاشایەتی بەرز نەکردۆتەوە و، هەمیشە داوای دامەزراندنی رژێمێکی دیمۆکراتی و نیشتمانی کردوە، کە مافی هەڵبژاردنی ئازاد و، دەربڕینی بیروڕا و پێکهێنانی حیزب و نەقابە و رێکخراوی پیشەیی دابین بکا.

بۆ چارەسەرکردنی کێشەی زەوی هەوڵی روخاندنی رژێمی دەرەبەگی ئەدا و، داوای لە جوتیاران ئەکرد خەباتی چینایەتی تیژ بکەن و خۆیان رێک بخەن بۆ تێکۆشان دژی دەرەبەگایەتی و، لە پێناوی دابەشکردنی خۆڕایی زەوی و زاردا. بۆ ئەم مەبەستە بەیان و بلاّوکراوەی تایبەتی جیا لە (ئازادی) دەرئەکرد.

حشع، کە خۆی بە حیزبی چینی کرێکار و، چینی کرێکاری بە پێشڕەوی کۆمەڵ دائەنا، داوای لە کرێکاران ئەکرد خەباتی چینایەتی گەرم بکەن و، خۆیان رێک بخەن بۆ تێکۆشان دژی دەرەبەگ و بۆرجوازی نۆکەری ئیمپریالیزم.

حشع، بە رواڵەت مافی نەتەوەیی کوردی لە سەر بنچینەی سەلماندنی ئازادی بڕیاردانی چارەنوس پەسند کرد بو، بەلاّم لە وردکردنەوەی ئەم دروشمەدا، زۆر بە توندی دژی هەمو جۆرە بیروبۆچونێکی سەربەخۆیی خوازی ئەوەستا و، بە پیلانی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی دائەنا. هەر لەو روانگەیەوە، بە بیانوی یەکێتی بەرژەوەندی چینی کرێکاری عیراق و هەمو چین و توێژەکانی ترەوە، دژی پێکهێنانی رێکخراوی تایبەتی کوردستانیی بو بۆ کرێکاران، قوتابیان، ئافرەتان، جوتیاران، مامۆستایان...

لە وتاری (شۆڕشی ئۆکتۆبەر و موشکیلەی نەتەوایەتیمان) دا کە لە ژمارە ١ ی ساڵی ٤ ی ٧ ی تشرینی دوەمی ٩٤٥ ی (القاعدە) دا بلاّوی کردۆتەوە، نوسیویێتی:

"وه هەقی تەقریری مەصیر بۆ هەمو نەتەوه و گەلێک لە بیروباوەڕ و ئامانجە بنچینەییەکانی حیزبە شیوعیەکانی جیهان و حیزبە شیوعیە عیراقیەکەمانە.

"ئەمڕۆ لە عیراق دا دو نەتەوەی گەورە هەیە: عەرەب و کورد. وە داگیرکەرە ئینگلیزەکان بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ وە ناراستەوخۆ ئەم دو گەلەی ژێردەست کردوە. هەروەها دەرەبەگ و خاوەن زەوی و زار و نۆکەرەکانی تری ئیستیعمار لە کورد و عەرەب یاریدەی ئەدەن بۆ دەست بە سەرا گرتن و جێگیر بونی دەسەڵاتی وە چەوساندنەوەی کۆمەڵانی گەل لە کورد و عەرەب.

"ئیستا با زیاتر بچینە باسەکەمانەوە. وتمان هەمو حیزبە شیوعیەکانی جیهان وە لەوانە حیزبە شیوعیە عیراقیەکەمان، باوەڕیان بە هەقی هەمو نەتەوەیەک هەیە لە بڕیاردانی ئەنجامی (مصیر) خۆیان دا هەتا بە هەقی جیابونەوەشیان.

ئەمجا لە داواکردنی جیابونەوەی کوردەکانی عیراق ئەکۆڵێتەوە و ئەڵێت:

"کەواتە هەقی جیابونەوەی هەمو نەتەوەیەک شتێکی جێگیر نیە، کە لە هەمو شوێنێکا سود بدا وە لە هەمو کاتێکا بە کار بێت. چونکە ئەم مەسەلەیەش وەک هەمو مەسەلەیەکی تر بەستراوە بە شوێن و کات و گۆڕانی کۆمەڵەوە وە بەستراوە بە جۆری جیابونەوە وە سود وەرگرتنی هەر چینێک لەمە.

"بەڵام ئایا مەوقیفی حیزبی شیوعی عیراق چیە لە هەقی نەتەوایەتی کورد؟

"حیزبە شیوعیە عیراقیەکەمان حیزبی کرێکاران و فەلاحە. حیزبی هەمو کۆمەڵانی گەلی عیراقی تێکۆشەرە لە پێناوی (نیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بەختیار) دا وە تێ ئەکۆشێ لە پێناوی چاکەی عیراق و هەمو گەلی میللەتا، بە عەرەب و کورد و ئەوانی ترەوە، وە تێ ئەکۆشێ لە پێناوی سەربەستی گشتا، لە پێناوی هەقی خۆرێکخستنا، وە لە پێناوی ژیانێکی دیموکراتیا وە پەیڕەو و دەسەڵاتێکی دیموکراتی. تێ ئەکۆشێ بۆ بڵاوکردنەوەی زانستی بۆ هەموان، لە پێناوی خۆشی و کامەرانی هەموان، وە وەکیەکی تەواو لە بەینی هەمو عیراقیەکان

دا، بە کورتی تێ ئەکۆشێ لە پێناوی بەختیاری گەلی کوردا، وەکو چۆن تێ ئەکۆشێ لە پێناوی بەختیاری عەرەب و هەمو عیراقیەکانی ترا.

"بەمە ئەو ڕێکخراوە دیموکراتیە پێویستانە بۆ گەلی کورد مسۆگەر ئەکات کە توانای ئەوەی پێ بدا کە بیری خۆی دەربڕێ لە مانەوە بە ڕەزامەندی یا جیابونەوە هەر کاتێ عیراق ئازاد بو لە کۆت و پێوەندی ئیستیعمار یا هەر کاتێ ئەو زروفانە هاتنە پێشەوە کە دەست بدات بۆ میللەتی کورد، وە لە چاکەی گەلی زەحمەتکێشا بێت.

"ئەوەی وتمان دەربارەی داواکەرانی جیابونەوە، ئەیڵێین دەربارەی داواکەرانی حیزبێکی شیوعی کوردی سەربەخۆ وە جیاواز لە حیزبی شیوعی عیراقی، ستالین ئەڵێت: (بە تاقی کردنەوە دەرکەوتوە کە ڕێکخستنی پرۆلیتاریا لە دەوڵەتێکا، بە گوێرەی نەتەوەکەی هیچ ئەنجامێک نابەخشێت، بێجگە لە کوشتنی بیروباوەڕی یەکگرتنی چینایەتی، لە بەر ئەوە پێویستە هەمو ئەندامانی پرۆلیتاریا لە هەمو نەتەوەکان کەوا لە یەک دەوڵەتا ئەژین لە یەک ڕێکخراودا کۆ بکرێنەوە، لە حیزبێکی پرۆلیتاری گشتیا، هەرگیز دابەش بون نازانێت چیە.) (ستالین مارکسیەت و مەسەلەی نیشتمانی ل ٦٦)"

ئەگەرچی فەهد لە ناوەڕاستی چلەکان دا لە دو سەروتاری (القاعدە) دا کە یەکێکیان بە ناونیشانی (الشعب الکردی بحاجە الی حزب عمل و لیس حزب امل) و ئەوی تریان بە ناونیشانی (الشعب الکردی بین الحانە والمانە) داوای لە تێکۆشەرە هوشیارەکانی کورد کرد بو کە حیزب و ڕێکخراوی تایبەتی خۆیان بۆ ڕێبەرایەتی گەلی کورد دابمەزرێنن و، بەڵێنی پێ دابون حیزبی شیوعی پشتیوانییان بکا، بەڵام سەرکردایەتی حشع نەک ئەم ڕاسپێرییانەی فەهد و ئەم بەڵێنانەی بە جێ نەهێناوە، بەڵکو هەمیشە بە چاوی (هەوێ) یەکی چارەگران سەیری حیزبە

کوردیەکانی کردوە و، لە هەندێ قۆناغ دا هێرشی توندی کردۆتە سەریان، تاوانباری کردون بە بورجوازێتی و نەتەوەپەرستی گۆشەگیرانە...

×

لە وتاری (میللەتی کورد لە بەینی ‌حانە و مانە) دا کە لە ژ ٥ ی ساڵی ٣ ی نیسانی ٩٤٥ ی (القاعدە) دا بڵاوی کردۆتەوە، نوسیوێتی:

"ئەمڕۆ گیانێکی تازە میللەتی کوردی داگرتوە، گیانی رزگار بون لە شێوەی دیکتاتۆری و نمونەکانی. گیانێک کە ئاڵای (نیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بەختیار) ە وە گەلی کورد یەکێکە لەو گەلانەی کە ئەیەوێ بەرگی کۆن فڕێ بدا، بەرگی نەبونی و نەزانی و نەخۆشی و دوا کەوتن.

"حیزبەکەمان داوا لە هەڵگرانی ئاڵای ئەم گیانە تازەیە ئەکات، لە رۆڵە دڵسۆزەکانی گەلی کورد کە یەکتر بناسن و خۆیان کۆکەنەوە، کە گەلی کورد رێک بخەن و سەرکردەیان بکەن، بەرەو ئامانجەکانیان.

"حیزبەکەمان هەڵگرانی ئاڵای ئەم گیانە تازەیە بە تاقە هێز ئەزانێ کە بتوانێت گەلی کورد کۆ بکاتەوە، وە بیان هاوێتە کۆڕی تێکۆشانەوە، لە پێناوی داخوازیەکانیان دا.

"ئەی هاونیشتمانیە هوشیارەکان، لە هەمو چینەکانی گەلی کورد، مەسەلەی میللەتەکەتان سپاردەیەکە لە گەردنتان، پێویستی خۆتان بە جێ بهێنن بەرامبەر گەلەکەتان سەرکردەیی بکەن بۆ رزگار بون لەم پەشێویەی ئیستای.

"رێکخراوە میللیە کوردیەکەتان بە جۆرێک رێک بخەن کە لە گەڵ کات و جێگای گەلی کوردا رێک بکەوێ. رێکخراوێک کە خزمەتی چاکەی بکات. تێ بکۆشن، ئەو وەختە هەمو یارمەتی و پشتیوانیەک لە حیزبەکەمانەوە وەرئەگرن. ئیتر بۆ پێشەوە!" (ئەم دو دەقە کوردیە لە ژمارە ١ ساڵی ١٢ ی تەموزی ١٩٥٦ ی ئازادی زمان حاڵی حیزبی شیوعی عیراق لە کوردستان وەرگیراوە)

لە مەسەلەی فەلەستین دا، کە بۆ بزوتنەوەی نەتەوەیی عەرەب بو بە پێوانە، حشع پشتیوانی کرد لە بڕیاری دابەشکردنی فەلەستین لە نێوان جولەکە و عەرەب دا، چونکە یەکێتی سۆڤێت لە ناو ڕێکخراوی نەتەوە یەکگرتوەکان دا دەنگی بۆ ئەم بڕیارە دابو.

لە مەسەلەی یەکگرتنەوەی عەرەب دا، کە بو بو بە دروشمی سەرەکی بزوتنەوەی نەتەوەیی عەرەب، ئەمان لایەنگری پاراستنی سنوری سیاسی دەوڵەتەکان و، گەشەکردنی سەربەخۆی هەر یەکێکیان بون بە جیا.

ئازادی، بۆ بڵاوکردنەوەی ئەم بیروبۆچونانە لە ناو خەڵکی کوردستان دا دەرچوە.

×

مێژوی ئازادی و مێژوی لوجنە مەرکەزیەکانی حیزبی شیوعی تێکەڵاون. (ئازادی) زمانی حیزبی شیوعی بوە. سەردەمی فەهد لە ژێر چاودێری ڕاستەخۆی خۆیدا و بە پێی ئامۆژگاری و ڕێنماییەکانی ئەو و بە هەمان دەزگای چاپکردنی ئۆرگانی ناوەندی حیزب (القاعدە) چاپ کراوە. ئەم جۆرە سەرپەرشتیە دوای فەهدیش بوتە نەریتێکی پێڕەویکراوی دەرچونی. ڕۆژنامەی (ئازادی) کە دوای ١٤ ی تەموزی ١٩٥٨ ڕێگەی بڵاوکرانەوەی قانونی درا، لە ژ ١ ی ١ ی ئایاری ١٩٥٩ دا لەم بارەیەوە نوسیوێتی:

"ئازادی:

"ئەو شاپڵیتەیەی، کە چواردە ساڵ لەمەوبەر، دەستەیەک لە خەبات کەرانی حیزبی شیوعیی عیراقی پاڵەوان، لە ڕوڵە دڵسۆزەکانی چینی کرێکاری عیراق، لە لاوە شۆڕشگێڕەکانی کوردی بە شەرەف، بە سەرۆکایەتی قارەمانی نەمری گەل هاوڕێ فەهد، هەڵیان کرد لە ئاسمانی کوردستانی پڕ هەورەتریشقەی زۆرداریدا. ئەوا ئیمڕۆ، لە سایەی جمهوریەتە دیموکراتیەکەمان دا دێتەوە

مەیدان وەکو مەشخەڵێک شان بە شانی برا گەورەکەی (اتحاد الشعب) بۆ روناک کردنەوەی رێگای گەلی کوردستانی تێکۆشەر."

×

ژمارە نهێنیەکانی ئازادی هەموی لە بەر دەس دا نین و، ئەوەندەی من ئاگادار بم، هیچ لێکۆڵینەوەیەکیشیان لە سەر نەنوسراوە، چەند ژمارەیەکی کەمی دۆزراوەتەوە. ئەوەندەی کەوتوتە بەرچاوی من لێرەدا باسیان ئەکەم.

×

ژ ٣ ی کە لە حوزەیرانی ١٩٤٥ دا دەرچوە، لە لای چەپی سەروی ناوی (ئازادی) دا دروشمە بە ناوبانگەکەی حشع (نیشتِمانێکی سەربەست و میللەتێکی بەختیار) نوسراوە و، لە لای راستیدا سەروتاری رۆژنامەکە (بە قەلەمی فوئاد، فوئاد ناوی حیزبی مەلا شەریف بوە) لە ژێر سەردێڕی (میللەتی کورد و کۆمەڵی شیوعی عیراق) بڵاو کراوەتەوە. دەقی وتارەکە بەمجۆرەیە:

"تەنها حیزبی شیوعی یەکەم حیزبە لە عیراق دا کە بەرابەر موشکیلەی کورد مەوقیفێکی حازم وەستا بێ و، تەنها حیزبی شیوعیە کە تا ئیستا بە دڵێکی پاک بۆ پاراستنی مەصالیحی کورد هەوڵی دابێ و، لە گەڵ دوژمنەکانی کورد و شۆڤێنیەکان و ئینتیهازیەکان کەوتبێتە جیدال هەروەکو بۆ پاراستنی میللەتی عەرەب هەوڵ ئەدا کە لە ژێر سەیتەرەتی زوعەمایە ئینتیهازیەکان و پارەپەرستەکان قورتار بێ.

"لە موئتەمەری ساڵی ١٩٤٤ کە بە موئتەمەری پەیمانی نیشتمانی ناو برا حیزبی شیوعی بە ئاشکرا مەوقیفی خۆی بەرابەر میللەتی کورد نیشان دا کە لە ژمارەکانی پێشوی بنکە (القاعدة) ش بەیانی کرد بو و لە مادەی ١١ لە پەیمانی نیشتمانی کە لە لایەن کۆنفرەنسەوە قەراری لە سەر درا داوای مساواتێکی تەواوی کرد لە بەینی کورد و عەرەب لە عیراق دا اتێ ئەکۆشین بۆ مساواتێکی

تەمام بۆ کەمێتی قەومی کوردی ...) و حیزبی شیوعی هیچ دەمێک لە حقوقی میللەتی کورد و لەو مەزالیماتەی کە لێی دەکرێ غافڵ نەبوە و هەر دەمێک تەماشای ئیشوکار و دەسیسەی خائینەکانی کوردی کردوە و بۆ بە دەرخستنی مەکر و دەسیسەکانیان هەوڵی داوە، مەسەلەن لەم رۆژانە کە دیتمان تاقمی میللەت فرۆشەکان وەکو مەعروف جیاووک و عەلی کەمال و ماجید مستەفا و ئەوانیتر لە یانەی سەرکەوتن لە بەینی خۆیان سەبەب بە تەصادومی مەصالیحی ئیقتیصادی و شەخصی تێک ئالاّ بون و هەر کەسێ دەیویست کە برێک لە کوردەکان و موسەققەفەکانی کورد لە دەست خۆی بکا بە ئالەت و بە گژ دوژمنی خۆیەوە نێ و لە نەتیجەی تێک بەردانی وان بە خۆی مەرکەزی خۆی قایم بکا و یا پایەکی تر هەوراز بچێ.

"سکرتێری حیزبی شیوعی عیراق برادەر فەهد دەربارەی ئەو مەسەلەیە بەیانێکی دەرخست و نیشانی دا کە ئەو زوعەمایانە بۆ مەصالیحی میللەتی کورد ئیش ناکەن بەڵکو بۆ مەصالیحی بەرکی خۆیان ئیش دەکەن و بە رێگەیەکی واقیعی نیشانی دا کە چۆن پێویستە میللەتی کورد ئەو چەشنە موجریمانە لە خۆی بە دور بخاتەوە و چۆن خۆی رێک بخا و هێزی خۆی لە گەڵ برا عەرەبەکان یەک بکا تاکو بە ئامانجی میللی خۆی دەگا.

"وە دیسان بەیانی کرد کە کۆمەڵی هیوا (امل) کۆمەڵێکی میللی نیە بەڵکو کۆمەڵی ئینتیهازی و ئیستیعمار پەرستەکانە و میللەتی کورد پێویستی بە کۆمەڵی هیوا - امل نیە بەڵکو ئیحتیاجی بە کۆمەڵی کار – عمل هەیە و لە ئاخیردا برادەر (فەهد) تێگەیشتوەکانی کورد بانگ ئەکا بۆ یەکبون و دامەزراندنی کۆمەڵێکی میللی و بە یاریدەدانێکی بێ قسور پەیمانیان لە گەڵ دەکا.

"وە لەم رۆژانەدا کۆمەڵی شیوعی بەیانێکی تری دەربارەی فەلاحی کورد دەرهێنا (برای فەلاح بزانە، کۆمەڵی شیوعی بۆچ تیٚ ئەکۆشی؟) ئیتر هەروا حیزبی شیوعی بەرابەر بە دژواریەکانی میللەتی کورد هیچ دەمێک چاوی نەپۆشاوە."

سەبارەت بەو ناکۆکی‌یەی لە ناو یانەی سەرکەوتن دا روی داوە و لەم سەروتارەدا باسی کراوە رۆژنامەی ژین لە ژ ٧٨٢ دا بە ناونیشانی (یانەی سەرکەوتن) نوسیوێتی:

"ئێمە خوا لێمان تێک نەدا لە پایتەختی داروسەلاما یانەیەکی کوردی‌مان هەیە کە بە رەنج و تەقەلا دامەزراوە. ئینکار ناکریٚ سەرەتا مەعروف جیاوک دایمەزراند. بەرامبەر بە هەمو ناحەزی و نەنگەویستی دەروژورو خۆی گرت. وەکو مەبادی ئیسلام بانگیان لە کولەکەی تەڕدا ئەدا و ئیجتیماعیان لە ماڵی مەعروف جیاوک دا ئەکرد، تەنانەت ئەو زاتە هەڵسا بە هەمو کوردستان دا گەڕا، سواڵی بەردەر و پشتدەری بۆ کرد، منیشی وەک رەسول شایەر لە گەڵ خۆی گەڕاند. ناو و داوێکی وای پەیدا کرد کە ئەمساڵ نەورۆزی کوردی‌یان لە قاعەی مەلیک فەیسەڵ دا خوێندەوە. ئەمە شەرەفێکی تاریخی‌یە چاوی بەدی لیٚ کەوتە کار. کەوتنە بەربەرەکانی. ئەوەندەی نەمابو (یانەوێرانی) بەسەر کوردان دا بێت. وەکو لە غەزەتەی بەغدادا خوێندمانەوە ئیختیلافەکە حەل بوە. بە ئیتیفاق عەلی کەمال بەگ دەرهاوێژراوە. ئێستایش من خۆم سەرم سوڕماوە ئەو زاتە چۆن ئەم ناکۆکیەی رەوا بینیوە؟ ئەنجا ئومێدم پەیدا کرد کە زەوالی بەدبەختی بێت کە ئەمە حەدی کەمالە. خوا خراپتر نەدا."

ژ ٥ ی تشرینی سانی ١٩٤٥، ١٢ لاپەڕەی پێوانە (٢٢٫٥×١٧٫٥سم)ە . لە ژور ناوەکەی "نیشتمانێکی سەربەست و میللەتێکی بەختیار" هەیە. لە بابەتەکانی ئەو ژمارەیە: کورد و سەورەی ئۆکتۆبەر بە ئیمزای ئازادی،

کورد و حکومەتی عیراق بە ئیمزای جوتیار،

تشرین ثانی ١٩٤٥ | ژماره ٥ | نرخی ١٥ فلس

⟵ نیشانەی کۆمەڵی سەربەست وەتەنی بەختیار ⟶

بژی تیکۆشینی مللەتان لە ریگای سەربەستی

آزادی

بژی شورەی اکتوبر هەر دەمیـــــک

کورد وشورەی اکتوبر

— آزادی —

وا لە ولاتی یەکەتی سوفیــات و لەهەمو دنیادا بەدلیکی خوش یادی ئەو روژە دەکریتەوە و تقدیسی ئەکری ، ئەو روژە کە لابەرەی ظلم غەدر لە ولاتی روسیا آوا کرا و دەوریکی تازە دەستی پی کرد بو مللەتەکانی یەکەتی سوفیاتی ، ئەو روژە کە استیرەی راستی و سەربستی لە ولاتی یەکەتی ســوفیات گەش بوە و روناکی لە گشت دنیا بلاو بوە باش رابردنی بیست و هشت سال لە سەر شورشی اکتوبر کە لەم مدەیەدا مللەتانی یەکەتی سوفیاتی و هەمو مللەتانی دنیا چند شلتاریکی گەورە پیش کەوتون لە وەرگرتنەوەی حقوق ژینو آزادی و لەیەکە یشتنی معنای سەربستی ، مللەتی کوردیش بە دلیکی پر لە خوشی و امل یادی ام روژە دەکاتەوە چونکە ازانی ئەم روژە روژی شکاندنی زنجیری ژیر دەســتی ودیلی بە و روژی ورگەرانی تختی ظلم استبدادی قیصرە جماعتە کەیتی .

مللەتی کورد کە لەناخوشترین وتاریکترین روژی خوی رائەبری و لەژیرا چنگی دوژمنانی وکو استعمار و کونە پرستی هەر جورە استبدادیک دەبینی ، معنای شورشی اکتوبر تی ئەگا و تقدیسی ئەکا شورەی اکتوبر شورە مللەتیک لەمللەتانی یەکەتی سوفیاتی و یا شورەی بیاک لەطبقەکانی مللەتی سوفیاتی نەبو بەلکو شورەی ١٨٠ ملیون نفوس بو کە لەژیر قیادەتی حزبی کریکار و حزبی شیوعی خوی تنظیم کرد و برابر ئەو ظالمانەی کە با هیزی تەجبی تسخیریان کردبو هەلسا و لەسەر حوکم لایردن ، شورەی کریکاران بو چونکە کریکارانی یەکەتی سوفیاتی لەژیر سرداری کومەلی شیوعی توانیان کرا نظامی قیصری بروخینن و بەخویان بچنە سەر حکم ، شورەی فلاحەکان بو چونکە فلاحەکانی یەکەتی سوفیاتی لەسایەی ئەو فداکاریەی کە لەگەل برا کریکارەکانیان بەهەر یان گەیاندە [illegible] حوکمی قیصری بە جاریان بو وا ایستا لەدونیایکی تازە بەخوشی ..

میللەتی کورد پێخۆشحاڵە لە مەوقیفی حیزبی شیوعی عیراق بەرامبەر مەسئەلەی کورد بە ئیمزای پۆلا،

جولانەوەی بارزان جولانەوەیەکی رزگاری کوردە بە ئیمزای جوتیار،

بۆ ئاگاداری میللەتی کورد بە ئیمزای بێ کەس،

ئەورەی ئۆکتۆبەر و مەسئەلەی قەومیمان بە ئیمزای ج،

لە هەر لاییکەوە: لەم گۆشەیەدا هەواڵی چەند شاری کوردستانی بلاو کردۆتەوە. هەواڵی سلێمانیە بە ئیمزای ع. هێمن، هاتنی پێشەوا شێخ مەحمود بۆ سلێمانی بە ئیمزای بریندار، هەواڵی پێنجوێن و قەرەداغ، بە ئیمزای ئازاد. هەواڵی چوارتا بە ئیمزای شوان، هەروەها هەواڵی هەولێر، هەڵەبجە، خورماڵ. ئێران و سەر حدود بە ئیمزای رەنجبەر، نامەی حیزبی شیوعی عیراق .

لە اجولانەوەی بارزان جولانەوەیەکی رزگاری کوردە‌ادا ئەو بۆچونەی حکومەتی عیراق بەرامبەر بە مەسەلەی کورد رەت کراوەتەوە کە بە فیتی بێگانەی داناوە: "ئەفسوس کە جولانەوەی هۆزی کورد لەلایەن دوژمنەکانیەوە بە چەشنێکی چەوت بلاوکراوەتەوە، بەلام رۆژ و حادیساتی عالەمی دەری‌خست کە جولانەوەیەکی رزگاریە بۆ ئازادی هۆزی کوردی هەژارە لەژێر دەستی فاشیستی و ئیستعمار و دیلی و رەشورِوتی و هەژاریە و، دەرکەوت کە هۆزی کورد نە بە حوکمی فاشیستی عیراق و نە بە ئێران و نە بە تورکیا رازی نیە و نایێ و، ئەیەوێ بە ئازادی بژی لە نیشتمانی خۆیا بە ئاسودەگی. وە هەر دەمێک بۆ پاراستنی حقوقی خۆی تێ‌ئەکۆشێ، حکومەتی عیراق وای دائەنێ جولانەوەی بارزان دەسیسەی روسە، حاشا ئەمە هیچ ئەسڵ و ئەساسی نیە چونکە هۆزی کورد چاوی کراوەتەوە و ئەیەوێ خۆی لەژێر چنگی دوژمنەکان دەربهێنێ کە تائێستا ئەویان ئیستیعباد کردوە

"لەبەر ئەمە حیزبی شیوعی عیراق تەئیدی نەک بارزان کە حەرەکەیەکی رزگاری قەومیە بەڵکو هەر حەرەکەیەکی رزگاری بۆ هۆزی کورد ئەکات لە هەر جێگایەک دا روبدات".

لە (سەورەی ئۆکتۆبەر و مەسئەلەی قەومیمان) دا حشع پشت بەستو بە کتێبی (مارکسی و مەسئەلەی نیشتمانی) بنەمایەکی چەسپیوی بۆ ساڵانێکی درێژی لەوە بە دوای سیاسەتی خۆی داناوە و بەو پێیە مافی جیابونەوە و پێکهێنانی حیزبی شیوعی سەربەخۆی لە کورد سەندۆتەوە و چارەسەری ئەو کێشەیەی یەکجار دور خستۆتەوە کە نوسیویەتی: "هەر میلەتێک بۆی هەیە لەسەر ئەساسی حوکمی خۆیی ژینی خۆی تنظیم بکا بەڵکو بۆی هەیە کە جودا بێتەوە. بەڵام ئەوە مەعنای وا نیە کە هەر میلەتێک لە هەمو ظروفێک ئەو حەقەی بۆ هەبێ و ئەبێ بۆی بچێتە سەر و مەعنای وا نیە کە جودابونەوە و حوکمی زاتی هەر دەمێک باشە بۆ هەر قەومێک کە باشیەکەی بۆ بەشی گەورەی میلەتەکە بێ کە دەکا فەقیر و هەژارەکان... کەواتە شرط نیە انفصالی هەر قەومێک لە هەمو جێگایەک و هەر کاتێک فائیدەی بۆ میللەت هەبێ مثلا لە کوردستانی عیراق ئەگەر هاتو دەرەبەگ و بۆرجوازییەکانی وەکو شێخ رەشید و شێخ رەقیب و نوری باویل و تۆفیق وەهبی و مەعروف جیاوک... هتد، قسەیان یەک کرد و بە سەفیری ئینگلیزەکانیان گوت ئێمەش قەومی کورد تەمثیل ئەکەین و دەبێ بە خێرا خۆتان ئیستیقلالێ بە ئێمەش بدەن و ئەو میللەتە هەژارە لە ظولم و غەدر نەجات بدەن و ئەو وەختە ئیستیعماری ئینگلیزیش گوتی سەرچاوان ئەوا من دڵی ئێوە ناشکێنم حکومەتێکتان بۆ دائەنێم ئێوەش پێویستە چاکەی من لە بیر نەکەن.

"وە بەو جۆرە کوردستانی عیراقیان جودا کردەوە، ئاخۆ لێرانە کێ ئیستیفادە دەکات و ئەم جۆرە حکومەتە فائیدەی بۆ کێ ئەبێت؟ بێگومان چینی روت و رەجاڵەکان ذەلیلتر و نیشتماپەروەرەکان زێتر ئەکەونە ناخۆشی، چونکە ئیستیعمار

به واسیطەی ئەو میللەت فرۆشانە چاکتر خوێنی میللەتەکە ئەمژێ و ئەوانیش پشتیان بە ئینگلیز قایم دەبێ و چاکتر نیشتماپەروەرەکان ئەزیەت ئەدەن و میللەتەکە ئیستیغلال دەکەن و ئەیانکەنە دیلی خۆیان چونکە ئەو زاتانە ئەگەر ناوی کوردیش بێنن بۆ ئەوەیە کە میللەتەکە هەر بە خۆیان ئیستیغلال بکەن و چ شەریکی تریان نەبێ. ستالین ئەڵێ: (وا لای هەموان ئاشکرا بو کە هەوڵدانی بۆرجوازی قەومی بۆ ئەوە نیە کە - شەکلی تایبەتی خۆی - لە ئیزتیهادی قەومی قورتار بکا بەڵکو بۆ ئەوەیەتی کە بە سەربەستی قانزاج لە میلەتەکە بکا و سەرمایە و ئیمتیازاتی خۆی بپارێزێ. ستالین..

"هەروا بۆمان دەرئەکەوێ کە جودابونەوەی کورد و عەرەب لە عیراق هەمو وەختێک فائیدەی میللەتی تێدا نیە و نابێ ئەو شیعارە بە شتێکی وا دابنێین کە بۆ هەر دەمێک دەس ئەدا لینین لە شیوعی باڵی چەپ ئەڵێ ئەو کەسانەی عیلاجێکی وا نیشان ئەدەن کە لە هەر کاتێک و لە هەمو جێگایەک تطبیق بکرێ یا خەرەفاون یا ناتێگەیشتون.

"یەکەم شەقاو لە پێش میللەتی عیراق لە ناوبردنی ئیستیعمارە.. ستالین ئەڵێ: ئیستا لای هەرکەس زانراوە تاوەکو ئیستعمار نەڕوخێ و بۆرجوازی قەومە مەزلومەکان وەرنەگێڕێ و هەتا حکومەت نەکەوتە دەست گەلی هەژاری میلەتەکان سەربەستی ئەو قەومانە هەر بە خەیالیش دا نایێ.

"... ستالین ئەڵێ: دابەش کردنی تەنزیمی پرۆلیتاریا لە دەوڵەتێک بە گوێرەی قەومیەت دەبێتە سەبەبی تێکدانی یەکێتی تەبەقی لەبەر ئەوەی پێویستە پرۆلیتاریای هەمو قەومەکانی ئەو دەوڵەتە لە یەک مونەزەمە خۆیان کۆبکەنەوە، لە کۆمەڵێکی پرۆلیتاری گشتی کە قابیلی دابەش کردن نەبێ..."

لە نێوان ژین و حشع و ئازادیدا

بڵاوکراوەکانی حشع دەورێکی گرنگیان گێڕاوە لە بڵاوکردنەوەی هۆشیاری سیاسی و چینایەتی و نیشتمانیدا و، لە پەروەردە کردنی هەزاران کەس بە گیانی دوژمنایەتی ئیمپریالیزم و کۆنەپەرستی و، خۆشەویستی یەکێتی سۆڤیێتی و ئاشتی و پێشکەوتنخوازی و پەرستنی لینین و ستالین... سەدان کەسی راکێشاوەتە مەیدانی تێکۆشانی سیاسیەوە. بە دەیان کەس لە سەر ئەوەی یەکێ لەم بڵاوکراوانەی پێ گیراوە، گیراون و حوکمی قورس دراون.

پێ ئەچێ حشع لەو ماوەیەدا بەو بەرنامە نوێیە و بەو دروشمانەی بەرزی کردونەتەوە توانیبێتی ژمارەیەکی زۆر لە لاوانی تازەپێگەیشتوی کورد بە لای خۆیدا رابکێشێ و، بەو هێرشانەی کردویەتیە سەر کەسایەتیە ناسراوەکانی کورد و، بە بڵاو کردنەوەی هەواڵی گەندەڵیی لە دائیرەکانی حکومەت دا، هەرایەکی زۆری نابێتەوە.

لە سەر ئەوە (ژین) بە دەنگ هاتوە لە لایەکەوە ئامۆژگاری لاوانی کوردی کردوە کە خۆیان لەم کێشەیەوە نەگلێنن و، ئامۆژگاری کاربەدەستانی حیزب و رۆژنامەکەیان کردوە و، لە سەر کەسایەتیە ناسراوەکانی کوردی کردۆتەوە. ئەگەرچی ئێمە جگە لە ژمارەی پێنجەم دانەی ترمان لە بەر دەس دا نیە، بەڵام بە کاردانەوەی ژین دا هەندێ لە بابەتەکانی تێ ئەگەین.

×

ژین، ژ ٧٥٤ ی ١٧ ی ئاغستۆسی ١٩٤٤ لە ژێر سەرناوی (بۆ لاوە جگەرگۆشەکانمان) نوسیویێتی:

"رۆڵەکانم!

"هەموتان پیرەمێرد ئەناسن کە کوردە و ئامۆژگاری گۆڕیشی بە کوردیە و بۆ ئەوەیش نیە خۆی پێ بەرێتە پێشەوە و چشتێکی بێ بپچڕێ هەر ئەویشە کە

بەراستیەتی، ئەو پیرەمێردە هیوای بەرودوای بەلاوانی کوردە، تەنانەت لە ئەستەموڵ هاتەوە لە شەمەندوفەردا مەنزومەیەکی نوسیوە ئەڵێ: (ئومێدم وایە ئەم دەستەی کوڕانە مەشعەلێ هەڵکەن). بەڵێ دەستەی کۆن کە بە ئیستیلاحی کۆن (صنادید) یان پێ ئەڵێن کوردی خۆیان گرتوە ئیتر دەربەست نین. ماوەتە سەر ئێوە، ئێوەیش لە پێش هەمو چشتێک دا هەرچی ئەکەن ئەبێ بەچرای خوێندەواری بە رێ دا بڕۆن تا رێ گوم نەکەن، عیلم و فەن میلەتێک سەر دەخا، لە هەمو کارێک دا ئەبێ دو قوڵتان ببێ غایە و دەستور، مەرام و خەتی حەرەکەت، خوێن گەرمی لەشی پیاو ئەکا بە لیر و دومەڵ. وەکو پێم وتن بزانن چیمان بۆ چاکە و، چۆنمان دەست ئەکەوێ؟ عەیب نیە لە جیهاندیدەکانتان بپرسن. خۆ من ئەگەر عەقلیشم نەبێ تەحصیلێکی بەرزم هەیە کەوا ئەمانەی پێ دەنوسم و تەجروبەیشم هەیە کە لەم مەیدانەدا زیندان و حوکمی ئیعدامم دیوە.

"وەرن بزانم چیتان ئەوێ، ئەگەر مەعقولە منیش لە گەڵتان و، ئەگەر نارەوایە بۆ چ بە خۆڕایی ئەم هەمو لاوانەمان لە باڵی بدرێ، لە بیرتان چوەوە کە چەند لاوی نازدارتان لەکەی بەیاننامەچی‌یان پێوەنان و لە مەنفادا لە کەڵک کەوتن؟ بەڵێ کوڕانمان ئەبێ لە رێی نیشتمان دا نەبەزن بیشیان کوژن کونیان(!) نەچێ بەڵام مەعقول! و ئەساسەن ئەم نەوعە بەیاناتی دزیەتی‌یە بۆ مەردان عارە کامتان خۆتان بە عیلاقەدار ئەبینن وەرن یەکتری ببینین خوا ئاگای لێ بێ بۆ کارێک کە رێی تێ بچێ من دەرێغیم نیە و بەم پیریە بەگیرم بەڵام خوا هەڵناگرێ بە هیچ تیا بچن. من اگر کوشته شوم بهری بکاری باری."

×

ژین، ژ ٧٧٣ ی ١ ی شوباتی ١٩٤٥ لە ژێر سەرناوی (شێوەی مەردی) دا نوسیویێتی:

"سەرەتای ئیش هەمو یەکبونە ئەویش نابێ هەتا

"هەر برینێک کە لە دڵ دا هەیە سارێژی نەکەی

"لەم رۆژانەدا وەکو تەماشا ئەکەین هەندێ کەس لەڕوی ناکۆکیەکەوە کە لە بەینی ئەوان و مەئموری ئیدارەدا روی داوە کەوتونەتە بەندوباو و بەیاننامە بڵاوکردنەوە کە بەشی زۆری بەشێوەیەک نوسراوە پیاو شەرم ئەکا بیانخوێنێتەوە چونکە سەراپا پڕە لە جنێو و قسەی ناشیرین کە پێویست نیە بە ناوی ئەهلی شارەکەمانەوە یا بە ناوی کوردەوە بڵاوبکرێتەوە و بکەوێتە بەر چاوی دۆست و دوژمن و ئێمە کە نامانەوێ بە هیچ جۆرێک لایەنی هیچ لایەک بگرێن بەڵام، یەکەم بە ناوی کوردەوە و دوەم، بە ناوی ئەهلی سلیمانیەوە وامان بە باش زانی کە لە نوسەرانی ئەم جۆرە بەیاننامانە بگەیەنین کە ئەو کارەی ئەوان ئەیکەن لە خراپە و ناو زڕان هیچ سودێکی نیە بۆ ئەو وڵاتە کە بۆی ئەگرین و لەم بەیاننامانەدا ئەوەی لە هەمو ناشیرینتر بو بەدناو کردن و بە سوک ناوبردنی عەشیرەتێکی کوردە لە قینی یەکێ کە لەو عەشیرەتەیە، لامان وایە ئەم ڕێیە ڕێیەکی چەوتە تەنانەت لە دوژمنایەتیش دا ئەگەر گلەییتان لە مەئمورینی ئیدارەدا هەیە مەردانە بچنە لای و گلەیی خۆتانی لا بکەن ئەگەر ئەوەندەش بەخۆتانا راناپەرمون ئەتوانن بە ئاشکرا لە هەمو ڕێگایەکی قانونی و مەعقولەوە موراجەعەت و شکایەتی خۆتان بکەن ئەگینا بە بەیاننامەی وا ناشیرین نوسین و جنێو بەخوشک و ژن و دایکی خەڵق دان و بڵاوکردنەوەی بەبێ ناونیشان لامان وایە شێوەی مەردانە و کوردانەی تیا نیە.

"ئیتر هیوامان وایە کە نەختێ بێنەوە سەر خۆتان، قین و دوژمنایەتی کوێرتان نەکا، لەمە زیاتر ئابڕوی ئەم وڵات و قەومە بێچارەیە نەبرێت بۆ هەمو لایەک چاکتر و بە جێ ترە. دوا تکاشمان ئەمەیە هەمو کوردپەرست بن نەک ئەشخاس پەرست، یەکدڵ و یەکدەم دەست بدەینە دەست یەکتری و لەم وەقتە

تەنگوچەڵەمەیەدا خۆمان بە دوژمنایەتی شەخسی و شتی هیچ و پوچەوە خەریک نەکەین ئاگامان لەخۆمان بێت وا خەریکە رەنگی دوا رۆژمان ئەرێژرێت، ئەوەندەش بزانن ئەم هەراو هوریایانە هەر لەبنەرەتەوە تا ئێستا ئەوەندەی تۆزێ چاکەی کوردی تیا نیە.

محامی: شێخ رەوف شێخ مەحمود. محامی: ئیبراهیم ئەحمەد. محامی: فایەق هوشیار. محامی: مەجید یاوەر. بابا عەلی شێخ مەحمود. فایەق بێکەس. یەکتا بەگ.

×

ژین، ژ ٧٧٤ ی ١٧ ی شوباتی ١٩٤٥ لە ژێر سەرناوی (گوێ رادێری) نوسیوێتی:

"ئێمە بەوە خۆمان بە بەختیار ئەزانین کە خدمەتی غەزەتەکەتان ئەکەین و غەزەتەکەش خدمەتی ئێوە دەکا. جارێ بەر لە هەمو شتێک خۆ هیچ نەبێ ئەڵێن کوردستان غەزەتەیەکی هەیە ئەم غەزەتەیەیش کە لە تارانەوە و لە سنەوە، لە کرماشانەوە، لە میسرەوە، لە شام و بێروتەوە، ستایشی وای بۆ دێت کە دڵ رون ئەکاتەوە. رەشید یاسەمی ئەڵێ چاو رون ئەکاتەوە. تاهیر هاشمی ئەڵێ گیان تازە ئەکاتەوە. پیرەمێردێک ئەم خزمەتەی گرتوەتە ئەستۆی خۆی بۆ جگەرگۆشە نازدارەکانی وازی لە هەمو جیهان هێناوە تا ئێستا لەسەر ئەمە سەد پەلی بە قەبرغەدا دراوە، کەوتوە و هەڵساوەتەوە، نەبەزیوە، دیارە دنیا بو بەرێوەبردنی جگەرگۆشەکەیەتی و کە کەڵکی ئێلەکەیە، کەوابو ئێوەش گوێ رادێری بکەن.

"خوێندن ئینکار ناکرێ کە قەومێک سەردەخا، بەڵام (ئەخلاق) کردەوە لەپێش خوێندنەوەیە. زۆری وا هەیە خوێندەوارە موتەفەنینە بەڵام بە کردارێ هەموی لە کیس داوە. ئێستا من ئەم جارە لە گەڵ نەوجەوانانەکانمە چونکە هیوای زۆرم بەوانە و بارەها وتومە مەگەر ئەوان ئەم قەومە رزگار کەن، ئەوەل چارەیش ئەمەیە شان بدەنە بەر هەیکەلی زۆر و دەستدرێژی زۆردار و تەماعکار

بە مەنگەنەی عیلم و ئەدەب و راستەو راست، نەک بە پێچ و پەنا و لەژێر پەچەدا. خوا رەوای بینی وا رێگەناسانی حقوق و مەعریفەتتان کەوتوەتە ناو ئەتوانن لە رێیەکی مەشروعەوە حەقی خۆتان بپارێزن، بۆ ئەمەیش یەکدڵی و یەک وجودی و نیشتمان پەروەری پێ ئەوێ، کە ئەم سێ سیغەتە ئەساسەن لە مەوالیدی سەلاسە پەسەندتر و بەکارترە. من ئەمەم لە ئێوە ئەوێ ئەگەر هیچی ترم لە ئێوە ویست مەم دەنێ."

ژین، ژ ٧٩٨ ی ٩ ی ئاغستۆسی ١٩٤٥ لە ژێر سەرناوی (ئامۆژگاری بۆ لاوان) دا نوسیوێتی:

"لەکاروباری جیهانیدا بەراورد کراوە وا دەرکەوتوە رێ بە ئیش بردن بەتێگەیشتنێکە کەناویان ناوە (عەقڵ) هۆشیاری، عەقڵیش دو نەوعە:

"یەکێکیان، ئەوەتە لە سروشت و دروستکردنی ئادەمیزاد مادەرزاد خوا بەتەبیعەت ئەیبەخشێ و بەو زەیرەکیە تێ دەگا. ئەمە عەقڵی مەوهوبە.

"دوەمیان، لە گوزارشاتی جیهانیدا هەرچی بەراورد کرابێ کە چ رەنگێکی باشە و بەکارە ئەوەیان کردوە بە دەستور و، بەو رێیەدا رۆیون، رێیان لێ نەگۆڕاوە ئەمەیشە پێی ئەڵێن عەقڵی مەکسوب.

"ئینجا هەرچی عەقڵی خودادادە تیژپەڕە زۆر (هەڵە) ی تیایە. عەقڵی بەراوردی کە تاقیکراوەتەوە زۆرتری جێی باوەڕە.

"جا بەم دەستورە زانراوە، لە ئیدارەی سیاسەت دا، لەهەر حکومەتێک دا، عەسکەر و تەلەبە تێکەڵی بو بن، ئەو ئیدارەیە شێواوە و بەڵکو ئەو حکومەتە فەوتاوە! هێشتا لەبیرمان نەچۆتەوە سەڵتەنەتی عوسمانی کە ئەورووپای هێنابوە لەرزە لەم دواییەدا سیاسەتی عەسکەر و تەلەبەی مەکتەبی تێکەڵ بو. هەندێ تەلەبە رایانکرد چونە (پاریس) ناوی خۆیان نا (ژۆن تورک) و هەمیشە لەپەیجۆری

روخاندنی شەکلی ئیمپراتۆری بون تا روخاندیان و عەسکەریش (حەرەکەت ئۆردوسی) یان رێک خست و هاتن بەجارێ ئەو سەڵتەنەتەیان تێک دا و، نمونەی ئەمەیش بەحەرەکاتی عەسکەری لە عێراق دا روی دا و چەند ناودارانی بەقیمەتی وڵاتەکەمانی تیا لە ناو چو کە وێنەیان ئەمرِو نابێتەوە. خوا پاراستینی هاتینەوە قەوام.

"من بەتەجروبەی خۆم ئەمەم زانیوە کە هەرچی هەڵسێ و لەسیاسەت بدوێ ئەشێوێ هەمو کەسێ ئەیزانێ من بە نەفسی خۆم هەرچی ئارەزوی شەخسی بێ نیمە و تا ئێستا کە دواییمە لە عێراق دا چاوم لە موڵک وماڵ و وەزیفە و مەوقیعی دیوانی نەبوە و نابێ، تەنها بۆ عیلم و تێگەیشتنی قەومەکەم هەوڵ ئەدەم و وەستا خۆڕاییم و دڵسۆزم کەس ناتوانێ بڵێ ئەوەی برد یا خواردی، کەواتە بەم ئامۆژگاریە دڵسۆزیەم باوەڕ بکەن و هەر کەسە لە نەزمێ لێ نەدا، وا لەیلەتوقەدری هیوای کوردەواری لە پێشەوە مەبنە کابرای کوردە و شوێن ئارەزوی ژنان مەکەون و گرِوگاڵ لەسیاسەت دا تێ هەڵ نەقوتێن و سەر لە کاربەدەستان نەشێوێنن کەسێ بەیانناەمەی بە دزیەوە فرِێ دا و پەچە بگرێتەوە ئەبێ چۆن ناوی بەپیاو بەرن؟"

×

ژین، ژ ۸۰٤ ی ۲۷ ی ئەیلولی ۱۹٤٥ لە ژێر سەرناوی (بۆ حیزبی شیوعی عیراق) دا نوسیویتی:

"بەیاننامەیەکتان بە عەرەبی و کوردی نەشر کردبو عەرەبیەکەیانم دی..

"باشە و موبارەکە وا حیزبتان تەشکیل کردەوە و، ئیجتیهاد و باوەڕی ئێوە وایە کە ئەو مەسلەکە بۆ وەتەن و قەومیەتتان بە فائیدەیە و، ئەتوانن لەو بەرگەدا خۆتان بنوێنن. ئیجتیهاد و ئیعتیقاد لای هەموان موقەدەسە و، دوعای خێرتان بۆ دەکەم کە ببنە وەسیلەی سەربەرزی و رەهایی وڵاتتان و، دوعای پیران

گیرایه نەخوازەڵا پیرێکی هەشتا ساڵە کە زۆرتری حەیاتی خۆی لە خدمەتی وەتەنیا سەرف کردوە و زیندان و دەربەدەری و دەردی سەری دیوە، نەبەزیوە، بە قەڵەمێکی تیژ و مودەتێکی درێژ، لە هەمو غەزەتەکانی ئەستەموڵ و میسر و ولاتان دا، بە ناڵەی مەنزوم و شیعری وەتەنیەوە لە مەیدان دا بوە و، خاوەندی شینی شەهیدان و وەفدی کوردستانە و، بەتەنیا غەزەتەیەکتان بیست ساڵە بۆ دەردێنێ. ئەو پیرە رجاتان لێ دەکا لە رەهگوزاری مەساعیتان دا غەرەز و خۆخۆری مەکەنە کار، یەکتر مەشکێنن. تۆفیق وەهبی ئەو کەسەیە کە لە سلێمانی خۆی نایە پێناوی ئیدعای کوردی، مردو زندوبوەوە. جیاوکیش باوەڕ بەمن بکەن کوردە و کوردپەرستە ئیتر کەیفی خۆتانە."

×

ژین، ژ ٨١٣ ی ١٣ ی کانونی ئەوەلی ١٩٤٥ لە ژێر سەرناوی (بۆ پارتی ئازادی عیراق) نوسیوێتی:

"ئێوە کۆمەڵێکتان بەناوی دەستەی ئازادی‌یەوە لە بەغدا رێک خستوە، ناوێکی خۆش و نیەتێکی پەسەندە! کە بۆ لە هەموی باشتر ئەمەیە دو میلەت لە مەڵبەندێک دا، دوبرا لەخانویەک دا، خوا یەکی خستون و شەیتان خەریکە بکەوێتە ناویان، ئێوە لەسەر یەکێتی و برایەتی پەیمانتان بەستوە و ئەم پیرەمێردەیش لەهەمو گەردش و ناکۆکی‌دا لەسەر ئەو ئارەزوە رۆیوە، بەمە زۆر دڵشاد و ئازادە. لە خوای ئەوێ تا سەربێ. ئەشیا پرس و راتان بەمن بوایە کە نەم ئەهێشت لەهەندێ چشتا بە سەهو بچن. بەڵێ تەنقید بەجێ‌یە بەڵام نەک بە نابەجێ‌یی. ئێوە لەمەوبەر ستایشی عیزەت ئەفەندی مودیری پێنجوینتان کرد بو کەچی ئەمجارە لە سەروگوێلاکی ئەدەن. ئەمە بۆ ئێوە ناشیرینە. من بە نەفسی خۆم عیزەت بە مودیرێکی زۆر بە خدمەت و کارئامەد ئەزانم و، ئێوە مەعروف جیاوکیش بە باش نازانن ئەوا من پێتان ئەڵێم و باوەڕیشم هەیە کە

باوەڕیشم پێ دەکەن چونکە لە ژێر ئەم قوبەیەدا ترس و پرسم لەکەس نیە و، لە هیچ خوانی یەغماییەک دا پارویەکم نەناوەتە دەم، پارەیەکیشم وەرنەگرتوە، هەمو ئیکرامێکم رەد کردۆتەوە و خدمەتی زۆریشم بوە، جا بەم سیفەتەوە ئەڵێم: پیاوی وەک جیاوک و موتەسەریفی وەک مەعروف بەگمان زۆر کەمە. بەڵێ باشە هیچ کەس ئەتوانێ بڵێ ئەم پیاوە بەرتیل وەرگرێ و؟ ئینکاری ئەکرێ لە دو مادەی میللیدا کەتێ هەڵچو لە کەوتن نەترسا و کوردایەتی خۆی دەرخست؟"

×

ژین، ژ ٨١٤ ی ٢٠ ی کانونی ئەوەلی ١٩٤٥ لە ژێر سەرناوی: اغەزەتەی ئازادی‌ا دا نوسیوێتی:

"لە نوسخەی بەروی ژین دا ئێمە کەمێ لە غەزەتەی ئازادی دوابوین و بەیانی مەمنونێتیمان لەوە کردبو کە رەهنمایی یەککەوتنی دو عونسور ئەکا. تەنقیدیش وەزیفەی مەتبوعاتە. تەنانەت غەزەتەکەی من، بۆی بلوێ کردەوەی کەچرەوی هەندێک کە ئەوی پێیان بێزراوە خوێی چێشتە، ئەدا بەرویانا، بەڵام نەک بە رەنگێک کە هەندێ درۆی وای تیابێ راستیەکانیش بخاتە گومانەوە. بەجیاوک ئەڵێن: کە هاتوە هیچی نەبوە، ئێستا تەداروکاتی ماڵی بە دە لۆری بارناکرێ. ئاخر جیاوکێ کە بەرتیل نەخوا و هیچ کەسێ نەتوانێ بڵێ ئەوەی لە فلان وەرگرت ئەشیا لە کوێ کۆ کاتەوە؟ ئەگەر من سێ ساڵە شێخ حەفسە، خوا لێی بەزیادکا، لێفەیەکی داومێ پێی ئەنوم، جیاوک ئەگەر بە نیسبەتی نفوسیەوە بەش بکرێ لێفەیەکی پێ نابرێ. ئەم پیاوە، پیاوە! خراپەی زۆری ئەوەیە لە هەمو کاتێک و شوێنێک دا نەڕاندویە وتویە کوردم. وا خوا لێرە دەربازی ئەکا ئەوسا ئەگەڕێن لەشوێنی."

"شێخ سەلام و پەڵ پیا دراوێکی تر جوابی خۆیان نوسیوەتەوە عەینەن بۆمان دەرج کردن.

"پاسوخی شێخ سەلام

"بۆ خاوەنی رۆژنامەی ژین

"لەم چەن رۆژانەدا گۆڤارێکی (سرِی) بەناوی (ئازادی) یەوە دەرچوە، بەشی زۆری جنێوە بۆ ئەشخاس، کە لە ئەخباری قەزای چوارتا دا بەشی منیش بە ئیمزای موستەعاری (شوان) ەوە نوسراوە و ئێمەیش ئەزانین با لە چ کونێکەوە دێ، پێویست بو کە ئەم پاسوخە بنوسمەوە و بەهۆی رۆژنامەکەتانەوە بەرچاوی خوێندەوارانی بەرێز بخرێ و بەڵکو شوان و هاورێکانیشی ببینن. ئیتر ژیان.

"شوان نوسیویەتی: (شێخ سەلام، مەئموری تەموین دەغلی دەرەجە ۲ و ۳ ی دابەش کرد بە سەر ئەهالی‌یەکەدا بەناوی دەرجە ۱ تا ماوەی دزی بۆ چۆڵ بێ، بەڵام ئیستیفادەشی لێ نەکرد چونکە نەقڵ کرا. ئێستە فەزڵەی گەنم کە بۆ دزی دابنابو ۱۰ تەنە، نازانین حکومەت بۆ سوئالی لێ ناکا کە ئەم فەزڵەیە چی‌یە؟)

"پاسوخ: ئەی خوێندەوارەکان تەماشا بفەرمون کە چەن غەرەزی شەخسی و درۆ و دەلەسەی بێ رێ و جێ و بێ مەنتیق لەم نوسینەدا هەیە. کاتبی وا زۆر عەیبە شوان بێ هەر ئەبێ کورِی باوکی خۆی بێ (فردەوسی: پسر کە ندارد نیشان از پدر/ تو بیگانە خوان و مخوانش پسر) بەڵی ئەبێ (شوان) بۆ تەقەدوم نەچێ خۆی خەریکی کۆنەپەرستی و کۆنەفرۆشی بێ. کورِی خزمەتکاری پیاوێکی خائین بی! زۆر حەیفە کاغەز بۆ نوسینی ئەم جۆرە سەرف بکرێ. وا من بۆ ئێوە نوسینەکانی شوان تەحلیل ئەکەم. من مەئموری مەنتوجاتی شەهربازارِ بوم نەقل کرام لە سەر عەریزەی خۆم و موافەقەتی موتەسەریفی لیوا لە بەر ئەوە کە موستەخدەم بوم و خەدەماتی تەقاعودی سوتاوم سەوز ببێتەوە ئیعادەی خەدەماتم لە دائیرەی نفوس کردوە.

٢. گەنم لە لیواوە بۆ چوارتا رەوانە کراوە مەعلومە کە لە سەر دەرەجات بوە ئەگەر ١٠٠ تەن گەنمی دەرجە ١ زیاد بکات پێویستە ١٠٠ تەن گەنمی دەرەجە ٢ و ٣ کەم بکا.

٣. ١٠٠ تەن گەنم زۆرە باوەڕ مەکەن لە سوچی مەخزەنی چوارتادا شارابێتەوە کە جارێک موفەتیش و دوجار مودەقیق وەزنی مەخزەنیان کردبێ لە زەمانی منا کە ٨ مانگ بوە.

٤. هیچ وەقتێ موافیقی تەعلیمات من لە مەوجودی زیاد و کەمی دەرەجاتی گەندم مەسئول نەبوم چونکە مەئمور مەخزەن و معاونی مەئمور مەخزەن موستەقیل بوە خۆیان وەریان گرتوە و دابەشیان کردوە تەنها من معامەلاتی حسابیەم تەماشا کردوە و قیمەتەکەم بەسندوق گەیاندوە.

٥. ئەی ئەم میقدارە موهیمە قائیمقامی قەزا بەواریداتی فەزڵەی مەخزەن لە سجلی قەیدی کردبێت موحەقەق چاوی لێ نەپۆشیوە.

٦. ئەگەر تەماشای یەومیەی شەهر بازاڕ بکرێ هیچ وەقتێ ١٩٠ تەن گەندمی مەوجود نەبوە چ جای فەزلە.

٧. شوان ئەڵی: نازانم بۆچی لەم زیادە ناپرسێتەوە؟ منیش ئەڵێم: نازانم بۆچی؟ چونکە حەقیقەتەن لە ١٢٠٠ کەس زیادی نەپرسیەوە کە ئیستیحقاقی ٣ مانگی شەکر و کوتاڵیان بۆ وەرگیرا، وەکو ترِی بن گۆم رۆیی.

"برا کوردەکانم

"مەجەلەی ئازادی تازە پێ ئەگا. ئەمە ژمارە ٥ یەتی. تازە بنچینەی بۆ دائەنرێ ئەگەر بەم رەنگە غایە جوێن دان بێ، درۆودەلەسە نوسین بێ، نازانم ئەم ئەساسە لەسەر چی و ئەم بینایە لەچی ئەبێ؟

"لاوەکان! کوردەکان!

"لازمە مەجەلەکەتان بۆ ئازادی هەوڵ بدات. ڕێگەی پێشکەوتن و سەرکەوتن بدۆزێتەوە چرای روناکی هەڵکا. تاریکستانی شەوەزەنگ بەسەر میلەتی هەژاری کوردی داماودا نەهێنێ.

"قەومی کورد پیاوی خۆی ئەناسێ. تاریخی هەیە ئاشکرایە کێ خزمەتی کردوە کێ فیداکاری نواندوە کێ سنگی خۆی ناوە بە بەر گولەوە ون نەبوە.

"نازانم شوان لەو وەقتەدا لە کوێ بو؟ نوستبو ئەی کەرگەلە بزنی گوم بوبو ئەی....

"وەرن ڕێگەی ڕاست و پاک بدۆزنەوە. بەبێ سوچی تاوان درۆ و دەلەسە بۆ ئەمو ئەو نەنوسن. تو یەزدان خێرخواهی کورد بن. هەر کوردبن بۆ ژیانی کورد بژین.

"برا لاوەکانی حیزبی شیوعی! لە مەجەلەکەتان دا گەلێ بەتانوپۆی هەندێ ئەشخاس دا چوبون و ناو بەناو زۆر لە عەلەیهی کۆمەڵی هیوا — هیوی بون. مەوجودی ئەوانە لە ۱۲۵۰ لە کوردستانی عێراق دا موتەجاویز بوە، لە حاڵێکا کە ۱۲۵۰ کەس لە کوردەکانی عیراق جاسوس و خائین بن، جگە لە کوردی خاریج، تەنها شوان، پۆلا، جوتیار و، خێوی مجەلەی ئازادی خزمەتی میلەتی کوردی داماوی قوربەسەر ئەکا؟ ئەم ۱۲۵۰ کەسە غەیری ئەوانەیە کە ئێوە لە مەجەلەکەتان دا جنێویان ئەدەنێ، روم نایە هیچ بە ئێوە بڵێم، بەزەییم بە ئێوە و کوردا دێتەوە. خوا چارەی هەردولا بکا ئەگینا بە ئێوە چارەی کورد و بەکورد چارەی ئێوە ناکرێ. یەزدانی پاک ئاگاداری هەردولا بێ. چونکە ئێوەش بێ گوناهن. خواردنی گوناهکاریەکە ئاخۆ بەرکێ ئەکەوێ زەمانی عیسا و موسا نییە. سەلام

"ئێمە ئەمجارە بەناوی مجەلەی ئازادی‌یەوە ئەو حیزبەی کە دەنگی هەیە و رەنگی نیە، عالەم ئەزانێ حیزبێک بە جۆرێکی مەشروع و ڕێیەکی ڕاست

تەشەکولێ بکا لە حکومەت دا ناو و قەیدی ئەبێ. ئەم حیزبە خۆی دەرناخا لە پەناوە ئەم هەمو جنێوە بەم عالەمە ئەدا، گوایە بەم مەسلەکە ناهەموارەوە پێشەوایی قەومێک یا دو قەوم ئەکا. ئەگەر راست ئەکەن و ئینسانن بە ئاشکرا حیزب تەشکیل بکەن و پرۆغرامێک نەشر بکەن کە ئێمە ئەمەین و ئەمەمان ئەوێ، ئەوسا خەڵک تێ ئەفکرێ ئەگەر ئەمانە پیاوێکی بەناموس و ناسراوبن هەمو شوێنیان ئەکەون ئەگینا ئەمەیش بەدبەختی ئەو قەومەیە کە ئەمانە نەسەبی خویانی ئەدەنە پاڵ. ئێمە دوای هەرکەسێ کەوتین و گرتمانە کوڵ ئەو ئاوزەنگی لێدایین بۆ روتکردنەوەی خەڵکی بۆ خۆی! وا ئێمە کە چەند ساڵێکە راووروت و دار و فەلاقە و جەریمە و شەق و مادەمان نەماوە بۆچی بۆ واز لەخۆمان لێ نابینن، توخوا پێمان بڵێن بۆ کێی بکەین؟ بەڵێ ئەگەر خوا کردبێتیە عادەت پارچەیە لە خاکێک بەگیاندار و بێ گیانەوە بگوێزێتەوە ئیقلیمێکی تر و ژێر تابیعی دەوڵەتێکی تر، با ئێمەیش بەرێتە کێوی قاف ئەگینا تا لە عێراقا بین ئەبێ عەتابەی بەغداد بخوێنین و بانگمان (الله اکبر) ی خودێ مەزنە لە کولەکەی تەرِدا ئەبێ."

ژین ئیتر باسی ئازادی نەنوسیوە، رەنگە پێیان وت بێ خۆی لێ بێ دەنگ بکا.

×

بەڵگەیەک لە بەر دەس دا نیە کە ئازادی چەند دانەی لێ چاپ کراوە و، چۆن و لە چەند جێ بڵاو کراوەتەوە. رۆژنامەی (القاعدە) لە ساڵانی ١٩٤٧ — ١٩٤٩ دا، وەکو حەنا بەتاتو لە کتێبەکەیدا خەملاندویەتی، ٣ هەزار دانەی لێ چاپ کراوە و، ژمارەیەکی زۆر لەوە زیاتر خوێندویانەتەوە. القاعدە لە سەرانسەری عیراق دا، هەروەها لە کوردستان دا، بڵاو کراوەتەوە. ئازادی کە هاوشانی القاعدە دەرچوە تەنیا بۆ کوردستان و بۆ خوێندەواری کورد بوە، لە بەر ئەوە

پێویستی نەکردوە بەو ژمارە زۆرەی رۆژنامەیەکی عەرەبی چاپ بکرێ، بەڵام بێگومان ئەمیش لە چاو رۆژنامە و گۆڤارە کوردییەکانی ئەو سەردەمەدا چەردەیەکی باشی لێ چاپ و بلاو کراوەتەوە و بۆ خوێندنەوە دەستاو دەستی کردوە.

....

لە نیسانی ١٩٤٥ دا رێکخراوی (وحدة النضال) کە پێیان وابو بە گرتنی کۆنفرەنس و موئتەمەر و، دانانی پەیمانی نیشتمانی و پێڕەوی ناوخۆی حیزب، ئیتر داواکاریەکانیان هاتوتە جێ و ناکۆکیەکانیان لە گەڵ حیزبەکەی فەهد بە لادا کەوتوە، نامەیان بۆ فەهد نارد و ئامادەیی خۆیان دەربڕی رێکخراوەکەی خۆیان هەڵبوەشێننەوە و بگەڕێنەوە ناو حیزب. فەهد وەری گرتنەوە. لقی کوردی (یەکێتی تێکۆشین) ئەیانویست بە جیا تێکەڵ بین و لە سەرکردایەتی حیزبەکەدا ئەمانیش نوێنەریان هەبێ، فەهد ئامادە نەبو داواکەیان قبوڵ بکا چونکە حیزبە ئەسڵیەکەیان خۆی هەڵوەشاندبوەوە، ئەمانیش لقی ئەو بون بە هەڵوەشاوە دا ئەنران. ئەندامەکانی لقی کوردی یەکێتی تێکۆشین ئامادە نەبون وەکو تاک بچنە ناو حشعەوە، رێکخراوێکی نوێیان بە ناوی حیزبی شیوعی کوردستانەوە دامەزران و دەستیان کرد بە بلاوکردنەوەی ئۆرگانەکەیان بە ناوی (شۆڕش) ەوە.

×

ساڵی ١٩٤٦ کە گفتوگۆ بۆ دروستکردنی پارتی دیموکراتی کورد دەستی پێ کرد زۆری ئەندامانی حیزبی شیوعی کوردستان (شۆڕش) پاش ئەوەی حیزبەکەی خۆیان هەڵوەشاندەوە چونە ناو حیزبی شیوعی عیراقەوە. لە ناو ئەندامەکانی شۆڕش دا، خوێندەواری باش و رۆشنبیر و تێکۆشەری هۆشیار و ئازایان تێ دا بو، بەمەیش لقی کوردیی حشع بە هێزتر بو.

دوای گیرانی فەهد و هاوکارەکانی (١٩٤٧) ئەگەرچی لوجنەی مەرکەزی لە چەند ئەندامی نویٚ ریٚکخرایەوە، بەلاّم هەر فەهد لە ژوری زیندانەوە سەرکردایەتی حیزب و چالاکیەکانی ئەکرد. تەنانەت هەندیٚ لە وتارە گرنگەکانی (القاعدە) یش هەر ئەو ئەینوسین.

بەلاّم حشع دوای گیرانی رابەرەکەی توشی تەنگوچەلّەمەیەکی گەورە بو بو. حیزبەکە هەرچەند خوّی ریٚک ئەخستەوە کەچی هەر توشی لیٚدان و داپلّوّسینی پوّلیسی عیراقی ئەبو، یەک لە دوای یەک سەرکردەکانی ئەگیران، لەوانە شەریفی مەلا عوسمانی سکرتیٚری لقی کوردی.

دوای برانەوەی دوەمین جەنگی جیهانی، جەنگیٚکی تر دەستی پیٚ کرد، کە لە میٚژوی ناودەولّەتان دا بە جەنگی سارد ناو ئەبریٚ. دنیا دابەش بو بە سەر دو ئوّردوگای ناکوّک دا: ئوّردوگای سەرمایەداری یان وەکو پیٚیان ئەوت بلوّکی ئیمپریالیستی بە سەروّکایەتی ولاّتە یەکگرتوەکانی ئەمەریکا و، ئوّردوگای سوّسیالیستی یا وەکو پیٚیان ئەوت بلوّکی کوّموّنیستی بە سەروّکایەتی یەکیٚتی سوّڤیٚت. حیزبی شیوعی عیراق، وەکو بەشیٚ لە ئەرکی ئینتەرناسیوّنالیستی (واجیبی ئومەمی) خوّی، پشتیوانی لە یەکیٚتی سوّڤیٚت و دژایەتی بلوّکی ئیمپریالیستی، کرد بو بە فرمانی سەرەکی خوّی. ئەوەیش لە هەمو روّژنامە و بلاّوکراوەکانیدا رەنگی ئەدایەوە.

عیراق کە بە ناو هاوپەیمانی بریتانیا و، بە راستی لە پاشکوّیدا بو، ریٚگەی بە چالاکی شیوعی نەئەدا. بە پیٚی قانونی عیراقی بیروباوەری کوّموّنیزم و چالاکی کوّموّنیستی قەدەغە بو. هەر کەس بەم توهمەیە بگیرایە سزا ئەدرا.

"ذیل قانون العقوبات البغدادی الرقم ٥١ لسنة ١٩٣٨

"المادة الاولی: یعاقب بالاشغال الشاقة او الحبس مدة لاتزید علی سبع سنین او بالغرامة او بهما کل من حبذ او روج باحدی وسائل النشر المنصوص علیها

فی المادة ٧٨ من هذا القانون ایا من المذاهب الاشتراکیة البلشفیة (الشیوعیة) والفوضویة والاباحیة وما یماثلها التی ترمی الی تغییر نظام الحکم والمبادئ والاوضاع السیاسیة للهیئة الاجتماعیة المصونة بالقانون الاساسی."

×

ساڵی ١٩٤٨ لە بەغداد و لە هەندێ لە شارەکانی عیراق دا جوڵانەوەیەکی نارەزایی فراوان سەری هەڵ دا، بە تایبەتی دوای ئەوەی نیازی وەزارەتەکەی سالح جەبر سەبارەت بە بەستنی پەیمانێکی نوێ لە گەڵ بریتانیا دەرکەوت. لە مانگی کانونی دووەمەوە خۆپیشاندانی گەورە و فراوان دەستی پێ کرد. هەمو حیزب و رێکخراوە نیشتمانیی‌یەکان، لە وانە پارتی دیموکراتی کورد، بەشدار بون. خۆپیشاندەران داوای ئازادی سیاسی و چاکردنی گوزەرانی چینە هەژارەکانیان ئەکرد، دژی بەستنی پەیمانی عیراقی - بریتانی پۆرتسماوس بون. حیزبی شیوعی دەورێکی گرنگی هەبو لە سازدان و رێکخستن و رابەری خۆپیشاندانەکان دا. سالح جەبر، سەروەزیرانی عیراق، هەوڵیدا بە رێگەی توندوتیژی جوڵانەوەکە دابمرکێنێتەوە و، کۆتایی بە شەپۆلی خۆپیشاندان بهێنێ. لە زۆر شوێن پێکادان لە نێوان خۆپیشاندەران و پۆلیس دا قەوما. چەند کەسێ کوژران. ئەگەرچی لایەنگرانی حیزبە کۆنەپارێزەکان لە خۆپیشاندان کشانەوە بەڵام وەسبە (وثبة)، وەکو حیزبی شیوعی ناوی نا بو، کۆتایی نەهات. روخانی وەزارەتی سالح جەبر بوبو بە داواکاریی‌یەکی گشتی. بۆ هێمنکردنەوەی نارازیی‌یەکان و ئارامکردنەوەی هەلومەرجی سیاسی عیراق، عەبدولئیلاه وەصی عەرشی عیراقی، سالح جەبری لێ خست و، سەید محەمەد ئەل صەدری راسپارد وەزارەتێکی نوێ پێک بهێنێ. (تێبینی، بڕوانە:

١. پۆستەی کوردەواری، گەلاوێژ، ژ ٣، مارتی ١٩٤٨. ل ١٣ — ٢٣.

٢. د. کەمال مەزهەر ئەحمەد، دەربارەی راپەڕینە گەورەکەی کانونی دووەمی ١٩٤٨ و شوێنی گەلی کورد تێیدا،کتێبی:چەند لاپەڕەیەک لە مێژووی گەلی کورد، بەشی یەکەم، بەغداد ١٩٨٥. ل ١٩٩ - ٢٢٥)

وەزارەتی نوێ بواری رەخسان بۆ هەندێ ئازادی گشتی. رێگە درا بە چەند رۆژنامە و گۆڤاری سیاسی دەربچن، لە ناو ئەوانەدا گۆڤاری عەرەبی — کوردی (نزار). هەندێ لە گیراوەکان بەر دران و، هەندێ لە حیزبە سیاسی عیراقیەکان مۆڵەتی کاریان پێ درا. هەڵبژاردنی گشتی بۆ مەجلیسی نواب کرا. ژمارەیەکی کەم لە نوێنەرانی موعارەزە دەرچون.

ئەم بار و دۆخە زۆری نەخایاند. وەزارەتێکی تازە پێک هات. بە بیانوی شەڕی فەلەستینەوە، ئەوەی وەزارەتی پێشو، لە ئەنجامی وەسبەی کانون دا، دابوی بە خەڵک وەزارەتی نوێ بە زیادەوە لێی وەرگرتنەوە. ئیجازەی قانونی لە حیزبەکان سەندەوە، زیاتر لە ١٠ رۆژنامە و گۆڤاری داخست لە ناو ئەوانەدا نزار و گەلاوێژ، بە سەدان چالاکی سیاسی گرت و حەواڵەی دادگای عورفی کردن. بە سەختی لە رێکخراوەکانی حیزبی شیوعی دا. هەندێ لە سەرکردە و ئەندامەکانی پارتی دیمۆکراتی کوردیش بەر ئەم پەلامارە کەوتن.

چوارەمین کۆمیتەی ناوەندی (ئابی ١٩٤٧ — تشرینی یەکەمی ١٩٤٨) کە فەهد پێکی هێنایەوە و، نافیع یونس (لە دایکبوی ١٩٢٤ ی هەولێر و پارێزەر و ئەندامی پێشوی شۆڕش) یەکێ لە ئەندامە چالاکەکانی بو، زۆری نەخایاند بەر لێدان کەوت و گیرا. حشع جەزرەبەیەکی سەختی خوارد. زۆری رێکخراوە نهێنیەکانی گیران. چاپخانەکەی ئاشکرا بو. رۆژنامەکانی لە دەرچون کەوتن.

کۆمیتەیەکی ناوەندی کە دوای ئەو دامەزرا (تشرینی یەکەمی ١٩٤٨ — حوزەیرانی ١٩٤٩) عەزیز ئەل حاج رێبەریی ئەکرد و، چەند ئەندامێکی کوردی تێدا بو لەوانە: هاشم عەبدوڵا ئەربیلی، رەفیق تۆفیق چالاک، مەهدی حەمید،

حەمید عوسمان، ئەم کۆمیتەیەش گیرا. هەندێکیان بەرگەی ئەشکەنجەیان نەگرت، نەک هەر نهێنیەکانی حیزبیان هەمو درکاند، بەڵکو بونە هاوکاری پۆلیس بۆ راونانی شیوعیەکان و ئەندامانی حیزبەکانی تر.

فەهد و هاورێکانی بە تاوانی (ریبەرایەتی حیزب لە ناو زیندانەوە) درانەوە بە دادگا. لە شوباتی ١٩٤٩ دا فەهد و زەکی بەسیم و حسێن محەمەد ئەل شبیبی حوکمی ئیعدام دران و، بەیانیی ١٤ و ١٥ ی شوبات هەر سێکیان بە دوای یەک دا لە ٣ مەیدانی گشتی بەغداد، فەهد لە ساحەی مەتحەف لە کەرخ و، زەکی بەسیم لە بابەلشەرقی و حسێن شبیبی لە بابەلموعەزەم هەڵواسران.

پاشماوەکانی حشع ئەوەی بەر دەستی پۆلیس نەکەوت بو پەرش و بڵاو بون. ناوەندێکیان نەمابو کۆیان بکاتەوە. هەندێکیان وازیان هێنا بو. هەندێکیان چونە دەرەوەی عیراق و، ئەوانەی درێژەیان بە کاری نهێنی دا بوبون بە چەند رێکخراوێکی جیاواز، هەر یەکەیان بە جیا کاری ئەکرد.

لەو بارە نالەبارەدا بەهادین نوری (باسم، لە دایکبوی ١٩٢٧ ی گوندی تەکیەی قەرەداخی سلێمانی)، کە بەرپرسی ناوچەی سلێمانی بو، کاروباری هەمو حیزبی گرتە دەست و، سەر لە نوێ رێکی خستەوە (حوزەیرانی ١٩٤٩ — نیسانی ١٩٥٣). ئەوە یەکەم جار بو کوردێک سکرتاریەتی حیزبی شیوعی بگرێتە دەس. حشع داوودەزگای چاپی نەما بو، ژ ١ ی ساڵی ٨ ی شوباتی ١٩٥٠ ی (القاعدە) کە زمانی حیزبەکەیان بو بە دەسخەت نوسیوە. دواتر کە تایپ و رۆنیۆیان پەیدا کردوە، ئەوسا بە رۆنیۆ چاپیان کردوە.

لە بڵاوکراوە کوردیەکانی ئەم قۆناغە بەیانێکمان لە بەردەس دایە کە لە ٢١ ی ئابی ١٩٥١ دا لە چاپخانەی قاعدە دەرچوە بە ناونیشانی (یەکگرە ئەی جەماهیری میللەت بۆ تێکۆشان زدی پیلانی یەکگرتنی عیراق و ئوردون، وە لە پێناوی

روخاندنی حکومەتی نوری سەعید و دەرکردنی ئیستیعمارچیەکان لە ولاتەکەمان، وە لە پێناوی ئاسایش و نان و سەربەستی و ئازادیدا)).

بە پێی ژ ٢٢ ی ساڵی ١٠ ی کۆتایی ئابی ١٩٥٢ ی (القاعدە) لە ئابی هەمان ساڵ دا ئازادی کەوتوتەوە دەرچون.

ژ ٤ ی ساڵی ٨ ی سەرەتای تشرینی دووەمی ١٩٥٢ی ئازادی سەردەمی باسم ٦ لاپەڕەی فولسکابە بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. لە سەروی ناوەکەدا هەمان ئامانج و دروشمی ژ ٥ ی تشرینی سانی ١٩٤٥ دوبارە کراوەتەوە.

لە ناوچەوان و لاجانگی چەپی رۆژنامەکەدا دروشمەکانی ئەو رۆژگارەی حشع نوسراوە:

"ئەی جەماهیری میللەتەکەمان یەک بگرە لە جەبهەیەکی نیشتمانی دا لە ڕێگەی:

ئاسایش. روخاندنی حوکمی دیکتاتۆری. بەتاڵکردنەوەی پەیمانی ٩٣٠ وە دەرچونی لەشکری ئینگلیزەکان. گۆڕکردنی مەشروعی دیفاع کردن لە رۆژهەلاتی ناوەڕاست وە ضدی کردنی ولاتەکەمان بە بناوانێکی جەنگی بۆ ئیستعماریەکان. بەتاڵکردنەوەی ئیمتیازاتی شەریکەتە ئیستعماریەکان وە دەست بەسەرداگرتنی مومتەلەکات و تەئمیم کردنیان. بەردانی سەربەستیە دیموکراتیەکان و بەردانی حەپسە ئازادیخوازەکان. زۆرکردنی ئیشوکار بۆ بێئیشەکان و دابەشکردنی زەویوزاری ئەمیری و دەرەبەگ و مەللاکە گەورەکان بەسەر فەلاحەکاندا. حەلکردنی موشکیلەی توتن لە شیمال دا.

"بژی تێکۆشان و بر ایەتی کورد و عەرەب لەپێناوی ئازادکردنی عیراق و حەقی تەقریری مەصیری کوردا". [٩]

بابەتی سەرەکی ئەم ژمارەیە بریتی‌یە لە: "چەند بڕیارێکی لوجنەی فەرعی کوردی حیزبی شیوعی عیراق کە لە کۆبونەوەی مانگی تشرینی یەکەمی ١٩ دا دەری‌کردوە"

"لوجنەی فەرعی کوردی حیزبی شیوعی عیراق، لە مانگی تشرینی یەکەمی ٩٥٢ دا کۆبوەوە وە ئەندامێکی لوجنەی مەرکەزی حیزبیش، کە لە لایەن لوجنەی مەرکەزی‌یەوە نێررا بو، ئیشتیراکی کۆبونەوەکەی کرد، وە باسی ئەم نوقتانە کرا کە لە جەدوەلی ئیشوکاری کۆبونەوەکەدا هاتوە وە گفتوگۆیان لە سەر کرا، ئەوانیش ئەم نوقتانەی خوارەوەن:

١. نیشاتی فەرع لە تێکۆشاندا لەپێناوی ئاسایش دا. ٢. نیشاتی حیزبی لەناو هەمو بەشێکی جەماهیردا، کرێکارانی شەریکەی نەوتی کەرکوک و هەمو کرێکارانی تر، فەلاحەکان، ناو قوتابیەکان، موسەقەفەکان، کاسب و صەنعەتکار و بازرگانە بچوکەکان، عەسکەرەکان، ئافرەتەکان...هتد. ٣. نیشات و پێکهێنانی ئیشوکار لە تێکۆشاندا زدی ئینعیزالییەت. ٤. مەسئەلەی فەلاحەکان و دەرسکردنی مەشاکیلیان، نیشات لەناویان دا، مەوقیف و شیعارات بەرامبەریان. ٥. موشکیلەی کادر و هەندێ مەشاکیلی تری تەنزیمی. ٦. نیشات دەربارەی مونەزەماتە دیموکراتیە غەیرە حیزبیەکان (گەنجان، قوتابیان، کرێکاران...هتد) ٧. مەسئەلەی کوردی و مەوقیفی حیزب دەربارەی ئەو مەسئەلەیە. ٨. مەوقیفی حیزب دەربارەی پاشماوەی پارتیەکان، وە دەربارەی تەیاراتی ئینتیهازی. ٩. نیشاتی ئەمریکاییەکان و نۆکەرەکانیان لەپێناوی مەشروعی سەربەخۆیی کوردستان، وە مەوقیفی حیزب دەربارەی ئەوە. ١٠. موشکیلەی توتن و ئینحیصار. ١١. مەسئەلەی بڵاوکردنەوە و تەرجومە بە زوبانی کوردی و تورکی و غەیری ئەمانە" .

تەی جەماهیری میللەتەکەمان بە لەبگرە لە جبهەیەکی نیشتمانیدا لە رێگەی ئاسایش ـ رووخاندنی حوکمی دکتاتۆری ـ بەتاڵکردنەوەی پەیمانی ٣٠ ساڵە و دەرچوونی لەشکری ئینگلیزەکان ـ گەورەکردنی مشروعی دفاعکردن لە [illegible] نەوە بەراستەوە نەدی کردنی وڵاتەکەمان بە بنارزابێکی جەنگی بۆ ئیستعمارییەکان ـ بەتاڵکردنەوەی ئیمتیازاتی شریکەتە ئیستعمارییەکان وە دەست

ئازادی

نیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بە ئیختیار

زوبانی حزبی شیوعیی عراق ـ لقی کورد ـ

ژمارەی ٤ ـ ساڵی هەشتەم

سەرەتای تشرینی دووەمی ١٩٥٢ ـ نرخی (٢٠) فلس

بەسەردا گرتنی ممتلکات و تأمیم کردنیان ـ بەرەوانی سەربەستییە دیموکراتییەکان و بەرەوانی حەق یەسە سیاسییە ئازادیخوازەکان ـ زۆرکردنی ئیشی کار بۆ بێ ئیشەکان و دابەشکردنی زەوی و زاری ئەمیری و دەرەبەگ و مەلاکەکان بەسەر فەلاحەکاندا ـ هەڵگرتنی دەستگای تۆقاندن لە شاندا ..

(بژی تێکۆشانی برایانەی کورد و عەرەب لە پێناوی ئازادکردنی عێراق و [illegible] جمهوری کوردا) .

چەند بڕیارێکی لجنەی فرعی کوردی حزبی شیوعیی عراق
کە لە کۆبوونەوەی مانگی تشرینی یەکەمی ١٩٥٢ دا دەریکردووە

لجنەی فرعی کوردی حزبی شیوعیی عراق لە مانگی تشرینی یەکەمی ١٩٥٢ دا کۆبۆوە وە [illegible] کە لەلایەن لجنەی مرکزییەوە [illegible] ئەشتراکی کۆبوونەوەکەی کرد ، وە باسی ئەو نقطانە کرا کە لە جەدوەلی [illegible] هاتووە گفتوگۆیان لەسەر کرا ، ئەو [illegible] ی خوارەوەن :

١ـ نشاطی فرع لە تێکۆشاندا لە پێناوی ئاسایشدا .

٢ـ نشاطی حزبی لە ناو هەموو بەشێکی جماهیردا ، کرێکارانی شریکەی نەوتی کەرکوک و هەروە کرێکارانی تر ، فەلاحەکان ، لوتابیەکان ، مثقفەکان ، کاسبو صەنعەتکارو بازرگانە بچووکەکان ، عەسکەرەکان ، ئافرەتەکان ... هتد .

٣ـ نشاط و [illegible] لە تێکۆشاندا [illegible] .

٤ـ مەسەلەی فەلاحەکان و [illegible] .

٥ـ مشکلەی کادر و [illegible] تری تنظیمی

٦ـ نشاط لە ڕابەری [illegible] دیموکراتییە غیرە حزبییەکان ([illegible] ، لوتابیان ، کرێکاران ، ... هتد) .

٧ـ مەسەلەی کورد بۆ موقفی حزب لە ڕابەری ئەو مەسەلەیە .

٨ـ موقفی حزب لە ڕابەری پاشماوەی پارتییەکان ، وە لە ڕابەری تەیاری ئەلتیهازی .

٩ـ نشاطی ئەمریکاییەکان و نۆکەرەکانیان لە پێناوی مشروعی [illegible] کوردستان ، وە موقفی حزب لە ڕابەری ئەوە .

١٠ـ مشکلەی نووسین و ئینحصار .

١١ـ مەسەلەی بڵاوکردنەوە و ترجمە بە زوبانی کوردی بۆ [illegible] .

وە هەروەها باسی جبهەی نیشتمانیی ستراتیجی حزب و تاکتیکی [illegible] وە لجنە ئەم بڕیارانەی خوارەوەی دەرکرد .

یەکەم ـ دەربارەی نشاط لە پێناوی ئاسایشدا

لە کاتی [illegible] (کەرکوک ، هەولێر ، سلێمانی [illegible]) [illegible] نشاط لە پێناوی ئاسایشدا [illegible] مجلسی ئاسایشی [illegible] ئاسایش [illegible] سەر ئاسایش [illegible] نشاطی [illegible] کەرکوک و هەولێر [illegible] لە ناو شارەکاندا [illegible] .

"حەوتەم، مەسئەلەی کوردی و مەوقیفی حیزب دەربارەی ئەم مەسئەلەیە:

"حیزب ئیعتیراف ئەکات بە حەقی تەقریری مەصیر، بە حەقی جیابونەوەوە، بۆ میللەتی کورد کە ئەمە حەقێکی تەبیعی‌یە بۆ میللەتی کورد کە قەومیەتێکی برایانە پێک ئەهێنێت، لە تێکۆشان دا زدی ئیستیعمار، لە پێناوی ئاسایش و سەربەخۆیی و دیموکراتیەت دا. بەڵام حیزبەکەمان ئەبینێت کە حەقی تەقریری مەصیر بە حەقی جیابونەوەوە، بە میللەتی کورد نادرێت وە هەرگیز جێبەجێ ناکرێت تەنیا لە ژێر سایەی حوکمی چینی کرێکاران دا نەبێت. جا مەوقیفی حیزبەکەمان بەرامبەر مەسئەلەی کوردی ئیستا بەمجۆرەیە: ئیعتیراف کردن بە بێ چەنوچون بە حەقی تەقریری مەصیر، بە حەقی جیابونەوەوە، بۆ میللەتی کورد، وە تێکۆشان لەم وەختەی ئیستادا بۆ بە هێزکردنی گیانی برایەتی و یەکێتی لە تێکۆشان دا لە بەینی میللەتی کورد و عەرەب و هەمو قەومیەتە پچوکەکانی تر لە نیشتمانەکەمان دا، بۆ تێکۆشانێکی یەکگرتو لە زدی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی عیراق لە عەرەب و کوردەکان و غەیری ئەوان، لە رێگەی ئاسایش و سەربەخۆیی و دیموکراتیەت دا وە لە رێگەی خوڵقاندنی ئەو زروفەدا کە میللەتی کورد حەقی تەقریری مەصیری خۆی تیا وەرئەگرێت، بە حەقی جیابونەوەوە.

"وە حیزبەکەمان بێ وچان تێ ئەکۆشێت لە زدی هەمو بیروباوەڕێک یا هەمو مەشروعێک کە نیازی سەربەخۆیی کوردستانە، لەم رۆژەدا لە ژێر سایەی سەیتەرەتی ئیستعماردا، وە حیزبەکەمان ئەم جۆرە بیروباوەڕە بە شتێک دائەنێت کە لە زدی مەصڵەحەتی میللەتی کورد و هەمو عیراقیە بەشەرەفەکانە. وە هەر ئیتسعیمارە ئەمریکیەکانن کە ئاوی ئەم بیروباوەڕە ئەدەن لەپێناوی ئامانجە پەرە پێسەندنەکانی خۆیاندا، وە بۆ پچڕینی کوردستانی عێراق لە ژێر چنگی ئیستیعماری ئینگلیزی وە بۆ ئەوەی ئیحتیکاراتی ئەمریکی دەست بکێشێت بەسەر نەوتە زۆەکەی کوردستانی عیراقدا. وە بۆرجوازیەکان و هەندێک لە دەرەبەگە

کوردەکان، ئەمانەش لایەنگری سەربەخۆیی کوردستان ئەکەن وە ئیشی لە پێناودا ئەکەن لەژێر سایەی سەیتەرەتی ئیستیعماردا، ئەمانە دوای ئامانجی چینایەتی و شەخسی خۆیان کەوتون بۆ چەوسانەندنەوە، وە ئەمانە تەنیا سەربەخۆییان بۆ خۆیان ئەوێت، نەک بۆ میلەتی کورد، نەک بۆ کرێکار و فەلاح و جەماهیری کورد.

هەشتەم، مەوقیفی حیزب دەربارەی پاشماوەی جەماعەتی پارتەکان و دەربارەی تەیاراتی ئینتیهازی:

کۆمەڵی (پارتی دیموکراتی کورد) بو بەچەند بەشێکەوە، وە پاشماوەکانی لەرابوردو زیاتر لە جەماهیر دور کەوتونەتەوە، وە ئەمەش ئەو دوارۆژە بو کە بۆ پارتی دیمۆکراتی کورد دانرابو، کە نەتیجەیەکی حەتمی رەوشتی سیاسیی و ئینتیهازیانەی بو وە لە بەر سفەتی تەخریبی سەرکردەکەی بو (سەرکردەی حەمزە عەبدولڵا). وە هەمو عەناسرە بەشەرەفەکانی قەواعیدی پارتی دیموکراتی کورد بە رەوشتی سەرکردەکەی خۆیان زانی جا بۆیە بەجێیان هێشت و رەوشتی ئینتیهازی و تەخریبییان بە جێ هێشت. وە لێرەدا هەندێک عەناسیری ئینتیهازی هەیە لە گەورەکانی پارت دەستبەرداری تاقمەکەی (حەمزە) بون نەک لە دڵسۆزیەکی راستەوە بەڵکو لە بەر دەرکەوتنی ئینتیهازیەت و خیانەتی حەمزە وە لە بەر ئەوەی کە جەماهیر بەتاقمەکەی حەمزەو ئەوانەی لە گەڵین هەڵناخەڵەتێن.

حزبەکەمان لە زدی ئەو ئینتیهازی و جاسوسانە ئەوەستێت، ئەوانەی کە لە گەورکانی (پارت) بون وەکو حەمزە عەبدولڵا و عەونی یوسف، وەلە زدی مناوەراتەکانیان ئەوەستێت بۆخولڵاندنی ئیتیسالات بە جەماهیرەوە وە بۆ هەڵخەڵەتاندنی هیچ ئینسانێکی کوردو بە شەرەف، وە لە عەینی وەقتا حیزبەکەمان دەستی یارمەتی درێژ ئەکات بۆ هەمو ئەو نیشتمانپەروەر و دیموکراتیە بەشەرەفانەی کە لە رابردودا لە (پارت) دا بون وە بە تەواوی بەجێیان

هێشتوە یا ئەوانەی ئێستاش لە پاشماوەکانی جەماعەتی پارتن، بانگیان ئەکات کە زیاتر دوربکەونەوە لە جاسوسەکان و بڵاوکەرەوەی بیروباوەڕی شۆڤینی، وە بۆ یەکگرتن لەگەڵ شیوعی و هەمو تێکۆشەرەکاندا زدی ئیستیعمار لە جەبهەیەکی نیشتمانیدا لەپێناوی ئاسایش و داخوازیەکانی میللەتەکەماندا.

نۆهەم، نەشاتی ئەمریکیەکان و نۆکەرەکانیان لە پێناوی مەشروعی سەربەخۆیی کوردستان، وە مەوقیفی حیزب دەربارەی ئەوە:

لە سەرەوە دەرمان خست کە ئیستیعماری ئەمریکی - بەنیازی پەرە پێ سەندنی دەستەڵاتی - لەگەڵ هەندێک لە دەرەبەگ و بۆرجوازیە کوردەکان بیروباوەڕی "سەربەخۆیی کوردستان" ئاو ئەدەن و ئیشی لە پێناودا ئەکەن لە ژێر سایەی سەیتەرەتی ئیستیعمارا وە ئەم "سەربەخۆییەش" ئەگەر پێک هات ئیستیعماری ئەمریکی پێمان ئەبەخشێت کە ئەیەوێت ئیستیعماری ئینگلیزی شەریکی دەربکا لە هەمو شوێنێکدا - لەکوردستانی عراقیشدا - وە ئەیەوێت جێگەی ئەو بگرێتەوە. وەبە شێوەیەکی تایبەتی هەندێک لەدەرەبەگەکان گورجوگۆڵی ئەنوێنن بە دوای ئەو نیازەدا (وەکو شێخ باباعەلی کوڕی شێخ مەحمود) ئەوانەی کە ئەیانەوێ ببن بە گەورەی حکومەتێکی کوردی لە دەرەبەگەکان لەژێر چاودێری ئیستیعماری ئەمریکیدا، بۆ ئەوەی بتوانن پارێزگاری مەسڵەحەتی خۆیان بکەن وە زەویوزار و سەروەت و سامانی خۆیان زیاتر بکەن. حیزبەکەمان زۆر بەتوندی تێ ئەکۆشێت لە زدی ئەم پیلانە کە سەری نەگرتوە و سەر ناگرێت لەلایەکەوە لەبەر بەربەرەکانی میلەتی کورد وە لەلایەکی تریشەوە لەبەر ناکۆکی بەینی ئیستیعماریەکانی ئینگلیز و ئەمریکا وە پێویستە تەقدیرێکی راستی ئەم مناوەراتانە بکرێت، نە بە کەمکردنەوەی خەتورەتیان وە نەبە موبالەغە پێ کردنیان.

.................."

باسم له کانونی یەکەمی ١٩٥٢ دا (میثاق) ێکی نوێی هێنا بوە ئاراوە و، له ئازاری ١٩٥٣ دا حیزب کرد بوی بە بەرنامەی خۆی. لەم بەڵگەیەدا کە بە (میثاق باسم) ناوی دەرکرد ئاڵوگۆڕی بنەڕەتی لە میساقەکەی فەهد و بیروبۆچونەکانی دا کرا بو، لەوانە: لە باتی "نیزامێکی دیموکراتی" ی میساقی فەهد دامەزراندنی "جمهوریەتێکی شەعبی دیموکراتی نوێنەرەوەی ویستی کرێکاران و جوتیاران و جەماوەری گەل" کرابوە ئامانجی سەرەکی. "هەڵوەشاندنەوەی پەیماننامە ئیستیعماریەکان" و "سەندنەوەی ئیمتیازات لە کۆمپانیە ئیستیعماریەکان" و "دەسبەسەراگرتنی زەوی و زاری دەرەبەگەکان و ئەرزەکانی ئەمیری و دابەشکردنی بە سەر جوتیاران دا" لە مادەکانی تری میساقی باسم بون.

سەبارەت بە مافی نەتەوەیی گەلی کوردیش، کە لە (میثاق فهد) ا وەکو کەمایەتیەکی لە بابەتی ئاسوری و یەزیدی باسی کرا بو، مافی نەتەوەیی کوردی سەلماندبو لە سەر بنچینەی داننان بە مافی ئازادی بڕیاردانی چارەنوس، بە مافی جیابونەوەیەوە لە عیراق.

ئەم ئاڵوگۆڕانە ناکۆکیەکانی ناو حیزبەکەیان تەقاندەوە. چەند پارچەیەکی لێ جیا بوەوە. ساڵی ١٩٥٣ جەمال حەیدەری رێکخراوێکی شیوعی پێکەوە نا بە قسەی خۆیان بۆ دەرهێنان (انتشال) ی حشع لەو هەلومەرجەی تیێ کەوت بو، بە زمانی عەرەبی (رایه الشغیله) و بە زمانی کوردی (رێگا) ی دەرکرد. عەبدولرەحیم شەریف کە (حزب الوحده الشیوعیه) ی هەبو ئەویش (النضال) ی دەر ئەکرد. ئەم ٣ رێکخراوە هێرشی توندوتیژیان ئەکردە سەر یەکتری و، توهمەتی جۆراوجۆریان ئەدایە پاڵ یەکتری.

×

پۆلیس ئەم کۆمیتەی ناوەندی‌یەیشی هەڵتەکاند. باسم و زۆری هاوڕێکانی گیران. کەریم ئەحمەد انیسانی ١٩٥٣ — حوزەیرانی ١٩٥٥) ماوەیەک کارەکانی

گرته دەست، بەڵام لە زیندانەوە حەمید عوسمان ئاڕاستەی ئەکرد، کە حەمید لە زیندان هەڵات بو بە سکرتێری حیزب (حوزەیرانی ١٩٥٤ – حوزەیرانی ١٩٥٥). بەیانەکانی بە ناوی خۆیەوە بە ئاشکرا ئیمزا ئەکرد.

حشع لەم قۆناغەدا کەوتەوە چالاکی‌یەکی فراوان. جگە لە رێکخستنی حیزبی، رێکخراوەکانی گەنجان و جوتیارانی ژیاندەوە و، ئۆرگان و بەیان و بڵاوکراوەکانیان پەرەی سەند.

ژ ٢ ی ساڵی ١٠ ی نیهایەتی مارتی ١٩٥٤ی ئازادی کە بە تایپ و رۆنیو چاپ کراوە لە سەر ناوی رۆژنامەکەدا نوسیوێتی: (نیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بەختیار) و لە ژێر ناوەکەیشی‌دا نوسیوێتی: (زمانی حزبی شیوعی عراق – لقی کورد. نرخی ٢٠ فلسە)

لاپەڕەی یەکەمی دو ستونە. ستونی راستی وتارێکە لە ژێر سەردێڕی: (روی راستی حزبە شیوعیەکەمان) و ستونی چەپی لە ژێر سەردێڕی: (سڵاوی لوجنەی فەرعی کوردی بۆ لوجنەی مەکەزی حیزبەکەمان، بە بۆنەی یادی بیست ساڵەی دامەزراندنی حیزبە شیوعیەکەمان)

لەم ژمارەیەدا وتارێکی درێژی تیٚدایە بە قەڵەمی (م) بە ناونیشانی (حیزبەکەمان و مەسئەلەی کورد) بۆ تێگەیشتن لە بیروبۆچونی حشع سەبارەت بە مەسەلەی کورد و هەڵوێستی لە رێکخراوە سیاسی‌یە کوردی‌یەکان خوێندنەوەی ئەم وتارە پێویستە:

"لێ وردبونەوەیەک لە سەر رۆشنایی بیروباوەڕی مارکسیەتی لینینی، بە چاکی بۆمان رون دەکاتەوە کە مەسئەلەی کورد وەک هەموو مەسئەلەیەکی تری کۆمەڵایەتی، ئەگەر بونی، وەک بوە، پێگەیشتن و بڕانەوەیشی هەیە. هەر بۆیەش دەبینین لە ماوەی سەدەیەک دا (قەرن) چەند گۆڕینێکی گەورەی بەسەر هاتوە.

نیشتمانێکی ئازاد و میللەتێکی بەختیار

ئازادی

زمانی حزبی شیوعی عێراق ـ لقی کورد ـ نرخی ۲۰ فلسە
ژمارەی ۲ ساڵی ۱۰ نیهایەتی ئازاری ۱۹۵٤

ڕووی ڕاستی حزبە شیوعیەکەمان

+ + + + + + + +

دامەزراندنی حزبە شیوعیە عێراقیەکەمان، وەک هەمو حزبێکی شیوعی تری دەستخواز، ساڵی ۱۹۳٤، شتێک نەبوو لە خۆیەوە بێ یا لە ڕێکەوتەوە هاتبێ، بەڵکو ئەنجامی ڕاستەوخۆی پێویستیەکانی چینی کرێکار و میللەتی عێراقەکەمان بوو، دوای ئەوەی کە دەرکەوت سەرمایەدارەکان [illegible] سەرکردەیەتی شۆڕشی تێکۆشانی نیشتمانی بکەن، بە شێوەیەکی ڕاست و درووست بەرەو سەرکەوتن دەوایی، وە ڕاستەوخۆ دوای شۆڕشی ۱۹۲۰، کە ئامانجەکانی خۆی جێبەجێ نەکرد، جوڵانەوەی میللەت زۆر پێویستی بە سەرکردەیەکی بەجەرگ و تازە بوو، سەرکردەیەکی لەو ترسەی لە گیانی بازرگان و ڕێکەوتن لەگەڵ دوژمن، گیانێکی شۆڕشگێڕی [illegible] تیا بێت لە هەمو دەمێکا بێ گوێدانە هیچ کەسێ هەر لە سەر ئەنجامدانی تێکۆشانی سەختی خۆی بڕوات، وە توانای سەرکردەیەتی کردنی گەلی میللەتی هەبێ، کە ئەو سەرکردە بە جەرگ و تازەیەش چینی کرێکار و حزبە شیوعیەکەیتی. تا بەم ڕەنگە لە ۳۱ی مانگی ئازاری ۱۹۳٤ حزبەکەمان دامەزرا، لە پاش دامەزراندنی سەرکردەی کۆچ کردووەکەمان [illegible] فهد [illegible] دەستی کرد بە ڕێکخستنی تێکۆشان بەرامبەر ئیستعماری بێگانە و گوندە بەدەستی ناوخۆ، چینی [illegible] کرێکار و گەلی میللەت، وە بە [illegible] تێکۆشانی میللەت دەرکرد، بە [illegible] ئامانجەکانی لە تێکۆشانا، بۆ ئەوەی گەلی میللەت بە ڕێگای ڕاستی جوڵانەوەدا بەرێت لە [illegible] دوژمنەکانی، وە شمار و سیاسەتی خۆی بڵاو بکاتەوە لە ناو خەڵکدا، وە [illegible] بەڵام لە بەر ئەوەی [illegible] جوڵانەوە و [illegible]

ـ بڕوانە لاپەڕە ـ ٤ ـ

ســلاوی لیژنەی فەرعی کوردی بۆ لیژنەی مەرکەزی حزبەکەمان، بە بۆنەی یادی بیست ساڵەی دامەزراندنی حزبە شیوعیەکەمان

• • • • • • • • • • • • • •

ڕاوەری بانی خۆشەویست، لە ئەندامانی لیژنەی مەرکەزی حزبەکەمان، ئێمە شاد دەبین بەوەی پیرۆزبایی سلاوی بەگەرمی خۆماناتان پێشکەش بکەین، وە بێینەوە بەم [illegible] ئەندامانو لایەنگرو برادەرانی حزبێکەین، بە بۆنەی یادی بیست ساڵەی دامەزراندنی حزبە شیوعیە لە پێشکەوتوەکەمان.

بە ڕاستی دامەزراندنی حزبەکەمان، ساڵی ۱۹۳٤، لە سەردەمی داهێنانی [illegible] ی بەرز و گەورەی کردوو، دالانی بەردی بناغەی ساڵی ئازاد بوونی میللەتو وڵاتەکەمان بوو لە ژێر جەوری ئیستعمار و نۆکەرە خائینەکان. چونکە دامەزراندنی حزبێکی سیاسی تێکۆشەر بۆ چینی کرێکار و میللەتە زەحمەتکێشەکەمان، حزبێکی ئەوتۆ لە سەر ڕۆشنایی مارکسیەتی ـ لینینی بڕوات، وە دڵسۆزانە بەپێی داوا کردنی مەسەلەی تێکۆشانی میللەت و جوڵانەوەی نیشتمانیە ئازادیخوازەکەی بڕوات بە ڕێگاوە، وە سەرکردنی جوڵانەوەی نیشتمانی میللەت بێ، بەبێ ئەوەی لە قوربانی گەورە گەورە بسلەمێتەوە، لە هەڵدێری ئیستعمار و گوندەبەدەستی خائنی ناوخۆ، لە هەموو [illegible] بە مەسەلەی میللەتەکەمان، بە شێوەیەکی ڕاست بەرەو سەرکەوتن دەوایی ئەچێت، مانای ئەوەیە دەست خرایە سەر [illegible] پێویستی [illegible] واجباتی سەرشان بەرامبەر میللەتەکەمان و بە گشتی کرێکاران لە دنیادا.

پەڵی دامەزراندنی حزبەکەمان" سەرەتای دوای هێنانی ئیستعمار بوو، وە [illegible] ئەو مانای لاپەڕەکانی مێژوی حزبەکەمان بکات، وە لە ڕێگای تێکۆشانە [illegible] دامەزراندنی [illegible] حزبە [illegible] پێویستە [illegible] سەرکردەیەتی تێکۆشانی ڕاستی شۆڕشگێڕی چینی کرێکار و گەلی میللەتە عێراقیە تێکۆشەرەکەمان.

ناو و تێکۆشانی ڕاوەری [illegible] فهد [illegible] کۆچ کردووی بە سترانەوە بە [illegible] تێکۆشانی سەختی حزبەکەمانەوە. چونکە [illegible] بووە لە سەر بناغەی مارکسیەتی ـ لینینی، ڕێگای ڕاستی تێکۆشانی گرتە، وە ئە ژمارە شۆڕشگێڕیانەی بەرز کردەوە کە لە ناو [illegible] پێویستیەکانی مەسەلەی ڕاستی نیشتمانیمان هەڵبوونەوە [illegible] بە ڕاستی یاسایی دڵسۆز و سەرکردەی خۆشەویستی حزبەکەمان، وە هۆشیارانە و [illegible] بە زۆر [illegible] ئیستیعمارەکان" لە [illegible] تا لە سەر [illegible] گیانی خۆی لە پێناوی تێکۆشان، لەگەڵ دوو ڕاوەری تری، حازم و صارم، وە [illegible] لە ڕێگای میللەتەو ئامانجە پیرۆزەکانیا، کە [illegible] خۆی نیشتمانپەروەرانەیە. ئەو ڕێگایەی حزبەکەمانی پێدا [illegible] لە ماوەی ئەم بیست ساڵەیدا، لە [illegible] تێکۆشانێکی [illegible] لە [illegible]

ـ بڕوانە لاپەڕە ـ ٣ ـ

"مەسئەلەی کورد کەوتە رو بەشێوەی (مەسئەلەیەکی قەومی) بە پێگەیشتنی بۆرجوازیەتی کورد شان بە شانی بۆرجوازیەتی تورک لە کاتێکدا کە کوردەکان، ئەو بەشانەی نەبێ کە لە ژێر دەستەلاتی ئێران و روسیای قەیسەری‌دا بون، هەمو لە کوردستانی عوسمانیا لە ژیانێکی دەرەبەگی ژێر سایەی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی دەرەبەگیدا ئەژیان، بێ بەش لە هەمو جۆرە ئاوات و هەقێکی قەومی، بە چاوێکی تا بڵێی سوک و بێ نرخ، وەک میللەتە ژێر دەستەکانی تر، لە لایەن عوسمانیەکانەوە تەماشایان ئەکرا، بەم پێیە مەسئەلەی کوردیش لەو سەردەمەدا، یانی پێش شۆڕشە مەزنەکەی ئۆکتۆبەر، بەشێک بو لە جولانەوەی دیموکراتی لە دنیادا، یانی بەسترا بووەوە بە سەرکەوتنی بە سەر ئیمپراتۆریەتە دەرەبەگیەکەی عوسمانی‌دا... هەر بۆیەش جولانەوەی حیزبی بۆرجوازی بۆرجوازیەتی تورک (اتحاد وترقی) لەو سەردەمەدا ئەیویست ولات بەپێی دەستورێکی دیموکراتی بڕوات بەڕێگاوە و، سنورێ بۆ دەستەلاتی دەرەبەگی دابنرێت، لایەنگر و یارمەتی هەمو میللەتە ژێر دەستەکانی ئیمپراتۆریەتی عوسمانی بۆ خۆی وەرگرت بو، هەروەها کوردەکانیش لە شوێنیان ئەڕۆیشتن بە سەرکردەیەتی بەدرخانیەکان، بۆئەوەی ئەنجامی ئەو تێکۆشانە تێکڕاییە لە حوکمی ستەمکارانەی سوڵتان و دەرەبەگیەوە بۆ دەستورێکی دیموکراتیانە، چەند حقوقێکی قەومی‌یان چنگ بکەوێ بۆ کوردستان تێکڕا لەژێر سایەی مەرکەزی. بەڵام خیانەتی حیزبی (اتحاد وترقی) حوکم و دەستەلاتی کەوتە دەست، وە بەجێ نەهێنانی بەڵێن و پەیمانەکانی کە بەو میللەتانەی دابو، ئەمانە بونە هۆی بڕوا نەمان بە تێکۆشانی تێکڕایی، وە هەمو یەکێک لەو میللەتانە بۆ خۆی کەوتە تێکۆشانیش کەوتنە دانانی کۆمەڵە و رێکخستنی جولانەوە ئەمجارە بۆ (الامەرکەزی بۆ کوردستان تێکڕا) وە گەلی میللەتی عەرەبیش لایەنگری و عەتفی دەرئەبڕی بەرامبەر حقوق و ئاواتەکانیان، وەبەچەند راپەڕین و شۆڕشێک هەڵسان،

بەتایبەتی لەکوردستانی تورکیا، بەڵام بێ هێزی سەرکردەییان کە لە بێ هێزی بۆرجوازیەتی کوردەوە هاتبو نەیان ئەتوانی سەرکەوتنی تەواو جێبەجێ بکەن، بەم رەنگە جوڵانەوە دەوامی کرد تا شەڕی یەکەم (سەفەربەلک).

"بەڵام مەسئەلەی کورد شێوەی (مەسئەلەیەکی بەینی دەوڵەتانی) وەرگرت، لەکاتی شەڕ و لە دوای شەڕەکە، بە تایبەتی پاش سەرکەوتنی شۆڕشە مەزنەکەی ئۆکتۆبەر، ئەو شۆڕشە گەورەیەی دەستەڵاتی سەرمایەدار و دەرەبەگەکانی گۆڕبەگۆڕ کرد، وە چینی کرێکار و فەلاحە هەژارەکانی خستە سەر حوکم بە سەرکردەی حیزبە شیوعیە مەزنەکەیان وە دەوڵەتی یەکێتی شورەوی دامەزراند، دوای ئەوە دەوڵەتە ئیستعماریەکان، بەتایبەتی بەریتانیا و فەرەنسا و ئیتالیا و ئەمەریکا، پاش سەرکەوتنیان لە شەڕ، بەپێی پیلانەکەی (پەیمانی سایکس بیکۆ) ئیمپراتۆریەتی عوسمانی‌یان بە سەر خۆیاندا دابەش کرد، وە هەستیان بەوە کرد کە گەورەترین دوشمن و خەتەر بۆ سەر مەصلەحەتی ئیستعماریان بونی یەکێتی شورەوی‌یە لە نزیک ئەم ناوچەیە، بۆیە کوردستانیان بە ناوچەیەکی گرنگ و ئەهمیەت کەوتە بەرچاو تا بیکەن بە بنکەو بناوانی شەر بۆ دەستدرێژکردن و هەڵکوتانە سەر دەوڵەتی کرێکارو فەلاح و گەورەترین پشتیوانی بەسۆزی ملیۆنەها رەنج خوراوانی دنیا، یەکێتی شورەوی. پیلانە پیسەکەی (سیڤەر) کە خەریک بوون کوردستانی مەزن پێک بێنێ و بریاریشیان بە (سەربەخۆیی کوردستان) دا ئەم نیازە شوم و بۆگەنەی ئیستعماریەکانی زۆر چاک بە دەرخست. بەڵام ئەوەندەی پێ نەچوو ئەم پیلانە لە موئتەمەری (لۆزان) گۆڕ کرا، پاش ئەوەی یەکێتی شورەویش بەربەرەکانی کرد.

* * *

"گەورەترین گۆڕانێ کە بەسەر ئەم مەسئەلەیەدا هات ئەوەبوو کە دوای سەرکەوتنی شۆڕشی ئۆکتۆبەر و بڕانەوەی شەڕی یەکەم، مەسئەلەی کورد بەو شێوەیەی باسمان کرد لە جەوهەرو رەنگدا گۆڕرا.

"جاری ئەو مەسئەلەیە، وەک هەموو جولآنەوەیەکی قەومی (نیشتمانی) تر، ئەبووایە لەژێر سایەی نیزامی دیموکراتی بۆرجوازیا چار بکرێ پێش شۆڕشی ئۆکتۆبەر، بەلآم دوای ئەو شۆڕشە ئەم مەسئەلەیە، مەسئەلەی کورد، بوو بە بەشێک لە جولآنەوەو مەسئەلەی سەرکەوتنی ئیشتراکیەت ، سەرکەوتنی دکتاتۆربەتی کرێکاران، ئەمرو دیموکراتی میللی، یانی مەسئەلەی قەومی لە هیچ ولآتێک لە بنچینەوە بە پوختی چار ناکرێ لەژێر سایەی دیموکراتی بۆرجوازی و دەسەلآتی ئەوانا، بەڵکو لەژێر سایەو دەستەلآتی دکتاتۆریەتی کرێکاران و حوکمی دیموکراتی میللیدا چار ئەکرێ. ئەمە روویەکی مەسەلەکەیە، رووی ئەساسی و جەوهەریەتی. رووەکەی تری ئەوەیە دوای بڕانەوەی شەری یەکەم بەو رەنگەی کە بووە، بەپێی ئەو سنورە ئیستعماریانەی دوای شەڕ لەم ناوچەیەدا نەخش کرا، کوردستانی عوسمانیش کرا بە چەند بەشێکەوە بەشێکی کەوتە سەر عێراق و بەشێکی سەر سوریا و بەشی گەورەی لە تورکیا مایەوە، بەم رەنگە ژیانی میللەتی کورد دوای دابەشکردنی بەسەر ئەو ولآتانەدا، بەسترایەوە بە ژیانی میللەتانی ئەو شوێنانەوە، ژیانی سیاسی و ئابوری و کۆمەلآیەتی... هتد. و تەنیا ئەو بەشە بچوکەی کەلە روسیای قەیسەری بوو، ئەنجامی شۆڕشی ئۆکتۆبەر بە تەواوی ئازاد بوو وە هەموو هەقێکی قەومی خۆی وەرگرت، یانی مەسئەلەی لە بنەرەتەوە چارکرا. بەشەکانی تری میللەتی کورد لە کوردستانی تورکیا و ئێران و عێراق و سوریا هەمیشە لە ژیانێکی پڕ لە چەوسانەوەو بەشخوراوی و کەساسیدا ژیاون و ئەژین، شان بەشانی میللەتە بەشخوراوە چەوساوەکانی ئەم ولآتانە، لەژێر چەپۆکی حوکمو دەستەلآتی ئیستعمارو دەرەبەگیو کۆنەپەرستی، ئەمە بێجگە لەوە

کە لە حقوقی قەومی تایبەتی خۆیان بێ بەشن، ئەنجامی ئەو سیاسەتە ئیستعماریە جیاوازیکاری کە تۆزی دڵی قەومێکی گەورە رائەگرێ لەسەر حسابی قەومە بچوکەکان، بۆئەوەی گیانی دووبەرەکیو شۆڤینیی‌یان لەناوا بەهێز بکات، وە قەومە گەورەکان بە دوژمنی قەومە بچوکەکان بداتە قەڵەم. لەبەرئەوە مەسئەلەی هەر بەشێک لەو بەشانەی میللەتی کورد بەسترایەوە بە مەسئەلەی گشتی میللەتانی ئەو وڵاتانەوە، بە مەسئەلەی نیشتمانی ئەو شوێنانە، مەسئەلەی ئەو میللەتانەی لە گەڵیاندا بەژیانێکی تیکراری ئەژین. چونکە ئەم وڵاتانە لەبەرئەوەی ژێر دەستن یا نیوە ژێر دەستی ئیستعمارن مەسئەلەی نیشتمانی‌یان چار ناکرێت بەتەواوی، بە ئازادبوونی یەکجاری، تا لەدەست ئیستعمارو کۆنەپەرستی رزگاریان نەبێ، بەجیا بوونەوەی تەواو لە جمکرگای ئیستعماری عالەمیو دامەزراندنی حوکمی دیموکراتی میللی... بەم رەنگە بۆمان ساغ بوەوە کە چۆن مەسئەلەی کورد لە رەنگ و جەوهەردا گۆڕرا. جولانەوە بەناوەی (کوردستانی مەزن) بەشتێکی بێ کەڵک بۆ گەلی کورد چونکە جولانەوەی هەر وڵاتێک لەم وڵاتانە تورکیا و ئیچران و عێراق و سوریا شێوەی تایبەتی خۆی وەرگرت، بەپێی وەزعو گۆڕین و پێشکەوتنی خۆی، بەپێی ئامانجو داخوازیەکانیان لەم قۆناغە تاریخیەی ئێستایاندا.

×

"ئەگەر لەگۆشەی مەصلەحەتی رەنج خوراوانی میللەتی کوردەوە لە عێراق تەماشای ئەم مەسئەلەیە بکرایە ئەبوایە لە زۆر دەمێکەوە ئاڵای تێکۆشانی تیکڕایی شۆڕشگێڕی بەرز بکرایەتەوە لەناو گەلی میللەتی کوردا. بەڵام (هەموو سرِ لە ژێر سەری ئەم بەڵامەدایە) بۆرجوازیەت کە (نیشتمان پەروەری لەبازار فێر ئەبێ - ستالین) هەرچاوی لە مەصڵەحەتی تەسکی خۆیەتی بەدیمان لە کوردستانی عێراقیش تاقم و کۆمەڵە شۆڤینیەکان - دوربینی چاوی بۆرجوازیەتی تازە پێگەیشتووی کورد - کە سەرکردەیەتی جولانەوەی قەومی کوردسان ئەکرد لە

شمال هەر بەچاوی کۆن تەماشای مەسئەلەی کوردی‌یان ئەکرد. وەک بلبل حاشا وەک قەل، عاشقی شتێک بوون ناوی (کوردستانی مەزن) بوو، نەک میللەتی کورد. ئەو ئاوازە ناشرینەی کە لە هەندێ ناوچەی ئیستعماری‌یەوە بە تایبەتی ئەمەریکا، بەرز ئەبووەوە. ئەگەرچی سەرکردەیەتی وەختی جولانەوە لە کوردەواری عێراق بەدەست ئەم تاقم و کۆمەڵە شۆفینیانەوە بوو. بەلام سەرکردایەتی تاریخی جولانەوەی نیشتمانی هەموو میللەتی عێراق تێکڕا کەوتبووە سەر ئەستۆی چینی کرێکاری عێراق، دوای شۆڕشە مەزنەکەی ئۆکتۆبەر. هەر بۆیەش حزبەکەمان، حزبی شیوعی عێراق، لە ساڵی ١٩٣٤ دا لەناوجەرگەی جوولانەوەی کرێکارو میللەتا هاتە روو، ئەو حزبەی شەرەفی بەرزی دانان و بەخێوکردن و پێگەیاندنی ئەگەڕێتەوە سەر دانەر و پاسەوانی بەرزی هاوڕێ (فهد) ی نەمر، رۆڵەی نەبەزو سەرکردەی قارەمانی میلەتی عێراق. ئەو حزبەی ئێستا ئێمە ٣١ی ئەم مانگە یادی بیست ساڵ تێپەڕبوونی ئەکەین بەسەر عومری پڕ لە تێکۆشان و خۆبەختکردنیا لەپێناوی مەصلەحەتی میللەتەکەمانا.

"بەڵێ بەم رەنگە رەشەبای مەینەت لەم تاقم و کۆمەڵە شۆڤینیانەی هەڵکرد، وەزعی ناوەوە و دەرەوەی عێراق دەستی کرد بە گۆڕین، بە پێگەیشتنو پەرەسەندنی حزبەکەمان، بە تایبەتی لە ساڵی ٣٤ - ٤٤ وە دەرکردنی میساقی نیشتمانی حزب کە مەوقفی خۆی لەو کاتەدا بە چاکی و روونی دەرئەخات بەرامبەر مەسئەلەی کورد... لەلایەکەوە هێرشە بێ رەزاکانی حزبو هاوڕێ فەهد بۆسەر تاقمو کۆمەڵو بیروباوەڕی شۆڤینی و کۆنە پەرستی، لەلایەکی تریشەوە بەزینی بیروباوەڕی نازیو ،،،ستیو سەرکەوتنی بیرو باوەڕو هێزی دیموکراتی و ئیشتراکیەت، ئەمانە تێکڕا کارێکی گەورەیان کردە سەر جولانەوەی لەماڵ وە وردە وردە رەنگی دیموکراتی نیشتمانی وەرئەگرت، بەتایبەتی دوای ئەوەی کە حزبەکەمان توانی رەگی خۆی داکوتی لەناو میللەتی کوردا. جا بەرامبەر بە

جولانەوەو پەرەسەرەندنی دەستەلاتی حزبەکەمان، بەرامبەر خۆشەویسبوونی حزبەکەمان لەلایەن گەلی کوردەوە، تاقمو کۆمەڵە شۆفینیەکان نەیانتوانی لەوە زیاتر لەسەر شێوەی کۆن بڕۆن بۆهەڵخەڵەتاندنی میللەت: تاقمەکەی (هیوا)ی کۆنەپەرست و شۆفینی لەژێر چەکوششە کرێکاریەکەی هاوڕێ فەهدا بوو بەچەند کەرتێکەوە چونکە ئەمانە حزبی هیوا بوون نەک حزبی ئیشکردن _فهد. وە ئەوەندەیان پێ نەچوو وەک ئامۆزاکانیان کە تاقمی خۆیبوون_ استقلال) بوون ئاش بەتاڵیان لێکردو خۆیان داتەکاند. هەندێکی تریش هەر لە پاشماوەی ئەم تاقم و کۆمەڵانە، وەک تاقمەکەی (میللەت) لە ناوچەی هەولێر کەوتنە گەڕ، ئەم کۆنە ئینتهازیانەی لە دەوری خۆی هەڵاتووی دەستی هاوڕێ فهد بوون، ئەمانە لقێکی کوردیان پێکەوە نابو بۆ تاقمی (وحدة النضال) بەخۆیان و زمانی پیسیان یەکێتی تێکۆشین کەوتنە بەربەرەکانی حزبەکەمان. ئابەم جۆرە شۆڤینی و ئینتهازیەک کەوتن. (تەیری گول عاشق بەداری زەقنەبوتە) ئەمجا ئەمانە بەناوی شیوعیەت کەوتنە رێگا گۆڕین لە میللەتی کورد. بەڵام ئەوەندەی نەخایاند هەتا ئەم تاقمەش بە رەحمەت چوو لە دەوری ٤٤ — ٤٥ ەوە حزبە قارەمانەکەمان نەئەبووە حزبێکی خۆشەویست و سەرکردە و جەماهیری لەناو میللەتی کوردا ئەگەر ئەم تاقم و کۆمەڵە شۆڤینی و ئینتهازیانەی بەو دەردە نەبردایە. چەند بەشێکیان لەمانە پەشیمانیەکی زۆریان دەربڕی لەو کردەوە ناهەمواریانەی کردبویان دەربارەی حزبە شیوعیەکەمان و جوولانەوەی نیشتمانی لە عێراقدا، بەڵام هەیهات، چونکە "تۆبەی گورگ مەرگە" ئێستاش هەر ئەوانەی کە ئەمڕۆ بەرێوەبەری (رایە الشغیلە) ی ئینتیهازین، بەناوی حزبی شیوعی عێراقیەوە، هەر ئەوەندەی پێ نەچو ئەمانە لە حزب هەڵگەڕانەوە و تاقمێکی تریان رێکخست بەناوی حزبی شیوعی لە کوردستانی عێراقدا، زمانە پیس و ناپاکەکەیان لەهاوڕێ فهد و حزب خستە کار، وە دەستیان کرد بە بڵاوکردنەوەی گیانی دووبەرەکی و

جیاجیایی لەناو حیزب و جولانەوەی نیشتمانیا. کۆنە شۆڤینیەکانی وەک عەونی یوسف و عەلی کاکەخانی دەرەبەگ و ئەحمەدی حەمەدئەمین ئاغاش... هتد کۆمەڵێکیان پێکەوەنا بەناوی کۆمەڵی رزگاری. بەم رەنگە بە شۆڕش و رزگاری ئەیانویست وڵاتی عێراق ئازاد بکەن! بەڵام عەرەب گوتویەتی (ئەگەر قەلەرەشکە رێگا پیشاندەری میللەتێ بێ هەر کەلاوەیان پیشان ئەدات) ئەمانیش وەک تاقمەکانی تر لەبن چەکوش و هێرشی حزبەکەمانا و هاورێ فهد روخان و کۆڵیان داو کەوتنە پەشیمان بونەوە و تۆبەکاری! پاش ئەوەی کە میللەتی کورد لێیان ئەسڵەمیەوە وە بە دەست (ئەو ریز تێکدەرە و گێرەشێوێن کەرانەی ناو میللەتی کورد)، گەلی کورد کەوتبوە بەینی حانە و مانە!! فەهد. تا قەسابخانەکەی (گاورباغی) و قارەمانێتی و رێکوپێکی کرێکارانی نەوت بەسەرکردەیەتی حزبە شیوعیەکەمان یەکجاری هەڵی تەکاندن. بەشێکیش لە شۆڤینیەکانی رزگاری پاش ئەوەی تاقمەکەی شۆڕش یەکتریان بەردا و دوای حزب کەوتن، دەرکردنی هەمزە عەبدوڵڵای کۆنە جاسوسیان لە ئێران بەهەل زانی، هاتن لەگەڵیا تاقمێکیان پێکەوەنا بەناوی (پارتی دیموکراتی کوردستانی عێراق) وە بەناوی جوولانەوەی دیموکراتی ئێران کەسێکیان بەدرۆ دەلەسە خستە شوێن خۆیان تا لەم سالانی دواییەدا ئینسانە بەشەرەف و هەڵخەڵەتاوەکان راستی جاسوسیەتی هەمزە عەبدوڵڵایان بۆ دەرکەوت، ئیتر وازیان لێ هێنا و کەوتنە فەزح کردنی خۆی و تاقمەکەی کە دەرەبەگەکانن، وە خۆیان وا پیشان ئەدەن کە لەماوەی جەبهەی نیشتمانیدا چیان لەتوانادا هەبێ ئیش بکەن.

×

"چاو پیاخشانێکی وا کورت بەسەر گۆڕینی مەسئەلەی کورد بەسەر دەوری حزبە شیوعیەکەمانا، بەپێی ساغکردنەوەی ئەم مەسئەلەیە لەسەر رۆشنایی مارکسیەتی - لینینی، تێمان ئەگەیەنێ کە: مەسئەلەی کورد بەشێکە لە

مەسئەلەی گشتی نیشتمانی لەعێراقدا، مەسئەلەی بونی ئیستیعمار و شەریکاتە ئیحتیکاریەکانی لەولاتمانا، مەسئەلەی مانەوەی پاشماوەی دەرەبەگی و ژیانی دیلێتی گەلی فەلاحەکان، مەسئەلەی ژێردەستی و دواکەوتنمان، لەبەرئەوە نابێ بیر لەهیچ چارکردنێک بکرێت وە نەچارەش ئەکرێ تەنیا بە ئازادکردنی ولاتمان نەبێ لەژێر دەستەلاتی ئابوری و سیاسی و عەسکەری ئیستیعمار، لەگەڵ گۆڕکردنی حوکمی کۆنەپەرستی و پاشماوەی دەرەبەگی، بەچارکردنی مەسئەلەی فەلاح و دانانی حوکمی دیموکراتی میللی و جیابوونەوەی تەواومان لە لەشکرگای شەڕ و ئیستیعمار و فاشیستی، لەگەڵ چوونە پاڵ لەشکرگای ئاسایش و دیموکراتی و ئیشتراکیەت، بەسەرکردەی یەکێتی شورەوی مەزن. جا ئەو سایە بە چارکردنی ئەم مەسئەلانە، کە مەسئەلەی کوردیش یەکێکە لێیان، مەسئەلەی کورد چار ئەکرێ لە بنەڕەتەوە، وە ئەبێ لە گۆشەی مەصلەحەتی رەنجکێشەکانی میللەتی کوردەوە تەماشای چارکردنی بکرێت.

"میللەتی روسیای قەیسەری و چین بە تەجروبەی تایبەتی خۆیان بۆیان دەرکەوت هەژاری و کەساسی‌یان لەوەوە نەبوو کە بە سەر یەکەوە بە ژیانێکی تێکڕایی ئەژیان، بەڵکو لەوەوە بو کە حوکم و دەستەلات بە دەست خۆیان نەبوو، بە دەست ئیستیعمار و چینە خوێن مژەکانەوە بوو. ئەوەتا ئیستا هەموویان تێکڕا بەسەریەکەوە ئەژین وە ولاتی یەکێتی شورەوی و چین یان کردوە بە (بەهەشتی بەختیاری).

"گەلی میللەتی کوردیش پاش ئەوەی زۆر تاڵ و سوێری چەشت وە بەتەجروبەی تایبەتی خۆی لە ژیانا بۆی دەرکەوتوە هەر جولانەوەیەک لە ژێر سەرکردەیەتی حیزبی شیوعی عێراقدا نەبێ کارەسات و مەینەتی نەبێ هیچی تری بۆ ناهێنێتە دی، بۆیە رۆژ بەرۆژ چاکتر و زۆرتر، بە بڕوایەکی قایمەوە، لە دەوری ئالا بەرزەکەی (فهد) کۆئەبێتەوە پڕ بەدەم هاوار ئەکەن: بژی برایەتی کورد و عەرەب و هەموو گەلی عێراق لە زدی ئیستیعمارو کۆنەپەرستی.

"حیزبە شیوعیەکەمان و گەلی میللەتی کورد لەم رۆژە بەرز و پیرۆزەدا، رۆژی ۳۱ ی مارت، لەو کاتەدا کە یادی بیست ساڵ تێپەڕبون ئەکەن بە سەر عومری حیزبە قارەمانەکەمانا، حیزبەکەمان بە سەربەرزی و شانازیەکی بێ هاوتاوە پیرۆزبایی لەگەلی میللەتەکەمان ئەکات، وە داوا لە رۆڵە تێکۆشەرەکانی میللەتی کورد ئەکات زیاتر دەستی یەکێتی و برایانە بخەنە ناو دەستی هەمو میللەتی عیراقەوە، بۆ تێکۆشانی بێ وچان لە رێگای ئازادکردنی وڵات و سەربەخۆیی نیشتمانی و ئاسایش و سەربەستیە دیموکراتیەکان دا.

"هەر بژی یادی بیست ساڵەی دامەزراندنی حیزبە قارەمانەکەمان

"بەرزی و نەمردن بۆ سەرکردە و قارەمانەکانی حیزب فەهد و حازم و صارم"(ئازادی، ژمارە ۲ ساڵی ۱۰ نیهایەتی مارتی ۱۹۵٤)

×

حشع جگە لە ئازادی چەند بلاو کراوەیەکی تری بە کوردی بۆ کرێکاران، جوتیاران، قوتابیان، سەرباز و ئەفسەرانی جەیش، دەرکردوە. لە مارتی ۱۹۵٤ دا شیوعیە کوردەکان چەند پەخشەی تریان دەرکردوە، لەوانە:

(یەکێتی فەلاح) بۆ ئاسایش و زەوی و زار و ئازادی کە ژ ۲ ی ﮋن ۱ ی لە مارتی ۱۹۵٤ دا بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. ئەمە زمانی (کۆمەڵی ئازادکردنی فلاح) بوە. لە تەنیشت ناوەکەیەوە نوسراوە: (ئەی گەلی فەلاحەکان تێ بکۆشن بۆ: دامەزراندن و بە هێزکردنی کۆمەڵەکەمان کۆمەڵی ئازادکردنی فلاح. دابەشکردنی زەویوزاری ئەمیری بە سەر فەلاحەکانا. کەمکردنەوەی مڵکانە. زیادکردنی کرێ و موچەی رەنجبەر و هەمو ئیشکەرانی لادێ. تەحدید نەکردنی شوێن و جێگای چاندنی توتن. یاخی بون لە سەرانە و بێگار بۆ دەرەبەگە خوێنمژەکان و حکومەتی خایەن.) سەروتاری ئەم ژمارەیە (کەس لە پرێ ... نابێتە کوڕێ)

یەکێتی فەلاح

بۆ ئاسایش و زەوی و زارو ئازادی

ساڵی یەکەم — ژمارەی ٢ — مارتی ١٩٥١

وەزارەتی ... ئازادکردنی فەلاحەکان

ئەی گەلی فەلاحەکانی تێکۆشەر بۆ ... دامەزراندنی بەهێزکردنی کۆمەڵەکەمان «کۆمەڵی ئازادکردنی فەلاحەکان» دابەش کردنی زەوی و زاری ئەمیری بەسەر فەلاحەکاندا ... کردنەوەی ملکانە. زیادکردنی کرێی مووچەی رەنجبەرو عەموو ... لادی. تحدید ئەکردنی شوێن و جێگای چاندنی توتن. پاکی بوون لە سەرانە و بێگار بۆ دەرەبەگەکان و ... حکومەتی خاوەن.

((کەس لە پێری ... تا بیتە کوردی!))

ئەی برا فەلاحە دڵسۆزو بەشەرەفەکان!

جاری پێشو عەمر لەم ... گێتی ئەم ... ناوی «یەکێتی فەلاح» ، ئەم نامیلکە بچوکەی کە هەر ... بە دڵی بە زاره‌ها فەلاحی ناوچەی هەولێرو سلیمانیو کەرکوک ، بگرە مارەبۆ ستانیش ، لی ئەدا ، وە هەر ریگاو دەستێ یەکی کە بۆ ئازادبوونی ئێمەی ئەنووسی ئەلی ئەخشی بەرەو لە راستی و دروستیدا . بەلی هەر لەم نامیلکە بچوکەدا کەوا زمانی حالی پڕ دەردو ئێشی ئێمەیە ، زمانی حەق و دامەزراندنی ئێمەیە لە شیبەی ... و ئەتگانەدا ، زمانی یەکێتی و هەولوتەقەلا دانی ئێمەیە بۆ ئازادی و رزگاربوونمان ، بەلی هەر لەم نامیلکەدا جاری پێشو زۆر چاک بە وردی روونمان کردەوە کە «چۆن ئەتگەینە ژیانێکی باش ؟» وە پیشانمان‌دا کەوا هەرچەندە دژمنەکانمان زۆر بەهێزن بەلام بەرامبەر بە یەکێتی و تێکۆشانی ئێمە کە بۆ یەکبوون ، چونکی دوژمنەکانی خۆمان لە پێش چاوە کەوا استعماری بێگانەو دەرەبەگ زۆرمەکان و ... ئەگەر ئەوان یەک بن ئێمە ... دەزانین ، ئەگەر ئەوان ... بەلام ... ئەگەر ... لە ... سەرکەوتن ... ئەگەر ... بە شالی ...

... بلیین ئەم ... لە سەدان ساڵەوە تا ئەمڕۆ لە سەر ... کۆمەڵەی ... پێکەوە دروست کردووە ئەم زەوی و زارو ... بە خۆشی هەزارەها فەلاح ... بە ئاسانی ... ئەم ... دەستەلات ... خۆمان خۆمان ... حاکمی خۆمان ... پێشوونان گوتیانە (کەس لە پێری تابیتە کوردی !) ... لە لایەکی ترەوە ئەبی بە چاوێکی ... ئەم ... بێنگان ... ئەبی ... لە کێسمان ... ئێمەیش ... بە پێی بە ... بگرین ... لە پێش چاوماندا لە ... دەرەبەگەکانیان ... تالانیان ... حاوارمانە ... (لە ... فەلاحەکان ...) ... بەری بۆ فەلاحەکانی ... دابەش کردن ... کسانیش ... فەلاحەکانی ... ئەم رۆژانە ... بەیانی ... فەلاحەکانی ... ئەم رۆژانە ... لە دەمیان ... بەلام ... ئەم ... بێ شک ... ئەم ... بیکەین ... بکەن ... ئەم ... وە بۆ ئەوەش ... کە شارەزایی پەیدا بکەین و هەر لە خۆمانەوە کۆمەڵێک ئەگرین و ریگای راست هەڵبکەین ، ... برا فەلاحەکانمان بکەین لە و ... ئەگەرەوەی ... خۆمان ... وەک ... یەکێتی شۆرەوی و وڵاتی چین ... ئەم وڵاتانەی کەس ... فەلاحی ... ئازادو رزگار بوون ... خۆیان بوون بە حاکمی خۆیان ، چونکی ئەگەر بێتو بە راستی ... ئازاد بین ئەبێ دەستو ... لە وڵاتی خۆمان ... بپرسن چۆن دەستو ... ؟ ... چی یە و چۆن ئەبی ؟

کۆمەڵەکەمان «کۆمەڵی ئازادکردنی فەلاحەکان» ... ئەگەر ... پێی ... دەرەبەگ ... فەلاحەکان ... ئەگەر ... کەسانی ...

ئاسایشێکی هەمیشەیی و دوا ڕۆژێکی باشتر

گەنجان

زمانی یەکێتی گەنجە دیموکراتیەکانی کوردی عیراق

— ژمارە — ١ — سالی — ١ — مارتی ١٩٥٤ نرخی (٢٠) فلس

سوپاس

زور بەرزی سوپاسی یەکێتی گەنجە دیموکراتیەکانی عیراق دەکەین ... لەو یارمەتیە دلسوزو برایەتیەی نواندی بەرامبەرمان، بو دامەزراندنی (یەکێتی) بە کەمانو دەرکردنی ڕوژنامەو نووسینەکانی تریان .

بەرەو یەکێتی

یەکێتی گەنجە دیموکراتیەکانی کورد، وەك یەکێتی گەنجە دیموکراتیەکانی عیراق، لەسەر بیرو باوەری دیموکراتیو لەسەر بناغەیەکی ڕێکو پێکی قایم، دامەزراو، کەبو جێ بەجێ کردنی ئامانجی گەنجە کوردەکان، تێ ئەکوشێت .

بەشێ زوری گەنجانی کورد، ئەمرو دوای ئەوەیش، تووشی چەند مشکلەو گیرو گرفتێك بون، و بە دەستیانەوە ئەنالێنن، وە ماوەی ئەم مشکلانە بێ چارە سەر کردن، ئەبنە هوی، وەکو بون، تالکردنی ژیانی گەنجانو کزکردنەوەی تروسکەی میللەتەکەمان .

ئەبینین لەهەموو لایەکەوە بەرسیشیو نەخوێندەواری، دەیان زەنوەی گەنجەکانمانو هیزو توانایان لەبەر بردوە و هەر بە گەنجیتی پالیان پێوە ئەنێن بەرەو مردن، ئەمە لە ئەوروپا بە ئاگری شەڕو ئەسوتێن، ئەوشەرەی کەوا دوژمنانی گەنجان، بە هەموو هیزو توانایانەوە بە پارەو جبەخانەیانەوە، بە مشروعی ئیجارادارو بیلانی سیاسی کردنە پەرستیانەوە، بە دروست کردنی بناغەی عەسکری زور لە ناو ولاتا عیبرەتیدا، و بە بەستنی پیلانی شەڕی تەجارازکاریانەوە (کە هەر ڕوژەی بە ناوێك سەر دەرئە هێنێ) بە تەرخان کردنی پارەیەکی زور بو دروست کردنی چەکو جبەخانەی زەرەو بومبای هیدروجینیەو) بە هەموو پروپاگەندەو دروودەلەسەو بوختانو هەڵخەڵەتاندنیانەوە و بە هەموو توندو تیژیەکەوە، هەوڵ ئەدەن، بو هەڵگیرساندنی ئاگرەکەی، بو ئەوەی لە خوێنی گەنجانو میللەت ئالتون هەڵێنجن و لە ئێسقانەکانیان کوشکو تەلاری پاشایەتی لەسەر کاولەکەی ولات دروست بکەن .

بەرامبەر بەم مەترسیە زلە پڕسامە، ژیانی هەموو گەنجان، لە وتنە مولە کەوجیجکە گرللەو بوبیا، فەرقی کرێکارو فلاحو قوتابیو خوێندەوار، کاسبو سنعەتکار، بەئافرەتو منالەوە، ناکات، بە تایبەتی ئەمرو کە چەکو جبەخانە لە (زەرەو هیدروجین) دروست ئەکرێت، سەرە ڕوای بومبای (ناپالم و میکروب) !

ئەگەر زیاتر بکولینەوە لە ژیانی گەنجەکان، لە کزەی ڕانو چۆنیەتی ئیشکردنیان، لەش ساغیو خوێندەواریان، لە کوتو زنجیری دیلایەتی کومەڵ کە کراوەتە ئەستویان، باشتر بومان دەرئەکەوێت، کە مشکلەی گەنجانو سەلمەتیان وەك یەك وایە، بێ گوێ دانە ئەوەی، ئەمە کرێکارە یا فلاح، قوتابیە یا کاسبکار هتد، هەر وەها بێ گوێ دانە ئەوەی، ئەمە پارتیە یاخود بێ قەییسە یا نیشتمان پەروەر، ئاسایشخوازە یا ئەخوان المسلمینە، ئەمانە هەموویان، ڕوو بە ڕووی ئەو هەموو مشکلە تایبەتیانە وەستاون، کە بەرەو ڕووی گەنجانی هەموو ولاتەکەمان، بەتون، بە عەرەبو تورکومانو ئەرمەنیو ئاشوریەوە .

جا ئەم گەنجانە، مادام مشکلەکانیان وەك یەکن، مادام زورەی گەنجان بێ وچان دەست بخەنە دەستی یەکو پشتگیری یەکتر بکەن لە تێ کوشانا، بو چارکردنی ئەو مشکلانە، بو جێ بەجێکردنی ئامانجەکانیــــــان .

و یەکێتیەکەمان لەسەر بناغەیەکی ڕێکوپێکی قایم دامەزراوە، ئەو پەیرەو ناوخوەی لەسەری ئەڕوێن، واجباتو حقوقی هەموو ئەندامو لیژنەکانی دەرخستوو مرکزیەتی دیموکراتی کردوە بە شتێکی پێویست بو هەڵسواندنی کاروباری یەکێتیەکەمان، و ماوی داوە بە هەموو ئەندامێك بو دەرخستنی بیروباوەری خوی و هاوکاری کردنێکی تەواو بولی کولینەوەی سیاسەتی یەکێتیەکەی و ڕەخنە گرتن لە هەموو کەموکوڕیو چەوتیەکیو، چارکردنیان، بو وەرگرتنی هەموو گەنجە بەشەرەفو ئەو ڕێکوپێکیانەی، کە ئەیانەوێ بێنە ڕیزی یەکێتیەکەمانەوە، پاش ئەوەی، کە دان بە ئامانجەکانیا ئەنێنو خویان بە پەیرەوی ناوخوو ئەبەستنەوە، و یەکێتیەکەمان داوا ناکات لەو گەنجانەی کە سەر بە کومەڵو حزبی ترن، دەست لە کومەڵو حزبەکانیان هەڵگرن، بەڵکو داوای ئەویان لێ ئەکات پاش ئەوەی کە دێنە یەکێتیەکەوە، کە بە پێی پەیرەوی ناوخوو، واجباتی خویان بە دڵسوزانەیی بە جێ بکەن .

یەکێتیەکەمان کە لەسەر ڕوشنایی ئەم بیروباوەڕە ڕاستو پاکەوە لەسەر ئەم ڕێکوپێکیە ئەڕوات، داوا لە هەموو ئەندامو لیژنەو لایەنگرەکانی ئەکات، کە ڕووی پاکی ئەم بیروباوەڕە و ئەم پەیرەوە بو هەموو گەنجێکی بەشەرەف دەربخەن، هەروەها داوا لە هەموو گەنجێکی بەشەرەف ئەکات، کە بێتە ڕیزەکانیەوەو شان بە شانی تێ کوشەرەکانی هەوڵ بدات بو جێ بەجێ کردنی ئامانجەکانی بو گەیشتن بە ئاسایشێکی هەمیشەیی دوا ڕوژێکی باشتر .

بـژي بـرايـەتي كوردو عـارەب

آزادي بەردەوامە لەسـەر تێكۆشـان
لە پێـناوي حـقوقي مـیـللەتي كـورد

پاش چەند مانگێك لە دەرچونی لە عیراقیش دا پەرەي سەند كە ئەمە بو بەهۆی
« آزادي » ، واسەر لەنوی « آزادی » زمـانی زیاد بونی گـوشە گیری پیسـترین تاقمی
حالی حزبي شیوعي عیراق لە كوردستاندا ، كونەپەرست لە چینی كاربەدەست ، تاقمەكەی
دەستي گردەوە بەدەر چون . نوری سەیدو « پەیمانی بەغـدا » . دیسانا
لەم چەند مانگـەدا گەلێ قەومانی میژە نیشتمانیەكان گـەلێك هەنگـاوي باشیانه

نیشتمانێكی آزاد و میللەتێكی بەختیار

آزادی

زمان حالي حزبي شیوعي عیراق لە كوردستان

ژمارە (١) سالي (١٢) تموز ٩٥٦ نرخي ٢٥ فلسە

گـەورە ... زاوده ... دا . جیاك چونی پـەرەی ئیستعماري عـالەمي ، ئەپەرەسـەندني هێزي آسایش و آزادي لەدەر كەوت وەآشكرا بولە چەند گورانێك دا لە

تا بو تەزیان بونەوە لە یەكتر ، وە بروا بەیەك كردن ، پاش كەلك وەر گرتنیانلەتەجروبە نەخوشەكاني پێشویان . وە بەهۆی زنجیر تـەقـەلاي عشقربى وە گـشت دلسوزان

جولانەوەي آزادي و آسـایشي عالەمیدا . ئەوزاعي دووبەرەكي دوایي پێ هـات ، بە
هەروەها میللەتاني عەرەب بەسـەر كەوتوي هاتە گـەرانەوەی هاوریاني (رابة الشغيلة) بۆ
دەري لە بەرهەلستیكەیانا بەرەنگـاريە پەیماني حزبەكەیان ، وە بە إنضمام كـردني (حزبي
بەغـدا » وە بەرامبەر زورلي كردني ئیستعمار ، یەكیتي شیوعیكان) ، بە حزبەكەمان .
وە هەمو یەكیان گـرت لە جولانەوەیەكي جا لە گەل ئەوەدا كە « قاعـدە » -
سەربەخویی و آزادي گـەورەدا .... وە روژنامەي مەركەزي حزبە شـیوعیكەمان .
هەستي نەتەوایەتي عـەرەبي و كوردي - وە بەیانەكاني تري حـزب ، ئەم قەومانانەم

(گەنجان)یش بڵاوکراوەیەکی زمانی یەکێتی گەنجە دیموکراتیەکانی کوردی عیراق بوە. ژ ١ ی س ١ ی مارتی ١٩٥٤ بە چوار لاپەڕە دەرچوە، لە ژور ناوەکەی دروشمی "ئاسایشێکی هەمیشەیی و دوارۆژێکی باشتر" نوسراوە. ناوەڕۆکی بریتی‌یە لە: بەرەو یەکێتی، موئتەمەری گەنجە فەلاحەکانی دنیا، کۆبونەوەی لوجنەی بڵندی گەنجە دیموکراتیەکانی عیراق، هەڵبژاردنی مەجلیسی بەلەدیە لە سلێمانی، نەورۆز (رۆژی نوێ)، دەنگوباسی گەنجان.

×

لە حوزەیرانی ١٩٥٥ دا کۆمیتەی ناوەندی حشع حەمید عوسمانی لادا، دەستی بە سەر چاپخانە و کەلوپەلەکانی حیزب دا گرت و، حسێن ئەحمەد ئەل رەزی (سەلام عادل) ی کردە سکرتێری خۆی.

سەلام عادل هەوڵی یەکخستنەوەی رێکخراو و باڵە جیاوازەکانی دا. ساڵی ١٩٥٦ هەر ٣ تاقم: تاقمی لوجنەی مەرکەزی (سەلام عادل)، وحدە الشیوعیین (عەبدولرەحیم شەریف)، رایە الشغیلە (جەمال حەیدەری)، یەکیان گرت.

ژ ١ ی ساڵی ١٢ ی تەموزی ٩٥٦ (ئازادی زمان حاڵی حیزبی شیوعی عیراق لە کوردستان) کە بە چاپێکی جوان چاپ کراوە. مانشێتی سەرەوەی (بژی برایەتی کورد و عەرەب) و لە ژێر ئەودا سەروتارەکەی لە ژێر سەردێڕی (ئازادی بەردەوامە لە سەر تێکۆشان لە پێناوی حقوقی میللەتی کورد) نوسیوێتی:

"پاش چەند مانگ لە بە ناچار دەرنەچونی (ئازادی) وا سەرلەنوێ (ئازادی) زمانی حاڵی حیزبی شیوعی عیراق لە کوردستان، دەستی کردەوە بە دەرچون.

"لەم چەند مانگەدا گەلێ قەوماوی گەورە لە دەرەوە و ناوەوە روی دا.

"تێکچونی پەیڕەوی ئیستیعماری عالەمی، وە پەرەسەندنی هێزی ئاسایش و ئازادی دەرکەوت وە ئاشکرا بو لە چەند گۆڕانێک دا لە جوڵانەوەی ئازادی و ئاسایشی عالەمی‌دا. هەروەها میللەتانی عەرەب بە سەرکەوتویی هاتنە دەرێ لە

بەرهەڵستیەکەیانا بەرەنگاری (پەیمانی بەغداد) وە بەرامبەر زۆر لیٚ کردنی ئیستیعمار، وە هەمو یەکیان گرت لە جولاٚنەوەیەکی سەربەخۆیی و ئازادی گەورەدا ... وە هەستی نەتەوایەتی — عەرەبی و کوردی — لە عیراقیش دا پەرەی سەند کە ئەمە بو بە هۆی زیادبونی گۆشەگیری پیسترین تاقمی کۆنەپەرست لە چینی کاربەدەست، تاقمەکەی نوری سەعید و (پەیمانی بەغدا). دیسان هێزە نیشتمانێکان گەلێک هەنگاوی باشیان نا بۆ نزیک بونەوە لە یەکتر، وە برِوا بە یەک کردن، پاش کەڵک ومرگرتنیان لە تەجروبە ناخۆشەکانی پێشویان. وە بە هۆی رەنج و تەقەللای حیزب وە گشت دڵسۆزان ئەوزاعی دوبەرەکی دوایی پیٚ هات، بە گەرانەوەی هاورِیٚیانی (رایە الشغیلە) بۆ حیزبەکەیان، وە بە ئینزیمام کردنی (حیزبی یەکێتی شیوعێکان)، بە حیزبەکەمان.

"جا لە گەڵ ئەوەدا کە (قاعدە) رۆژنامەی مەرکەزی حیزبە شیوعیەکەمان، وە بەیانەکانی تری حیزب، ئەم قەوماوانەی تا رادەیەکی زۆر جوان رون کردەوە، بەلاٚم بەشێکی زۆر لە گەلی زەحمەتکێشی کوردستان پێویستی بە ئەوپەرِی یارمەتی بو، لە لایەن (ئازادی) ەوە لە ئاراستەی گشتیا.

"ئەم مەسەلەیە جێگای ئیهتیمامی سەرکردەی حزب و کادرەکانی بو بە تایبەتی ئەوانەی لە کوردستان ئیش ئەکەن... وا ئێستا ئەم کۆششە هاتە بەرهەم، وە (ئازادی) خۆشەویست دەرچو لەبەرگێکی جوان و تازەدا، بەگوێرەی مەرامی گەل، وە.بە کوێرایی چاوی کۆنەپەرستی عێراق و ئیستیعماری ئاغای.

"مونەزەماتی حزب لە کوردستان، وە رۆژنامەکەیان (ئازادی) ئەوپەرِی هەوڵ و تەقەللا ئەدات بۆ تێگەیشتنی سیاسەتی حزب وە ئیش پێکردنی لەسەر بناغەی گوررانە تازەکان. وە هەموو دەم.. وەک هەموو کاتەکانی تری.. بەدڵسۆزی و ئیهتیمامەوە سەیری چاکەو هەستی گەل ئەکات لە کوردستان، وە زمانی حالی ئەبێت لە هەستی نەتەوایەتیا بۆ رزگاربونی لە تەوقی ئیستیعمارو کۆنەپەرستی.

"گەلێ قەوماوی دورو نزیک، راستی ئەو رێگەیە ساغ ئەکاتەوە کە حزبەکەمان هەموو دەم پیشانی داوە، رێگای برایەتی عەرەب و کورد لە تێکۆشانا بەرەنگاری دوشمنی هەردولا، وە لە پێناوی وەرگرتنی سەربەستی و حقوقیانا، وە بەرەنگاری چەوسانەوەی نەتەوایەتی کە بەشێوەیەکی تایبەتی لەسەر میللەتی کوردە. ئەم رێگە راست و رەوانە دروست ئەبێت لەسەر بناغەی برایەتی بەینی میللەتان لە تێکۆشانا لەپێناوی ئازادی و حەقی تەقریری مەصیردا، لەپێناوی حقوقێکی وەکو یەکا، لە یەکگرتنێکی پێشکەوتو بەختیارا، بەرەزامەندی.

...

"بە ئیشارەتێک لە ئیستیعمارەکانی ئینگلیزو ئەمریکاوە، وەلە ژێرسەرپەرشتی ئەوانا (پەیمانی بەغدا)ی تەجاوەزکارانە پێک هات کە شێوەیەکی تازەیە لە شێوەکانی دەست بەسەراگرتنی ئیستیعمار. وە پاش ئەوەی میللەتەکەمان داگیرکردنی ئاشکراو ئینتیداب و پەیمانی ۹۳۰ دو قۆلی قبولّ نەکرد، ئیستیعمار ناچار بو ئەم رێگایە بەکاربهێنێت، رێگای پەیمانی گەلەکۆمەکی.. بۆ سەر لێشێواندن. بەڵام هەتا ئینسانە ساویلکەکانیش هەست بەوە ئەکەن کەئەم پەیمانە هیچ چاکەیەکی نیە بۆ وڵاتە بچکۆلە و دواکەوتوەکان، بەقەدەر ئەوەی رێگایە بۆ مانەوەی دەست بەسەراگرتن و بەری رەنج خواردن لەلایەن دەوڵەتە ئیستیعماریە گەورەکانەوە، کە ئەم پەیمانە، بەهاندانی ئەوان وەبۆ پاراستنی چاکەی ئەوان پێک هاتوە وەپێک دێت. وەزۆر باش ئەزانن دۆستایەتی گورگو مەڕ گاڵتە نەبێت هیچی تر نییە.

"سەرەرای ئەمەش (پەیمانی بەغدا) بە شێوەیەکی تایبەتی پیلانێکی گەورەیە بۆ سەر هەموو میللەتی کورد، ئامانجی مانەوەی دیلایەتی و پەرتوبڵاوی میللەتی کوردە، بە لەناوبردنی جوڵانەوەی ئازادیەکەی، وە نەهێشتنی هەموو نیشانەیەکی نەتەوایەتی. وەئەم پەیوەندیە لەبەینی کاربەدەستانی کۆنەپەرستی ئێران و

توركیا و عێراق وه كۆبونەوەیان لە (پەیمانی بەغدا)دا بەم گەرموگوڕیە، بەخۆڕایی نیە.

"جارەها، نوری سعید هەندێ لە وەزیرەكانی تر، وە سەرۆكی وەفدی عەسكەری توركی كە حازربو لەو مناوەراتە عەسكەریانەی چەند مانگێک لەمەوپێش لەكوردستان كرا. تەصریحیان داوە، كە ئەم اتجاهە خراپە دەرئەخات لە (پەیمانی بەغدا).

"دیسان هێرش بردنە سەر عەشیرەتی جوانڕۆ، وە رێكەوتنی كاربەدەستانی ئێران و عێراق بۆ ئاوارەكردن و لەناوبردنی، وەئەو اجرائاتانەی وەرگیرا بەرامبەر شێخ مەحمود و شێخ لەتیف وە عەشیرەتی پشدەرو ئەوانی تر لەسەر ئامۆژگاری سەرۆكی وەفدی توركی! وەدانانی كاربەدەستێكی عەسكەری تورانی لە سلێمانی وە حەرامكردنی قسە بەناوی كوردو كوردستانەوە، وە دانانی بەرنامەیەكی ئەوتۆ كە زمانی كوردی كز بكات و لەپاشا نەیهێڵێ هەتا لە قوتابخانە ئیبتیدائەكانەوە سیاسەتی جیاوازی لە بەینی میللەتانی عێراق دا وە كردنی كوردستان بەیەک پارچە لە بنكەی شەڕو فرۆكەخانەی ئاوی، وە كردنەوەی شەبەكەیەک لە رێگای عەسكەری وە گوێ نەدان بەپێشخستنی كشتوكاڵ و پیشەسازی وە گوێ كەڕ كردن لە مەشاكلەكانی ئەمانە هەمووی بەڵگەیەكی رون و ئاشكرایە، ئەو ئامانجانە دەرئەخات كە (پەیمانی بەغدا) ئەیەوێت. بەو اعتبارەی پیلانێكی گەورەیە بەرەنگاری میللەتی كورد.

"پاش سازكردنی پەیمان و پیلانەكانی ئیستیعماریەكان دوایی شەڕی عالەمی یەكەم، میللەتی كورد پەرت و بڵاوەی پێ كرا بەنیازی لەناوبردنی هەموو گیانێكی نەتەوایەتی، وەسەر دانەواندنی هەموو پارچەیەكی بۆ زوڵم و زۆری كاربەدەستانی كۆنەپەرستی ئەو وڵاتەی بەزۆر خراونەتە ژێر چنگیەوە، ئەم واقعە

لەدوو سەرەوە ئەرکی خستە سەرشانی جولانەوەی نەتەوایەتی لەهەموو بەشەکانی کوردستانا.

"بەهێزکردنی پەیوەندی تێکۆشانی یەکگرتوو لەگەڵ میللەتانی ئەم ولاتانەدا، وە بەردەوام ترن لەسەر پەیوەندی وە رێکخستنی تێکۆشان لەگەڵ هەموو بەشەکانی جولانەوەی کوردیا.

"لەبەرئەوە میللەتی کورد، سەراپا، لە عێراق هەروەها لە ئێران وە لە تورکیا، لەبەردەمی پێویستیەکی مێژوویی گەورەدان پێویستی راپەڕین بە ئازایانەو قارەمانانە، وە شان بەشانی میللەتەکانی تر لەم ولاتانەدا، بۆ روخاندنی (پەیمانی بەغدا) وە دەرکردنی ئیستیعمار وە لەپێناوی سیاسەتێکی نیشتمانی سەربەخۆدا.

"لەم چەند مانگەدا، بەشێوەیەکی تایبەتی، هەستی نیشتمان پەروەری و نەتەوایەتی لە ولاتە عەرەبەکانا پەرەی سەند، وە جولانەوەیەکی ئازادی و سەربەخۆیی گەورە دەستی پێکرد، بەرەنگاری ئیستیعمارو (پەیمانی بەغدا) ئەم راپەڕینە قەومیە روداوێکی زۆر گرنگە لەمێژووی تازەدا، وە هەمو ئەم بەڵگانە پیشانی ئەدات کە پاشماوەی نفوزی ئیستیعمار، هەرەشەی لێ ئەکرێت بەنەمانێکی بێ گەڕانەوە، هیچ گومانیشی تیانیە کە جولانەوە نیشتمانیەکەمان لە عێراق بەشێکە جیانابێتەوە ئەم لافاوە گەورەیە، بەرەنگاری ئیستیعمار وە هەرچی هەوڵ دانێک یا بیروباوەڕێک بێتە کایەوە، بۆ جیاکردنەوەی لەم لافاوە مەزنە، بێجگە لە ئیستیعمارو کۆنەپەرستی هیچ کەسێک سودی لێ وەرناگرێت. وە بەرودوا زەرەر ئەگەیەنێت بەجولانەوەی میللەتەکەمان، چە عەرەب چە کورد لەپێناوی سەربەخۆیی و ئازادیا.

"دیسان ئەم لافاوە زروفێکی باش ئامادە ئەکات نەک تەنها بۆ برایەتی ئەم دوو میللەتە کوردو عەرەب، لەعێراقدا، بەڵکو برایەتی میللەتی کورد سەراپا

لەگەڵ هەموو میللەتە عەرەبیەکانا، لەپێناوی دەرکردنی ئیستیعمار لەم ناوچە فراوانە لە عالەما، لە پێناوی ئازادی و نەتەوایەتی و دیموکراتیا.

"ئەمە هەندێک لە ختوتە گشتییەکانی سیاسەتی حزبی شیوعی، کە (ئازادی) لەسەری ئەڕوات لەشێوە تازەکەیا. وە تادوایی تێ ئەکۆشین لەپێناوی ئازادی و کەرامەت و بەختیاری میللەتا وە زۆر باش ئەزانێت کە خۆی بە تەنهایی تێ ناکۆشێ لەم ڕێگا پیرۆزەدا، بەڵکو دەست لەناو دەستا، بەگیانێکی برایانە و پاکەوە لەگەڵ هەمو هێزێکی نیشتمانی و نەتەوایەتیا لە کوردستان، وە لە جەبهەیەکی نیشتمانی فراوانی یەکگرتودا."

×

لەم ژمارەیەدا دو بەیاننامەی لوجنەی مەرکەزی حیزبی شیوعی عیراقی بڵاو کردۆتەوە لە یەکێکیان دا باسی خۆ هەڵوەشاندنەوەی ڕێکخراوی (رایە الشغیلە) و لەوی تریان دا باسی خۆ هەڵوەشاندنەی ڕێکخراوی (وحدە الشیوعیین) ئەکا. لێرەدا هەردوکیان ئەنوسینەوە:

هەر بژی یەکێتی حیزبە شیوعیەکەمان

بەیاننامەی لوجنەی مەرکەزی حیزبی شیوعی عێراق

لە مانگی کانونی دوەمی ١٩٤٨ میللەتە عێراقیەکەمان خەباتێکی نەبەردانەی کرد لە روی پیلانی تازە کردنەوەی پەیمانی ١٩٣٠ ی بەینی بەریتانیا و عێراق. بەم خەباتە میللەتەکەمان پەیمانی پۆرتسمۆسی، کە بەبێ ئاگاداری میللەت بەسترابوو، لابرد. وە ئەو وەزارەتەی، کە ئەم پەیمانەی بەست، روخاند. وە پەرلەمانی ١٩٤٦ ی، کە سەعید بەساختەکاری و نارەزایی گەل پێکی هێنابو، هەڵوەشاند. وە توانی هێندێک حقوق و سەربەستیەکانی دەستوری دەست خۆی بخات.

بەڵام دوژمنانی میللەت، بەپشتیوانی ئیستیعمار، بەهەمو جۆرە شێوەیەکی ناپەسەندانە هەوڵیان دا کە سەرکەوتنەکانی میللەت لە میللەت وەرگرنەوە، وە تۆڵە بسێنن لە راپەڕینی ئازادی بەخشی، وە بە بیانوی جەنگی فەلەستینەوە هێرشیان بردە سەر جولانەوەی نیشتمانی میللەت، سەر گشت ئەو حیزب و کۆمەلانەی کە دوژمنایەتی ئیستیعمار ئەکەن. لەم هێرشە کۆنەپەرستە، سەری رم بەرەوڕوی جولانەوە و تەنزیمی چینی کرێکار کرا، وە بە تایبەتی بەرەوڕوی حیزبە شیوعیەکەمان کرا. بەبۆنەی گیان و توانای تێکۆشانی یەکجار بەرزی حیزب، ئەو گیانە کە لە هۆشیار کردنەوەی بەشی زۆری گەلی میللەت وە خەبات بۆ مەصلەحەتی بە دەرکەوت چونکە حیزب رەنجێکی بە شەرەفی بەخشی لەپێناوی یەکێتی هێزە نیشتمانیەکانا.

ئەگەر جولانەوەی نیشتمانی و حیزب بەوێنەیەکی راست تەقدیری ئەهمیەتی یەکێتی هێزەکانی نیشتمانی بکردایە، وە ئەگەر زیاتر وریا بوایە بەرامبەر پیلانەکانی ئیستیعمار و نۆکەرانی وە بەرامبەر بزوتنەوە و پروپاگەندەی صەهیۆنیەت و نۆکەرانی... ئەگەر هاتو ئەمە بقەومایە، جولانەوەی نیشتمانی و حیزب ئەیان توانی لە روی هێرشی دوژمن بوەستن و پارێزگاری سەرکەوتنەکانی میللەت بکەن وە بەرەو پێشەوە ببەن.

"لەو کاتەی حزب توشی ئەو هێرشە جانەوەرانەیە ئەهات هەندێ کەسی داوێن پیس خۆیان هاویشتە باوەشی ئیستیعمارو کۆنەپەرست و سەری بۆ زۆردار شۆڕکرد، وەبەم کردەوە پیسترین زیانی گەیاندە چینی کرێکار و رەوشی شۆڕشگێڕانەی گەلی میللەتە عێرەقیەکەمان، کەبەشێوەیەکی نامەردانە حزبی بریندار کرد.

رفاندن و هەڵواسینی سەرکردەکانی حزبەکەمان، لە بیژنگ دانی گشت روداوەکانی حزب وە بەندکردنیان بە حوکمی قورس، وە گرتن و حەپسکردن و

نەفی کردنی هەزاران تێکۆشەری ئازا.. ێقەوماوێکی زۆر گەورەبو نسبەت بە دەوری سیاسی و جەماهیری حزب لە ولاتدا. ئەو کارەساتەی بەسەر حزب هات، بەراستی کارەساتی جولانەوەی نیشتمانی و گشت میللەتی زەحمەتکێش بو.

بەلام زۆر ئاشکرایە، کە سەرەرای ناخۆشی زروف و توندی، حزبەکەمان، ئەوسا کارو تەنزیمی خۆی پاراست و لە فەعالیەت قەت نەوەستا. شیووعیەکانی عێراق، توانیان تا رادەیەکی زۆر پەیوەندیەکی بەتین بخولقێنن، لەبەینی ئیشیان و لەبەینی ئەو پەیمانانەی کەلەسەر خۆیانیان دابرِی بو بەرامبەر بە گەلی میللەت، کەبەینی وچان بەربەرەکانی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی بکەن، بەم چەشنە سەر لەنوێ ئیسپاتیان کرد بەشێوەیەکی نیشتمان پەروەرانە، لەسەر گیانی فیداکاری و خۆبەخشین لەبناری مەصلەحەتی گەل کە رەوشێکی مەعلومی هەموو شیوعیەکانە لەهەموو شوێنێکا.

بەلام ئەوزاعی ناوبراو. لەسالانی ناوبراو.. زروفێکی شازی لەسەر حزب فەرزی کرد لەبابەت سەرکردەیی حزب، کە سەرکردەیەکی نەزان (قیادت جاهلە) دەستی بەسەر کاروباری حزبدا نا، وە حزبیان برد بەرێگاوە بەئامانجی بیرۆکراتی منالانە، بو بەهۆی روودانی نەوەک خەتاکردنی سیاسی وە تەنزیمی یەکجار زل وە تیکرار کردنەوەی هەروەک حزب لەزۆر مناسەبتەتدا، گوتویەتی: بەلکو، بوو بەهۆی بێ بەش کردنی حزب لەتەجروبەو زانینی هاورِێیانی باش باش ئەوانەی بەدلسۆزی رەخنەیان لە حزب گرت، وەبە چەوتی لەحزب دەرکران بەئەنجامی دامرکاندنی رەخنەگرتن لە حزبا وەلەم هاوریانە ئەو هاورِێیانەی کەلە پێشان لە (رایە الشغلە) رێکخران.

بێگومان ئەوزاعی دووبەرەکی (الاوضاع الانقسامیة) لە هەر کاتێکا جولانەوەو حزبی توشی زیانێکی زۆر گەورە کردوە وە تێکۆشانی گەلی بەرامبەر ئیستیعمارو کۆنەپەرستی و پەیمانی بەغدای دواخست، وە بو بە مەصدەرێک بۆ

بلاوكردنەوەی رەی بەلبەلەو شكوكیەت لە جولانەوەدا، وە بو بە چەكێك بەدەست ئەو كەسانەی حەز لە زەبت ناكەن وە ئەیانەوێت تەخریب بكەن.

ئەمڕۆ پاش رابوردنی زیاتر لە ٣ ساڵ، ئەم هاوڕێیانە، لە بەیاننامەی ناوچەی سەركردەیان (المركز القیادی، رایە الشغیلە) كە لە ١٣ی حوزەیرانی ١٩٥٦ دەرچوە ئەڵێن (لەسەر روناكی ئەو تەجرەبە ناخۆشەی كە بەسەر حزبەكەمان و جولانەوەكەمان دا رابورد لەسالانی دواییدا، وە بەروناكی تەجروبەی یەكجار دەوڵەمەندی ئومەمی... ئەتوانین تێبگەین كە ئێمە لە وەختی خۆی لە رێگایەكی دوبەرەكی تەخریبی چەوت رۆیشتین، كە تەنزیم و ناوچەیەكی سەربەخۆمان دروستكرد، وە بە ناوی حزبی شیوعی عێراق، لەوكاتەی كە حزبە شیوعیەكەمان لە مەیدانا وەستابو، وە نەبەزانە لەسەر خەباتی خۆی ئەرۆیشت.)

وە گوتیان كە ئەو هەنگاوەی ناویان نابو (انتشال) هەنگاوێك بو بە پێچەوانەی مەبدەئی ماركسی - لینینی، كە ئەڵێ، ئەبێ یەكێتی حزب بپارێزرێت.)

ئێستا پاش ئەوەی رێكخراوەكەی خۆیان هەڵوەشاند وە داوایان كرد لە ئەندامەكانی خۆیان كە بگەڕێنەوە بۆ حزبە شیوعیەكەیان بەبێ چەندوچون (قید أو شەرت). وە حزبە شیوعیە عێراقیەكەمان زۆر دڵشادە بە گەڕانەوەی ئەم هاوڕێ دڵسۆزانە بۆ باوەشی. هەروەها حزب دڵنیایە كە ئەم هاوڕیانە لەم خەتایەیان (دەرسێكی گەورە فێربوون، كە هۆشیار بن، هۆشیاربونێكی شۆڕشگێڕی، وە لە دوا رۆژیشدا، لەپێناوی پاراستنی یەكێتی حزب، وە بەربەرەكانیكردنی هەرجۆرە هەوڵدانێكی دوژمنانە، كە یەكێتی حزب ئەروخێنێ یاخود تەهدیدی ئەكات بەهەر بیانوویەك بێت). وە تێگەیشتوون بەقووڵێ ئەو راستیەی كە ئەڵێت (ماركسیەتی - لینینیەت هیچ رێگایەك نادات غەیرە رێگای رەخنەو رەخنە لەخۆگرتن نەبێت لەسنوری زەبت و پەیرەوی ناوخۆیی حزب لەبۆ راست كردنی خەتاو كەموكوتیو موشكلەكانی حزب).

بژی حزبی شیوعی عێراق دڵسۆز بۆ مەصلەحەتی چینی کرێکارو میللەتی زەحمەت کێش.

لەژێر ئالاّی مارکسی - لینینی بەرەو سیاسەتێکی نیشتمانی راست.

لجنەی مەرکەزی حزبی شیوعی عێراق

١٧ ی حوزەیرانی ٩٥٦

بەیاننامەی لجنەی مەرکەزی حزبی شیوعی عێراق

نوێنەری حزبی شیوعی عێراق لەگەڵ نوێنەری حزبی یەکێتی شیوعیەکان کۆبونەوە، وە لە ئەوزاعی جولاّنەوەی شۆڕشگێری و نیشتمانی ئێستامان دوان لەسەر بناغەی مارکسی - لینینی، وە بەپێی تەجرەبەی ئومەمی و نیشتمانی جولاّنەوەی چینی کرێکار و جولاّنەوەی نیشتمانی. وە هەردولا تاکید لەسەر ئەمانەی خوارەوە ئەکەن:

١. دامەزراندنی حزبی شیوعی عێراقی، حزبی چینی کرێکارو میللەتی زەحمەت کێش پێویستیەکی نیشتمانی و چینایەتیە. وە حزب پێکهێنراو بەرەو پێشەوە رۆیشت لەناوجەرگەی خەباتی نیشتمانی پیرۆز بەرەنگاری ئیستیعمارو کۆنەپەرستی، وە بەرەنگاری ئینتیهازیەت کە نیازی وایەو ئەیەوێت تێکۆشانی چینی کرێکار چەوت بکات و رووی وەربگیرێت بەشێوەیەکی غەیرە شۆڕشگێری. حزب، مارکسیەتی_ لینینی کردوەتە پەیڕەو لە تێکۆشانیا وە لەژیانی ناوخۆیا، وە رووی میللی پەرە پێ سەندوەو لەو چەند ساڵە دوورو درێژەی دواییدا کە پڕبوو لە کارەساتو لێ قەومان، نەوەستا رۆژێک لەخەبات کردن، وە پاش نەکەوت لە بەخشینی خۆشەویستترین قوربانی لەپێناوی خزمەتکردنی مەسەلە هەقو راستەکەی میللەت، بە جولاّنەوەو رێکخستن و سەرکردەی گەل لەو خەباتانەی کەوا هەمیشە پەرەیەکی روناکو پرشنگدارە لە پەرەڕەکانی قارەمانی میللی.

٢. هەردوولا بەنرخی ئەزانن خەباتی نیشتمانی ئەو تێکۆشەرانەی کە خۆیان ڕێکخست لەدواییدا لە حزبی یەکێتی شیوعیەکاندا وە بەنرخی ئەزانن ئەو قوربانیدانەی ئەوان لە تێکۆشانیانا بەرەنگاری ئیستیعمارو کۆنەپەرستی وە دەوریان لەبڵاوکردنەوەی هۆشی نیشتمانی و دیموکراتی و ڕەنجیان دەربارەی سەقافەت و بەتایبەتی سەقافەتی مارکسی، لەکاتی و لەپێش جوڵانەوەی حزبی، لەدوای جەنگی عالەمیی رابردوو.

٣. تەجاربی ئەو چەند ساڵە، ئەو تێکۆشەرانەی کەلە دواییدا ئیشیان کرد لە حزبی یەکێتی شیوعیەکان، فێرکرد، کەوا گەلی میللەت هەقی هەیە لە خۆڕێکخستنی سیاسی، وە ئەبێت بەو هەندە رازی نەبێت کەوا قەوانینی ئەو کاربەدەستانەی پاسەوانی مەصلەحەتی ئیستیعمار ئەکات وە پارێزگاری نیزامی دەرەبەگی ئەکات رێی ئەدا. وەلەکاتی ئاوادا زۆر خەتایە کەوا بەتەنیا اعتماد بکرێتە سەر فرسەتی قانونی و ئیشی ئاشکرایی کەوا میللەت دەست خۆی ئەخات بەزۆر. وە پێویستە بەدامەزراندنی ڕێکخراوەکانمان و تاکتیکەکانمان لەسەر بناغەیەکی شۆڕشگێڕی کە هێزەکانی میللەت پشت بەستی بێت لەبۆ بەردەوامبون و پێشکەوتنی جوڵانەوە لە هەموو چەشنە زروفێکدا، لە تەنیشتی چاکە وەرگرتن لە فرسەتە ئاشکراکان بۆ پێشخستنی تێکۆشانی میللی.

لەبەرئەمە ویستیان اسلوبی ئیشکردنیان پێ بخەن بە شێوەیەکی ئەوتۆ کە بەردەوامی خەباتیان مسۆگەر بکات لە هەموو زروفێکدا.

٤. چەند فرسەتێک تێپەڕبو، ئەبوایە هەستکردن بەرزتربوایە بە مەسئولیەت، وەبە گەرمتر و دڵفراوانتر ئیش بکرایە لە پێناوی دواهێنانی ئەم وەزعە، بەڵام حزبی شیوعی لەسەر ساردی و مەوقیفی سەلبی خۆی مایەوە بەرامبەر تێکۆشەرەکانی حزبی یەکێتی شیوعیەکان، وە تەقدیری ئەوەی نەکرد کەوا تەجرەبی تێکۆشان هەر ئەمو ئەو ناتوێنێتەوە بەڵکو، ڕێکخراوە

تێکۆشەرەکانیش کەوا دوژمنایەتی ئیستیعمارو کۆنەپەرستی ئەکەن، ئەتوێنەوەو تەسقیف ئەکات.

٥. وە سەرەڕای ئەمەش کارێکی خەتا بو هەڵسانی ئەو تێکۆشەرانە بەجۆرێک خستن و ئیش کردنی سەربەخۆ بەناوی (حیزبی شیوعی عێراق) یان لەدواییدا بەناوی (حزبی یەکێتی شیوعیەکان) مادام حزبی شیوعی بەبێ روپان و جەنگاوەرانە تێ ئەکۆشا، وە ئیستیعمار بە شێوەیەکی جانەوەرانە خەریکی لێدانی حزبی شیوعی و گشت جوڵانەوەی نیشتمانی بو. وە لەبەرئەمە مەصلەحەتی میللەتەکەمان وای داوا ئەکرد لەهەموو دڵسۆزێک کە ئیش بکەن بۆ بەهێزکردنی یەکێتی جوڵانەوەی نیشتمانی، بەبێ رێگادان بە ئەتواری دووبەرەکی و بەربەرەکانی کردنی یەکتر.

٦. وە پێویستە دان بەوەدا بنێین کەوا ئەتواری شەرە جنێوو ناووناتۆرەنانی ناهەق لەمولەو، هەمیشە هیچ سودێک نابەخشێت بە چینی کرێکار و میللەتی زەحمەت کێش.

٧. وە بەپێی ئەم ئەنجامانەی کە هەردولا گەیشتونەتێ، سەرەڕای ئەوەش کەوا حیزبی یەکێتی شیوعیەکان بڕوا بە عەینی ئامانجی سیاسی و کۆمەڵایەتی، نزیک و دور، ئەکات کەوا پەیرەوی حزبی شیوعی عێراقە لە تێکۆشانیا لەپێناوی ئاسایش و، ئازادی نیشتمانی و، دیموکراسی میللیدا، بێجگە لەمەش حزبی یەکێتی شیوعیەکانیش بروا بە مارکسی - لینینی ئەکات کەوا حزبی شیوعی عێراقیش بە پشتیوانی ئەڕوات بەرێوە لە خەباتیا وە لەژیانی ناوخۆییدا، وەبە مادیەتی دیالێکتیکی کەوا بناغەی هەموو بیروباوەڕێک وە کە رۆژ بەرۆژ ژیان ئیسپاتی راستی و گیانداری ئەکات.

وە بە پێی ئەم روناکیانە، نوێنەری هەردولا رێک کەوتن کە حیزبی یەکێتی شیوعیەکان دوایی بە کاروبار و رێکخراوی سەربەخۆ بێنێ، وە ئینزیمام بکات بە حیزبی شیوعی عێراقی.

وە بێ گومانە کە ئەم هەنگاوە لە لایەن هەمو دڵسۆزەکان بۆ مەسەلەی حزبی ئازادی دیموکراسی نیشتمان، وە ئەوانەی بەربەرەکانی ئیستیعمار و پەیمانە شەڕاویەکانی ئەکەن.

وە نوێنەری هەردو حزب رێک کەوتن کە لجنەی مەرکەزی حزبی شیوعی عێراق ئەم بەیان نامەیە دەرکات.

بژی حیزبی شیوعی عێراقی دڵسۆز بۆ مەصلەحەتی چینی کرێکار و میللەتی زەحمەتکێش.

گەشانەوە بۆ مارکسیەتی - لینینیەت ئالای سەرکەوتن.

لوجنەی مەرکەزی حیزبی شیوعی عێراق

٢٥ ی نیسانی ٩٥٦

×

لە ئەیلولی ١٩٥٦ دا حشع دوەمین کۆنفرەنسی بەست.

لەم کۆنفرەنسەدا هەمو ئەو تاقم و گروپانەی لێی جیا بوبونەوە سەرلەنوێ یەکیان گرتەوە و، لە سەر راپۆرتێک پێکهاتن، کە مافی چارەنوسی بۆ نەتەوەی کورد، لەوانە مافی جیابونەوە و پێکهێنانی دەوڵەتی تایبەتی خۆی، سەلماند. سەلام عادل، کە بو بە سکرتێری حیزب، دەورێکی گرنگی لەم کۆنفرەنسە و، لە ژیانی حشع دا گێڕا. وەکو بەڵگەی یەکگرتنەوەی باڵە جیاوازەکانی حیزب، هەر ٣ ئۆرگان: (القاعدة، راية الشغيلة، النضال) کە بۆ بەدناوکردنی یەکتری هێرشی زۆریان کرد بوە سەر یەکتری بە یەکجاری راگیران. لە ٢٢ ی تەموزی ١٩٥٦ دا (اتحاد الشعب) وەکو زمانحاڵی حشع دەرچو. هەر لەو دەوروبەرەدا لە باتی (ئازادی) کە زمانحاڵی لقی کوردستان بو، دەس کرا بە دەرکردنی (ئازادی کوردستان).

لەم کۆمیتەی ناوەندی‌یە یەکگرتوەدا جەمال حەیدەری، سالح حەیدەری، کەریم ئەحمەد، کاکەی فەلاح، بون بە ئەندام. زۆری پێ نەچو سالح حەیدەری و، حەمید عوسمان و، چەند کادرێکی لقی کوردستان، حشع یان بە جێ هێشت و چونە ریزی پدک ەوە. کاکەی فەلاح یش بە یەکجاری دەستی لە کاری حیزبی و سیاسی هەڵگرت. بەڵام (ئازادی کوردستان) بە رێکوپێکی بە چاپێکی جوان دەرچونی بەردەوام بو تا ١٤ ی تەموزی ١٩٥٨.

ژ(ی ساڵی ١٤ای دوایی حوزەیرانی ١٩٥٧ی ئازادی کوردستان، ١٦ لاپەڕەی پێوانە (٢٠×١٤سم)ە. بابەتەکانی ئەمانەن: لاچونی نوری سەعید، گۆڕینی مەبەستەکانی ئیستیعمار نی‌یە!، تێکۆشان بۆ وەستاندنی تاقیکردنەوەکانی ئەتۆم و هیدرۆجینی فرمانێکی پێویستی نەتەوەی کوردە، بوێژی بەرزی کوردستان مامۆستا گۆران، داخوازیەکانی لیژنەی بەرزی نیشتمانی، یادی رۆژی شەهیدانی کورد، دەنگ‌وباسی کوردستان: سلەیمانی، کەرکوک، هەولێر، گۆرانی کارگەران، پەتای ئاژاڵ و سستی دەزگای حکومەت .

×

بەڵگەیەک لە بەر دەس دا نیە کە ئازادی چەند دانەی لێ چاپ کراوە و، چۆن و لە چەند جێ بڵاو کراوەتەوە. رۆژنامەی (القاعدە) لە ساڵانی ١٩٤٧ – ١٩٤٩ دا، وەکو حەنا بەتاتو لە کتێبەکەی‌دا خەمڵاندویەتی، ٣ هەزار دانەی لێ چاپ کراوە و، ژمارەیەکی زۆر لەوە زیاتر خوێندویانەتەوە. القاعدە لە سەرانسەری عیراق دا، هەروەها لە کوردستان دا، بڵاو کراوەتەوە. ئازادی کە هاوشانی القاعدە دەرچوە تەنیا بۆ کوردستان و بۆ خوێندەواری کورد بوە، لە بەر ئەوە پێویستی نەکردوە بەو ژمارە زۆرەی رۆژنامەیەکی عەرەبی چاپ بکرێ، بەڵام بێگومان ئەمیش لە چاو رۆژنامە و گۆڤارە کوردی‌یەکانی ئەو سەردەمەدا چەردەیەکی باشی لێ چاپ و بڵاو کراوەتەوە و بۆ خوێندنەوە دەستاو دەستی کردوە.

نیشانەیەکی ئازادو میللەتیکی بەختیار

ئازادی کوردستان

زمانی حزبی شیوعیی عیراق ، لقی کوردستان

ژمارە (١) سالی (١٤) دوای حەزیران ٩٥٧

نرخی - ٢٥ - فلسە

لاچرونی نوری سەعید ، کوردیش مەبەستەکانی ئیستیعمار نیە !!

﴿*﴾

سی سال لەمەوبەر ، بەپێی پیلانی ئیستیعمار نوری سەعید هاتە سەرکار و دەزگەی گرتە ئیش

مەجلیسی نوینەرانی ، چەند نوینەرێکی نیشتمانی تیابو هەڵوەشاند ، حزب و کۆمەڵە و رۆژنامەکانی داخست ، پەیوەندی لەگەڵ یەکیتی سوڤیەتا بڕی و دوایش پەیمانی زەهراوی بەغدای گری دا . ئەمانە جگە لەو هەموو مەرسومانەی بۆ پەیوەندکردنی گەڵ هینابەدی و خستیە کار .

بەڵی توانی پەیمانی بەغدا ببەستی ، بەلام هەرچی کردی نەیتوانی پێش جوولانەوەی میللەت بگری و لە تێکۆشان بیوەستێنێ . چونکە جگە لەوەی میللەت - بە کورد و عەرەبەوە - بەگژی بەرامبەر بەم پیلانە گڵاوانە هاتە دەست و درێژەی تێکۆشانی خۆیانیان پتەوتر و پەتیوراوتر کرد ، هەموو میللەتی عەرەب و حکومەتە عەرەبە ئازادیخوازەکانیش پشتیوانییان لێ کردن . تەنانەت نوری سەعید بەحری وتەرپەڕی تەقەلای ئاغا ئیستیعمارییەکانیەوە ، نەیتوانی یەکێ لەحکومەتە عەرەبەکان راکێشێتە بەری پەیمانە شەڕواریەکانیەوە .

ئەو مەرسومەکانی سەعیدی و تەحوکمە دروو ەکانی عورفی و نە زۆرپێشانی هەموو یاساکانی دەستوری و رەوشتی ، هیچی نەیتوانی پێش بە رق وتوڕەیی میللەت بگری ، بەلکو [بڕووانە لاپەڕە ١٢]

ئازادی، وەکو بڵاوکەرەوەی ئایدیۆلۆجی کۆمۆنیستی، کاریگەری لە سەر ژیان و بیروبۆچونی هەزاران کەس هەبوە، بە هۆی ئازادی‌یەوە تێکەڵاوی ژیانی سیاسی بون، توشی گیران و راونان و نانبڕان بون. بەڵام پیاچونەوە بە بەیان و بڵاوکراوە جۆراوجۆرەکانی ئەم قۆناغەی ژیانی حشع و تاووتوێ کردنی ناوەرۆکی ئۆرگانەکانی چەند راستیەکی تاڵ دەر ئەخەن:

یەکەم، دەورێکی گەورەی هەبوە لە چەواشەکردنی بیری رۆشنبیر و سیاسی و تێکۆشەرانی کوردا. دۆست و دوژمنی لێ شێواندون. زۆر جار رێگەی نادروستی تێکۆشانی بۆ هەڵبژاردون. نۆکەرایەتی سۆڤێتی لە لا کردونەتە ئەرکێکی پیرۆز و فرمانێکی نیشتمانی. هەوڵی داوە بزوتنەوەی رزگاری کورد بکا بە بەشێ لە جەنگی ساردی نێوان بلۆکی رۆژهەڵات و بلۆکی رۆژئاوا، بێ ئەوەی کورد هیچ قازانجێکی لەوەدا هەبوبێ.

دوەم، حشع پێی وابوە ئەوە ئەو لایەنەی کە ناسنامەی نیشتمانپەروەری بە کەس و رێکخراو و حیزبەکان ئەبەخشێ یان لێی ئەسێننەوە.

حشع هەر لە سەرەتاوە دوژمنایەتی رێکخراوە سیاسی‌یەکانی کوردستان، چ ئەوانەی نیشتمانی و نەتەوەیی بون و چ ئەوانەی کۆمۆنیست و مارکسی بون، کردوە بە بەشێکی کاری سیاسی و ئایدیۆلۆجی. لەم بڵاوکراوانەدا زۆر بە توندی و بێ پەروا هێرش ئەکاتە سەر حیزبی هیوا، حیزبی رزگاری، حیزبی شۆڕش، پارتی دیموکراتی کورد. بە هەمو توانایەوە هەوڵی داوە ناووناوبانگیان بزڕێنێ. سەرکردە و رەمزەکانیان سوک و چروک بکا.

حشع لە بڵاوکراوەکانی‌دا پەلاماری زۆر لە کەسایەتی‌یە سیاسی و فەرهەنگی‌یەکانی کوردی داوە و هەوڵی داوە ناووناوبانگیان بشێوێنێ و لە ناو خەڵک دا سوکیان بکا.

حشع یەکێکە لەو حیزبانەی لە مێژوی عیراق دا تێکۆشانی زۆر و قوربانی بێ شوماری داوە، بەلام سەرەنجام بە هۆی چەوتی ڕێبازەکەیەوە مایەپوچ و رەنج بە خەسار دەرچوە.

سەرچاوەکان:

١. وێنەی ژ ٣ ی حوزەیرانی ١٩٤٥ و ٢ ی مارتی ١٩٥٤ و ١ ی تەموزی ١٩٥٦ ی (ئازادی) لە (ئارشیفی نەتەوەیی کوردستان) و،

ژ ٤ ی تشرینی دوەمی ١٩٥٢ ی (ئازادی) و، ژ ١ ی حوزەیرانی ١٩٥٧ ی (ئازادی کوردستان) لە ژ ١١ — ١٢ ی گۆڤاری ڕۆژنامەڤانی و،

ژ ٥ ی تشرینی دوەمی ١٩٤٥ لە ئەرشیڤی دکتۆر مارف خەزنەدار وەرگیراوە.

هەمو ئەم سەرچاوانەم لە مامۆستایان ڕەفیق سالح و سدیق سالح وەرگرتوە.

٢. کۆڤارا ئازادی، گۆڤاری (ڕۆژا نو)، ژ ٦١، ٥ ی چرییا پاشینی ١٩٤٥.

٣. سکرتێری نوسین (عەبدولا زەنگەنە): ڕۆژنامە یان گۆڤاری ئازادی؟ گۆڤاری (ڕۆژنامەڤانی)، ژ ٥، هەولێر، کۆتایی ئابی ٢٠٠١. ل ٢٠٤ — ٢٠٩.

ڕۆژنامەوانیی نهێنی

و

پارتی دیموکراتی کوردستان

شۆڕشی ١٩٤٣ — ١٩٤٥ ی بارزان پاش چەند شەڕ و پێکادان کەوتە گفتوگۆ لە گەڵ کاربەدەستانی عیراق، بەڵام گفتوگۆی بارزانی — حکومەتی عیراق بە ئەنجامێکی سەرکەوتو نەگەیشت و، سەرلەنوێ شەڕ هەڵگیرسایەوە. جەیشی عیراق بە یارمەتی هێزی ئاسمانی بریتانی هێرشی توندی ئاسمانی و زەمینی بۆ سەر ناوچەی بارزان دەس پێ کردەوە.

ناکۆکیەکانی ناو ریزەکانی حیزبی هیوا تەقیەوە. حیزبی هیوا بەرەو پارچە پارچە بون و هەڵوەشان ئەچو. ئەفسەرەکانی کە دابویانە پاڵ شۆڕشی بارزان لە سەرکردایەتی حیزبی هیوا نائومێد بون. لە شاخ خۆیان بە سەرۆکایەتی مەلا مستەفا رێکخراوێکی نوێیان بە ناوی (هەیئەتی ئازادی) ەوە دامەزراند.

شۆڕشی بارزان نەتەنیەوە بۆ ناوچەکانی تری کوردستانی عیراق. لە ناوچەی بارزان دا قەتیس ما. جەیشی عیراق و جاشی کورد تەنگیان پێ هەڵچنی. توانای بەرگری نەما. رۆژی ١١ ی ١٠ ی ١٩٤٥ بارزانیەکان بە کۆمەڵ، چەکدار و بێ چەک، بە خاووخێزانەوە، لە رێگەی کێلەشینەوە کشانەوە بۆ کوردستانی ئێران.

لەو کاتەدا لە کوردستانی ئێران، ناوچەی موکریان، ئەگەرچی لە ژێر نفوزی سۆڤێتیدا بو بەڵام وەکو ناوچەیەکی بێلایەن لە نێوان هێزەکانی ئینگلیز و روس دا دەسەڵاتی راستەقینەی حکومەتی ئێرانی تێدا نەما بو. خەریک بو دەسەڵات ئەکەوتە دەس سەرانی کوردی ناوچەکە.

لە ٢٢ ی ١ ی ١٩٤٦ دا حیزبی دیموکراتی کوردستانی ئێران لە کۆبونەوەیەکی جەماوەریی فراوان دا لە مەهاباد دامەزراندنی حکومەتی کوردستانی راگەیاند.

بارزانیەکان و ئەفسەرە کوردەکانی عیراق: عیزەت عەبدولعەزیز، خەیروڵا عەبدولکەریم، مستەفا خۆشناو، محەمەد مەحمود، بەکر عەبدولکەریم، میرحاج ئەحمەد، نوری ئەحمەد تەها، جەلال ئەمین بەگ، کە لە مەهاباد کۆبوبونەوە، بون بە پێشمەرگە لە ریزی هێزە چەکدارەکانی پارێزگاری ئەم حکومەتە.

کۆتایی هاتنی دوەمین جەنگی جیهانی بە سەرکەوتنی بەرەی دیمۆکراتی و تێشکانی بەرەی فاشیزم و، ئەو بەڵێنانەی هاوپەیمانەکان بە گەلانی ژێردەستە و زۆرلێکراویان دابو، لە ناو کوردیش دا دەنگی دابوەوە. بیری دیمۆکراتی و ئازادیخوازی لە بڵاوبونەوەدا بو. لە ژێر کاریگەری روداوەکانی دنیا و بە چاولێکەری حیزبی دیمۆکرات، وەکو تاقە حیزب بۆ کوردستانی ئێران و لە ژێر یەک سەرکردایەتی دا، لای ئەفسەرەکانی کە پێشتر (هەیئەتی ئازادی) یان پێک هێنا بو، بیری دامەزراندنی یەک حیزبی یەکگرتو لە ژێر یەک سەرکردایەتی دا بە سەرۆکایەتی مەلا مستەفای بارزانی بۆ کوردستانی عیراق گەڵاڵە بو. پەیمانی نەتەوەیی و پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆی حیزبەکەیان ئامادە کرد و هەر لە مەهابادیش چاپ کرا.

هەمزە عەبدوڵا، کە ئەو دەم لە مەهاباد بو، بە نوێنەرایەتی مەلا مستەفا و دەستەی دامەزرێنەری حیزبی تازە، بۆ گفتوگۆ لە گەڵ هەمو حیزب و رێکخراو و گروپە کوردییەکان گەڕایەوە بۆ عیراق، تا هەمویان بە پێی ئەو پەیمانی نەتەوەیی و پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆیەی بە ئامادەکراوی لە گەڵ خۆی لە مەهابادەوە هێنا بوی و، بە پێی ئەو رێنماییانەی لە لایەن مەلا مستەفا و هاورێکانیەوە کرا بو، لە یەک حیزب دا و لە ژێر باڵی یەک سەرکردایەتیدا بە سەرۆکایەتی مەلا مستەفا یەک بگرن.

هەمزە کەوتە گفتوگۆ لە گەڵ سەرکردەکانی حیزبی شیوعی کوردستانی عیراق (شۆڕش)، حیزبی رزگاری کورد، لقی کوردستانی عیراقی ژ. ک، پاشماوەکانی حیزبی هیوا.

ئەندامانی سەرکردایەتی حیزبی شیوعی کوردستان رازی نەبون بەوەی بێنە ناو ئەم حیزبە نوێیەوە بە تایبەتی چونکە مەلا مستەفا کە خۆی سەرۆکی حیزبەکە بو، پێشنیاری کرد بو شێخ لەتیفی حەفید و کاکە زیادی غەفوری، کە دو موڵکداری گەورە بون، لە سەرۆکایەتی حیزب دا ببن بە جێگری. حیزبی شیوعی کوردستان خۆی هەڵوەشاندەوە و زۆری ئەندامەکانی چونە ناو حیزبی شیوعی عیراقەوە (بە سەرکردایەتی فەهد). بڵاوکراوەکەیشیان (شۆڕش) نەما.

حیزبی رزگاری کورد بو بە دو بەشەوە. بەشی زۆریان چونە ناو حیزبی تازە دامەزراوی (پارتی دیموکراتی کورد) ەوە و بەشێکی تریان چونە ناو حیزبی شیوعی عیراقەوە.

لقی کوردستانی عیراقی ژ. ک، لەو کاتەدا، کە هێشتا حکومەتی کوردستان لە مەهاباد مابو، بێ وەرگرتنی رەزامەندی پێشەوا قازی محەمەد ئامادە نەبو خۆی هەڵبوەشێنێتەوە، بەڵام دوای روخانی حکومەتی کوردستان ئەویش چوە ناو پارتی‌یەوە.

بەر لە گرتنی کۆنگرە پەیمانی نەتەوەیی و پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆی پارتی دیموکراتی کورد لە مەهاباد ئامادە کرا بو. حیزبی رزگاری کورد بۆ باس و لێکۆڵینەوە بە سەر ئەندامەکانی خۆیدا دابەشی کردوە. لە بەر گرنگی‌یان لێرەدا لە مەتنی عەرەبی‌یەوە، کە لە (موسوعە سریە خاصە بالحزب الشیوعی العراقی السری، بغداد، ١٩٤٨) وەرم گرتوە، ئەیکەم بە کوردی:

"پەیمانی نەتەوەیی پارتی دیموکراتی کورد

١. بە رێگەی خەباتی سیاسی و بە رێگەی تر تێ ئەکۆشین بۆ پێکهێنانی دەوڵەتی کوردستانی فیدرالی دیموکراتی لە عیراق دا کە پێک دێ لە لیواکانی موسڵ و هەولێر و کەرکوک و سلێمانی و خانەقین دەستورەکەی ئەنجومەنێکی دامەزرێنەر دایئەنێ کە لە لایەن گەلی کوردەوە راستەوخۆ بە دەنگدانی نهێنی هەڵئەبژێردرێ.

٢. دەسەڵاتەکان لە دەوڵەتی کوردیدا لە گەلەوە هەڵئەهێنجرێ حکومەت بە هۆی پارلەمانی هەڵبژێردراوی راستەوخۆی گەلەوە وەری ئەگرێ. دەسەڵاتەکانی جێبەجێکردن و قەزا سەربەخۆن.

٣. دەوڵەتی کوردستانی فیدرالی دیمۆکراتی ئازادە لە بەستنی هاوپەیمانێتی و پەیمانی دۆستایەتی لە گەڵ حکومەتی (جمهوریەتی کوردستان لە ئێران) و لە گەڵ حکومەتی ئازەربایجان هەروەها لە بەستنی رێککەوتننامەی سیاسی و بازرگانی و رۆشنبیری لە گەڵ هەمو دەوڵەتانی دیمۆکراتی تردا.

٤. مافە دیمۆکراتیەکانی هاووڵاتییان لە ناو سنوری دەوڵەتدا کە مافی کۆبونەوە و بڵاوکردنەوە و دامەزراندنی حیزبی سیاسی و ئازادی بە کارهێنانی زمانی نەتەوەیی و ئازادی باوەڕ و ویژدان پارێزراون، هەروەها ئازادی کەسایەتی.

٥. دامەزراندن لە وەزیفەکانی دەوڵەت دا بە پێی لێوەشاوەیی زانستی و رۆشنبیری و هونەری ئەبێ. شارەکان و قەزاکان بە ئەنجومەنی بەڕێوەبەرایەتی هەڵبژێردراو لە لایەن خەڵکەکەیەوە بە سەرۆکایەتی کەسێ کە دەسەڵاتی جێبەجێ کردن دای ئەنێ، بە ڕێوە ئەبرێن. بەڕێوەبەرایەتی شارەوانی لە شار و قەزاکان دا بە ئەنجومەنی شارەوانی و سەرۆکی هەڵبژێردراو لە لایەنی خەڵکەکەیەوە بەڕیوە ئەبرێن.

٦. رێگای ئاسنین و رێگای وشکایی و ئاوی و دارستان و کانگا و کارگەکانی چەک و تەقەمەنی جەنگی بە تەنیا موڵکی دەوڵەتن.

٧. دارایی دەوڵەت گەنجینەیەکی گشتی ناوەندی بەڕێوەی ئەبا پێکدێ لە باجی عادلانە بە پێی قانون لە داهاتی گومرگ و مەکوس و کرێی موڵکەکانی، باجی دەرامەت تەساعودی ئەبێ. دامەزراندنی بانکی تایبەتی بۆ کەسان و کۆمپانیا قەدەغەیە و بە تەنیا دەوڵەت بۆی هەیە بانکی ناوەندی دابنێ.

٨. قانونی کار مەرجەکانی نێوان کرێکار و خاوەن کار دیاری ئەکا و دەوڵەت دان بە نەقابەکانی کرێکاران و کۆمەڵە هەرەوەزیە بەرهەمهێن و ئیستیهلاکی دا ئەنێ و، هەوڵی بڵاوکردنەوەی فێرکردنی هونەری ئەدا بە کردنەوەی مەعهەد بۆ ئەم مەبەستە، وە هەوڵی زیادکردنی پیشەسازی و بڵاوکردنەوەی کشتوکاڵی ماکیناوی و، گۆڕینی مەرجەکانی نێوان زەویدار و جوتیار بە هی دادپەروەرانە بە جۆرێ کە ئەو زۆرەی لە چینی بەرهەمهێنەری جوتیار ئەکرێ لاببا.

٩. فێربون لە خوێندنگای سەرەتایی و ناوەندی‌دا خۆڕایی و ئیلزامی‌یە، پەیمانگای رۆشنبیری بە پێی پرۆگرامی پەروەردەیی گشتی دائەنرێ بۆ دابینکردنی پێویستیە ئابوری و سیاسی و جەنگی و بەڕێوەبەرایەتی و دادگایی و هونەری و ئەدەبیەکانی کۆمەڵ.

"پرۆگرام

"ئامانجەکانی حیزب

١. ئامانجە سیاسی‌یەکان

سەربەخۆیی تەواوی کوردستان. بەم رێگایانەی خوارەوە ئەگاتە ئەم ئامانجە:

١. خەبات لە پێناوی دامەزراندنی دەوڵەتێکی فیدرالی لە عیراق دا بە ناوی دەوڵەتی کوردستانی فیدرالی دیموکراتیەوە.

٢. بنچینەی دامەزراندنی دەوڵەتی فیدرالی کوردستان پەیمانێکی یەکگرتنە نوێنەرانی حکومەتی عیراق و نوێنەرانی سیاسی کورد بەشداری لە بەستنی‌دا ئەکەن.

٣. دەوڵەتی فیدرالی کوردستان ئازادە لە بەستنی پەیمانی یەکێتی و هاوپەیمانی یا دۆستایەتی لە گەڵ حکومەتی جمهوریەتی کوردی لە ئێران.

٤. دەوڵەتی کوردستان ئازادە لە بەستنی پەیمانی هاوپەیمانێتی یا دۆستایەتی لە گەڵ هەر دەوڵەتێکی دیموکراتی بێ پرسی حکومەتی عیراقی.

٥. دەوڵەتی فیدرالی کوردستان ئەم شوێنانە ئەگرێتەوە لیواکانی موسڵ و هەولێر و کەرکوک و سلێمانی و خانەقین.

٦. ئەنجومەنی نیشتمانیی دامەزرێنەری هەڵبژێردراوی گەلی کورد لە عیراق دا بە رێگەی هەڵبژاردنی راستەوخۆ و دەنگدانی نهێنی سەرۆکی دەوڵەتی فیدرالی کوردستان هەڵئەبژێرێ و قانونی بنچینەیی بۆ دائەنێ.

٧. دەوڵەتی فیدرالی کوردستان ئیستیعماری دەوڵەتی بێگانە و نیزامی ویصایە و حیمایە هەرچی چۆنێک و لە هەر دەوڵەتێکەوە بێ قبوڵ ناکا.

٨. دەوڵەتی فیدرالی کوردستان هەوڵ ئەدا بچێتە ناو پەیمانی سەلامەتی بە کۆمەڵی ناودەوڵەتانەوە و کۆنگرەکانی ئاشتی نەتەوە یەکگرتوەکانی دیموکراتی و پەیماننامە ئابوری و رۆشنبیری و کرێکاریەکانەوە.

٢. ئامانجە ئابوریەکان

أ. حیزب هەوڵ ئەدا دەوڵەت ببێتە خاوەنی موڵکیەتی گشتی پیشەسازی جەنگی بە هەمو جۆرەکانیەوە و، بە هی دارستان و کەنارەکان و رێگا وشکایی و ئاوی و ئاسنینەکان و کانگاکان.

ب. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دامەزراندنی بانکێکی ناوەندی بۆ دەوڵەت و بۆ قەدەغە کردنی دامەزراندنی بانک لە لایەن کەس و کۆمپانیاوە.

ج. رێگەدان بە دامەزراندنی کۆمپانیای بازرگانی و پیشەسازی ئازاد.

د. موڵکیەتی فەردی ئەرز و کەلوپەل پارێزراوە.

ه. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ نەهێشتنی کۆمپانیای ئیحتیکاری مەوادی ئیستیهلاکی و کەلوپەل و ئەو رێوشوێنە ئەهلی و حکومەتیانەی ابۆ ئەمە ئەکرێا بە رەوا ئەزانێ.

٣. كاروباری كار و خزمەتی كۆمەڵایەتی

أ. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دانانی قانون بۆ دیاریكردنی مەرجەكانی گرێبەند لە نێوان خاوەن كار و كرێكار دا.

ب. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دانانی بنچینەیەک بۆ كرێی كرێكارانی پیشەسازی و خەدەماتی حكومەتی و هەمو لقەكانی بەرهەمهێنانی پیشەسازی و كاری گشتی و كرێكارانی كشتوكاڵ بە جۆرێ كە لایەنی كەمی كرێ بەشی دابینكردنی پێویستیەكانی ژیان بكا.

ج. حیزب خەبات ئەكا بۆ نەقابەی كرێكاران و كۆمەڵەكانیان.

د. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ ئەوەی خزمەت و دامەزراوە تەندروستیەكان گشتی و خۆڕایی بن، بایەخی تایبەتی بە پزیشكیی ویقائی ئەدا.

ه. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ زیادكردنی كۆمەڵی هەرەوەزی ئیستیهلاكی و بەرهەمهێنەر.

و. حیزب هەوڵ ئەدا شارەوانی شارەكان بسپێردرێ بە ئەنجومەنی هەڵبژێردراوی شارەكان لە لایەن دانیشتوانیەوە، هەروەها موختاری گوند و لادێكان تابیعی ئەنجومەنی هەڵبژێردراوی گوند بن.

ز. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ یەكسانی ژن لە گەڵ پیاو لە هەمو ماف و ئەركەكان دا.

٤. كاروباری رۆشنبیری و پەروەردە

أ. كردنی خوێندن لە خوێندنگا سەرەتایی و ناوەندیەكان دا بە خۆڕایی و ئیلزامی.

ب. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دامەزراندنی مەعاهیدی زانستی ناوەندی و بەرز لە سەر بنچینەی دابینكردنی پێویستیە ئابوری، سیاسی، جەنگی، بەڕێوەبەرایەتی، قەزائی و هونەریەكانی كۆمەڵ.

ج. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دامەزراندنی یانەی وەرزش و یاری بۆ بەڕێوەبەرایەتی خوێندنگا و مەعاهیدی بەرز یا نەقابەی کرێکاری و کۆمەڵی هەرەوەزی.

د. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دامەزراندنی مەعاهیدی موسیقا و ئاداب و شانۆ و سینەما.

هـ. حیزب هەوڵ ئەدا بۆ دامەزراندنی باخچەی منالان و پشتیوانی لە بزوتنەوەی دێدەوانی لە خوێندنگاکان و بزوتنەوەی گەشتوگوزار.

٥. مادەی جۆراوجۆر

أ. پارتی دیموکراتی کورد حیزبێکی گەلی‌یە داکۆکی لە بەرژەوندیەکانی چینی کرێکار و جوتیار و رۆشنبیران و خاوەن پیشە و بازرگانەکان ئەکا.

ب. پارتی دیموکراتی کورد لە سەر بنچینەی عەلمانیەت دامەزراوە دان ئەنێ بە جیاکردنەوەی سیاسەت لە دین.

ج. پارتی دیموکراتی کورد دان ئەنێ بە گۆڕان دا، لە بەر ئەوە گۆڕین لە پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆی دا قبوڵ ئەکا بەو رێگەیەی لە پێڕەوی ناوخۆیدا دیاری کراوە."

یەکەمین کۆنگرە

لە ١٦ ی ئابی ١٩٤٦ دا لە بەغداد یەکەمین کۆنگرەی پارتی دیموکراتی کورد لە ماڵی مامۆستایەکی کورد بەسترا. لە بەر ئەوەی زۆری ئەندامەکانی حیزبی رزگاری کورد هاتنە ناو ئەم حیزبە نوێیەوە لەو کۆنگرەیەدا بڕیاریان دا ناوی ئۆرگانەکەی پارتی دیموکراتی کورد بە ناوی (رزگاری) یەوە بمێنێتەوە.

رزگاری

هەندێ ژمارەی رزگاری ئیستا دۆزراونەتەوە و، پێ ئەچێ لە ناو ئارشیفی دەزگا ئەمنی‌یەکانی عیراقیش دا هەندێ ژمارەی هەڵگیرابێ، هەندێ لێکۆڵەر لە لێکۆڵینەوەکانیان دا کەڵکیان لێ وەرگرتوە و ئیشارەتیان بە ژمارەکانی و بە بابەتەکانی داوە کە دیارە بە عەرەبی نوسراون لەوانە: جعفر عباس حمیدی، التطورات السیاسیة فی العراق ١٩٤١ — ١٩٥٢، النجف ١٩٧٦.

ژ ٢ س ١ کە لە تشرینی یەکەمی ١٩٤٦ دا دەرچوە. بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. لاپەڕەی یەکەم و دوەمی کە بە عەرەبی ئیستا لە بەر دەس دایە تەرخان کراوە بۆ سەروتارێ بە ناونیشانی "الاتحاد الکردی الارمنی". بەڵام بە پێی نوسینەکانی حمیدی لەم ژمارەیەدا پێڕەوی ناوخۆ (نیزامی داخلی) ی پارتی تێدا بڵاو کراوەتەوە.

ژ ٣ س ١ ی تشرینی دوەمی ١٩٤٦، وەکو حمیدی (ل٢٢٦) نوسیوێتی: زۆری تەرخان کراوە بۆ رونکردنەوەی هۆی دامەزرانی پارتی دیموکراتی کورد و رونکردنەوەی پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆی، بەیانێکی مەلا مستەفای بەو بۆنەیەوە تێدا بڵاو کراوەتەوە.

ژ ١٣ س ٢ ی ئەیلولی ١٩٤٧، وەکو حمیدی (ل٢٣٠ - ٢٣١) ئەڵێ: ئەو هەڵبژاردنەی ریسوا کردوە کە نوری سەعید لە ئازاری ١٩٤٧ دا ئەنجامی داوە، لەو بارەیەوە رزگاری نوسیوێتی: "هەڵبژاردنەکە ساختە بو... گەل نائیبەکانی ئەم ئەنجومەنەی هەڵنەبژاردوە بەڵکو لە لایەن نوری سەعیدەوە تەعین کراون.." وە سەبارەت بە پەیمانی تورکی — عیراقی نوسیوێتی: "پەیماننامەی تورکی — عیراقی کوردی خستوەتە نێوان چەکوش و دەزگاوە" هەر لەم ژمارەیەدا بەیانێکی پارتی تێدایە بە بۆنەی لە سێدارەدانی ئەفسەرە کوردەکانەوە. ئەفسەرەکان: عیزەت عەبدولعەزیز، خەیروڵا عەبدولکەریم، مستەفا خۆشناو، محەمەد مەحمود، بە هۆی بەشداری‌یانەوە لە شۆڕشی بارزان دا، لە ١٩ی حوزەیرانی ١٩٤٧ دا لە بەغداد لە سێدارە دران.

رزگاری

ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کورد

ژمارەکانی ١٧ و ١٨ س ٢ ی کانونی دوەم و شوباتی ١٩٤٨، کە ئیستا لە بەر دەس دایە، ١٤ لاپەڕەیە لە شێوەی کتێب دا بە حەرف چاپ کراوە، لە لاپەڕەی یەکەمی‌دا بە ناونیشانی (عهد و میثاق) نوسیوێتی:

"فی اعناقنا لشعبنا الکردی المناضل وللعراق ثم للشرقین الاوسط والادنی وللجبهة الدیموقراطیة العالمیة دین سنوفیه کاملا علی هدی ونور ماتضمنته الکلمات التالیة لزعیمنا وابطالنا وعد.. (لێرەدا هەندێکی لێ دڕاوە. نم)"

دوای ئەمە بەشێ لە بەیانێکی جەنەرال مستەفا بارزانی نوسیوەتەوە کە ئاڕاستەی گەلی عیراقی کردوە و، وەسێتنامەکەی کە چوار ئەفسەرەکە لە شەوی پێش لە سێدارەدانیان دا بۆ گەلی کوردیان ناردوە.

لە لاپەڕەی ٢ دا (تحیة الشهداء) سلاوی رێزنانە لە شەهیدان: مستەفا خۆشناو، محەمەد مەحمود، عیزەت عەبدولعەزیز و خەیرولاّ عەبدولکەریم.

ل ٣ تا ٨ و نیوەی ل ٩ وتارێکی بێ سەردێڕە باسی راپەڕینی کانونی دوەمی ١٩٤٨ و هاتنە سەر کاری حکومەتی محەمەد صەدر و هەڵبژاردنی مەجلیسی نیابی ئەکا... لە کێشەی بارزانیەکان و ئابڵۆقەدانی ئابوری کوردستان ئەدوێ و باس ئەکا لە باتی ئەوەی ئازاد بکرێن حوکمەکەیان ساڵێکی تر درێژ کراوەتەوە... لە کێشەی توتن ئەدوێ کە بە چارەسەرنەکراوی ماوەتەوە...

لە ناوەراستی ل ٣ دا ئەم هەواڵەی بلاّو کردۆتەوە:

"موت المؤرخ: فجع الاکراد وکردستان بموت الرائد الاول لتاریخ (الاکراد وکردستان) معالی امین زکی بک فعزاء الامة الکردیة فیما خلفة لها من اثار علمیة ستحیط اسمه بهالة من نور فی ثبت الخالدین الی ابد الدهر. هیئة التحریر".

لە ل ٩ دا "نعی ژدانوف" پرسەی مردنی ژدانۆفە.

روناكي

ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردستان

عدد (٢) السنة الاولى ت ١٠

الاتحاد الكردي الارمني

ما بعد ١٠٠١ ...

انا قت الشعوب الرازحة تحت حكم السلطان الفردي المطلق في الامبراطورية العثمانية لتجد ان دستورا عنوانه "حرية عدالة مساواة" يكاد يمزق ظلاما دامسا نامت به عهدا بعد ا اورثته ظلال الله في الارض . وفي ضوء هذه النيرات الثلاث بادرت الجمعيات والاحزاب الى اعداد مناهج النضال من القيود الغاشمة المطلقه والاخوه الاسلاميه اللتين كانتا تكأة لحكم السلاطين خلفاء الله . اخذ الاكراد والعرب والارمن بتنظيم جمعياتهم واحزابهم . وفي غمرة الحلم اعلنت جمعية (تعالي وترقي) الكرديه عن نفسها في الآستانه . انما دعت شعوب الدوله الى ليه بالدستور الذي لم تفرضه ثورة الشعوب كما انه دعت معه ا اوروبا فحسبت ان "مبادئ" الثورة الفرنسية الكبرى بدات . بهذا الانقلاب الطوراني فلقم حكم "الرجل المريض" فاوقفت مقررات موتمر (برلين) التي اتخذت ا دوليا بدعم الدولة العثمانيه لم يطل العهد بالاتحاديين حتى كشفوا عن آخر برنامج اهتمام ، بينما اعلنوه عداء وعنفا للشعوب غير التركية في الدولة ، مترسمين خطوات مولاهم في التدمير والقتل . والطورانية التي استهدفت السيادة العرقية التركية غاية لها هي المسئولة اولا وآخرا عن دماء مليون من الشعب الارمني النبيل قبل الحرب العالمية الاولى وبعدها وخلالها . وعن هجرة مئات العائلات من اوطانها هربا من سيف الجلاد . وهي المسؤولة ايضا عن تعب مئات المناطق لابناء كردستان وقتل الآلاف الآمنين وتهجير عشرات الالوف من ومنشم الى الاقاليم الغربية وذلك تنفيذا للسياسة الرامية الى ازالة موجوب كل كيان قومي لغير الاتراك وقد عبر عن ذلك فيما بعد قرانكو الشرق عصمت اينونو في خطبة افتتاح سكة الحديد ... سيواس في ٣٠ ... عام ١٩٣٠ كيسري عن هذه البلاد جماعتها الحق بادعاء كيان قومي ووطني انما غير الجماعة التركية" وبيانه اكثر وزير العدلية محمود اسعد في خطبة القاها في (اودميش) "ليعلم الصديق والعدو وحتى الجبال ان سيد هذه البلاد هو التركي ، فمن لم يكن من دم تركي ليس له فيها سوى حق واحد ، هو ان يكون خادما وعبدا"

عبر الماضي ...

بازاء السياسة العرقية الطورانية المعتدية لم يتبق "الوحيد الضروري وهو الاتحاد الحقيقي الارمني الكردي لصد العدوان على الرغم من التداخل وطن الشعبين ارمينيا وكردستان ، وتكوينهما منطقة استراتيجية واحدة اولا ، ووجودهما بالقرب من مراكز الاعداء الرئيسية وسرعة اجتياز الحملات عليهما ثانيا . ويرجع انعدام هذا الاتحاد الشعبي الى الاخطاء التي فرضت نفسها قادة الحركات السياسية للارمن والاكراد على السواء . نذكر منها .

١ـ ان الجمعية السياسية الكردية (تعالي وترقي) التي تأسست غداة اعلان الدستور وسائر الجمعيات المتكونة بعد ذلك كجمعية (هيفي) وجمعية "التشكيلات الاجتماعية الكردية" و "حزب الامة الكردية" لم تكن ذات صلة بالشعب الكردي في كردستان ، وقد انحصر نشاطها في الآستانة فقط غير ملتفتة الى انشاء قواعد لها في ارجاء كردستان ، وبانعدام الصلة بينها وبين الشعب الكردي فقدت ان تكون ذات قيادة ، بل ... ومر من جراء ذلك ان جرت السياسة التركية الشعب الكردي وراءها دون تحكم عليها معارضة جدية او مقاومة تذكر . وايضا مثال على ذلك انجرار اكثرية الاكراد مع الكماليين الطورانيين وضمن اعلام التضحيات في الاموال والانفس باتجاه ما تسمى بـ "حرب الاستقلال" ولم يحتج الكماليون الى اكثر من ترديد "ان حق التكلم من فوق هذا المنبر انما هو للامتين التركية والكردية" كما جاء في ... النائب ابراهيم حسين عوني ، او كما صرح به عصمت باشا رئيس الوفد التركي في موتمر الصلح بلوزان "ان هذا الوطن يعود للامتين التركية والكردية"

اما الارمن فان جمعية ... التي وان كانت اوثق من الجمعيات السياسية الكردية بالشعب الارمني الا انها كانت خاضعة للرجعية وشعاراتها العاطفة ، واتجاهاتها السياسي الى ... بعدا عنها وبين الدفاع عن مصلحة جماهير الشعب الارمني المتقدم اكثر من الشعوب الداخلة في الدولة العثمانية ، وهذا الاتجاه ... على اعتاب الوكالات والسفارات للدول الاستعمارية الاوروبية ومن ثم ... آملة بوعودها ... على جزء وربما ارمنيا المسؤولياتية ... وان العمال والفلاحين الارمن في الصحف العفراء الصادرة في مصر وامريكا ...

٢ـ وبانعدام الصلة بين هذه الجمعيات والشعبين ، فقدت ما تقرا سياسيا كبيرا سواء ما كان متصلا بالوضع الداخلي للدولة العثمانية او الحالة الدولية العامة . فبينما تبرز ... لاهم ازمة داخلية باعلان الدستور وتبعثر قوات الدولة ووجود الملك ان بلا جيش ولولاه ازمة حادة ، لعبت امكانيات ثورية للشعبين الارمني والكردي نجد زعماء هذه الجمعيات مع الاحترام العميق لذكراهم اما ملتفين حول الخليفة الاعزل العاجز او مترددين على قنصليات الدول الاوروبية تستنصحها وتستوحيها لخطة للعمل في سبيل الاوطان ! هكذا استطاع الكماليون تسخير الاكراد في الحرب ليفوزوا اخيرا بدولة تركية تضع في راس برنامجها محو الشعب الكردي وتصفية المناطق لونطاق الارمن على السواء . اما موتمر الصلح في فرساي وتصريحات كليمنصو فلم يكن ذلك جميعا مفهوما .

له ل ۱۰ دا "مهزله الانتخابات: صوره من السليمانيه" باسی هەڵبژاردنی پەرلەمانی ئەكا لە سلێمانی كە چۆن فرِوفێڵی تێ دا كراوە بۆ ئەوەی پاڵێوراوەكانی حكومەت دەربچن. بە "گاڵتەجارِی هەڵبژاردن" ناوی ئەبا.

ل ۱۱ "امام المجلس العرفی العسكری" باس ئەكا كە حكومەت بە هۆی راگەیاندنی حوكمی عورفی‌یەوە خەڵكانێكی زۆری گرتوە، لەوانە ناوی عەونی یوسف ئەبا كە ئەوكاتە ئەندامی كۆمیتەی ناوەندی پارتی بوە.

ل ۱۲ – ۱٤ "حول اعلان وزاره الدفاع" لەم وتارەدا لەوە ئەدوێ كە وەزارەتی دیفاع ئیعلانێكی بڵاو كردۆتەوە داوای شوفێری كردوە بۆ لێخورِینی ئوتومبیلەكانی جەیش بۆ رۆژهەڵاتی ئەردەن بۆ شەرِی فەلەستین، بەڵام مەرجی بۆ شۆفێرەكان داناوە كە ئەبێ لەباوكەوە عەرەب بن، ئەپرسێ لەكاتێكا سەدان سەرباز و ئەفسەری كورد راپێچی مەیدانی شەرِ ئەكرێن بێ ئەوەی لە باوكیان بپرسن كەچی كە دێتە سەر بە كرێگرتنی شۆفێر ئەبێ باوكی عەرەب بێ. ئەمە وەكو نمونەیەكی جیاوازی نەتەوەیی لە عیراق دا باس ئەكا.

ل ۱٤ "اخبار من كردستان" هەندێ هەواڵی كوردستانە.

بە پێ نوسینی حمیدی (ل۲۳۲) ئەبێ لەم ژمارەیەدا بە بۆنەی پێكهێنانی وەزارەتەكەی محەمەد صەدرەوە بەیانێكی بڵاو كردبێتەوە داواكاریەكانی ئەو سەردەمەی خەڵكی نوسی بێ كە بریتی بون لە:

"۱. هەڵوەشاندنەوەی پەیمانی ۱۹۳۰ ی عیراقی – بریتانی.

۲. هەڵوەشاندنەوەی مەجلیسی نیابی و ئەنجامدانی هەڵبژاردنێكی ئازاد بۆ ئەنجومەنێكی نوێ.

۳. دادگایی و سزادانی ئەوانەی بەرپرسیارن لە خوێنی شەهیدانی گەل و، دادگایی كردنی سالح جەبر و نوری سەعید و جەمال بابان و سزادانیان.

رزگاری

اورگان پارتی دیموکراتی کورد

عدد ١٧ و ١٨ كانون ٢ وشباط ١٩٤٨ السنة الثانية ثمن النسخة ٥ فلس

عهد وميثاق

في اعناقنا لشعبنا الكردي المناضل وللعراق ثم للشرقين الأوسط والأدنى والجبهة الديموقراطية العالمية دين سنوفيه كاملا على هدى [illegible] الكلمات التالية لزعيمنا وابطالنا و[illegible] [illegible] رايات [illegible] سوى [illegible] فرد اجنبي طامع في [illegible] وخد [illegible] متطاول على حقوق الشعب [illegible]

[illegible]

لم احارب وان احارب الشعب [illegible] الذي أنا منه ولكني حاربت الاستعمار والرجعية [illegible] التي تشترك في امتصاص دماء أبناء كرامة وطني المقدس. إنني أوجه نداءي الى الشعبين [illegible] [illegible] [illegible] وحدة جهودهما في النضال المشترك [illegible] [illegible] الاستعمار [illegible] ولكي يعيش كل شعب في أرضه

من بيان

الجنرال مصطفى البارزاني

(٭)

[illegible] الاسلام

[illegible] ١٩٤٧

[illegible] عن اداء واجبنا [illegible] [illegible] او حيدة

[illegible] الذين [illegible]

[illegible] الشعوب [illegible]

[illegible]

٤. ڕێزگرتنی سەربەستیە دیموکراتیەکانی کە دەستور دەستەبەری کردوە و ماوەدان بە دەربڕینی سیاسی و ژیانی پارتایەتی.

٥. چارەسەرکردنی گیروگرفتی خۆراک و پۆشاک و دەسکاری قانونی ئینحیساری توتن بە قازانجی جوتیارانی کورد.

٦. دەسکاری وەزارەتی ئیستا بە لابردنی ئەو وەزیرانەی کە بە دوژمنایەتی گەل و چەوساندنەوەی ناسراون.

٧. هەڵوەشاندنەوەی پەیمانی عیراقی – تورکی و، ئوردونی – عیراقی.

٨. ئازادکردنی هەمو گیراوە سیاسیەکان و تێکڕای بارزانیەکان و یارمەتی دانی ڕاستەقینەی خێزانە ئاوارەکان و، چاکردنی دەزگای حکومەتی و نەهێشتنی بەرتیلخۆری و بەد ڕەفتاری." لە ژمارەکەی بەردەستی ئێمەدا ئەم بەیانە نیە.

ژ ٢ س ٣ ی تشرینی یەکەمی ١٩٤٨، ١٤ لاپەڕەیە لە شێوەی کتێب دا بە حەرف چاپ کراوە. لە لای چەپی ناوەکەیدا نوسراوە: "یا جماهیر الشعب الکردی والعربی کافحوا یدا واحدة ضد الاستعمار وجیوشه ومشاریعه ومعاهداته ومراکزة وامتیازاته"

سەروتاری ئەم ژمارەیە پاشماوەی وتارێکی پێشوە بە ناونیشانی: "فی سبیل تحریر کردستان (٢) القضیة الکردیة والاحزاب العراقیة" ل ١ – ٤ و ل ١٣ – ١٤ ی گرتوتەوە. هەڵوێستی خۆی لە حیزبی (الاستقلال) و (الاحرار) ڕون کردۆتەوە.

ل ٥ - ٦ (المفوضیة السوفیاتیة والحکومة العراقیة)

ل ٦ – ٨ (تعلیقات محطة رادیو الحزب الدیموقراطی الاذربایجانی الحرة علی الاحداث فی کوردستان والعراق)

ل ٨ – ٩ (انباء الجهات)

ل ١٠ – ١٢ (رساله السجن)

رزگاری

لسان پارتی دیموکراتی کورد عراق

يا ... اتحاد الشعب الكردي
والعربي كافحوا يداً واحدة ضد
الاستعمار وجيوشه ومشاريعه
ومعاهداته ومراكزه وامتيازاته

السنة الاولى العدد (٢) تشرين الاول (١٩٤٨) الثمن (٣٠) فلساً

في سبيل تحرير كوردستان (٢)

القضية الكردية
والاحزاب العراقية

مر في العدد الماضي من مجلتنا تحليلاً مقتضباً لسياسة الحكومة العراقية تجاه الاكراد وكردستان في عهد وزارة الصدر وزارة التخدير والتسكين والوعود الخلابة الفارغة التي عهدها بنصب مجلس نيابي اكثريته من ذات طينة مجلس نوري السعيد تحت ضغط الارهاب والمجالس العرفية العهد الذي اختتم بخطاب العرش الذي اكد التحالف مع بريطانيا على اساس معاهدة ١٩٣٠ الاستعمارية وبشجب [illegible] الشعب لها [illegible] امام موقف حكومة الصدر السابق لموسوليني من احرم البلاد [illegible] من شعبنا ووطننا فهو لا يفرق عن موقف الشرقيين المتوفى حمدي الباججي وصالح جبر بطل بورتسموث الخائن. مع زيادة محسوسة في الاعتداء على كردستان ونحو العراق باجمعه فالبارزانيون يموتون جوعاً في السجون ولا يمر اسبوع دون اخراج هيكل بارزاني ميت من مستشفى العزل قضى عليه السل الرئوي . وامر جديد يدعو تهيئة مواطني كردستان الآشوريين في جيش خاص يعد للاعتداء على كردستان مقابل هبة منطقة بارزان لهم . اما العجز المالي في ميزانية الدولة ومعالجته بزيادة نسبة الضرائب فشرها يعم العراق جميعه ولكنها اشد وطأة

لە وتاری (لەپێناوی رزگاری کوردستان دا: کێشەی کورد و حیزبە عیراقیەکان) کە یەکەم بەشی لە ژمارەی پێشودا بلاو کراوەتەوە سیاسەتی حکومەتی عیراقی لە سەردەمی وەزارەتی محەمەد صەدردا بەرامبەر بە کورد و کوردستان تێدا رون کراوەتەوە، لەم بەشەدا رەخنەی توند لە حیزبەکانی (الاستقلال) و (الاحرار) گیراوە و وتراوە: " ئەو حیزبانە چەند بەندێکیان بۆ چارەسەری کێشەی فەلەستین کە رۆژێ لە رۆژان مەسەلەیەکی تایبەت بە عیراق نەبوە، خستوتە ناو بەرنامەی خۆیانەوە، لەکاتێکا مەسەلەی کورد و شۆڕشی رزگاریخوازی کورد لەناو کرۆکی سیاسەتی عیراقدایە. ئەوی راستی‌بێ حیزبە عیراقیە مۆڵەت پێدراوەکان خۆیان لەوە لاداوە هەڵوێستیان دمرهەق بە کێشە رەواکەمان ئاشکرا بکەن، چونکە دان نە بەم کێشەیە و نە بە شۆڕشی رزگاریخوازی کورددا نانێن و، لەڕوی مەبدەئەوە پشتگیری سیاسەتی چەوساندنەوە و زوڵم و زۆری پێرەوکراوی حکومەتە یەک لەدوای‌یەکەکانی عیراق ئەکەن".

×

مام جەلال تاڵەبانی، لە نامەیەکی تایبەتی‌دا، کە لە وەلامی چەند پرسیارێکی من دا لە بارەی رزگاری‌یەوە نوسیوێتی ئەڵێ:

" رزگاری یەکەم ژمارەی لە ٢ ئەیلولی ١٩٤٦ دا بە زمانی عەرەبی دەرچوە. نوسەری سەرەکی سەروتار و مەقالە گرنگەکانی کاک حەمزە عەبدوڵا بوە. ناوبەناو د.جەعفەریش (جەعفەر محەمەد کەریم) مەقالەی تێدا نوسیوە. موراسیلەکانیش لەشارەکانەوە شتیان تێدا دەنوسی.

"بابەتەکانی زۆرتر لەسەر وەزعی کوردستانی عێراق، جمهوریەتی مهاباد، وەزعی بارزانیەکان، کێشەی شار و شارۆچکەکانی کوردستان و هەندێ روداوی گرنگی نێو دەوڵەتی بوە، جگە لە بیرەوەری‌یەکانی شۆڕشی ئۆکتۆبەر، مردنی ژدانۆڤ و ...هتد.

"که به چاپ دەرچو، حروفچینیەکەی کاک زەبیحی و کاک سەعید قزلجی بون. پاشان که مامۆستا هەمزە لە گەڵ شێخ لەتیف تێکیدا، ئیتر هەر کاک قزلجی مایەوە.

"بە تایپ و رۆنیۆش، لە سلێمانی، هەر لە ژێر چاودێری مامۆستا هەمزەدا دەردەچو."

×

پ د ک جگە لە رزگاری وەکو لە نوسینەکانی احمیدی، ل ۲۲۳) دەرئەکەوێ گۆڤارێکی بە کوردی بە ناوی (مرۆڤ) ەوە دەرکردوە.

هەروەها لە موناسەبەتە گرنگەکان دا بەیان و هەندێ پەخشە و بلاْوکراوەی تریشی دەرکردوە. پەخشەیەکی ئیستا لە بەر دەس دایە، بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە، ئەگەرچی مێژوی دەرچونی بە سەرەوە نیە، بەلاْم بە پێی ناوەرۆکەکەی ئەبێ ساڵی ۱۹٤٦ بێ، ئەو ساڵەی حکومەتی کوردستان لە مەهاباد پێک هاتوە و، پارتی دیمۆکراتی کورد — عیراق دامەزراوە. دەقی پەخشەکە بە کوردی بەمجۆرەیە:

"بۆ میللەتی کوردی هەورامان

"حکومەتی کۆنەپەرستی ئێران بە درێژی حوکمی رەزا شاهی پەهلەوی ناکۆکیەکی زۆری بە میللەتی کوردی هەورامان چێشت. فەلاح و رەنجبەرانی دێهات و ناوچەکانی دەربەدەر کرد، باغچە و پاوانەکانی ئاگر تێ بەردا، لە منداڵ و ژن و پیر کوشتارێکی زۆری کرد، بەم بۆنەیەوە ژمارەیەکی زۆر لەم فاملیانەی کە تاڵی بێ بەشی و هەژارییان چێشت بو بە سەرگەردانی رویان کردە عیراق. تاکو ئیستاش تارمایی ناکۆکی ۱۹۳٤ هەر لە پێش چاوە کە لەشکری ئێران بە پێی فەرمانی شاهانی هێزی هەورامانیان پەرت کرد. هەژاری و ناخۆشی کەوتە ناو میللەت ژمارەیەکی زۆریان لە برسێتی و دەربەدەری لێ مرد کە هیچ لە بیر ناچێتەوە.

"ئەی رەنجبەر و رەوشەنفیکرانی رۆڵەی میللەتی کوردی هەورامان!

"هاتنی شەڕی ئەم دواییە کە گشت میللەتە سەربەستەکانی سەرزەمین چونە گێژەڵوکەیەوە بۆ لابردنی فاشیست و وەرگرتنی سەربەستی و رزگار بون لە زۆرداره دیکتاتۆریەکان بو. هەر هێزی ئازادخواهەکان بو کە لە رەزا پەهلەوی کرد لە سەر تەختی زۆرداریتی بێتە خوارەوە. هێزی میللەتی ئازەربایجان و کوردی ئێران و هێزی میللەتانی سەرزەمین. کوردەکانی ئێران لەم رۆژەی کەوا هێزی کۆنەپەرستی ئێرانیان لە نیشتمانە خۆشەویستەکەتان دەرکرد حکومەتێکی دیموکراسی لە ژێر سەرۆکی پێشەوا جەنابی قازی محەمەد دامەزراند. هەر ئەم حکومەتەیە کە بتوانێ پارێزگاری حقوقی ماڵ و منداڵتان بکات، بۆیە بویتە نیشانگای دەسائیسی حکومەتی کۆنەپەرستی ئێران و عیراق بۆ نەمانی. چونکە درکێکە بە چاوی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی لە مەش زیاتر خەنجەرێکە لە پەراسویان چەقیوە. ئەم حکومەتەش جێگەی ئومێدی هەمو کوردێکی کوردستانی مەزنە. هێزی ئیستیعمار و کۆنەپەرستی ناتوانن هیچ کارێکی دەربارە بکەن. وە بە قەلایەکی سەخت ئەمێنێتەوە بۆ سەربەستی کوردستان و گشت گرۆگیفێکی لەشکری ئێران و داوی حکومەتی عیراق و جرتەجرتی ئیستیعمار دەربارەی ئەم حکومەتە ئەنجامی بێ بەرە.

"جا برایانی هەورامی! پارتی دیموکراتی کوردی عیراق بانگتان ئەکات کە ببنە پشتیوانی حکومەتی میللی کوردستان چونکە هەر ئەمەیە کە بتوانێ حقوقی لێ ستاندراوتان بۆ وەرگرێتەوە و تۆڵەی ئەو ناخۆشیانەی کە پەهلەوی لە ساڵی ١٩٣٤ بە سەری هێنان بۆتان بستێنێ. هەر ئەم حکومەتەیە حکومەتی دڵسۆزی خۆتان و خۆشیتان پێ ئەگەیەنێ و، برابەشیتان لە نێو بڵاو ئەکاتەوە، هەر ئەمە حکومەتی میللەتی کورد. جا بە پرۆپاغاندەی ئەم ئاغا بە کرێ گیراوەکانی حکومەتە کۆنەپەرستەکان و ئیستیعمار بە هەڵە مەچن و هەڵنەخەڵەتێن،

بۆ میللەتی کوردی هەورامان

حکومەتی کۆنەپەرستی ئیران بە تەرزی حکمی رەزا شاه پەهلەوی تاکوئێستا زۆری بە میللەتی کوردی هەورامان کردووە ، میللەتی رەنجدەرانی دیهات و ئاوەدانییەکان دەربەدەر کرد و ئەهالی بارانەکانی ئاگری پێ بەربوو لە مندال و پیر و گەورە ، ئێستاکەش ژمارەیەکی زۆر لەم ئاملیانە کە ماڵی بێ بەشی دراویان جێهێشت بۆ بە سەرگەردانی رۆیان کردە عێراق ، تاکو ئێستاش ماوەی تاکو ١٩٤٦ ئەوەی لە بیرمانە کە لەشکری ئیران بە بێ فەرمانی هەموو ئاهالی هۆزی هەورامانیان پەرت کرد هەزاری و ناخۆشی کردنە ناو میللەت ژمارەیەکی زۆریان لە برسیەتی و دەربەدەری مرد کە هێشتا لە بیر ناچێتەوە •

ئەی رەنجبەر و زەحمەتکێشانی پۆلەی میللەتی کوردی هەورامان ، هەموو ئەمانە بۆ ئەوەیە کە گەلی میللەتە سەربەستەکانی سەرزەوی بۆ دەستهێنانی ئازادی و بۆ لابردنی ناعەدالەتی و سەربەستی پێداگر بوون لە شەڕ و ئازادیخوازەکان بۆ هێزی ئازادیخوازەکان بوو کە دوایی لە رەزا پەهلەوی کرد لە سەر تەختی شاهی هەڵی خواردووە ، هێزی میللەتی ئازادیخوازەکان ئیران و هێزی میللەتانی سەرزەوین • کوردەکانی ئیران لەم رووداوەدا هێزی کۆنە پەرستی ئیرانیان لە شکستدانی خۆیان وەستانیان دەرکرد حکومەتێکی دیموکراسی لە ژێر سەرۆکی پێشەوا جەنابی قازی محمد دامەزراند • هەر ئەم حکومەتەیە کە هەژارانی بە هێزگا و حقوقی ماڵ و منداڵیان بکات • بۆیە بۆیە ئەمانگای رەسمی حکومەتی کۆنە پەرستی ئیران و عێراق بۆ ئەمانی ، چونکە ئەرکێکە بە جاری ئیستعمار و کۆنە پەرستی لە سەر زیانی خاوەنێکە لە پەراسووەکانیان بێت • ئەم حکومەتانە جێگەی رزگاری هەموو کوردێکی کوردستانی تێدایە • هێزی ئیستعمار و کۆنە پەرستی ئێران هیچ کارێکی ئەو بارە بکەن پەیوەندیێکی بەهێزیان نەهێشتووە بۆ سەربەستی کوردستان و کەوتنە گیرەکی لەشکری ئیران و بازی حکومەتی عێراق چونکە بۆ ئیستعمار دەربارەی ئەم حکومەتە ئەنجامی بۆ دەبێ •

جا براکانی هەورامی بارتی دیموکراتی کوردستان ئاگادارتان ئەکات کە بەهێنانی پشتیوانی حکومەتی میللی کوردستان چونکە هەر ئەمەیە کە هەژارانی حقوقی لێ سەندراویان بۆ وەرگرتنەوە و ئەوەیە کە پەهلەوی لە سالی ١٩٤٦ بەشی هێشتان بۆیان بەشێتی ، هەر ئەم حکومەتە بە حکومەتی ئێمەیی خۆمان دەزانین بۆ ئەوەی ئیرادەی هێشتانیان لە ژێر پێ نەکەوێتەوە هەر ئەمە حکومەتی میللەتی کوردە • جا ئێمە بێ یاسای ئەمڕۆ ئەوانە بە دروێکاران و کانەوە حکومەتە کۆنە پەرستانی ئیستعمار بە شتەیە بە بێ پشتیوانی چونکە ئەمانە تەبان • هێشتا تاکو ئێستا هەر بە ئیرادەی هەموو ئەوانە ئەمۆ ئێمەیە لە بێجگە لە پێنەدانی ئازادیی خۆیان و دەست بەسەر داگرتنی حقوقی ئێمەیان هێشتا هەر لەم ئاراکەرەدا پەیمانەوە برسیەتی و هەژاری بەیان کردووە • دوای ئەمە ئەکەن کە لە سەر حسابی دەست بەسەر داگرتنی خۆیان بە خۆشی رابوێرن • ئەی ئاغاکانی هەورامان بارتیمان لە ناو ئاغاکاندا بۆ حکومەتی میللی کوردستان ئاگادارتان ئەکا ئەوەی گیرفانتان لە خزمەت ئەکەن ئیستعمار و حکومەتی کۆنە پەرستی عێراق بخەین • لە گەڵ میللەتی هەورامان و حکومەتی کوردستان ئەکەن چونکە لەم شتانەی جگە لە زیان و پەنابەرکردن بۆ سیاسەتی بێگانە نەبێ ناکەوێتەوە چونکە حکومەتی میللی کوردستان لە سەر بناغەیەکی دروست بەستراوە کە رووناکی بۆ ئێوە چا بەهێنێ لە گەڵ میللەتی کورد بۆ وەرگرتنی سەرکەوتن و گێڕانەوەی حقوقتان •

* بژی حکومەتی میللی دیموکراتی کوردستان *

* بژی سەرۆک ... پێشەوا ... قازی محمد *

چونکە ئەمانە ئەیانەوێت تاکو مردنتان هەر بە نۆکەری ژێردەستی بمێننەوە، هەمو شتێکیان لا پەشمە جگە لە پێکهاتنی داخوازی خۆیان، دەست بە سەردا گرتنی حقوقی ئێوە نەبێت، هەر لەم دواکەوتنەدا بمێننەوە برسێتی و هەژاری بتان کرۆژێت. دوای ئەمە ئەکەون کە لە سەر حسابی دەستبەسەری ئێوە خۆیان بە خۆشی رابوێرن.

"ئەی ئاغاکانی هەورامان پارتیمان لە داونانەوە بۆ حکومەتی میللی کوردستان ئاگادارتان ئەکاتەوە هۆشتان لە خۆ بێت نەکەن فریوی ئیستیعمار و حکومەتی کۆنەپەرستی عیراق بخۆن. خیانەت لە گەڵ میللەتی هەورامان و حکومەتی کوردستان نەکەن چونکە لەم خیانەتە جگە لە زیان و شاربەدەرکردن و روسیایی چی ترتان چنگ ناکەوێ چونکە حکومەتی میللی کوردستان لە سەر بناغەیەکی ئەوتۆ چەسپاوە کە روخانی بۆ نیە جا یەک بن لە گەڵ میللەتی کورد بۆ وەرگرتنی سەرکەوتن و گێرانەوەی حقوقتان.

"بژی حکومەتی میللی کوردستان

"بژی پێشەوای خۆشەویست جەنابی قازی محەمەد

"بژی پارتی دیموکراتی کورد – عیراق پارێزگارێکی دڵسۆزی میللەتی کورد

"بژی میللەتی هەورامان یاریدەدەری حکومەتی میللی دیموکراسی کوردستان

پارتی دیموکراتی کورد – عیراق"

×

ساڵی ١٩٤٨ بە بیانوی شەڕی فەلەستینەوە لە عیراق دا (ئەحکامی عورفی) ئیعلان کرا. هێزە نیشتمانی‌یەکانی عیراق بە گشتی بەر داپڵۆسین و جەزرەبە کەوتن. ئەم شاڵاوە سەرکردەکانی پارتی دیموکراتی کوردیشی گرتەوە. هەندێکیان گیران و حوکم دران، هەندێکیان وازیان هێنا و لە کاروباری پارتی دور کەوتنەوە، هەندێکیشیان (جنسیەی عیراقی) یان لێ سەنرایەوە و لە عیراق دەر کران، لەوانە:

د جەعفەر محەمەد کەریم. ژمارەیەکی کەم لە ئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی بەر ئەم شاڵاوە نەکەوتن لەوانە سکرتێری حیزب هەمزە عەبدوڵا، بەڵام ئەویش لە کۆتایی ١٩٤٩ دا لە سلێمانی گیرا.

بەمجۆرە یەکەمین کۆمیتەی ناوەندی هەڵتەکی. بڵاوکراوەکانی لە دەرچون کەوت. دەزگای چاپەکەیشیان لە ناو چو.

دوای گیرانی هەمزە هەندێ لە ئەندامە چالاکەکانی حیزب کۆنفرەنسێکیان بەست کۆمیتەیەکی ناوەندی کاتی‌یان پێک هێنا. بەڵام زۆری ئەندامەکانی بەم کۆمیتەیە رازی نەبون و ریزەکانی پارتی پشێوی تێ کەوت، بۆیە بیریان لە بەستنی کۆنگرە کردەوە، بە تایبەتی دوای ئەوەی هەندێ لە گیراوەکان بەربون. هەمزە عەبدوڵاش، لە بەر ئەوەی هیچ بەڵگەیەکی لە سەر نەبو، پاش ماوەیەکی کورت بەر درا. ئەمە لە باتی ئەوەی ببێتە مایەی خۆشحاڵی هاورێکانی گومانی لە لا دروست کردن. بۆ چارەسەرکردنی ناکۆکی‌یەکانی ناوخۆیان بڕیاریان دا کۆنگرە ببەستن.

دوەمین کۆنگرە

دوەمین کۆنگرەی پ د ک لە مانگی ئازاری ١٩٥١ دا لە بەغداد بەسترا.

لەم کۆنگرەیەدا پرۆگرام و پێڕەوی ناوخۆی حیزبەکە بێ دەسکاری وەکو خۆی هێڵرایەوە، بەڵام کۆمیتەیەکی ناوەندی نوێ هەڵبژێردرا. ئیبراهیم ئەحمەد کە تازە لە زیندان دەرچو بو، وە تێکەڵاوی ناکۆکیەکانی ناو حیزبەکە نەبوبو، هەڵبژێردرا بە سکرتێری حیزب.

له زستانی ۱۹۵۱ – ۱۹۵۲ دا سەرکردایەتی نوێی پارتی توانی سەر لە نوێ دەزگای چاپ (تایپ و رۆنیۆ) بکرێ و لە مانگی ئەیلول دا دەستی کرد بە دەرکردنی (رزگاری) بە کوردی و دەرکردنی (نداء کوردستان) بە عەرەبی.

ئیستا چەند ژمارەیەکی خولی دووەمی رزگاری لە بەر دەس دایە.

ژ ۶ س ۶ ی مارتی ۹۵۲. ٤ لاپەڕەی فولسکابە بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. هەموی بە کوردی نوسراوە. ناوی رزگاری لە نێوان دو ژوری دروشم دا بە قەڵەم لە سەر رۆنیۆ نوسراوە. لە ژوری لای راست دا نوسراوە:

"ئەی گەلی کورد بانگی ئاشتی ئیمزا بکە حوکمی ئیعدامە گەلانی دنیا بە سەر شەڕ و چەوساندنەوە و ئیمپریالیزم دا داویانە.

"خەباتکردن لە رێگەی ئاشتیدا خەباتکردنە لە رێگەی ئازادی و سەربەخۆیی نەتەوایەتی کوردا.

"پایەدار بێ برایەتی کورد و عەرەب بۆ رزگاری هەردوکیان."

لە ژوری لای چەپ دا نوسراوە:

"ئەی کۆمەڵانی گەلی کورد خەبات بکەن!

"بۆ نەهێشتنی پەیمانی ۱۹۳۰ و بنکە و فرۆکخانەکانی ئیمپریالیزم.

"(تأمیم) ی نەوت کە کۆمپانیاکان بە تاڵان ئەیبەن.

"لابردنی حکومەتی بۆگەنی نوری سەعید.

"بەرەڵاکردنی حەبسە سیاسییەکان."

سەروتاری، ل ۱، لە جەژنی نەوروزا – لە رێگەی نەورۆزێکی نوێدا

ل ۲ (ترومان هیتلەری بۆڕدا لە جانەوەریدا)

ل ۳ (ئازاردانی گیراو پێچەوانەی هەمو هەقێکی ئینسانە)

ل ٤ (دەنگوباسی ناوخۆ) ی کەرکوک و بەغدا و هەولێر و کۆیە.

ئەی گەلی کورد بانگی ئاشتی ئیمزا بکە تەوا حوکمی ئیمەد امە گەلانی دنیا بە سەر شەرو چەوساندنەوەو ئیمپریالیزمدا ئیانــــــە خەباتکردن لەریگەی ئاشتی دا خەباتکردنە لە ریگەی ئازادی و سەربەخوی نەتــــە وایەتی کوردا .
پایەدار بی برایەتی کورد وعەرەب بــــو رزگاری هەرد وکیان .

رزگاری

ئورگانی پارتی دیموکراتی کورد ـ عیراق

ئەی کومەلانی گەلی کورد خەبات بکەن بــــو ـ نەهیشتنی پەیمانی ۱۹۳۰ وبنکەو فروکخانەکانی ئیمپریالیزم
(ئاڤیم) ی سەوت کە کومپانیاکان بەتالان ـــ ئەی بــەن
لابردنی حکومەتی بوگەنی نوری سعید .
بەرەلا کردنی حبســــە سیاسیەکان .

زمارە (٦) ســــال (٦) مارت ۱۹٥۲

لە جەژنی نەوروزا

لە ریگەی نەوروزیکی نوی دا

بەپیی ئەفسانە (اسطورە) یەکی زانراو نەوروز جەژنی بیرەوەری ئەو روژە پیروزەیە کە گەلی کورد بەسەرکردەیی کاوەی آسنگر ـ کەللەی سەری ((ضحاك ـ دەهاك ـ ئەژدەهاك)) ی زوردارى بە چە کوش پان کردەوە و داوەدەزگای زولم و زوری سەرەوژیر کرد ـ ەفی داگیرکراوی خوی سەندەوە .

لەم روژەدا کە جەژنی یادگاری رماندنی جەوری زوردارى و هەلهاتنی روژی آزادی و سەربەستی و شکانی سوپای سەرماو سولەو زولمی زستان و زیانەوەی کژوگیاو گەشانەوەی گول و گولالەی دەشتو چیایە . نیشتمانی خوشەویست و رەنگینی کورد کوت کوت و تیکە تیکە کــــراو لە ژیر سەختترین بارو درندانەترین حوکمانەژی . هەژدیهای ئیمپریالیزمی خوینخوز هەر بەوەوە نەوەستاوە کە کوردستانی پارچە پارچە کردووە و داویەتە دەستی چەند دەستە جەلاد و پیاو کوژیک بو خوشی وەکو بیشترین زەرو (نەرد) خوینی لەمژی و خیرو بەرەکەتو کشتو کال و دەرهینراوی کانکاکانی بە تالان ئەبات و گەلی کورد پەنی جی هیشتووە نوقمی دەریای نەزانی و هەژاری وەلەخوینی بیت . هەر بەوەوە ئەو وەستاوە کە نەتەوەی کوردی نەك هەر لە بچووکترین وسادەترین حەقی نەتەوایەتی بگرە لە هەموو حەقیکی مروڤایەتیش بی بەش کردووە . هەر بەوەوە نەوەستاوە کە نوکەرانی نیشتمانفروشی عیراقی و فاشیستی جەکەرەش تورك و کونەپەرستانی ئیرانی وەکو سەگی هار بەرداوەتە سەرو مال و گیانی ، وا خەریکە لە کوردستاندا ریگەی جەنگی و پرد و فروکخانەو دەیوو ســـــار دروست ئەکات بو لەشکرو سوپاو تفاقو جبەخانەو بنکەکانی ، ئەیەویت نیشتمانی کورد بکات بە بنکەیەکی عەسکەری ، بیکا بە پرد و بەرد باز بو هەلکوتانە سەر یەکیەتی سوڤیەت ـ قەلای سەختی ئاشتی و ــــ دیموکراسی پشتو پەنای جبهەی چەوسینراوەکان و گەلە آزادی پەرستەکان و دوستو پشتیوانی گەلی نەبەزی کوردی بەشخوراو . ئەیەوی بیکـــا بە مەیدانی شەری سییەمی دنیا ، خان و بەرمان بە تورەکە بپیوی ، لاوانمان بکات بە قەلغانی گوللەو چاوگەی شەر ، باسبوداك مندالمان بکات بە خوراکی توپو شمشیر ، بە تەنتی کوردستان بکا بە جەهەنەمی شەرو لەریگەی باراستنی وزیاد کردنی قازانجی پیسی خویا .

لەم وەختە تەنگو چەلەمەیەدا کە بەسەر گەلی کوردا تی ئەپەریت ، کەوا لەلا یەکەوە حکومەتانی کونەپەرستو نیشتمانفروشو فاشیستی نوکەرانی ئیمپریالیزم پیسترین سیاسەتی توقاندن و ئازاردانی لە گەل بە کار ئەهینن ، لە سەرانسەری کوردستاندا آسنو خوینو آگـــر حوکم دەکات . و لە لایەکی کەشەوە ئیمپریالیزم خوی خەریکە کوردستان و هەمو ولاتانی روژهەلاتی نزیك و ناوەراست ببەستی بە پاشکوی ـ بلوکی روژ آواوە کەوا بە تیژترین خیرایی بەرەو ئەزار بەئەزار شەر تاوئەدەن . ئەمەش بە پیچەوانەی ویستی خەباتی گەلانی ئەم ناوچــــەیە و بەبارمتی حکومەتە پولیسی یە نوکەرەکانی خوی .

ئەم کاتە تاسەدا نەك تەنها گەلی کورد بە تەنها بگرە هەموو گەلانی روژهەلاتی نزیك ناوەراست لە حالیکی بە سامتر و بیستر لە حالی کوردا ـ لی دەوری (ضحاك) دا دەژین بە دەست ئەژدیهای ئیمپریالیزمی زامدار ی مەرگ بە چاوی خو دیلو ، و توولــە مارانی پچوو پەوە بوە لەم روژەدا چاك ترین و پەیوەست ترین آهەنگی نەوروز خەبات کردنە لە ریگەی نەوروزیکی نوی دا کە گەلان سەری هەژدیهای ئیمپریالیزمی تیا پان بکەنەوە .

بە بەر چاومانەوە دەبینین کەوا گەلان بە عەزمیکی مەردانەو خەباتیکی قارەمانانە ئەکەن لە ریگەی سەربەخویی و ئازادی نیشتمانی خویان و آشتی دنیادا بەرامبەر بە دوژمنی آشتی دنیاو ئازادی بە شەر ، بە رامبەر بە درندەترین پیاوخوری ئیمپریالیزم . گەلی کورد پیش هـــــەر چەندە همیشە بو دەستخستنی مافی تەواوی نەتەوایەتی خوی بو سەربەخویی رزگاری هەر لە خەباتدا بووە . وە هەمیشە شان بــــــە شانی ... خەلکی عیراق و ئیران و تورکیا و سوریە بو لابردنی حکومەتانی نیشتمان فروشی ساختە و رماندنی ئیمپریالیزمی اغایان ـــ جە نگیوەو تێهەلچونی بەلام چونکە خەباتی گەلی کورد لە ریگەی ئازادی و سەربەخویدا ـ لە بەرتە بیعەتی پیشکەوتنی دوژمنایەتی سەختی لە گەل ئیمپریالیزم ئیکرا بزوتنەوەیکی ئازادیخوازانەی پیشکەوتووی شورشگیری دایە کە خزمەتی بزوتنەوەی گشتی بکات وبە شیکە لە بزوتنەوەی گشتی بەپیی پلەی پیشکەوتنی خوی . بویە وەزعی ناسکی ئیمروی کوردستان ـ وەکو سەرچاوەیەکی ئەوتو زخیرەو شوینیکی ستراتیجی زور ... لە ئیمیت ـ بە تایبەتی و بەپیی ی وەزعی ئیستەی روژهەلاتی نزیك ناوەراست و پلەی خەباتی نیشتمانی و نەتەوایەتی گەلانـــــە

ماویەتی بو ۲

له (له ڕێگەی نەورۆزێکی نوێدا) ئەمە تەئکید کراوەتەوە، "بێ‌گومان یەکیەتی دامەزراو و پارتی‌یە ئازادیخوازە ڕاستەقینە پێشکەوتوەکانی عیراق لەناو خۆیان دا و یەک کەوتنیان لە گەڵ پارتی دیموکراتی کورد - نوێنەری کوردستانی داگیرکراوی عیراق - لەسەر بناغەیەکی وەکو ئەوەی کە حیزبی دیموکراتی کوردستان و حیزبی تودەی ئێران و فیرقەی دیموکراتی ئەزربایجان لەسەری یەک کەوتون، هەنگاوێکی زۆر پێویست و زۆر گەورەیە لەڕێگەی نزیک خستنەوەی نەورۆزێکی نوێدا، لەڕێگەی ئەو ڕۆژەدا کە کۆمەڵانی خەڵک بەسەرکردەیی دامەزراوە پێشکەوتوەکانی سەری هەژدیهای ئیمپریالیزمی تێ دا پان کرایەوە و دوا دەزگای زوڵم و زۆری سەرەوژێر ئەکەن"

سەرباسەکانی تری: ترومان هەتلەری بوڕ دا لە جانەوەری دا، ئازاردانی گیراو پێچەوانەی هەمو هەقێکی ئینسانە، دەنگ‌وباسی

×

ژ ٧ س ۶ ی نیسانی ٩٥٢. ٤ لاپەڕەی فولسکابە بە تایپ و ڕۆنیۆ چاپ کراوە. هەموی بە کوردی نوسراوە.

هەمان دروشمەکانی پێشو لە ناوچەوانی لاپەڕەی یەکەمی‌دا دوبارە کراوەتەوە.

سەروتار، ل ١، یادی ڕۆڵەی نەبەز و پێشەوای نەتەوەی کورد.

ل ١ – ٤ (کورد دوژمن و دۆستی خۆی باش دەناسێ) لە سەر گۆڤاری ئاگا و ڕوداوی هەفتەیی کاروباری ئاڵوگۆڕی ئەمەریکا. ٣ لاپەڕە بۆ ئەم باسە تەرخان کراوە هێرش ئەکاتە سەر ئەمەریکا و هەوڵ ئەدا دەوری ئەمەریکا لە دوژمنایەتی کردنی کوردا ڕون بکاتەوە. لەکۆتایی وتارەکەدا نوسیوێتی:

"دۆستایەتی نەتەوەی کورد لەگەڵ گەلانی مەزنی سۆڤێتی و دوژمنایەتی‌یان بەرامبەر بە ئیمپریالیزمی ئەمەریکی و هەمو هێزێکی ئیمپریالیستی تر وەکو وتمان

ئەی گەلانی گەلی کورد خەبات بکەن بۆ —
نەهێشتنی پەیمانی ١٩٣٠ و بنکەو فرۆکخانە-
کانی ئیمپریالیزم
(تایم) ی نەوتی کومپانیاکان بە تالان
ئەبەن .
لابردنی حکومەتی بوگەنی نوری سەعید .
بەرەلا کردنی بەندە سیاسیەکان .

رزگاری

ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردی عێراق

ئەی گەلی کورد بۆ ئاشتی —
خۆتی ئیمدادە گەلانی دنیا بە سەرشەو
چەوساندنەوەی ئیمپریالیزمدا داوایانە
خەباتکردن لەرێگەی ئاشتیدا خەباتکردنە
لەرێگەی ئازادی و سەربەخۆیی نەتە-
وایەتی کوردا .
پایەداربێ برایەتی کورد و عەرەب بۆ
رزگاری هەردوکیان .

ژمارە (٧) — سال (٦) — نیسان ١٩٥٢

((یادی رۆڵەی نەبەزو پێشەوای نەتەوەی کورد))

کە دەمێزی کۆنەپەرستی ی ترسنۆکی ئیرانی بە هاندانی ئیمپریالیستەکانی ئەمریکاو ئینگلیز بەدوی تانکو فرۆکەو تۆپ و جبەخانەوە کوردستانی داگیرکراوی ئیرانیان داگیرکردەوە کەوتنە پەیرەوی کردنی سیاسەتێکی تواندنی فاشیستی بۆ وێنە لە سەرانسەری کوردستانی داگیرکراوی ئیراندا و بە تایبەتی لە ناوچەی (مەهاباد) دا کە یا رۆڵە نەبەزەکانی پێشڕەو و پێشمەرگەی لەشکری ئازادی کوردستان بون .

پاش هەموانیشە یەکی سەرزاری کە خاوەڵە بکوژەکانی تەهرانی ئەوپەری خوێنخواری و نزمی و بێ ویجدانی و بێ شەرمی یان تیا بەکار هێنا ، وە ئیرانیەکان ئەوپەری مەردایەتی و فیداکاری و سەربەرزی یان تیا دەرخست . بەچەشنێک کە رۆژنامە کۆنەپەرستەکانی ئیرانیش یان نەکرا چاوی . بپۆشن . ئەوسا مەحکەمەی زۆر دار ، لە سەر ئەمری (جورج ئەلەن) سەفیری ئەمریکا لە (تاران) حوکمی ئیعدامی پێشەوای مەزنی کورد قازی محمد و هەڤاڵە نیشتمانپەرستە قارەمانەکانی دا و لە بەرەبەیانی ١/٤/١٩٤٧ دا وەکو لاشە کانیان لەشە کایەوە بە سێدارەوە . وە دەنیانی شەرەهەڵگیرسێنی و پیاوخوری ئەمریکاو ئینگلیز وکۆنەپەرستان و نیشتمان فرۆشە بوگەنەکانی ئیرانی نوکەریان وایان لەوانی بە هەڵواسینی ئەم قارەمانە مەردانە کورد ئەتوقێنن ، بە کوشتن و لە ناوبردنی ژمارەیەکی زۆر لە کوردانی نیشتمانپەروەر ، بە پڕ کردنی زیندانو بەندیخانەکان لە ئازادی پەرستانی بێ تاوان دەتوانن هەوڵی ئازادی بە رەنج و نیشتمانپەروەری ئەتەوەی کورد بنە بڕ بکەن . بەڵام رۆژگار دەری خست کە چەند ئەقلیان هەڵە چووەو لە بەرچی ئیتر تیا ئەمان زیاتر چونکە گەلی نەبەزی کورد ، وەکو هەمو گەلێکی ئازادیخوازی تەی دنیا کە بڕیاری دەستخستنەوەی مافی داگیرکراوی خۆی دابێ ، سەربەستی خەسێنیە زۆر ژیانەوە ، نە هەڕەشەو گوڕەشە ترساندن ، نە گرتن و لێدان و ئازاردان ، نە هەڵواسین و کوشتن و بە نیشانەوە نان . لە رێگەی خەباتی خۆی لای نادات ، هەتا بیت بڕوای بە دەستخستنەوەی ئازادی سەربەخۆیی و دەرس پەرگرتن و فێربون لە گەلانی داوەری داو دەردی ئەقلا و تێکۆشینی خۆی ریکوپیکتر دەکات و خەباتی بە ئەقلی تونە ترو تیژو تاڵتر دەبیت . بۆیە ئەگەرچی ئەو ئالا پیرۆزەی قازی محمدو هەڤاڵەکانی لە (مەهاباد) هەڵیانکرد دوژمنانی نەتەوەی کورد نوانی یان بێ پێچەنەوە . بەڵام ئەو بیرو باوەڕەی ئەوان لە سەری بون ، ئەو داوا کردنی سەربەخۆیی و ئازادی کوردستان و یەکیەتی و بەختیاری کوردەی ئەوان لە رێگەیدا ئەسەرو ماڵ دەرێغیان نەکرد هەتا دێت زیاتر لەناو کیلە لای خەڵکدا بڵاودەبێتەوەو قوڵتر ڕێنج دادەکوتێ ، نەک هەر لە کوردستانی داگیرکراوی ئیراندا بەڵکو لە هەمو کوردستانی کورددا . کۆبونەوەی کۆمەڵانی خەڵکی کورد لە کوردستانی داگیرکراوی ئیراندا و بە کۆلو دڵ لە دەوری حیزبی قەوەمی نیشتمانی کورد دا . کۆبونەوەیان لە عیراقدا ، لە دەوری پارتی دیموکراتی کورد حیزبی دیموکراتی کوردستان سەرۆکی قازی محمدی پێشەوای ئەمر ، گرد بونەوەیان قارەمانی رزگارکەری کوردستان جەنەراڵ مستەفای بارزانی شایەدی ئەم قسەیەن کە ئەمەش بەڵگەی ئەوەیە کەوا ئەو رۆژەی گەلی کورد تیایا بە خەباتی خۆی و پشتیوانی حیزبی ئاشتی و ئازادیخوازی دنیا ، سەربەخۆیی و یەکیەتی خۆی دەست دەخاتەوە ئەوەندە دوور نییە و گەلی ئیمپریالیست و کۆنەپەرستو نیشتمان فرۆشان بیری لێ دەکەنەوە .

کورد نابڕێتەوە بە پاڵی خەسارە — بە راستی لە هەسات پێیە خوێن نوسراوە

(کورد) رەنگی سوری بوە لیوتکەوی — مەردی شەهیدی لێی دەست دەکەوێ

ئیتر بژی یادی پێشەوای مەزن و قارەمانی نەمری کورد قازی محمد ، بژی حیزبی دیموکراتی کوردستان سەیشەرەو رابەری نەتەوەی کورد بژی پارتی دیموکراتی کوردی عیراق .

١/٤/١٩٥٢

((کورد دوژمنی دوستی خۆی باش دەناسی))

لە مێژە گۆڤاری (ئاگاو روداوی هەفتەیی) ئە لە لایەن دامەزراوی جاسوسی (کاروباری ئاڵوگۆری ئەمریکا) وە بە کوردی لە — چاپ دەکرێ

ماوەیەکی بۆ ٢

بەری تاقیکردنەوە و کردەوەیە نەک دەستکردی پروپاگەندە و چاوورِاو. بۆیە هەرگیز نە پروپاگەندەی دامەزراوی جاسوسی (کاروباری ئاڵوگۆڕی خوێندەواری ئەمەریکا) و نە قسەی قۆڕی ئەو چەند زۆڵەکوردەی کە بەتەمای ئەوەن لەسایەی ئەمەریکاوە بەناوی کوردەوە بێنە پێشێ، هەرگیز درۆ و دەلەسەی ئەمانە کار لە گەلی کورد ناکات و هەرگیز ئەو راستی‌یەیان لەبیر ناباتەوە کە ئەمەریکا سەرەکی جەبهەی شەڕ و ئیمپریالیزم و دنیاداگیرکەری‌یە و کوردیش وەکو نەتەوەیەکی بچوکی بەشخوراوی داگیرکراوی خەباتکەر سەربەخۆیی و رزگاری و کامەرانی خۆی دەستگیر نابێت بە رماندنی جەبهەی شەڕ و ئیمپریالیزم نەبێ، بە سەرکەوتنی بەرەی ئازادی و ئاشتی و وەکیەکی گەلان نەبێ، ئەو بەرەیەی کە یەکیەتی سۆڤێت سەرەک و قەڵا و پشتیوانیەتی. بۆیە بە هەمو هێزیەوە دەچێ بەگژ هەمو پرۆژە و پیلانێکی شەڕهەڵگیرسێنەری و دنیاداگیرکەری ئیمپریالیستەکان دا و خەبات دەکات لە رێگەی پاراستنی ئاسایش و ئاشتی‌دا بۆ دەستخستنی رزگاری و ئازادی."

×

ژ ١٠ و ١١ و ١٢ و ١٣ ی ساڵی ٦ – ٧ ی تەموز و ئاغستوس و ئەیلول و تشرینی یەکەمی ٩٥٢. ئەم ژمارانە پێکەوە دەرچوە. ٤ لاپەڕەی فولسکابە بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. هەموی بە کوردی نوسراوە. بۆ رونکردنەوەی هۆی دەرنەچونی رزگاری و دەرچونی چوار ژمارەی پێکەوە، لە پایینی دوا لاپەڕەدا نوسیویانە: "لە بەر ئەمەی کە رۆنیۆ گرفتی تێدا پەیدا بو رزگاری بەینێک دەرنەچو"

دو بابەتی تیْدایە:

سەروتارەکەی دەربارەی (کۆنگرەسی نۆزدەمینی پارتی کۆمیۆنیستی سۆڤێتی مەزن) بەیاننامەیەکە پارتی لە ٥ ی ١٠ ی ١٩٥٢ دا بەو بۆنەیەوە دەری کردوە.

ل ١ – ٤، (ئەو هەڵبژاردنەی لە پێشمانە) داوای پێکهێنانی بەرەیەکی نیشتمانی یەکگرتوی کردوە بۆ هەڵبژاردنی پەرلەمانی تازە.

ئەی کۆمەڵانی گەلی کورد خەبات بکەن بۆ نەهێشتنی پەیمانی ١٢٠ و بنکە و فڕۆکخانەکانی ئیمپریالیزم (ئاشیم) ی نەوت کە کۆمپانیاکان بە تالان ئەیبەن .
لابردنی حکومەتی بۆگەنی نوری سعید و مصطفی عمری و هەموو چەشنە حکومەتێکی وەها بەرەلا کردنی حبسە سیاسیەکان .

رزگاری

دەزگانی پارتی دیموکراتی کوردی ـ عێراق

ئەی گەلی کورد بانگی ئاشتی تیژ ترا بکە کەوا جەنگی تیمە امە گەلانی دنیا بە سەر شەڕو چەوساندنەوەو ئیمپریالیزمدا داوانەیە بانگکردن لە رێگای ئاشتی دا خەباتکردنە لە رێگای ئازادی و سەربەخۆیی نەتەوایەتی کوردا .
پایەداری برایەتی کورد و عەرەب و رزگاری هەردوکیان .

ژمارە ١٠ – ١١ – ١٢ – ١٣ سال ١ – ٧ تموز ، آب ، ایلول ، تشرین یەکەم ١٩٥٢

((کونگرەی نوزدەهەمی پارتی کومونیستی سوڤیەتی مەزن))

لەم رۆژەدا کە کونگرەی نوزدەهەمی پارتی کومونیستی سوڤیەتی ، پارتی پێشڕەوی گەلان ، پارتی لنین و ستالین تیا کو دەبێتەوە . تەنها هەر پرولیتاری دنیا ، تەنها هەر جوتیارانی چەوساوە ، تەنها هەر گەلانی ئازادیخوازی دیلی ژێر دەستی ئیمپریالیزم هەمو مروڤایەتی پێشکەوتو لە هەمو کونجو قوژبنێکی دنیاوە بە یەکجار چاوی پڕ پرشنگی شادی و شانازی ئەبڕنە موسکو ، شاری روناکی پایتەختی ئاشتی .

نەتەوەی دیل و پارچە پارچە کراوی کورد کەوا سالە های سالە نە بە زانە بێهودە دەچێ بە گیژ ئیمپریالیزمی زوردارو کونە پەرستی تالانبارا هەتا دێت رۆژ لە دوای رۆژ باشتر هەست ئەوە دەکات کە چاکترین و کاریگەرترین بڕندەترین چەک بو شەڕی ژیان و مردنی ئەو دەبێت سەرتاکانی (مبادیء) مارکس ـ لنین ـ ستالین ە تاقی کردنەوەی رۆژانەی خەباتی سات لە سات زیاتر بوی دەر دەخات کە لە بەر تیشکی ئەو سەرمایەیە نە بێتو بەبی دریژ وەرگرتن لە گەلان و دەستانەوەو سەرکەوتنی پارتی کومونیستی سوڤیەتی مەزن و یارمەتی بە دەگالەکانی ریگای خەبات روناک نابێتەوەو رێگە پشتنە ئامانجی سەرفرازی و ئازادی و کامەرانی پێک نایەت . لە بەر ئەمەیە کە هەتا دێت ژمارەیەکی زور تر لە نەتەوەی کورد بە چاوی ماموستاو رابەرو یارێدەدەر تەماشای پارتی قارەمانی کومونیستی سوڤیەتی دەکەن .

نەتەوەی کورد کە بە تاقی کردنەوە بوی دەرکەوتوە یەکیەتی سوڤیەت پشت و پەنای گەلانی ئازادیخوازو پشتیوانی چینی چەوساوەی دەوزانی سەربەخویی و یەکیەتی و ئازادی خوی بە توندی بە ستراوە بە پایەداری و سەرکەوتنی بەرەی ئاشتی و دیموکراسیەوە کە یەکیەتی سوڤیەت بەرابەری ستالینی مەزن سەرکردەیەتی . بویە هەمو سەرکەوتنێکی یەکیەتی سوڤیەت بە دەنگاوێکی گەورە دەژمێرێت بەرەو رزگاری و سەربەخویی خوی .

پارتی دیموکراتی کورد ئەم کوبونەوەیە بە هەل دەژمێرێت بو پێشکەشکردنی هاوری بانە ترین نیازی سەرکەوتن و پایەداری بە گەلانی مەزنی سوڤیەت .

بژی پارتی کومونیستی سوڤیەتی قارەمان ملگری ئالای رزگاری و کامەرانی مرۆڤ . بژی ستالینی مەزن دوستو پشتیوانی نەتەوەی دەماری کورد و یەکەم قارەمانی ئاشتی لە دنیادا .

بروخی بەرەی شەڕ فروشە سەرەندەکان دوژمنی خوێنە خوی ی سەربەستی گەلان و ئاشتی جیهان .

٢/١٠/٥

پارتی دیموکراتی کورد ـ عێراق

ئەو هەلبژاردنەی لە پێشە دانە

چاوپیا خشاندنێکی باری ناوەوەی عێراق و وەزعی دنیای عەرەب بە تایبەتی وەزعی کامپی ئیمپریالیستە شەڕ هەلگیرسێنەکان بە گشتی زور باش دەری ئەخات کە ئەو هەلبژاردنەی مصطفی عمری دەزی ساختە چی فرمانی پیکهێنانی گرتوتە ئەستو و ئەو پارلەمانەی ئیمپریالیزم ، بە دوی نوری سعید و سەعوری دەلالی بەوە ، دایەتی بەو بە قونتەرات بوی دروست بکات فرمانێکی یەکجار بەئەهمیەتە و دەتا بزوتنەوەی دامەزراندنی دیکتاتوری عەسکەری لە ولاتانی روژهەلاتی ناوەڕاست نزیک لە سەرکەوتنا بێت ئەهمیەتی ئەم فرمانەش لە زیاد بونایە .

ئیمپریالیستە شەڕ هەلگیرسێنەکان زور بە پەروشەوە خەریکی ری باکردنەوەو شوێن آمادەکردنن بو ئەوەی پەیمانی پاریزگاری بە ماویەتی بو

مام جەلال لە هەمان نامەدا نوسیوێتی:

"رزگاری دەوری دوەم لە ساڵی ١٩٥١ ەوە مامۆستا برایم سەرنوسەر و نوسەری وتارە گرنگەکانی بو. بەکوردی دەردەچو. لە کەرکوک چاپ دەکرا بە رۆنیۆ.

"تایپەکەی خوالێخۆشبو میرزا فەندی عەبدولکەریم دەیکرد کە باشکاتبی مەحکەمە بو.

"رۆنیۆکەی شەهید عەلی حەمدی دەیکرد کە مودیری تاپۆ بو لە کەرکوک.

"دابەشکردنەکەی مام جەلال دەیکرد کە خوێندکار بو لە کەرکوک.

"مام جەلال لە هەندێ کورتە باس بەولاوە هیچی تێدا نەنوسیوە. زۆربەی زۆری نوسینەکان هی مامۆستا برایم ئەحمەد خۆی بو."

سێیەمین کۆنگرە

لە ٢٦ ی کانونی دوەمی ١٩٥٣ دا سێیەمین کۆنگرەی پ د ک لە کەرکوک بەسترا.

لەم کۆنگرەیەدا گۆڕینی بنەڕەتی لە پرۆگرامی پارتی و دروشمەکانیدا کرا:

ناوی پارتی دیموکراتی کورد - عیراق کرا بە پارتی دیموکراتی کوردستان.

بەربەرەکانی دەرەبەگایەتی و ریفۆرمی زەوی و داکۆکی لە جوتیاران، تەئمیمی نەوت و پیشەسازیە گرنگەکان، داکۆکی لە مافی کرێکاران، رەتکردنەوەی بیلایەنی لە کاروباری ناودەوڵەتان دا و پشتیوانی لە ئۆردوگای سۆسیالیستی و دوژمنایەتی ئیمپریالیزم و هەڵوەشاندنەوەی رێکەوتننامەکانی عیراق و بریتانیا و، روخاندنی رژێمی پاشایەتی و دامەزراندنی جمهوریەتێکی دیموکراتی گەلی و ئۆتۆنۆمی بۆ گەلی کورد، خرایە ناو پرۆگرامی نوێی پارتییەوە.

هەر لەم کۆنگرەیەدا بڕیار درا رێکخراوی تایبەتی بۆ قوتابیان و لاوان و ئافرەتان دروست بکرێ.

ئه‌ی كومه‌لانی خه‌لكی كوردستان خه‌باتی كردستان له ریگه‌ی پاراستنی اشتیدا خه‌بات كردنه له ریگه‌ی رزگاری وسه‌ربه‌ستی كوردستاندا .
پایه داریه ركه وتووی خه‌باتی گه‌لان له ریگه‌ی پاراستنی اشتیدا بروخی بیانی شه‌ر ده‌ه لگیرسینه‌ری ئیمپریالیست وپیاوخوره‌كان .

رزگاری

((ئورگانی پارتی دیموكراتی كوردستان ـ عیراق))

ئه‌ی كومه‌لانی خه‌لكی عیراق خه‌بات بكه‌ن بوئه‌وه‌ی زووتر له به‌ینی عه مووده‌رزنه‌كانی ئیمپریالیزمدا ئاله به چه‌نی تیكاران وجوتیاران وبیروروناكان وكه‌سه به‌ وسنعه‌تكاران وسه‌رمایه‌داراندا نیشتمانیدا په‌یوه‌به‌كی به‌كرتو پیت بیهه‌ست

ژماره (١) ـــــــــــــسال (٧)

وینه‌ی ئه‌و نامه‌یه‌ی پارتی دیموكراتی كوردستان ـ عراق بوكومیته‌ی ناوه‌ندی پارتی كومونستی سوفیتی ناردوی

هاوریمان به‌ریزئه‌ندامانی كومیته‌ی ناوه‌ندی پارتی كومونستی یه‌كیه‌تی سوفیتی

به داخیكی زور گران وه به‌ واره‌به‌كی گه‌ لیت قووله وه ده‌نگی مه رگی ســه‌وكی كومه‌لی وه زیرانی یه‌كیه‌تی سوفیت وه سكرتیری ناوه‌ندی عاوه‌ لی مه‌زن ستالین مان وه رگرت · مروتایه‌تی پیشكه وتو وكامپی دیموكراسی (گه‌لی ـ كوردی ئیمه‌ش تیایه‌) به مردنی هاوه ل ستالین ئه‌مرسه‌ر كرده‌ی مه‌زن وماموستای بلیمه‌ت ورابه‌ری گه‌وره‌خوی له‌ده‌ست چوو له ناوجه‌رگه‌ی خه‌باتیا به رامبه‌ر به شه‌ر وئیمپریالیزم وه له پیناوی آشتی ودیموكراسی راسته‌قینه دامه‌رگی هاوه‌ل ستالین ئه‌مرله م تونافه‌ی خه‌باتی گه‌لاندا كه‌وا عیوزی اشتی ودیموكراسی وچاكی لیــه وراندان‌دا به‌ له گه‌ ل عیوزی دیموده‌رنی دپرنده‌یئه مه رمیكار ده ستویهوه بدیكلدی كه ته‌لای ئه‌وی نقد ده‌ن اگری شه‌ر بكی ئه‌خوس وباكتریولوجی (میكروبی) له‌ناو به رده‌ه الگیرسینن به پیی رانه‌ی ریمتنی روتایتی ــــــه به نای داگیر كردن و خوینی مژینی گه‌لانی دنیا · مه‌رگی هاوه‌ل ستالین آله م تونافه‌ی خه‌باته‌دا زه‌ره‌ریكی سهو كه له بزاردن نایه‌ت ئه گه رچی مرواه‌ كر تووله‌یشمان ئه‌به به‌وه‌ی ئیمه‌وه‌ده‌ رله تی سوفیه‌ت له مه ولاته‌وه‌كو ئاتیسه‌تان به رله پیشه‌كامپی آشتی ودیموكراسی ئه به‌زه وه ئه‌ رون وه به امانه‌ی تونیخلاس‌یه‌مزه وئیسه وتا ـــ ـ كانی لنین ـ ستالین ئه‌كه‌ن وه له سه‌ری ئه‌میننه وه ·

عه‌تا عه هایه مروتایه‌تی ناوی ستالین له ریزه‌ی به رزترینه‌ ئه مرو كانیا ئه لیلیت وه ئیلهام ده‌ره‌ت باتــــی ئه مین له ریگه‌ی آشتی وه ازادیدا ·

ئه ندامانی پارتی دیموكراتی كوردستان ـ عراق وه‌ ك لوی كورد به‌ نوه‌ توسه ملیونی داننیشاوی به‌شه‌ره‌تی دنیا به مردنی ستالین ماموستای خوشه‌ویستمان دوسه‌تی گه‌وره یان كه‌وت بم بونه‌ به وه برسه‌ی ئه ته وه‌ی كورد به هاوریانی به‌ریزی كومیته‌ی ناوه‌ندی سوفیتی تونلفتی ئه‌ گه‌لانی وه به‌ گه‌لانی سوفیه‌تی دوستان پیشكه‌ش ئه‌كه‌ین بی گومان ئه‌و آثاره علمی وه‌ نه‌ ئه‌ه رینه‌ی به رزو كردووه‌ بوانه‌ی ده‌رمانه‌ی له پاش خوی بوگه لی سوفیه‌ت وئه‌ مــو مروتایه‌تی به جی هیشتو وه‌ رگیراو ئه‌ه ركیر له تومارئه مرانداوه‌ كرچه زگانه ناوی ئه رازنه وه ·

ئه ندامانی پارتیمان وه گه‌لی كورد كه ستالین به رنمان لایه زنی داسوزی پرستی راست وپالی ومارگه‌تی ده‌ری كه‌ورد ن ده‌ عوا مادله‌ كه‌ خان بوو (ده‌ عوای رزگاربردنی ولاته له چنكی ئیمپریالیزم وچه وساندنــــــه‌وه) ئیمروله دوره‌ وه به احترامه‌وه ملی بچ له به رداره ری (نعش) زنه‌ی ریپبوون عاوری گه‌وره وه‌ رــــــــدا

ستالین رائه‌وه‌ستین بودراب ری ردنی وه‌ خاوه‌ زرده وه‌ یه‌ك پدبهانه‌ی ئه‌ مه‌ گه‌ لیل جوانی سومانه ــــــ له به ردارته رمه‌ كه‌ پیدا كه‌ به عیچ جورئیك وه‌ به هیچ حال وه‌كتیكدا ماوه‌ نه ده مروولاتمان بكرینه بنكه‌ بكرینه چه نگ به رامبه‌ر به نیشتمانی سوشیالیزم وه‌ قه‌لای سه‌ختی آشتی دنیا یه‌كیه‌تی سوفیتی ه‌ ·چون بوبونه‌ پولای ئه‌ ئه وروها عه‌لاقه‌ و دایم پاساول وپاسه‌ وان ئه‌ و سنووره‌ ئه‌یده وله‌تی سوفیه‌تیه‌ كه به كوردستانه‌ وه ئوســاوه

مام جەلال لە هەمان نامەدا نوسیویّتی:

"رزگاری دەوری دوەم لە ساڵی ١٩٥١ ەوە مامۆستا برایم سەرنوسەر و نوسەری وتارە گرنگەکانی بو. بەکوردی دەردەچو. لە کەرکوک چاپ دەکرا بە رۆنیۆ.

"تایپەکەی خوالیّخۆشبو میرزا فەندی عەبدولکەریم دەیکرد کە باشکاتبی مەحکەمە بو.

"رۆنیۆکەی شەهید عەلی حەمدی دەیکرد کە مودیری تاپۆ بو لە کەرکوک.

"دابەشکردنەکەی مام جەلال دەیکرد کە خویّندکار بو لە کەرکوک.

"مام جەلال لە هەندیّ کورتە باس بەولاوە هیچی تیّدا نەنوسیوە. زۆربەی زۆری نوسینەکان هی مامۆستا برایم ئەحمەد خۆی بو."

سیّیەمین کۆنگرە

لە ٢٦ ی کانونی دوەمی ١٩٥٣ دا سیّیەمین کۆنگرەی پ د ک لە کەرکوک بەسترا.

لەم کۆنگرەیەدا گۆڕینی بنەڕەتی لە پرۆگرامی پارتی و دروشمەکانیدا کرا:

ناوی پارتی دیموکراتی کورد - عیراق کرا بە پارتی دیموکراتی کوردستان.

بەربەرەکانی دەرەبەگایەتی و ریفۆرمی زەوی و داکۆکی لە جوتیاران، تەئمیمی نەوت و پیشەسازیە گرنگەکان، داکۆکی لە مافی کریّکاران، رەتکردنەوەی بیلایەنی لە کاروباری ناودەوڵەتان دا و پشتیوانی لە ئۆردوگای سۆسیالیستی و دوژمنایەتی ئیمپریالیزم و هەڵوەشاندنەوەی ریّکەوتننامەکانی عیراق و بریتانیا و، روخاندنی رژیمی پاشایەتی و دامەزراندنی جمهوریەتیّکی دیموکراتی گەلی و ئۆتۆنۆمی بۆ گەلی کورد، خرایە ناو پرۆگرامی نویّی پارتیەوە.

هەر لەم کۆنگرەیەدا بڕیار درا ریّکخراوی تایبەتی بۆ قوتابیان و لاوان و ئافرەتان دروست بکریّ.

ئەی کۆمەلانی خەلکی نەبەزی کوردستان خەبات کردنتان لە رێگەی پاراستنی ئیشتیهادا خەبات کردنە لە رێگەی رزگاری وسەربەستی کوردستاندا .
پایەداربە رکەوتووبی خەباتی گەلان لە رێگەی پاراستنی ئاشتیدا
بروخی بەدنی شەرهەلگیرسێنەری ئیمپریالیستە بەدخورەکان .

رزگاری

((ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردستان - عیراق))

ئەی کۆمەلانی خەلکی عیراق خەبات بکەن بۆ ئەوەی زووتر لە بەینی ئەو موودەوزەمەنەکانی ئیمپریالیزمدا لە بەینی زۆرداران وجوتیاران وسەروورناکان وکەسەبە وسنعەتکارانەوە رەنابە دارانی نیشتمانیدا ... بەکرتو یەک بهینەرێت

ژمـــــارە (1) ـــــــال (٧)

وینەی ئەو بروسکەیەی پارتی دیموکراتی کوردستان ـ عیراق
بۆ کۆمیتەی ناوەندی پارتی کۆمۆنیستی سۆفیەتی ناردوه

هاوریمان بەریزئەندامانی کۆمیتەی ناوەندی پارتی کۆمۆنیستی یەکیەتی سۆفیەت

بە داخیکی زۆر گرانەوە بەو هەوالەی کە گەلیەک قورلەوە دەنگی مەرگی سەرۆکی کۆمەلی وەزیرانی یەکیەتی سۆفیەت وە سکرتیری ناوەندی عاوەلی مەزن ستالین مان وەرگرت . مرۆڤایەتی پیشکەوتووکامیی دیموکراسی (گەلانی ـ کوردی ئیمەش تیایە) بە مردنی هاوەڵ ستالینئەمرەسە رکردەی مەزنو وامۆستای بلیمەت وراپەری زیری خوی لە دەست چوو لە ناوچەرگەی خەباتیا بە رامبەر بە شەرو ئیمپریالیزم وە لە پیناوی ئاشتی ودیموکراسی راستەقینەدا مەرگی عاوەڵ ستالین ئەمرلەم توناقەی خەباتی گەلانی دا کە وا عیزی ئاشتی ودیموکراسی وچاکی لە ـــــ زوراندان دایە لەگەڵ عیزی دیموودەنیی دررندەی شەرهیکار دەستبیوەیدەگلێن کە ئەم گەلانەوە ئەمدەن ـ ئاگری شەرییکی ئەتومی وباکترولوجی (میکروبی) لەناوبەرەهەلگیرسینن بە بیبەزانەی ویستنی مرۆڤایەتی بەســـــە تەمای داگیرکردن وخوێن مژینی گەلانی دنیا . مەرگی هاوەڵ ستالین لەم توناقەی خەباتەدا وە رێنمــو کەلە بزاردن نایەت ئەگەرچی مرۆڤایەتی تووڵیشمان بەبەوەی ئیمەوەوەلەتی سۆفیەت لە ەولانەوەکو غلبسەتانی بەرلە پیشکامیی ئاشتی ودیموکراسی تەبەزەوەئەزوین بەوبە امانە تۆشێخلاسیەبەرەوی سەر وتا ـ ـ کانی لینین ـ ستالین ئەکەن وە لە سەری ئەمینەوە .

هەتا ئەمتا مرۆڤایەتی ناوی ستالین لە ریزەی بەرزترینئەمرۆکانیا ئەھیلیتەوە ئیلهام دەرێت باشـــــتە بی لە رێگەی آشتی وە ازادیدا .

ئەندامانی پارتی دیموکراتی کوردستان ـ عیراق وە کەلی کوردبەشیوەیەکی دانگیهاوی بە شەرەفی دنیا بە مردنی ستالین ماموستای خوشەویستمان توشیکەیەکی وەرە بانکەوتبوونەوە بەرسەتی ئەدەوە ئەکرد بە هاوریانی بە ریزی کۆمیتەی ناوەندی سۆفیەتسۆکنفیلیلیەگەلانیوە بەکەلانی سۆفیەتی دۆستان پیشکەش ئەکەین بی گومان ئەواتاوەعلمیوە ئەم ربەیە بەرزوکردەوە بەرانبەر برزانەی لە باشتوی بوگەلی سۆفیەتیو ئەمــــو مرۆڤایەتی بەجیهیشتووەرکیوار عەرکیرلە تۆماری ئەمراندا ژەکوتەرگانە ناوتیئە رازیە ڕ .

ئەندامانی پارتیمان وەکوو لی نورد کەستالیـرییەمەزنمان لابلەوی دلسوزی دۆستیراست وخەلصر ماریمرگـــا دەری کەوروەی دەعوا هاوەلەکە بان بوو (دەعوای رزگارکردنی ولاتە لە چنگی ئیمپریالیزم وجەوسانەدنـــــەوە) ئیمرولە دوورەوە بە احترامەوە ملی کەچ لە بەر دار تەرمی (تعظیم) ئەریت ریبەرترین هاوریمەزن وە زنـــــــدا ستالین راگە دیستین بو دوایەمین جاری تردوعووه بۆ بەجیهاتی ئەمانەی ئەرگە ستامانی ـــــــەی لەبەردارەرمەکە پیدا کە بەهیچ جوریک وەوەهیچ حالەوەکاتیکدا ماوەنەدە بەرەلاتمان بکرین بەلکو هیچ بکو بەرامبەربە نیشتمانی سوسیالیزم وە قەلای سەختی ئاشتی دنیا یەکیەتی سوفیەتی مەزن . چون بەرین عەرولتە بەرین بوو عاوەلەکانمانە رەئیم یاساو وپاسەو داوێشە وسنوورەیدەوەلەتی سوفیەتمەکن کە بەکوردوستەلە وە توســـــاوە

لە ١٨ ی شوباتی ١٩٥٣ دا یەکێتی قوتابیانی کوردستان - عیراق و، هەر لەو دەوروبەردا یەکێتی لاوانی دیموکراتی کوردستان - عیراق و، یەکێتی ئافرەتانی دیموکراتی کوردستان دامەزرا. ئەم ڕێکخراوانە، کە لە لایەن سەرکردە و کادرە پێشکەوتوەکانی پارتییەوە بەڕێوە ئەبران، بۆ ئەوەی بیرو بۆچونەکانیان بڵاو بکەنەوە و، جەماوەر رابکێشن، هەر بە دەزگای چاپی پارتی کەوتنە بڵاوکردنەوەی بەیان و ئۆرگانی تایبەتی خۆیان. یەکێتی لاوان (خەباتی لاوان) و یەکێتی قوتابیان (دەنگی قوتابیان) یان دەرکرد. ئەگەرچی ڕێکخراوی تایبەتی بۆ جوتیاران دانەمەزراند بو بەڵام بۆ بەرزکردنەوەی ئاستی هۆشیاری سیاسی جوتیاران (نرکەی جوتیار) ی دەرکردوە.

×

سەرکردایەتی نوێی پارتی، لە دوای کۆنگرەی سێیەم، چەپایەتی کردە ڕێبازی حیزبەکە و، هەوڵی ئەدا بیسەلمێنی کە ئەمان لە شیوعی‌یەکان مارکسیترن و، لە شەڕی ساردی نێوان یەکێتی سۆڤێت و وڵاتانی رۆژئاوادا ئەمان گەرمترن.

×

هەندێ ژمارەی رزگاری ئەم دەورە (خولی سێیەم) لە بەر دەس دایە.

ژ ١ س ٧ مانگ و ساڵی بڵاوبونەوەی لە سەر نیە، بەڵام ئەبێ هی ١٩٥٣ بێ.

رزگاری جاران لە ژێر ناوەکەیدا ئەنوسرا: "ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردی - عیراق" لەم ژمارەیەوە نوسراوە: "ئۆرگانی پارتی دیموکراتی کوردستان - عیراق" و، دروشمەکانیشی گۆڕاوە.

لە لای راستی‌دا نوسراوە:

"ئەی کۆمەڵانی خەڵکی نەبەردی کوردستان خەبات کردنتان لەرێگەی پاراستنی ئاشتی‌دا خەبات کردنە لە رێگەی رزگاری و سەربەستی کوردستان دا.

"پایەدار و سەرکەوتو بێ خەباتی گەلان لەرێگەی پاراستنی ئاشتی‌دا.

"بڕوخێ پیلانی شەڕهەڵگیرسێنەری ئیمپریالیستە پیاو خۆرەکان"

لە لای چەپیدا نوسراوە:

"ئەی کۆمەلانی خەلکی عێراق! خەبات بکەن بۆ ئەوەی رۆژێک زوتر لە بەینی هەمو دوژمنەکانی ئیمپریالیزم دا، لە بەینی کرێکاران و جوتیاران و بیرروناکان و کەسەبە و سنعەتکاران و سەرمایەدارانی نیشتمانیدا، بەرەیەکی یەکگرتو پێک بهێنرێت."

سەروتارەکەی بریتییە لە "وێنەی ئەو پرسەنامەیەی پارتی دیمۆکراتی کوردستان – عیراق بۆ کۆمیتەی ناوەندی پارتی کۆمیۆنیستی سۆڤێتی ناردوە" هەروەها "پرسەی ئەندامان بۆ کۆمیتەی ناوەندی پارتی دیموکراتی کوردستان بەبۆنەی کۆچی دوایی سەرکردەی مەزنی مرۆڤایەتی پێشکەوتو ستالینی مەزنەوە"

لاپەڕەی ٣ تەرخان کراوە بۆ (بەیاننامەی پارتی بە بۆنەی نەورۆزەوە) کە لە ٢١ ی ٣ ی ١٩٥٣ دا دەرچوە.

×

ژ ٦ س ٧ ی ئاغستۆسی ١٩٥٣.

کلێشەکەی گۆڕاوە بۆتە مۆر و جوانتر بوە لە جاران. سەری لاپەڕەکە نوسراوە: "ئاشتی – دیمۆکراسی – سەربەخۆیی". دروشمەکەی گۆڕاوە و بۆتە جۆرێ لە پرۆگرامی کاری سیاسی حیزب، نوسیوێتی:

"ئەی کۆمەلانی خەلکی کوردستانی داگیرکراوی عێراق، ئەی کۆمەلانی خەلکی بەشەرەفی عێراق!

خەبات بکەن بۆ ئەوەی رۆژێک زوتر لە بەینی دوشمنانی ئیمپریالیزم دا، لە بەینی کرێکاران و جوتیاران و بیرروناکان و کەسەبە و سنعەتکاران و سەرمایەدارانی نیشتمانیدا بەرەیەکی یەکگرتو پێک بهێنرێت بۆ جێبەجێ کردنی ئەم داخوازیانەی ئامانجی ئیمرۆی هەمو دوشمنانی ئیمپریالیزمن لە عێراق دا:

١. پاراستنی وڵات له مەترسی شەڕ بە بەهێزکردنی بزوتنەوەی ئاشتی خوازی و نەهێشتنی هەمو بنکە و فرۆکەخانەیەکی جەنگی و گشت لەشکر و سوپایەکی بێگانە له سنوری دەوڵەتی عێراق دا و، بەرهەڵستی کردنی پەیمانی پاراستنە درۆزنەی رۆژهەلاتی کە ئیمپریالستەکان عەودالین، له ژێر هەر پەردەیەک دا ئەبێ بێ.

٢. رماندنی ریژیمی کۆنەپەرستی و دەرەبەگی و پۆلیسی و دیکتاتۆری بۆگەنی ئێستەی عێراق و دامەزراندنی دەوڵەتێکی دیموکراتی بەدڵی گەل.

٣. دابینکردنی هەمو جۆرە سەربەستیەکی دیموکراسی بۆ گەلی عێراق.

٤. دەستخستنەوەی سەربەخۆیی راستەقینە و تەواوی عێراق بە لابردنی هەمو ئەو پەیمان و رێکەوتنانە زۆردارانەیەی ئیمپریالیزم لەگەڵ نۆکەرە نیشتمانفرۆشە عێراقیەکانی بەستویە.

٥. دەستخستنەوەی سەربەخۆیی ئابوری (اقتصادی) تەواوی عێراق بە نەهێشتنی هەمو ئەو رێکەوتن و ئیمتیازانەی سەروەت و سامانی وڵاتیان پێ بە تاڵان دراوە بە کۆمپانیا ئینحیصاریەکانی بێگانە."

له باتی سەروتار: "بانگی پارتی دیمۆکراتی کوردستان — عیراق و حزب وحدە الشیوعیین فی العراق"

"له رێگەی بەرەیەکی نیشتمانی یەکگرتودا"

(له سەرەتای مایسی ٩٥٣ دا نوێنەری هەردو پارتی کۆبونەوە...

هەمان ژمارە (بەیاننامەی حیزبی دیمۆکراتی کوردستان بە بۆنەی دامەزراندنی حکومەتی نەتەوایەتی کوردستانەوە) ی بڵاو کردۆتەوە.

×

ژ ٢ س ٨ ی مارتی ١٩٥٤. باسەکانی بریتی‌یە له:

بەیاننامەی ٥ ی ٣ ی ١٩٥٤ ی پارتی‌یە بە بۆنەی (بیرەوەری یەکەمین ساڵی کۆچکردنی ستالینی مەزن) ەوە. لەم بەیانەدا ئەڵێ:

"پارتی دیموکراتی کوردستان — عیراق لەم رۆژەدا کە یادی یەکەمین ساڵی کۆچکردنی ئەم قارەمانە بلیمەتەی دنیا و ئەم باوکە دڵسۆزەی نەتەوەی کوردی چەوساوە و زۆرلێکراو ئەکاتەوە بانگی کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان ئەکا بۆ هەڵگرتنی چەکی لە خەباتدا قاڵبوی مارکسیزم — لینینیزم، ئەو چەکەی قەیسەری لە روسیدا راماڵی و سۆشیالیزمی لە جێ دامەزراند، ئەو چەکەی هێزی پیاوخۆری خوێنمژی هیتلەری لە ناو برد، ئەو چەکەی هێزی یەکگرتوی ئیمپریالیزمی ئەمەریکی و کۆنەپەرستی چینی سەرەونگون کرد، ئەو چەکەی کە بێگومان کوردستانی دیلی پارچە پارچە کراویش بە سەربەخۆیی و یەکێتی و کامەرانی ئەگەیەنێ، پارتی دیموکراتی کوردستان - عیراق بەم بۆنە پڕ داخ و ئازارەوە بەڵێن ئەدا بە کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان کە لە سەر پەیڕەوی تەعالیمی کۆچکردوی نەمرمان ئالأی ئاشتی و سەربەخۆیی نیشتمانی و سەربەستی دیموکراسی هەڵگرێ، هەروەکو تا ئێستە هەڵیگرتوە و، بیبا بۆ پێشەوە."

"لە موحاکەمەی دکتۆر موصەدەق دا دیسانەوە شاهی خائین حوکم ئەدرێ" وتارێکە لە رۆژنامەی "مردم"ی حیزبی تودەوە وەری گرتوە.

"پەیام بنێرەوە ئەو شوێنە پیسەی لێی دەرچوە" لە ژێر سەردێڕی وتارەکەدا ئەم پەندەی نوسیوە: "ئەی گەلی نەبەزی کورد ئیمپریالیزم سێ سەرە دوشمنتە: دوشمنی خۆتە، دوشمنی دۆستتە، دۆستی دوشمنتە." ئەم وتارەی بە بۆنەی دەرچونی گۆڤاری (پەیام) ەوە نوسیوە. پەیام لە لایەن (کاروباری ئاڵوگۆڕی خوێندەواری ئەمەریکا) ی سەفارەتی ئەمەریکی لە بەغداد دەر کراوە.

"رێککەوتنی تورکیا - پاکستان هەڕەشە لە یەکیەتی خەبات و ئاشتی گەلانی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست ئەکا" وتارێکە لە شێوەی بەیان دا بە ئیمزای پارتی‌یەوە بڵاو کراوەتەوە.

لە ژێر سەردێڕی "دەنگ‌وباس" دا هەندێ هەواڵی سلێمانی و هەڵەبجەی بڵاو کردۆتەوە.

×

ژ ۲ س ۹ ی حوزەیرانی ۱۹۵۵. ۶ لاپەڕەی فولسکابە. بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە.

لە لای راستی‌یەوە نوسراوە:

"ئەی کۆمەلانی خەلک تێکۆشن بۆ پێکهێنانی بەرەیەکی نیشتمانی یەکگرتو لە بەینی هەمو پارتی و دامەزراوە نیشتمانی‌یەکان و هەمو دوژمنەکانی ئیمپریالیزم دا، بۆ لابردنی حکومەتی نوری سەعیدی خاین و هێنانی حکومەتێکی نیشتمانی.

لە لای چەپی‌یەوە نوسراوە:

"ئەی کۆمەلانی خەلک خەبات بکەن بۆ هەلوەشاندنەوەی مەجلیسی داتاشراو، لابردنی مەرسوم و قانونە فاشیستی‌یەکان، بەرەللا کردنی هەمو سەربەستی‌یە دیموکراسیەکان، سەربەستی نوسین و بلاوکردنەوەی بیروباوەر، سەربەستی کۆبونەوە و خۆنواندن، سەربەستی پارتی و کۆمەل و نەقابە دانان."

سەروتارەکەی: "بەرەی نیشتمانی یەکگرتو تەنها هێزە بتوانێ ئیمپریالیزم بشکێنێ و پرۆژەکانی ژێر خا" ئەم وتارە لە "ندا‌ء کردستان" وەرگیراوە.

بابەتێکی تری بەیاننامەیەکی پارتی‌یە لە ۱۹ ی ۶ ی ۱۹۵۵ دا لە ژێر سەردێری: "ئەی گەلی کوردی نەبەز شەهیدانی رێگەی ئازادیت لەبیرنەچێ!" دەری کردوە بە بۆنەی یادی هەشت سالەی لەسێدارەدانی چوار ئەفسەرەکەوە. لەم بەیانەدا نوسراوە: "نەتەوەی کورد رێگەی رزگاری و سەربەخۆیی خۆی دۆزیوەتەوە کە ئەویش خەباتکردنی شۆڕشگێری و تێکەلکردنی ئەم خەباتەی خۆیەتی لەگەل خەباتی هەمو گەلانی ئازادیخواز و ئاشتی‌پەرستی دنیا، شوێن سوپێری خۆی دۆزیوەتەوە کە وا لە کامپی ئاشتی و دیموکراسی‌دا کە سەرکردەکەی دۆستی مەزنی نەتەوەی کورد یەکیەتی سوڤێتە......چەکی خۆی دیوەتەوە کە ئەویش چەکی کاریگەری لە تەجروبە دەرچوی مارکسیزم - لینینیزمە"

بۆ یەکەمین جار لەم ژمارەیەدا بێ ناوی دانەر شیعری (دوا تیری کەوان) بڵاو کراوەتەوە. ئەم شیعرە، کە یەکێکە لە شاکارەکانی ئەدەبی بەرەنگاری — کوردی، ئیبراهیم ئەحمەد ساڵی ١٩٤٨ لە زیندانی ئەبو غرێب دا دایناوە. سەرەتاکەی بەمجۆرە دەس پێ ئەکا:

دوا تیری کەوانی خۆت بهاوێژە هەلە دوژمن
دوا سەرکەوتنی تۆیە دوا نوچی گەلە دوژمن
شەوی ترساندنت سامی نەماوە، تاریک و رونە
بە ئاسۆی ئەرخەوانیدا هەتاو لەو دیو کەلە دوژمن

×

ندا کوردستان

تەنیا یەک ژمارەی لە بەر دەس دایە ئەویش ژ ٢ ی مایسی ١٩٥٦ە. ٦ لاپەڕەی فولسکابە. بە تایپ و ڕۆنیۆ چاپ کراوە. هەموی عەرەبیی‌یە. بابەتەکانی ئەمانەن:

"لەپێناوی یەکخستنی جوڵانەوەی دیموکراتی شۆڕشگێڕ لە کوردستانی داگیرکراوی عیراقدا" باسی پێویستی و ناچاری یەکخستنەوەی حیزبەکانی کوردستان لە یەک حیزبی یەکگرتوی پێشڕەودا ئەکا. ئەوە ئاماژەیە بۆ یەکگرتنەوەی هەردو باڵی هەمزە عەبدوڵڵا و ئیبراهیم ئەحمەد لە پارتی دیموکراتی یەکگرتوی کوردستان دا.

"جوانڕۆ یەکەم قوربانی بو" لە رزگاری‌یەوە وەرگیراوە و تەواوکەری ژمارەی پێشوە، سەبارەت بە پەلاماری ئەرتەشی ئێرانە بۆ سەر کوردی ناوچەی جوانڕۆ.

"گەوهەری دیموکراسی میللی" باسێکی تیۆری تەواونەکراوە.

×

نداي كوردستان

العدد ٢ مايس سنة ١٩٥٦

في سبيل توحيد الحركة الديمقراطية الثورية في كردستان العراقية المغتصبة

ان توحيد حركة الجماهير الديمقراطية الثورية في كوردستان العراقية المغتصبة كان من اقدس اهداف حزبنا منذ تأسيسه • ليس هذا فحسب بل ان تأسيس حزبنا نفسه من قبل زعيمنا البطل المارشال مصطفى البارزاني كان بقصد صهر كافة اجزاء الحركة الديمقراطية الثورية المجزأة انذاك في كيان حزبنا باعتباره الحزب الطليعي • اذ كان واضحا لدى الزعيم ورفاقه كما كان واضحا لدى الواعين جميعا ان وجود حزب طليعي (نموذجه الحي حزب ديموكراتي كورد ستان المجيد الذي كان قد حرر جزءا من كوردستان الايرانية المغتصبة) كان الخطوة الحاسمة الاولى لنجاح نضال جماهير كوردستان الجنوبية المغتصبة الكادحة المظلومة في سبيل التحرر والسعادة والديمقراطية •

وبالرغم من ان صحة وضرورة وجود مثل هذا الحزب الطليعي (الذي تحتم وجوده مستلزمات تقدم وانتصار نضال جماهير كوردستان كما تحتمه ضرورة التمهيد لتطوير الحياة المادية للجماهير وتوعيتها اي تحتمه ضرورة تاريخية ملحة) كانتا واضحتين للواعين جميعا ونالتا التأييد الحار من قبل (حزب شيوعي) في البداية والتأييد الصميمي الى النهاية من قبل (حزب رزكاري كورد) غير ان من المؤسف كان انحراف جماعة من الشيوعيين بدافع الجهل وحب الذات والانتهازية في بداية تأسيس حزبنا عن السبيل السوي وانجرافهم مع تيار القاعديين الخاطئ وبذلك اصبحوا المسؤلين عن هذه التفرقة الموجودة الى الان والتي مازالت العناصر الثورية الواعية تئن منها • ومع ان (ر . حزب ديموكراتي كوردستان) قد بالاجماع الالتحاق بحزبنا بعد مرور مدة قصيرة على تأسيسه الا ان وحدة الصفوف الديمقراطية الثورية في كوردستان العراقية المغتصبة التي كانت هدف حزبنا وامنية جميع الوطنيين الاكراد الواعين المخلصين لم تتحقق ولهذا فان الوضعية الحالية للحركة الديمقراطية الجماهيرية في كوردستان الملحقة بالعراق ناتجة قبل كل شيء عن انقسام الحركة الديمقراطية الطليعية فيها • وفي رأينا ان السبب الاساسي لعدم تحقق الوحدة طوال هذه المدة منذ تأسيس حزبنا يرجع الى النقائص والضلالات التي حدثت في بارتينا اذ لولا هذه النواقص والضلالات ولو قام حزب طليعي وجوده ضرورة تاريخية مثل حزبنا بواجبه بصحة ونشاط كما كان مفروضا لتغلب حتما على كافة اخطاء وتشبثات وانتهازية وانحرافات جماعة القاعدة المهمنية والمحاربة ولحقق الوحدة منذ امد بعيد • ومع الاعتراف بهذه الحقيقة يجب التسليم بحقيقة اخرى وهي ان حزبنا ظل يواصل النضال الى الان لتحقيق هذه الوحدة •

والان في الوقت الذي يشدد الاستعمار من الامريكان والانكليز وعملائهم من الاتراك والعرب والعجم ضغطهم علينا لادامة استعبادهم لنا واستغلالهم اياها وافقارهم لجماهير كوردستاننا الممزقة وبقصد جعلها قاعدة حربية لكي ينقضوا منها على صديق شعبنا الوفي الاتحاد السوفياتي الجبار وبقصد تحويل مدننا وقرانا وبيوتنا الى خرائب مهجورة واغراق وطننا في بحر من الدماء والدموع • في الوقت الذي يعلن فيه اعضاء ميثاق بغداد الحربي بصراحة ان عدوهم الاقليمي الذي عقد الميثاق للقضاء عليه هو الشعب الكردي ليس الا –

نرکەی جوتیار

جگە لە (رزگاری) کە ئۆرگانی ناوەندی بو، پارتی بۆ رۆشنبیری پارتایەتی بڵاوکراوەی (رێگەی نوێ) و بۆ هوشیارکردنەوەی جوتیاران (نرکەی جوتیار) ی بڵاو کردۆتەوە.

ژ ٥ ی س ١ ی ئەیلولی ١٩٥٣ ی نرکەی جوتیار، دەوری ناوەکەی لیّ‌ی نوسراوە لە سەروی: "زەوی بۆ جوتیار" لای خواروی ئەم وتەیەی ستالین هێنراوەتەوە: "جولانەوەی نیشتمانی لە جەوهەریا جولانەوەی جوتیارانە".

لای راست نوسراوە: "برایانی جوتیار تێکۆشن بۆ لە رەگوریشەوە هەڵکەندنی شێوەی ژیانی دەرەبەگی. بۆ لابردنی دۆنم و سەربەستکردنی هەمو جۆرە کشتوکاڵێک. بژی برایەتی جوتیار و کرێکار لەرێی ئاشتی و ئازادیدا"

لای چەپ ئەم شیعرە نوسراوە:

"کەلی کە میژوی بە حوین نەنوسری،
چۆن تۆڵەی ژینی دواروژ وەرئەگری؟
یا کەی سەربەستی بە کەس دراوە؟
کە هەر بە خوێن و خەبات ئەسەنرێ"

دەرد و دەرمانی جوتیاران و دەنگ‌وباس لە بابەتەکانیەتی.

ژ ٦ ی س ١ ی تشرینی یەکەمی ١٩٥٣ و ژ ٦ – ٧ ی س ١ ی تشرینی دوەم و کانونی یەکەمی ٩٥٣ دەرچوە.

×

رزگاری بەرەی پێشکەوتو

هەمزە عەبدوڵا کە لە حیزب دور خرایەوە، بەو سزایە رازی نەبو، درێژەی دا بە چالاکی حیزبی:

زەوی بـــۆ جووتیار

ڕێگەی جووتیار

ئەگەر لەگەڵ ئەوەی ... ئەو ... تەنسەری
بێچوون تۆڵەی ... دووا ڕۆژ ... گری
یاکە ... بە ستەم بەکە سەر ... ڕاوە
کە ... بە ... وتە یاتە سەنسەری •

پڕاملی جووتیار هەموو شتێکی بۆلە ڕەگۆڕیشە
بەڵکە لە ژێر شیوەی ژیانی دەرەبەگی
بۆ لابردنی ... بە ستەمکردنی
ئەم جوورە ئیشترەکەی ...
(یاری ... جووتیار ... لە ڕێی
... ...)

((جووڵانەوەی نیشتمانیی، لە جەوهەردا جووڵانەوەی جووتیارانە ـ ستالین))

ساڵی (١) ئەیلوولی ١٩٥٢ ژمارە (٥)

پوستەی (ڕێگەی جووتیار)

دەربارەی ڕاپەڕینی جووتیاران

(ڕاپەڕینەی جووتیارانی کوردستانی ئینگلیزکراوی عیراق)

(١) ـ دەربارەی ... جووتیاران

ئیمڕۆ ... جووتیارانی کوردستانی ئینگلیزکراوی عیراق ... بارترین ... لە دنیادا ... ڕووتی، قووتی، و هەژاری ... دووشتی وتە ڕانی ... ئیتر ... ڕووەی ... کوردستانی عیراق کە ... ماوەی ساڵ ... دەرە بەگ ... ژیانی ... تەوانەوە ... ڕۆژ ... بە ... کوردی ... بەرهەمی ... بەکۆرجی ... لە ژێر ... بارترین ... لە کاتێ ... ئەگەر ... ما ... بیستە ... لە ... بەڵام ... ئەنگیرا ... ڕەنجی ... تازە ... لی ... ئاغا ... ئەو ... دەرەبەگ ... حکومەت ... بە کورتی ... عیراق ... ئیمپریالیزمی ئینگلیزی ... حکومەت ... ڕشانیان ...

... ماموورانی ...) و (...) ... یان ... (...) حکومەت ... لە ... ئاغا ... (...) ... ی خۆی بە ... (...) ی خۆی ... ئەوە ... جووتیار ... تراکتۆر ... نیوەی ... ئاغا ... ساڵی ... جووتیاری ... ئاغا ... عیراق ... جووتیارانی ... ولاتیش ... زۆرداران •

جووتیارانی کوردستانی ئینگلیزکراوی عیراق لە ... لە ... پەستترین ... زۆرداران ... کە هیچ ... دەرە بەگ ... خۆی ... جووتیار ... ژیانی ... •

... ئەو ... ن •

بە ڕاپەڕین ... ی جووتیارانی ... ئینگلیزکراو ... جووتیاران ... بە تالان ... ن •
بە ... جووتیاران ... ئاغا ... حکومەتی ... عیراق، پشتیوان ...

ڕێگەی جووتیار

((... جووتیار ...))

ژمارە (٦) — تشرینی یەکەم ١٩٥٠ — ساڵی (١)

ڕێ بۆ ... !

ئەی برایانی جووتیار ...

[illegible]

لە لایەکەوە، درێژەی بە کاری رێکخراوەیی دا. کەوتە رێکخستنەوەی ئەندامانی لایەنگری خۆی، بە هەمان ناوی پێشویەوە: پارتی دیموکراتی کوردی — عیراق، بەڵام بۆ ئەوەی لە باڵەکەی تری حیزب جیا بکرێتەوە، بە کوردی (بەرەی پێشکەوتو) و بە عەرەبی (الجناح التقدمي) خستە سەر ناوەکەی.

لە لایەکی ترەوە، کەوتە دەرکردنەوەی رزگاری بە کوردی و عەرەبی.

هەندێ ژمارەی ئەم خولەی رزگاری، کە هەمزە دەری کردوە، لە بەر دەس دایە. هەمان ریزی ژمارە و ساڵی رزگاری بۆ دانراوە. پێ ئەچێ مانگانە دو ژمارەی لێ دەرچوبێ، ژمارەیەکی بە کوردی و ژمارەیەکی بە عەرەبی. بەڵام وتارەکانی بە هەردو زمان هەمان بابەتن و تەرجومە کراون.

ژ ٣ س ٨ ی کانونی یەکەمی ١٩٥٣. ١٥ لاپەڕەی نیو فولسکابە لە شێوەی گۆڤاردا بە تایپ و رۆنیۆ چاپ کراوە. دروشمە سیاسی‌یەکانی لە سەروی ناوی رزگاری‌یەوە نوسیوە:

"لە پێشڕەوی گەلی کوردا خەبات ئەکەین:

١. بۆ رزگارکردنی عیراق رزگاری‌یەکی سیاسی و ئابوری و ئایدیۆلۆجی لە ئیمپریالیزمی ئەنگلۆ — ئەمریکا و چینی کۆنەپەرستان.

٢. بۆ رزگارکردنی چینی جوتیاران لە دەرەبەگ بە نابوتکردنی سیستەمی فیۆدالی لە زەوی‌یا وە دابەشکردنی زەوی بە سەر جوتیاران.

٣. بۆ پێکهێنانی حوکمێکی زاتی لە کوردستانی عیراق دا.

٤. لە پێناوی ئاشتی و دیموکراتی‌دا."

سەروتار: "بەرەی پارتی و دەستە دیموکراتیە نیشتمانیەکان پێویستیەکی زۆر بە پەلەیە." ئەم وتارە پرۆگرامی پێشنیار کراوی بەرەی پێشکەوتوە بۆ هەمو هێزەکانی عیراق کە لە بەرەیەکی یەکگرتودا کۆ ببنەوە.

ئۆرگانی ـــ جووتیار

رێگەی جوتیار

برایانی جووتیار تێکۆشن بۆ لە رەگ ڕیشە
هەڵکەندنی شێوەی ژیانی دەرەبەگی
بۆلابردنی ئەو ستەم و سەربەستکردنی
هەموو جووتیارە کشتوکاڵیەک •
(ـــژی برایەتی جووتیار و کرێکار
لە ریی ئاشتی و ئازادیـــدا •)

گەلی کە مێژووی بە خوێن نە نووسری
چون تۆڵەی تیغی دوژمن زەردە گری
پاکەی سەربەستی بە کەس نادراوە
کە هەر بە خوێن وخەبات ئەسەندری

((جولانەوەی نیشتمانی لە جەوهەردا جولانەوەی جووتیارانە ـ ستالین))

ساڵ (١) — تشرینی دووەم ـ کانوونی یەکەم ٩٥٣ — ژمارە (٧ و ٨)

رزگاری لە یەکگرتن و خەباتکردندایە

برایانی بەشخوراوی رەنجەرۆ !

لە ساڵی لە ژێر ئاڵە بارترین حالەتدا ئەژین ! ئەزار ئەرسی ! رووتوقووت ! ئەژین ونەخۆش کەوتوونەتە بەر جەوری ئاغا و دەرەبەگ و زوردارەکان و ماموورە دز و پولیسە جەردەکانی حکومەتی بەغدا • جگە لەوەیکە زۆر دڵرەقانە ئەتان چەوسێننەوە و خوێنتان ئەمژن سەروماڵ و ناموسیشتان هەمیشە لە بەر مەترسی شاڵاوی دڕندانەیاندایە بەرهەمی ماندووبوون و ئارەقەی ئێوە چەوانی ئیوەیە ؟ کە ساڵ دواتوەی ماڵیکە ! بە برسیەتی و رووتی و قووتی بەسەر ئەبەن بەگەرمای هاوین ! بە شەو و بە رۆژ کۆت ئەکەن بۆ ئەوەی دیکار و زەوی و رەنجتان بەتاڵی ئاغا و زوردارەکان و ستاوەن رەنجەکانەوە ! وکیسەوەری و ئەورووپە سەری دەرزاری و مایە ئێوە بەم شێوەیە • ئەوان کوشکەکانی لاری ئێوە دروست ئەکەن وئێوە کوختەکانتان دەستە کەوی تێلی کولە مەرگیتانیا بەسەر بەرن • ئەوان ئەبە ئەن بەجل وبەرگی ئاوریشم و رەنگاورەنگ وئێوە و مناڵ و ژنەکانتان جاوتان جلک ناکەوی بەتێسی ئەمووتان • ئەوان ئەیدەن بە ئاوی ژەهر لە ئێوەش ئاریشەوتوزی ئاریسازتۆزوانی جوتان تیرسکی خۆتان دەست ناکەوی •

ئەمانە هەمووی بەسەرهاتی ژیانی ئەتورەدێت ! بەڵام هۆی ئەمە وەی ئەمحالە چیە ؟ هیچ گومانی تیا نیە کە سەرچاوەی دەسەڵاتی ئیمپریالی ئاغایانی زوردار لە رووی لەشکرووری وئیمپریالیزمی ئینگلیزی یەوە نیە ! رابعانەی ئەشتی توساوە ئەگەرنا ئێوە خۆتان ئەم ... و لەشکری جاراني ئاغاوون • ئەمە هیچ ! خو ئەوجە ند کاسەلیسە میرووانەی بیانی وەکوو سەگی خۆیوری وانە بەرگەی پارێکی ئێوە ناگرن • ئەی کە وابە سەرچاوەی ئەم پشت و بەنای ئاغایە تیی کێیە ؟ پشتوپەنای ئاغایەتی ودەرەبەگی وکونەپەرستی ئیستعماری بیگانە یەکە وا راستەوخو بە هۆی حکومەتی عیراقی نوکەرو دەستی ئیمپریالیزم بەدەستەوە دڵی ئاغایەتی وکونەپەرستی نووساندووە بەشێوەیەکی ئەو نەییاربیت • ئەمرو جوولانەوەکی حکومەت ! ئەم قانوون و نیزامێک کە دای ئەنی ! ئەم رێبازێک کاریەدەستێکی حکومەتی لە ناگۆکی بەکی بە پشتی شێوە وئاغادا ئەیدا ئەم راستیە ! ئەم ولاتە نگرینە بەتەواوی ئاشکرایە • گەردەوەی دوژمنانە و دزوندانەی حکومەت لە رێگەی رەنجی جووتیارەکانی دەشتی دزەیی داگرتن وحوکمدانی جوتیارەکان کە دەمیرشستەوە و دەیەدە رکوتنی مقاو و ئیرانی بێکۆتاکی جووتیاران ! پشتیوانی کردنی ئاشکرای ئاغا زوردارەکان لەلایەن کاربەدەستانی حکومەتەوە و ئەوکردەوە نا بیاوانە و کارەس شەرفانەی بە رامبەر بە جووتیارە بەشخوراوەکان کرا دەلیلی ئاشکرای ئەم قسەیەن ئەگەرچی ئەرکەدەشی راستیە کە ئاشکراو دیارە بەرچاوی بەبەڵگە بەدەلیل نیە • کە وابە ! کە ئیمپریالیزمی بیگانە ودەزگاکانی حکومەتی نوکەری پشت وپەنای ئاغایەتی زوردارین کە ئەمە دوژمنە خوێنخۆرەی جووتیار لەسەر دانە شکرێنی کە ولات وسەرمایەی بەگشتی وتەن ؟ کە زورداران وئاغایان بوەدوادان بە زوڵم وزۆر وچەوسانەوە بەرەو پێ بە لێ ئەمەی جووتیاران ! بەشخوراوان ! رەنجەرویان ! چەوسێنراوان بولامبردنی زوڵم وزۆر ! بۆ تەمەن خوێن مژین ... سواندنەوە ! بۆسەندنەوە و بۆ رزگاری بەشی تەواو لە جیتی بە زەلزەڵیان بەگشتی تەگرن ؟ بێ گومان بەڵێ ئەگین ... بنەمای بۆرژوازی ئەمەولایە کیان لەمێژتی دەرەبەگی زوردار وکۆنەپەرستی بوگەن و ئیستعماری ـ شەیتەنتر ئەمە و یەکتان بەهێز بن ! ئەتا نە رزگاریان بە یەک دووبەسە بۆ سەرکەوتنیان لە خەباتیاندایە کە لەگەڵ ـ کریکاران وبیر ـ رووناکان وسەنعەتکاران وکەسەبە دا ! لەگەڵ ھەموو دوژمنانی ئیمپریالیزم وکونەپەرستی وئاغایەتی دایەک کەوین وخەبات بکەن بۆ دامەزراندنی پاشەرۆکی باشتر و بە ئارەزووی خۆیان •

ئێستر بەبێنەوە کاکەی جووتیار بۆ یەکگرتن و بۆ خەباتکردن ـ

((ت • ج •))

نناضل في الجبهة الشعبية الكوردية

١ ـ لتحرير العراق سياسيا واقتصاديا و ـ ايدلوجيا من الاستعمار الانكلو ـ امريكي ومن حكم الطبقات الرجعية

٢ ـ لتحرير الفلاحين من ظلم الاقطاعيين وكبار المالكين بالغاء نظام التملك الاقطاعي للأرض ـ واعطاء الارض للفلاحين

٤ ـ في سبيل السلم والديموقراطية

رزگاری

لسان پارتي ديموكراتي كورد ـ عراق

العدد (٣) كانون الاول ١٩٥٣ السنة (٨)

٣ ـ من أجل ممارسة الشعب الكوردي لحقوق الحكم الذاتي على كوردستان العراقية

له پاینی دوا لاپەڕەیدا نوسیوێتی: "له لایەن بەرەی پێشکەوتوی پارتی

له پيش ره وى گه لي كوردا خه بات ئه كه ين

١ ــ بو رزگار كردنى عراق رزگارى يه كي سياسي و ئابورى و ئايدولوجي له امپرياليزمي ئه نگلو ــ ئه مريكا وچيني كونه په رستان .

٢ ــ بو رزگار كردني چيني جووتياران له ده ره به گ بــه نابووت كردنى سيسته مي فيودالي له زه ويا و دابه ش كردني زه وى به سه رجووتياران .

٣ ــ بو پيك هيناني حكميكي زاتي له كوردستاني عراقدا .

رزگارى

ئورگاني پارتي ديموكراتي كورد
عــــــــراق

ژماره (٣) كانوني (١) ١٩٥٣ سالي (٨)

٤ ــ له پيناوى ئاشــــــــتيو ديموكراتيــــدا .

((نرخي ٢٠ فلسه))

نناضل في طليعة الشعب الكوردي :

١ ـ لتحرير العراق سياسيا واقتصاديا وآيديولوجيا من الاستعمار الانكلو ـ امريكي ومن حكم الطبقات الرجعيـــة

٢ ـ لتحرير الفلاحين من ظلم الاقطاعيين وكبار الملاكين بالغاء للتملك الاقطاعي للارض واعطاء الارض للفلاحين

٣ ـ من اجل ممارسة الشعب الكوردي لحقوق الحكم الذاتي على كوردستان العراقيـــة

٤ ـ في سبيل السلم والديموقراطيـــة

رزگاری

لسان پارتي ديموكراتي كورد ـ عراق

العدد (٤) كانون الثاني ١٩٥٤ السنة (٨)

الثمن (٢٠) فلسا

نناضل في طليعة الشعب الكوردى :

١ـ لتحرير العراق سياسيا واقتصاديا وآيديولوجيا من الاستعمار الانكلو ـ امريكي ومن حكم الطبقات الرجعية •

٢ ـ لتحرير الفلاحين من الاقطاعيين وكبار الملاكين بالغاء التملك الاقطاعي للأرض واعطاء الارض للفلاحين •

٣ ـ من اجل ممارسة الشعب الكوردى لحقوق الحكم الذاتي على كوردستان العراقية •

٤ ـ في السلم والديموقراطية

رزگاری

پارتی دیموکراتی کورد ـ عراق

العدد (٥)　مارت ١٩٥٤　السنة الثامنة

ناضلوا لاحباط مشروع التحلف مع باكستان ـ تركيا • وضد الارتباط مع الاستعمار الامريكي والبريطاني

الثمن (٢٠) فلسا

((صادرة عن الجناح التقدمي ـ پارتي ديموكراتي كورد عراق))

نناضل في طليعة الشعب الكردي :

١ ـ لتحرير العراق سياسيا واقتصاديا وآيديولوجيا من الاستعمار الانكلو ـ امريكي ومن حكم الطبقات الرجعية

٢ ـ لتحرير الفلاحين من الاقطاعيين وكبار الملاكين بالغاء التملك الاقطاعي للارض واعطاء الارض للفلاحين

٣ ـ من اجل ممارسة الشعب الكردي لحقوق الحكم الذاتي على كردستان العراقية

٤ ـ في سبيل السلم والديمقراطية

رزگاری

لسان پارتی دیموکراتی کوردستان ـ عراق

العدد (٦) نيسان ١٩٥٤ السنة الثامنة الثمن (٢٠) فلس

ناضلوا لاحباط مشروع التحالف بين باكستان ـ تركيا وضد الارتباط مع الاستعمار الامريكي البريطاني

دیمۆکراتی کورد – عیراقەوە دەر ئەچێت."

ژ ٣ بە عەرەبی هەمان بابەت و بە هەمان قەوارە و شێوە چاپ کراوە. لە پاینی دوا لاپەڕەی عەرەبی‌یەکەیدا نوسراوە: "صادره عن الجناح التقدمی لبارتی دیموکراتی کورد - عراق"

×

ژ ٤ س ٨ ی کانونی دوەمی ١٩٥٤، ١٢ لاپەڕەی هەمان قەبارەیە. لە بابەتەکانی: (نامەی شێخێک)، (پرۆژەی قەلاچۆکردنی مێشولەی لەرزوتا لە سلێمانی)، (یادی لینین)، (بێریای خائین)، (یادی راپەڕینەکەی کانونی دوەمی ١٩٤٨) کە بەیاننامەیەکی ٢٧ ی ١ ی ١٩٥٤ی ئەو باڵەی پارتی‌یە. ئەم دو ژمارەیەی دوایی بە هەمان بابەت و مێژوەوە بە عەرەبی دەرکراون.

ژ ٥ س ٨ ی مارتی ١٩٥٤، ١٦ لاپەڕەیە و ئەمە لەسەر بەرگەکەی زیادکراوە: "تێکۆشن بۆ پوچەڵکردنەوەی پرۆژەی هاوپەیمانی لەگەڵ پاکستان – تورکیادا و، دژی خۆبەستنەوە بە ئیستیعماری ئەمریکی و بریتانی". ناوەرۆکەکەی ئاوایە:

"لەنێوان پەیمانی سەعداباد و ئیتیحادی عەرەبی و پەیمانی عەسکەری تورکیا - پاکستان دا"

"یادی ستالین" بەیاننامەیەکی ٥ ی ٣ ی ١٩٥٤ی بەرەی پێشکەوتوی پارتی‌یە و، لەبارەیەوە نوسراوە: "ئەی رۆڵە ئازادیخوازەکانی میللەتەکەمان! بۆ پیرۆز راگرتنی یادی ستالینی نەمر و بەجێهێنانی رێنوێنیە شۆڕشگێڕیە بەزەبرەکانی، داواتان لێ ئەکەین پێوەندیتان بە حیزبەکەمانەوە کە بە رێگەی لینین - ستالین دا ئەڕوا پتەو بکەن و، زیاتر و زیاتر لە دەوری جەنەراڵ مستەفا بارزانیی پێشەوامان و قوتابی‌یەکی ستالین خڕبنەوە"

"مەبەستی خۆپیشاندانە جەماوەریەکان لە سلێمانی" و "هەندێ هەواڵ".

ژ ٦ س ٨ ی نیسانی ١٩٥٤، ١٢ لاپەڕەیە. باسەکانی بریتین لە:

"مەینەتی بارزانیەکان"، "نەگبەتی لافاو"، "گۆڕانکاریەکانی سیاسەتی ناودەوڵەتان".

ژ ۷ س ۹ ی تشرینی دووەمی ١٩٥٤، ٨ لاپەڕەیە، بە یەک وتاری تایبەت بە "ئەو هێزانەی کارئەکەن لەپەنا کارەساتەکانی رۆژهەلاتی ناوەڕاست دا" پڕکراوەتەوە.

×

بەرەی پێشکەوتو بەیانیشی دەرکردوە، لەوانە: بەیانێک لە ١٦ ی ١٢ ی ١٩٥٣ دا کە داوای پێکهێنانی حکومەتێکی نیشتمانی دیموکراتی و، بەردانی زیندانیە سیاسیەکان و پێکهێنانی بەرەی یەکگرتو کردوە و، پشتیوانی لە مانگرتنەکانی کرێکاران و راپەڕینی جوتیاران ئەکا.

×

خەباتی کوردستان

لە هاوینی ١٩٥٦ دا هەردو باڵەکەی پارتی: پارتی دیموکراتی کورد — بەرەی پێشکەوتو بە سەرکردایەتی هەمزە عەبدولا و، پارتی دیموکراتی کوردستان بە سەرکردایەتی ئیبراهیم ئەحمەد یەکیان گرتەوە (پارتی دیموکراتی یەکگرتوی کوردستان) یان پێک هێنا و، لە باتی رزگاری (خەباتی کوردستان) یان کرد بە ئۆرگانی ناوەندی. خەباتی کوردستان بە عەرەبی نوسراوە.

هەندێ لە ژمارەکانی لە بەر دەس دان، لەوانە:

ژ ٣ س ١ ی مایسی ١٩٥٧. لە سەری لاپەڕەکەدا نوسراوە: "نناضل من اجل حق شعبنا الكردي في تقرير مصيرة بنفسه"

لە ژێر ئەویش دا: "السلام — الديمقراطية - الاستقلال"

لە تەنیشت ناوی گۆڤارەکەوە نوسراوە: "نناضل من اجل:

نناضل من اجل حق شعبنا الكردي في تقرير مصيره [illegible]

السلم — الديمقراطية — الاستقلال

نناضل من اجل :
التحرر من الاستعمار وحلف بغداد
[illegible]
التمتع بالحريات والحقوق الديمقراطية
للشعبين الكردي والعربي .

خه باتي كوردستان

للحزب الديمقراطي الموحد لكردستان

العدد (٣) السنة (١) مايس ١٩٥٧ — الثمن (٣٠) فلسا

اني اوجه ندائي هذا الى الشعبين الكردي والعربي على السواء • ليتماثلا سوية [illegible] في النضال المشترك ضد العدو المشترك [illegible] الاستعمار وأذنابه • [illegible] ارهما [illegible] صديدا [illegible] البارزاني

[illegible] الكرد [illegible] العرب

مترجمة عن الكردية

ربطا الكرد والعرب [illegible]

اوثق [illegible] واحسن الروابط التي [illegible] منذ امد طويل ومنذ انتشار الاسلام في كردستان تدعاشا قرونا عديدة [illegible] رايتا الخلافة الاسلامية [illegible] عن الديار الاسلامية [illegible] الصليبيين [illegible] في [illegible] الصليبية التي ابلى فيها الكرد [illegible] القائد [illegible] الكرد [illegible] ربيين [illegible] الكرد بقغزيرة [illegible] المزيجة بالدين [illegible] الكرد [illegible] [illegible] التقدمة [illegible] الناسيين •

ثم ان الكرد [illegible] التقاة العربية [illegible] وادباؤهم من [illegible] الى [illegible] الاسلام [illegible] والتاريخية العربية [illegible] الدوام فوائد وخدمات [illegible] •

وفي الفترة [illegible] التي [illegible] الكرد والعرب [illegible] تحت [illegible] في سبيل حريتهما واستقلالهما [illegible] علاقتهما [illegible] خلال المدة الطويلة التي [illegible] والتي لم [illegible] او [illegible]

التحرر من الاستعمار وحلف بغداد. حكومة وطنية. الظفر بالحريات والحقوق الديموقراطية للشعبين الكوردى والعربى"

سەروتارەکەی ل ١ — ٤ : (الكورد والعرب) و نوسراوە مترجمە عن الكورديە. سەرلەوحەی ئەم وتارە بانگەکەی مستەفا بارزانی‌یە: "اننی اوجە ندائی هذا الی الشعبین..."

ل ٤، عيد العمال والكادحين الاممى

ل ٥، (التحيا ذكرى شهداء ٢٩ مايس).

ل ٥ — ٦، (الشعب الكوردى يؤيد نضال الجزائر الباسلة)

ل ٦ (الاصوات ترتفع فى كل مكان للمطالبة بوقف التجارب النووية وتحريم اسلحة الابادة الجماعية)

ل ٧ - ٨، (كوردستان والنظام الديمقراطى فى العراق)

ل ٨ — ١٠، (ان تجهل فاعلم)

ل ١٠ — ١٢، (سياسة الحكومة وحقوق الشعب الديمقراطية)

×

مام جەلال لە نامەی گۆرین دا نوسیویّتی:

"کە رزگاری بو بە کوردی ئیتر پیّویستیان بە گۆڤاریّکی عەرەبیش هەبو، هەم بۆ بادینان و برا فەیلیەکانی بەغدا و تا رادەیەکیش بۆ خویّندەوارانی هەولیّر، کە ئەوسا زۆر ئاشنای کوردی نەبون، هەم بۆ برا عەرەبەکانیش.

"وا پەسەند کرا کە جگە لە (رزگاری) ئۆرگانیّکی تر هەبیّت. لەسەر پیّشنیاری مام جەلال (خەباتی کوردستان) پەسەند کرا. پیّشتر پارتی لە سالّی ١٩٤٩ - ١٩٥٠ دا لە بەغدا لە لایەن لقی بەغداوە، گۆڤاریّکی بە عەرەبی بەناوی (خەباتمان) چاپ

دەکرد کە زۆربەی مەقالەکانی شەهید عەلی حەمدی و مامۆستا صالح روشدی دەیان نوسی.

"ناوی (خەبات) لەو گۆڤارەوە هات بە بیرا (کوردستان) یشی خرایە سەر.

"ئەو گۆڤارە بە عەرەبی دەردەچو زۆربەی مەقالەکانی مامۆستا برایم و مام جەلال دەیان نوسی. چاپەکەی بە رۆنیۆ بو. تایپ و رۆنیۆکەی مام جەلال دەیکرد بەهاوکاری خورشید شێرە و مەرحوم صالح شێرە کە مام جەلال لە ماڵەکەی وەکری پارتی دا داینا بو. خورشید نائیب زابت کاتب بو، تاپیی دەزانی، بۆیە کەڵکمان لێ وەردەگرت.

"بڵاوکردنەوەکەی بە شارەکان دا زۆرتر کاکە (مەبەستی خوالێخۆشبو عومەر مستەفایە) پێی هەڵدەستا. ئەوە ماوەی کەرکوک.

"پاشان کە مام جەلال گوازرایەوە بۆ سلێمانی، تایپ و رۆنیۆکەش هێنرا بۆ ئەو ماڵەی کە ئەو لێی موختەفی بو، ماڵەکە هی باوکی خولە کۆمەڵە بو، خانوەکەش هی خوالێخۆشبو قادر تەگەرانی بو. ئەوسا زۆر لە دەرەوەی شار بو.

"لە سلێمانی زۆربەی نوسینەکان و تایپ و رۆنیۆکەی مام جەلال دەیکرد. ناوبەناو کاک هەمزە وتارێکی بۆ دەنارد، هەروەها مامۆستا برایم و کاک حیلمی .."

×

پێ ئەچێ هەندێ لە ژمارەکانی خەباتی کوردستان لە ئارشیفی دەزگاکانی ئاسایشی عیراق دا هەڵگیرابن، چونکە هەندێ لێکۆڵەر لە باسەکانیان دا ئیشارەتیان بە بابەتی لە هەندێ ژمارەکانی داوە.

حمیدی (ل ٢٣٠) نوسیویتی: ژمارەی کانونی دوەمی ١٩٥٧ دژی سیاسەتی نوری سەعید و پەیمانی بەغدادی نوسیوە رونی کردوتەوە کە ئەو پەیمانە بە شێوەیەکی سەرەکی دژی جولانەوەی کورد بەستراوە لە عیراق و تورکیا و ئێران

و، هەڕەشە لە ئاسایش و سەربەخۆیی گەلان ئەکا چونکە "دوژمنی کورد و عەرەب و ئاشتیخوازان و هەمو گەلانی دنیایە"

هەر لەم ژمارەیەدا وتارێکی لە سەر پشتیوانی جەماوەری کورد دژی دەسدرێژی بۆ سەر میصر نوسیوە، دایناوە بە دەسدرێژی بۆ سەر گەلی کورد چونکە سەرکەوتنی دوژمنانی گەلی میصری تا ئەندازەیەکی زۆر گەورەترین زەرەر لە مەسەلەی رزگاری کوردستان و گەلی کورد ئەدا.

هەر حمیدی (٢٥٨) نوسیوێتی: ژمارەی شوباتی ١٩٥٨ بروسکەی پیرۆزبایی نوسیوە بۆ سەرۆکەکانی میصر و سوریا بە بۆنەی یەکگرتنی سوریا و میصرەوە. بەڵام لە بەیانێکی تردا دژی یەکگرتنِی عیراق و ئوردون وەستاوە و داوای دابینکردنی مافی نەتەوەیی کوردی کردوە لەم یەکێتی‌یەدا.(احمیدی ل ٢٦١)

×

سەرچاوەکان:

رزگاری، خەباتمان، نداء کوردستان، خەباتی کوردستان، نرکەی جوتیار. هەمو ئەم بلاوکراوانەم لە مامۆستایان رەفیق ساڵح و سدیق ساڵح وەرگرتوە.

موسوعة سرية خاصة بالحزب الشيوعي العراقي، ستة اجزاء، بغداد، مطبعة الحكومة، ١٩٤٨ – ١٩٤٩. کە لە ئارشیفی نەتەوەیی کوردستان دا هەڵگیراوە.

د. جعفر عباس حميدي، التطورات السياسية في العراق ١٩٤١ – ١٩٥٢.

د. جعفر عباس حميدي، التطورات السياسية في العراق ١٩٥٣ – ١٩٥٨.

دەربارەی دامەزراندنی پارتی و گفتوگۆی نێوان حیزبە کوردییەکانی ناوەڕاستی چلەکان بڕوانە:

جلال الطالباني، كردستان والحركة القومية الكردية، من منشورات النور، بغداد، ١٩٦٩. هەمان کتێب بۆ جاری دووەم لە لایەن ادار الطليعة) ەوە لە بیروت چاپ کراوەتەوە.

صالح حیدری، یادداشتێک دەربارەی حیزبی رزگاری کورد کە لە ساڵی ١٩٤٥ لە کوردستانی عیراقدا دامەزرا، دەفتەری کوردەواری، ژ ١، کانونی دوەمی ١٩٧٠. ل ٤٧ – ٥٥.

د. کەمال مەزهەر: رزگاری لە کفری، کتێبی: چەند لاپەڕەیەک لە مێژووی گەلی کورد، بەرگی دووەم، ئامادەکردنی عەبدوڵڵا زەنگەنە، دەزگای چاپ و بلاوکردنەوەی موکریانی، هەولێر ٢٠٠١. ل ٣٨١ – ٣٨٧.

کۆمەڵێک ژمارەی ارزگاری) و انداء کوردستان) و انرکەی جوتیار) لە ئەرشیڤی کاک محەمەدی مەلا کەریم وەرگیراوە.

بەیاننامەکانی پارتی لە ائەرشیڤی نەتەوەیی کوردستان) وەرگیراوە.